

చెన్నపట్టణము, ఏప్రెలు ౧౯౨౪

సంపుటము ౧. రక్తాక్షి సంవత్సరము చైత్ర మాసము సంఖ్య ౪.

ఉగాది

రక్తాక్షిసంవత్సరము

శ్రీయుత చిల్లరిగె యోగానంద కవిగారు (యోగానందరామాయణకృతికర్త)

ఆంధ్రవత్సరమా యేల యాగ్రహంబు?
సాంద్రగుణరత్నమా యేల సందియంబు?
సాంద్రగుణరత్నమా యేల సంశయంబు?
ఇంద్రలోకేంద్ర భారతీయేంద్రులేని,
యాంధ్రలోకేంద్ర భారతీయేంద్రులేని,
నీకు నమ్రులై యుందురు వాకు లేల,
కమ్రచరితను వీందురు గాథ లేల,
వినుతి ప్రణతులు గావింత్రు వింత లేల,
సకలపూజలు గావింత్రు శంక యేల,
అమ్మ! కనవమ్మ! రక్తాక్షి వయిటి వేల,
మమ్ముఁ గనవమ్మ! యమ్మ! కోపమ్మదేల,
చిమ్మచీఁకటి మాకు బల్ క్రమ్మెనమ్మ!
యెమ్మెయెమ్మెయిఁ గాంతుమో యెఱుఁగమమ్మ!

నెమ్మి నేనెఱిఁ గాంతునో చుమ్మి యమ్మ!
పాదపూజ లొనర్తుము భరతమాత
కమ్మనీకట్టు కట్టులు వ మెమ్మనర్ప
దేవదేవుని నర్థింతు మో వినూత్న
వత్సరాంచిత మాత! మావలన నేవి
లోటు లగపడ్డ నీయెడ్డలోఁ దలంప
కమ్మ! రక్తాక్షివై యుండి యభయమిడుమ
నూత్ననింబకుసుమయుతానూనచూత
నవశలాటుఖండోపేత భవికగుడను
మిళితతింత్రిణీరసరసామృతము నీకు
దివ్యనైవేద్య మొసఁగించి తిందుమమ్మ!
గోకి గోకిలే యని పురికొల్పి తెల్పి
తిలక తిలకాయటం చెదఁ దెలిపి కొలిపి
కలిపి ప్రేముడి నిలిపితి కడుపునందుఁ
గాలచక్రాకృతిస్ఫూర్తిఁ గ్రాలుదమ్మ!
గాథయశ మిద్ది మూఁడవ గాంధిశకము
కనులపండువు నలుపంగఁ గాంచవమ్మ!
యలుక యేలమ్మ! దక్షిణాంధ్రాబ్దదేవి!
కొమరులను గట్టిఁడు ల్పరుల్గోపధనులు
గోడుపఱచుచునుండి రన్గోల వింబు
కంటినీరిడి నల్పితే కన్నతల్లి!
కన్నులెఱుపెక్క నేమమ్మ! చెన్ను తొలఁగి
చెన్నుమీఱెడి ప్రేముడి సెప్పనేల
చెప్పకయ చెప్ప దన్న నీచొప్పెఱింగి
దొరలు కరఁగరు నెఱుఁగరు పరఁగ రమ్మ!
దొరలుకన్నీరు మున్నీరు పఱపకమ్మ!
కవిత గలిగిన కవివరుల్ కవితకొఱకు
ధనము చెలఁగిన ధనిమణుల్ ధనముకొఱకు
బుద్ధి పరఁగిన మునిఘనుల్ బుద్ధికొఱకు
నెండ్దొరుల మీఱునట్టు వే అుండునట్టు
పట్టుపట్టినయట్టిను బరఁగి కలన
డీకొనుచునుండి రజ్ఞానవాకు లాడి
యనుచు నెఱిఁగింప రక్తాక్షి వయితినమ్మ!
వాఁడిచూడ్కులఁ జూడకు వేఁడికొందు
క్రోధనవు గాఁగనుండియుఁ గ్రోధనతను
గనకుమా మాత! యక్షయాఖ్యను బ్రజాలి
సౌఖ్య మక్షయముగఁ జేయ సంస్తుతింతు.

విహంగవిమానము

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

క. లలితకుహూకలరవమా! అల వనరమయింటివిందవగు కవివరమా!
అలరు వసంతునిరాకం, దలఁపించెడి నీకు స్వాగతము! కోకిలమా!

ప్రస్తావము

వసంతాభ్యుదయ మైనది. శిశిరవికల మగు ప్రకృతి చిత్రచిత్రముగ సింగారించుకొని చిగురుగేలెత్తి జీవలోకము నాహ్వానించుచుండెను. వనరమామాధవుల వైవాహిక శుభసమయమున నఖిలజగంబును నానందప్రపూర్ణమై యుండెను. అప్పుడు విహంగవిమానమునుండి వివిధస్వరములతో విశ్వగీతములు వినవచ్చుచుండెను. ఆమధురస్వరము లప్రయత్నముగ శ్రవణగోచరములై యంతరంగమునఁ బ్రతిధ్వనించి యనేకసంకల్పముల నంకురింపఁజేయుచుండెను. ఆభిన్నస్వరముల యేకీభావమే వసంతగానము. ఆభిన్నప్రకృతుల సముత్సాహసమీకరణమే వసంతకల్యాణమహోత్సవము. — సమస్తబంధుమిత్రపరివారసమాకీర్ణంబగు నాకల్యాణమండపమే విహంగవిమానము.

జగముచుట్టమగు వసంతుని పెండ్లికి బంధువులుగాఁ జేరనివా రెవ్వరును లేరు. అతని కందఱును చుట్టములే. కాని, వారందఱును దమలోఁ దాము పరస్పరబంధులు మాత్రము కారు. అందు సజాతీయులును, విజాతీయులును, శత్రులును, మిత్రులును, సములును, విషములును గూడ సమావేశులై యుండిరి.

పురోహితుఁ డగుపూర్ణకాముఁడు పుష్పాక్షతలను జల్లుచుఁ బవిత్రప్రణయమంత్రములను బఠనము సేయుచుండెను. వధూవరుల ప్రథమావలోకన సమయమునఁ బరస్పరహా[illegible]దయములే కాక ప్రకృతి యంతయును బు[illegible]కించిపోయెను. ఆయానందములో నాటలు,

పాటలు, వింతలు, వినోదములు, ముద్దులు, ముచ్చటలు జరిగిపోవుచుండెను.

కొందఱు రసజ్ఞులు పెండ్లిపాటల నాలకించుచుండిరి. కొందఱు విచక్షణులు పెండ్లివేడుకలఁ దిలకించుచుండిరి. కొందఱు సమర్థులు పెండ్లిపనులలోఁ బాల్గొనుచుండిరి. కొందఱు ముగ్ధులు ప్రకృతిచిత్రములకు ఱిచ్చపడుచుండిరి. కొందఱు విదగ్ధులీశ్వరవిలాసములకు మెచ్చుకొనుచుండిరి. కొందఱు వాచాలురు తర్కవితర్కములలోఁ దత్త్వమును మఱచిపోవుచుండిరి. కొందఱు క్రియాశూన్యులు లోకాభిరామాయణమున నిమగ్నులగుచుండిరి. ఇట్టియనేకభిన్నప్రకృతుల భిన్నభావము లన్నియు నీపెండ్లివేడుకలలో సలక్షితములై యుండెను.

భావప్రపంచమున విహరించు పరమహంసల నవలోకించుచున్న యొకకవికులభూషణుఁ డప్పుడు పర్ణకుటీరాంగణమునఁ గూర్చుండి ప్రణయగానమునకు శ్రుతులను సవరించుకొనుచుండఁగా నెలమావిచిగురుగొంపమునం దూఁగుచుఁ దూఁగుచు వసంతకోకిల పంచమస్వరంబున "కుహూ! కుహూ! కుహూ!" అని పాడఁ దొడంగెను. ఆపల్లెలోఁ బ్రమదావన మంతయుఁ బల్లవితమయ్యెను. ప్రసవమంజరు లన్నియును బరిమళించెను. ప్రకృతి యంతయును బరవశమైపోయెను. భావగానలోలుఁ డగుకవి యస్వకు—

"ప్రసవరస మానునెలదేఁటి పాటకంటె
ఫలరసముఁ గ్రోలురాచిల్కపల్కుకంటెఁ
గనరుచిప్రరాతుఁ గసిగాఁఖు గాగ్రసించు
మత్తకోకిలరవ మింత మధుర మేమొ?"

అని భావింపఁ దొడంగెను.

ప్రదేశము—మధువనము.

ప్రవేశము—రసాలశాఖపైఁ జిలుక, గోరవంక.

చిలు— (మెడ త్రిక్కించి) ఆహా! ఏమి యీయమృతగానము!

గోర— ఔను. అది యీఫలరసముకంటెను మధురముగా నున్నదే! కాకులలోఁ బెరిగినదానికిఁ గలకంఠ మెట్లువచ్చినదో?

చిలు— ఎక్కడఁ బెరిగిననేమి, ఎవ్వరు పెంచిననేమి? అది దాని జన్మస్వత్వమే కాదటే!

గోర— అక్కా! నీకుమాత్రము కలాలాపత్వము జన్మస్వత్వము కాదా?

చిలు— ఇదియెట్లు? పలుకులు నేర్చినంతమాత్రమునఁ బాటలు పాడఁగలమా? మన మిదుప్రరమును గలాలాపలమే కాని కలకంఠుల మెట్లగుదుము?

గోర— మనముకూడ దానివంటి పక్షులమే గదా! ఆపాట మన మేల నేర్చుకొనఁగూడదు?

చిలు— అది సహజముగఁ బుట్టవలయునే గాని నేర్చుకొనిన వచ్చునది కాదమ్మా!

గోర— మనము మాత్రము రసజ్ఞలము గామా? కోకిల నాశ్రయించినచో మన కీరహస్యము బోధపడు నేమో?

చిలు— కోకిల కెవ్వరివలన బోధపడినది? మనకు సహజముగా రసానుభవమే గాని, రాగగరిమ యెక్కడిది?

గౌర— ఫలరసము మాని మనము కూడఁ బల్లవసేవనముం గావించిన నేమగునో?

చిలు— సోదరీ! పుష్పములలో మసలినంత మాత్రమునఁ దేనెటీఁగ తేఁటి కాఁగలిగినదా? ఊరక యూసపడి చిగురుమేయుట కారంభించినచో నొగరుబిగువుచే మన కున్న పలుకుబడికూడఁ జెడిపోవును. కష్టపడి ప్రయత్నించినంతమాత్రమున మనము కలకంఠములము కాఁగలమా?

(కోకిలమరలమృదుస్వరముతో కుహూ! కుహూ! కుహూ!)

(గౌరవంక తత్తరముతో ఱెక్కలనప్పళించుచు మెడఁ గుంచి పైకిఁ జూచుచు నటునిటుఁ దిరుగుచుండును.)

చిలు— (కిలకిల నవ్వుచూ) సోదరీ! ఈ యావేగ మంతయు నేమే!

గౌర— అక్కా! వినఁబడలేదా? ఆ కోకిల మనలను బిలుచుచున్నది!

చిలు— చెలీ! ఎంతవెఱ్ఱిదానవే! అది మనవంకఁ జూడనైనఁ జూచినదా? పలుకరించినట్లు, పరాకుఁ దెలిపినట్లు, ప్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లు, ప్రబోధించినట్లు, బహుభావములు దాని పాటలోనే యున్నవి.

గౌర— అక్కా! నీమాటలు నిజమే నే! చూడుము! తమ్మిఁ బలుకరించినట్లుగా దెసలు మాఱుపలుకు చున్నవి. తమకుఁ బరాకుఁ దెలిపినట్లుగాఁ దరుణవల్లికలు పల్లవాంచలముల సవరించుకొను చున్నవి. తమకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లుగాఁ బక్షిసంతతు లన్నియును బ్రతివాదముఁ జేయుచున్నవి. తన్నుఁ బ్రబోధించినట్లుగాఁ బ్రకృతి యంతయును దన్మయమగుచున్నది. ఆహా! ఒక్కపాటలోనే యిన్ని భావములా?

చిలు— అదియే బహుజన్మతపఃపరిపక్వమగు ప్రతిభ! అట్టి యమృతవృష్టిచేతనే జీవచైతన్యమంతయు నానంద విలసితమగుచుండును. అట్టి యమృత ప్రభచేతనే జీవలోకమంతయు నాలోకరమణీయ మగుచుండును.

గౌర— ఆకోకిల నిట్లు పాడుమన్నవా రెవ్వరే!

చిలు— అది యొక్కరికొఱకుఁ బాడుట లేదు. ఉత్సాహము పొంగి పొరలినప్పు డది యూరక పాడుకొనుచుండును. దాని కెట్టి కోరికయును లేదు.

గౌర— లేకేమి? మన మందఱము నిట్లు మెచ్చుకొను చుంటిమి గదా! వన మంతయు నిట్లానందకందళిత మగుచున్నది గదా! దెస లన్నియు నిట్లు ప్రతిధ్వనించుచున్నవి గదా! జగమంతయు నిట్లభిముఖ మగుచున్నది గదా! లోకమును మోహింపఁ జేయుటకుఁ గాకున్నచోఁ గోకిల కీపాట యేల?

చిలు— సోదరీ! నీవు పొరఁబడుచున్నావు. కొమ్మ లెవ్వరిమెప్పుకొఱకుఁ బల్లవించుచున్నవి? తెమ్మెర లెవ్వరిమెప్పుకొఱకు వీతెంచుచున్నవి? పుష్ప లెవ్వరి మెప్పుకొఱకుఁ బరిమళించుచున్నవి? ఫలము లెవ్వరిమెప్పుకొఱకు ఫలించుచున్నవి? ఆనందోచ్ఛ్వాసముచే నగుచుండు దీనింగూర్చి యనుభవజ్ఞు లభినుతించుచుందురు. రసజ్ఞులు రంజిల్లుచుందురు. కోకిల పాటకూడ నట్టిదే.

గోర—అక్కా! నీవు కవిత్వమును మెచ్చి ప్రశంసించినట్లు ప్రశంసించుచున్నావే!

చిలు—కాదా మరి! హృదయమును ఆనందమయముగఁ జేయుపలుకుపొందికయే కవిత్వము.

(కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!)

చిలుక—గోర—(ఆనందపారవశ్యము నొందును.)

కలిపరమానందముతో

ఆనందమయవసంతారామమోహన
దివ్యతేజంబుపై దృష్టి నిలిపి
ఆనందరాగరసామోదపల్లవ
మృదులపీఠంబుపై మేను నిలిపి
ఆనందరసతరంగాయితనవసుధా
మధురభావంబులో మనసు నిలిపి
ఆనందగుప్తమంత్రాధారపావన
ప్రణవనాదంబులోఁ బాట నిలిపి
అఖిలమానందపారవశ్యమున మునుఁగ
వాస్తవానందతన్మయత్వంబుఁ గాంచి
చల్లగా రాగవల్లరుల్ పల్లవింపఁ
గోయిలా! హాయిగాఁ బాడు కోఁగదమ్మ!

కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!—

గోర—(ప్రకృతిస్థమై స్మృతినభినయించి) అక్కా! ఈమధురగానమునకు లోకమంతయు నిట్లు మైమఱచిపోవుచుండఁగాఁ దన బిడ్డగాఁ గని పెంచికొన్న కాకి యీకోకిల నెట్లు తన్నివైవఁగలిగినదో?

చిలు—దాని కారనజ్ఞత యెక్కడిది! పురుగులను బొడిచికొనితినువులుగునకుఁ బువ్వులపరిమళ మెట్లు తెలియును?

("తురుతురుతురుతురుతుక్" అను ధ్వని యగుచున్నది.)

గోర—(ఉలికిపడి) ఇది యేమి? ఈయనంత సుఖస్వరమునఁ గ్రిందినుండి యేదో యపస్వరము వినఁబడుచున్నది!

చిలు—అది యేదో కఠినవక్త్రమునుండి వెలువడిన కఠోరస్వరమువలె నున్నది.

("కక్ కక్ కక్" అను ధ్వనియగుచున్నది.)

గోర—(భయముతో) అక్కా! ఎవ్వరో చెట్టుఁ గొట్టుచున్నట్లున్నది!

చిలు—(ఆలోచించి) తెలిసినది. భయము లేదు. ఈవికృతచేష్టలు వడ్లంగిపిట్టవని తోఁచుచున్నది.

గోర—(క్రిందివంకఁ జూచి) ఔనే! తన యినుపముక్కుతో నది యీతరుస్కంధమును టక్కు టక్కు మని పొడుచుచున్నది. చూడుము!

చిలు—(పరికించి) ఫలవృక్షములను బగులఁ గొట్టుటయే దానిపని.

గోర—ఈశుభసమయమున నిది యెంత రసభంగము చేయుచున్నది!

చిలు—అచ్చటికిఁ బోయి దాని నెట్లయిన మరలింపవల రమ్ము.

(చిలుకయు, గోరవంకయు నెగిరి క్రింది కొమ్మపై వ్రాలుచున్నవి.)

వడ్లంగిపిట్ట—(చప్పుడు విని తల పైకెత్తి) ఓహో! చిలుకా గోరింకలవలె నున్నారు.

గోర—వలె నుండుట యేమి? మేము చిలుకాగోరింకలమే!

వల్ల— మీయంతటిరసజ్ఞత నాకు లేదనియా నీవు నేనన్నమాటకుఁ బ్రత్యాఖ్యానముఁ జేయుచున్నావు?

చిలు— నీకు రసజ్ఞత లేదనియా? నీ చేష్టలు—

వల్లం— (అర్థోక్తియందే) నాచేష్టలు మీ రేమని గ్రహించితిరి?

గొర— రసభంగములుగా నున్నవని—

వల్లం— ఓహో! తెలిసినదానివలె రసము రస మనుచున్నావు! రసస్థానమేదియో నీ వెఱుఁగుదువా?

గొర— ఎఱుఁగ కేమి? పాటలో రస మున్నది. పలుకులో రస మున్నది.

వల్లం— ఆలాగా? వానికి మూలము?

గొర— చిగురులో రస మున్నది. పుష్పములో రస మున్నది. పండులో రస మున్నది.

వల్లం— అంతేనా! మఱి యెచ్చటను లేదా? సరే. వానికి మూలము?

గొర— రసజ్ఞునిహృదయములో రస మున్నది.

వల్లం— ఆఁగు మాఁగుము! గోరింకా! నీవొక్కసారిగాఁ గప్పగంతులు వైచుచున్నావు. వానికి మూలాధారణ మగు కేంద్రస్థానము ఇప్పుడు నేను నిలిచియున్నచోటు! ఇందే మైన రస మున్నదేమో యనియే నేను పరీక్షించుచుంటిని.

గొర— ఏమైన నగపడినదా?

వల్లం— ఇంతవఱకు నాకేమియు నగపడలేదు.

గొర— (నవ్వుచు) ఇది మూలచ్ఛేద ప్రయత్నముగాని, రసగ్రహణప్రయత్నము గాదు.

వల్లం— చెట్టునలేనిరసము చిగురున కెక్కడనుండి వచ్చును? వెఱ్ఱిదానా! తత్త్వజ్ఞానములేని పాండిత్యముతోఁ దప్పులు దిద్ద వచ్చితివా?

గొర— ఆలాగా? అట్లయినచో నీత లకు మించినశక్తి ముక్కున కెట్లు వచ్చినది?

చిలు— (సాధుభావముతో వల్లంకిపిట్టం గాంచి) అన్నా! ఈ శుష్కతర్కములవలన నేమి ప్రయోజన మున్నది? కోయిల హాయిగాఁ బాడు చున్నది. ఒక్కింత సేపు నిశ్శబ్దముగా నుండి యానందింపరాదా?

వల్లం— ఆహా! ఏమి యీచిలుకపలుకులు! మ్రానుగోయిలమాట చిగురుగోయిల పాటపాటిది కాకపోయె నేమి?

చిలు—వాదము వల దంటిని గాదా?

వల్ల— వాద మక్కఱలేదు గాని వస్తుతత్త్వమును గ్రహింపవలదా?

గొర— (వినుఁగుతో) నీవిందు గ్రహించిన దేమి? రంధ్రాన్వేషణమే గాని నీకు రసగ్రహణశక్తి యేదీ? ఎంత పట్టిప్రాఁకులాడినను, ఎంతపొట్టుపొట్టు చేసినను, నీ బ్రదు కింతే.

చిలు— అన్నా! రసజ్ఞులపని యిది గాదు. అమృతతరంగమాలికాఖేలనమున కానందింపక యడుగున నేమున్నదో త్రవ్వఁ గోరుట యవివేకము కాదా?

గొర— ఔను, అమృతఫలముల నారగింపవలయును గాని, గిల్లి గింజలను లెక్కిం

...టవలన నేమి ప్రయోజనము?

వడ్లం— (కోపముతో) అమృతము, ...సము, హాయి, యని మీ రేమేమో కొసవెఱ్ఱి ...ాటలు చెప్పుచున్నారు. గుడ్డినమ్మకమే ...ని గుణాగుణపరిశీలన మక్కఱ లేదా?

చిలు— దేనిగుణాగుణములను. దానిని ...ట్టియే గ్రహింపవలయును పనసతొనలరుచి ... పెచ్చులను నమలిన నెట్లు తెలియును?

వడ్లం—సరే. ప్రకృతమును విమర్శిం...ము. కోయిలపాట హాయిగా నున్న దంటిరి ...దా! ఎట్టి దాహాయి?

చిలు—సకలజీవహృదయములను రస...మయములుగాఁ జేయుమధురభావము లందు ...మూర్తీభవించి యున్నవి.

వడ్లం—సరిసరి! ఈమాటలవలన నా...కేమి బోధపడినట్లు? పెండ్లిపాటయా? వసంతప్పుఁ...పాటయా?

చిలు—నీకెట్లు తోఁచుచున్నది?

వడ్లం—ఏమియుఁ దోఁచుట లేదు ...క్కటే పాలిపాటవలెనున్నది.

గోర—మధురకోకిలగానము మూర్ఖను ...కోయిల కెట్లు రుచించును?

వడ్లం—(కోపముతో) మర్యాద నతిక్ర...మించి మాటాడుచున్నావు!

గోర—ఉన్నమాట యన్న నులు కేల?

వడ్లం—(కోపముతో) ఆలాగా? ఇందెక్కువ తక్కువలు నీ వేమి గ్రహించితివి?

గోర—గ్రహింప కేమి? చిరుకఁబోఁచి చెట్టుఁ దోలుచుదానవు నీవు—పాట పాడి చిగుళ్లను బెట్టించున దది—

వడ్లం— (అసహ్యభావముతో) నోరు మూయుము! గట్టిగ మాటాడుచున్నావు.

గోర—నీ యనుపముక్కుకంటె, నీటిక్కుటిక్కులకంటె నా మాటలు కఠినముగా నున్నవా?

(వడ్లంగిపిట్ట కోపమును బట్టఁజాలక గోరవంకను బొడువఁజూచుచుండఁగా గాలిపాటున రసాలఫలము జారి పడినచప్పుడగును.)

"తురుతురుతురుతురు తుర్రో."

అని వడ్లంగిపిట్ట యెగిరిపోవును.

చిలు—గోర—(యథాస్థానమున కేగి పోవును.)

కోకిల—కుహూ! కుహూ! కుహూ!

కవి

"చివురు దినుము! పాడుము! మఱి
చివురులు పెట్టింపు మలరఁ జేయుము వనమున్
నవనవగీతాచాతురి
మివ్వల మరల మరలఁ జూడు మిూ! కోకిలమా!

ఆరణ్యపర్వము - ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు గారు

"యుక్తి యుక్తం వచో గ్రాహ్యం" "వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన"

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము లోని యారణ్య పర్వోత్తర భాగము నెఱ్ఱాప్రెగడ మహాకవి రచియించె నను వాడుక చిరకాలమునుండి యాంధ్రదేశమునం దెల్లెడల నలమికొని యున్నది. దీనికి, ఆంధ్ర ప్రబంధములలోని కవిస్తుతిపద్యములు, ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు, ఆరణ్యపర్వాంతమునఁ గానవచ్చు (రెండు) పద్యములు, పెద్దల వచనములు మున్నగునవి యాధారములై యున్నవి

కొంతకాలము క్రిందట, మ. శతఘంటము వేంకటరంగ శాస్త్రి మున్నగు పండితు లొకరిద్దఱు భారత ప్రథమపర్వములు మూఁడును నన్నయభట్టారకుఁడు తెలిఁగించె ననియు, నందుఁ గొంతభాగ ముత్సన్నము కాఁగా దాని నెఱ్ఱాప్రెగడ రచియించె ననియు, వ్రాసియున్నారు.

పై పండితుల వ్రాఁతలను గాంచియే కాఁబోలు, శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు, తాము క్రొత్త వెలయించిన కవుల చరిత్రము ప్రథమ భాగమున, "ఇప్పటివారు కొందఱు నన్నయ యారణ్యపర్వము సంపూర్ణము కాఁగానే చేసెననియు,...... ఏ కారణముననో యది నశింపఁగా నెఱ్ఱాప్రెగడ నన్నయ పేరనే పూరించెననియు, మున్నెన్నఁడు కనని విననిక్రొత్తవాదము నొకదానిని నారంభించిరి. ఈ వాద మపూర్వమైనదే..." ఇత్యాది వాక్యములు వ్రాసి కొన్ని యుక్తులతో పై వ్రాఁతలను పూర్వపక్షము సేయుచు, నన్నయ యారణ్యపర్వమునఁ గొంతభాగము వ్రాసి మృతినొందఁగా, మూఁడు వందలయేండ్లయిన తరువాతఁ దక్కిన భాగము నెఱ్ఱన నన్నయ పేరుపెట్టియే పూరించెనని సిద్ధాంతీకరించినారు.

పై పండితుల వ్రాఁతలను, కవుల చరిత్రములోని యుక్తులను, ఆంధ్ర మహాభారతమును, ఎఱ్ఱాప్రెగడ యితరగ్రంథములను, మఱియుఁ గొందఱ యితర కవుల గ్రంథములను బరిశోధింపఁగా నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ కావించినది శిథిలభాగపూరణమే కాని సంపూర్ణ రచనము గానే కాదనియు, గ్రంథ మంతయు నన్నయ మహాశయునిదే యనియుఁ దెలియవచ్చెను. ఆంధ్ర వాఙ్మయ పరిశోధకులు సత్యవిషయ నిశ్చాయకు లగుదురను తలంపున నారణ్యపర్వమునకును, నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ మహాకవికిని గల సంబంధమును గూర్చి నాకుఁ గలిగిన యభిప్రాయమును, అభిప్రాయ మొదవుటకుఁ గల కారణములను గ్రమముగ నిందుఁ బ్రదర్శించుచున్నాను.

నన్నియ భారతాంధ్రీకరణము

నన్నియ మహాకవి భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొడంగునప్పటికి వయసు మిగిలినవాఁడయ్యెను. 'అవిరళజపహోమతత్పరుఁ' డగు నమ్మహితాత్ముని ప్రాయమున విశేషభాగము, 'సంహితాభ్యాసము' నందును, 'నానాపురాణవిజ్ఞాన' సముపార్జనము నందును, 'విపులశబ్దశాసన' క్రియానిర్వాహణమునందును వ్యయపడియుండెను. పిమ్మట నాతఁడు, 'ఉభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితుఁ'డై, వయసు మిగిలిన తరువాతనే భారతాంధ్రీకరణమహాకార్యమునకుఁ బూనుకొని, యందు దొలిపర్వములు మూఁడును సమగ్రముగఁ దెలిఁగించెను. మూఁడవపర్వము ముగించునాఁటికే యక్కవిసింహము మిక్కిలియు వృద్ధుఁడై, యుత్తరగ్రంథరచనమునకుఁ గాలము లేమి స్వకీయపరిశ్రమార్జితంబగు సలక్షణకవిత్వమహాధనమును, ఆచంద్రార్కస్థాయి యగు నిస్తులానంతయశోధనంబును నిహంబున విడిచి పరంబున జేరెను.

నన్నియ భారతగ్రంథవ్యాపనము

భట్టారకమహాశయుని భారతములోని యాదిసభాపర్వములు రెండును విశ్వజనీనములై జగద్వ్యాప్తము లయ్యెను. సలక్షణకవిత్వనిర్మాణలాలసులు, పురాణశ్రవణాభిలాషులు, మొదలగువా రనేకులు, అతని గ్రంథమునుండి ప్రతులను వ్రాసికొనుచు, వ్రాయించుకొనుచుఁ గొనిపోవుచుండిరి. రాజనరేంద్రుఁడును గొందఱ వ్రాయసకాండ్ర నేర్పఱచి, తన యభిమా

ప్రతులను వ్రాయించుచు ననేకరాజాస్థానములకుఁ బంపుచువచ్చెను. ఈరీతి నన్నపార్యుని కావ్యకన్యక మాతృకగా ననేకపుత్రికలును, పుత్రికాపుత్రికలును జనింప నాంధ్రభారతములోని మొదటి రెండవ పర్వములు దేశమున నెల్లయెడల వ్యాపింపఁగలిగెను.

ఆరణ్యపర్వము

ఆరణ్యపర్వముమాత్రము దక్కినవాని వలెఁ గడల్కొనఁజాలదయ్యెను. ఏమన, అది విఘ్నకారి యను ప్రవాదము లోకమునఁ గలిగియుండెను. (ఈవాదము కీయారణ్యపర్వాంధ్రీకరణదివసములయందు నప్పుడప్పుడు నన్నియకుఁ గల్గినవార్ధకచిహ్నములగు రోగాదులచేతను, పిమ్మటఁ గలిగిన మరణముచేతను మఱింత దృఢపడియుండును.)

ఆరణ్యపర్వమును సాధారణముగా నేఁటికిని గొందఱు పురాణముగా నైనఁ జదువనొల్లరు. మఱికొందఱు, ఆరణ్యముగాక తక్కిన గ్రంథమంతయుఁ జదివి పిమ్మట నారణ్యపర్వమును బఠించి, కడపట శాంతినో, తొలిపర్వమునో మరలఁ జదివి పురాణపఠనమును ముగించెదరు. మహాభారతపఠనమున నిట్టి యనేకభేదము లున్నవి. కాని, వనపర్వమును మాత్రము మొదటివానితో వరుసను జేర్చి పఠింపకుండుట సర్వసామాన్యమైన విషయమేమై యున్నది.

మనపూర్వులారణ్యపర్వపఠనలేఖనములకు భయపడుచువచ్చిరనుట నేఁడును గనఁబడియెడి. అప్పటివారికి దైవతాదులయందు

విశ్వాసము లుండెడివి. ఇక్కాలమునను గొందఱు పెద్దలు, ఉపనిషత్తులు భోజనానంతరము పఠింపరాదని శాసింతురు. దేవీనవరాత్రములయందు సరస్వతీపూజకుఁ బాటి యొక్కు గ్రంథములనేకాని యుద్ధపర్వములను పూజాపీఠమునఁ జేర్పనీయని ముదుసలులు గొందఱిప్పుడును గలరు. అందును గొందఱు, గీర్వాణభాషా గ్రంథములనేకాని తెలుఁగుబాసలోనున్న తాటియాకు గ్రంథములనైనఁ బూజింపనీయరు. శ్రీకృష్ణాష్టమ్యాదికసంబునఁ బోతనార్యుని భాగవతమును జదువువారి నధిక్షేపించిన వృద్ధవిద్వత్కవి యొకఁ డిప్పుడును గలఁడు. ఏతాదృశభక్త్యాదులు పూర్వమునుండి నేటిదాఁకఁ బరంపరగా వచ్చుచున్నవి.

చూడుఁడు! ఇక్కాలమున 'ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనీ' అనువారు (ఆనందముద్రాలయాధిపతులు) ఆంధ్రవచనభారతమును బ్రకటించుచుఁ దొలుత నాదిసభాపర్వములఁ బ్రకటించియు, "విఘ్నకారి" యను భయముచేతనే యారణ్యపర్వమును మాని, ముందుగ శాంతిపర్వమును బ్రకటించినారు. (ఇవ్విషయము వెల్వడిన గ్రంథకర్తలచే నాకుఁ దెలియవచ్చెను.)

ఇయ్యారణ్యపర్వవిఘ్నభయము మన భారతవర్షమున నెన్నఁడు జనియించెనో తెలిసికొను నాధారములు కానరావుగాని, మన యాంధ్ర దేశమునందు బోలె వంగ, ఘూర్జర మహారాష్ట్రాది దేశములయందును నారణ్యపర్వమును బ్రథమద్వితీయపర్వములతో నరుసను జేర్చి చదువరనియు, శాంతికి ముందో గ్రంథాంతమునఁనో దానిని చదివి, శాంతిపర్వమును బఠించెద రనియుఁ దద్దేశవాసులు చెప్పెదరు.

నన్నియమరణముతరువాతనే యీ భయము హిందూదేశమునం దెల్లయెడల గతానుగతికముగ వ్యాపించియుండవచ్చునని భావింతమన్నను, ఆంధ్రారణ్యపర్వము దేశమున నంతగా వ్యాపింపకుండుటకు ముఖ్యకారణ మొకటి గానవచ్చుచున్నది:—

మనభాషయందుఁ బూర్వము విషాదాంతకథలు లేవు. ఎన్నికష్టములు వచ్చినను తుదకు సుఖముతోఁ గథ ముగియవలయు నని మనవారియాశయము. అరణ్యమునఁ బడిన సజ్జనులగు ధర్మరాజాదులు వెలుపలికి వచ్చి సౌఖ్యము నందినట్లు దెలిపెడికథ యప్పటికిఁ దెలుఁగున వ్రాయఁబడియుండలేదు. కావునఁ దెలుఁగు వనపర్వము నక్కాలమునఁ జదువువారు లేకపోయిరనియు, దానం జేసియే తత్ప్రతులు వలసినన్ని దేశమున నప్పుడు వ్యాప్తిం గాంచియుండలేదనియు నూహింప నగుచున్నది.

మొదట దేశమునం దంతట ననంఖ్యాకముగ వ్యాపించిన తొలిపర్వముల రెంటి ప్రతులు నిరుపమకవితాలక్షణమును దెల్పుటకు సమర్థములైయే యున్నవి. కావునఁ గవితాభ్యాసపరులకు నారణ్యముతో నంతగాఁ బని లేకపోయియే యుండును. పురాణపఠనమునకది యుపయోగింపదని పైని నిరూపింపఁబడియే యున్నది.

నన్నయ మరణానంతరము రాజరాజు భారతాంధ్రీకరణపరిసమాప్తికై ప్రయత్నించి నట్లు కథయొకటి గలదు. అది నిజమైన, రాజనరేంద్రునకుఁగూడ నారణ్యపర్వము ప్రీతిపాత్రము గాలేదని గ్రహింపవచ్చును. ఎట్లన ఆమహారాజు విద్వత్కవులచెంతకు నాదిపర్వములోని "నిండుమనంబు..." అను పద్యమునో, సభాపర్వములోని "మదమాతంగ..." అనుపద్యమునో పంపెనుగాని ఆరణ్యపర్వములోని (నన్నయకడపటిపద్యమనఁబడు) "శారదరాత్రులు..." అనుపద్యమును పంపఁడయ్యెను! పై రెండుపద్యములును దీనికంటె రసవత్తరములు గావు. మఱియు నీపద్యముతో సాటివచ్చు పద్యమును వ్రాయుసమర్థుఁడే లభించుచో, నాంధ్రమహాభారతము అతుకు దెలియని మేలిహారమువలె నొప్పారియుండు నని యారాజేంద్రుఁడు భావించి దానినే పంపియుండఁడా? కావున రాజరాజు సైతము వనపర్వమును బరీక్షింప వెనుదీసె నని యీకథ చెప్పుచున్నది. కట్టకడకుఁ గూడ నారణ్యపర్వభయ మెట్లున్నదో!

ఎఱ్ఱాప్రెగడమహాకవి యారణ్యపర్వమును జేయిఁజినతరువాతఁ (బదికి కీర్తి గడింపఁగలుగుటచే) గొంతభయము దీఱి దేశమున నిప్పు డారణ్యపర్వపుఁ బ్రతులు గన్నులఁ బడుచున్నవి గాని యేడెనిమిదివందలయేండ్ల క్రింద వనపర్వమునుగూర్చి జనులు కెట్టియుద్దేశ ముండెనిదో యెవ్వరు చెప్పఁగలరు? కావున నక్కాలమున భట్టారకునియారణ్యపర్వము విశేషవ్యాప్తిఁ గాంచియుండలే దని పై విషయము ఎల్లఁ బర్యాలోచించువారికి విశదముగాక మానదు.

ఇఁక నీవిషయమును గూర్చిన చర్చ, నటుండనిచ్చి, తిక్కనసోమయాజి నాఁటికి నన్నయభారత మెట్లుండెనో కనుఁగొందము.

తిక్కననాఁటియాంధ్రమహాభారతము

తిక్కనకవీంద్రుఁడు, తాను భారతాంధ్రీకరణమునకు దొరకొనునప్పటికి, మొదటిపర్వములు మూఁడును నన్నయచే సమగ్రముగఁ దెలిఁగింపఁబడియె నను విషయమును బాగుగ నెఱిఁగియే యుండెను. కావుననే యాతఁడు లేఖ్యమైన భారతామ్నాయము,

"ఉ. ఆదరణీయ..............నం, దాదిఁ దొ
డంగి మూఁడుకృతు లంధ్రకవిత్వవిశార
దుండు వి,ద్యాదయితుం డొనర్చె మహి
తాత్ముఁడు నన్ని·కు..."

"మ. హ్యాదయోల్లాదిచతుర్థ మూర్తి తకథో
పేతంబు నానారసాభ్యుదయోల్లాసి
విరాటపర్వ మట యుద్యోగాదులుం
గూడఁగాఁ, బదునేనింటిఁ దెలుంగుబాస
జనసంప్రార్థ్యంబులై పెంపునం, దుదిముట్టన్
రచియించు డొప్పు బుధసంతోషంబు
నిండారఁగన్."

అని వ్రాసియున్నాఁడు.

ఇప్పు డెఱ్ఱాప్రెగడచే రచియింపఁబడిన దని చెప్పఁబడు భాగ మారణ్యపర్వమున నగముకంటె నెక్కుడుగఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇంతభాగము మిగిలియున్నపుడు, తిక్కనవంటివాఁడు పైరీతి నంత విస్పష్టముగ వ్రాసియుండఁడు. ఒకచిత్రకారుఁడు సర్వాంగసుందర

రమైన చిత్రప్రతిమ నొకదానిని వ్రాయఁదల పెట్టి, దానిచుట్టు రేఖల నేర్పఱచుకొని శీర్షమును నిండుగ లిఖించి, కంఠమునఁ గొంత భాగమును వ్రాసి మృతినొంద, నా ప్రతిమనే పూర్తి సేయఁదలంచు వేఱొకచిత్రకారుఁడు, తా నెంత రమ్యముగఁ జిత్రించు నేర్పరియైనను, దాను లిఖించు తక్కిన విగ్రహమును బూర్వపుఁ గంఠభాగముతోఁ గలుపఁడేని, యా చిత్తరువు చూపఱకు సంతోషము నింపఁజేయు నని భావింపఁజాలఁడు. అట్లే యారణ్యపర్వమున నంతభాగము కొఱవడి యుండెనని "బుధసంతోషంబు నింపదు" అని తిక్కనయుఁ దలంపఁజాలఁడు. కావున నన్నియు మూఁడు పర్వములను సంపూర్ణముగఁ దెలిఁగించియుండుటను గవి బ్రహ్మ స్పష్టముగ నెఱిఁగియుండె ననియే చెప్పవచ్చును.

సోమయాజిశిష్యుఁ డగుమారనయుఁ బై విషయము నిట్లు ధ్రువపఱిచినాఁడు

"ఉ. సారకథాసుధారసము......, భారతసం
హితఁ గొని మును త్రిపర్వము లెవ్వఁడొనర్చె
నట్టి...నన్నయభట్టుఁ గొల్చెదన్." (మార్కండేయపురాణము)

ఎఱ్ఱాప్రెగడకుఁ బూర్వమున నున్న యీయిరువురును ఘంటారావముతో నన్నియ మూఁడుపర్వములను వ్రాసె నని స్పష్టముగఁ జెప్పియుండ, వారిది సామాన్యపు వ్రాఁత యనుట సమంజసము గాదు.

భారతవ్యాప్తి

కవిబ్రహ్మభారతము లోకమనోహర మయ్యెను. నూతనప్రియులగు లేఖకాదు లాతని కవిత్వపటుత్వసంపదకు వశులై తద్గ్రంథమునుండి లెక్కలేని ప్రతులను వెలువరించిరి. సోమయాజి యనంతరము నాచన సోమనాథమహాకవి భారతశేషమగు హరివంశమును దెలిఁగించి యాంధ్రమహాభారతమును సమగ్రముఁ గావించెను. భారతపురాణపఠనమున దేశము నెల్లెడల నభివృద్ధిఁ గాంచెను.

అరణ్యపర్వావశ్యకత

పురాణపఠనశ్రవణాభిలాషులకు నారణ్యపర్వ మావశ్యక మయ్యెను. అప్పుడు తెలుఁగు భారతము రమణీయహారము తెగినట్లుండెను. శాంతిపర్వ మాంధ్రమునఁ గలదు గాన వనపర్వము దోషావహము గా దని విద్వాంసులు చెప్పుచుండిరి. అరణ్యపర్వప్రతులకై యన్వేషణప్రయత్నములు జరుపఁబడెను. అచ్చటచ్చట నసమగ్రములు సమగ్రములు నగు ప్రతులు కొన్ని యుండెను. అవియును జిరకాలమునుండి స్పృశించువారు లేక భ[illegible]ములై యుండెను. వానినుండి ప్రతులను వ్రాసికొనుట సంకట మయ్యెను. సమర్థుఁ డగు కవిసత్తముఁ డెవ్వఁడైన శిథిలభాగములఁ బూరింపఁ గడంగినచో నున్న భాగములు నయితము నశించిపోవు ననుకొనుభీతి లోకమున వ్యాపించెను.

ఎఱ్ఱన నాఁటి వనపర్వము

ఆ సమయమునఁ * జెదలువాడ వంశపయఃపారావారరాకాజైవాతృకుం డెఱ్ఱనార్యుం

* విప్రనారాయణచరిత్రమున చెదలువాడ మల్లయ్య, రాజశేఖరచరిత్రమున [illegible] కర్త యని వ్రాయు

జగద్ధితార్థమై యవతరించి సకలకలా కౌశలుఁడై వెలుఁగొందుచుండెను. ఆతఁడు సామాన్యుఁడు గాఁడు "శంకరస్వామిసంయమీంద్ర గురుచరణధ్యానాన్ద సౌందర్య ధుర్యుఁడు." "గిరిశపదభక్తిరసతత్పరభావుఁడు' 'బహుపురాణాష్టాదశశాస్త్రకథావిస్తరవేది.' మఱియు దయసౌశీల్యాదిసద్గుణగణసంపన్నుఁడు.

ఇట్టిమహాత్ముఁడు పైయరణ్యపర్వశిథిలావస్థను గూర్చిన జనశ్రుతిఁ జెవులార నాకర్ణించెను. నన్నయ యరణ్యపర్వపుస్తకము నొకదానిని సంపాదించి చూచెను. అది చెదపురుగులు దిన్నవన్నెలగొడుగుంబోలెఁ గ్రిమిభక్షితమై యచ్చటచ్చట నష్టములైన యక్షరములు, పదములు, పద్యపాదములు, పద్యములు మొదలగువానితో నెన్నొ తాటియాకులు గలదై యుండెను. (రెండు మూఁడు వందల యేండ్ల క్రిందటి తాటియాకు పుస్తకములను జూడఁగలిగినవారి కీవిషయము విశదమే.) దానిం గాంచి నిర్మలహృదయుఁ డా బ్రాహ్మణుఁ డిట్లు చింతించియుండును.

"ఆహా! శబ్దశాసనమహాశయా! దిక్కుమాలిన యీయరణ్యపర్వము నిన్ను బ్రింగి చెదపురుగులతో నున్న తెన్నుఁ దానే మ్రింగఁ గోరుచున్నదా యేమి? నీ వెంత శ్రమము వహించి దీనిని రచించితివో కదా! అవసానసమయమున భగవన్నామస్మరణమునకంటె మున్నె నీమనోదృష్టి యెన్నిసారులు నీయీయాంధ్రభారతపుత్రికారత్నముపైఁ బ్రసరించియుండెనో కదా! అకటా! సుజనుఁడవైన నీయీగ్రంథభాగమున కెంత గతిపట్టినది! ఏమాయెను లెమ్ము! నీకీర్తిని నిలుపువాఁడను—నీవాఁడను—నేనున్నాను. నీ గ్రంథములోని శిథిలభాగములను నేను పూరించి నీపరిశ్రమము వ్యర్థపోవకుండ దీనిని వెలయింపఁజేయఁగాక!..."

ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు ఋజుమార్గవర్తనుఁడు; ధర్మమతి; పరమార్థచింత గలవాఁడు. నన్నయభట్టారకునియం దాతనికిఁ గాఢమైన యపరిమితభక్తిగౌరవాదులు తద్గ్రంథశిథిలభాగపూరణోద్యమమున కాతని సాహసింపఁజేసినవి. అప్పుడు జనించిన భావోద్రేకముచే నరణ్యపర్వమును గూర్చి యంతకుమున్నె లోకమునఁ గల ప్రవాదము నాతఁడు సరకుసేయఁ డయ్యెను. "ప్రప్రథమమున నే రామాయణములోని యుత్తరకాండమునే రచించిన తిక్కనమహాశయుఁడు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై భారతములోని పదునేనుపర్వములు గల గొప్పగ్రంథమును వ్రాసి శాశ్వతంబగు యశంబును గడింపఁగలైనే! ఖిలముగ నున్న భట్టారకుని గ్రంథమును బరమార్థబుద్ధితో నాతని పేరనే యుద్ధరించు. నేనేల

...నిట్లు వ్రాయవయ్యెను గాని యొఱ్ఱనార్యుఁ డీ యింటిపేరు గలవాఁడని చెప్పుటకు ధైర్యము చాలదు. ఎఱ్ఱనవల్ల ...ను పదునుఁ జాలవరకులు గడచినవి. ఒక్కొక యింటిపేరు రెండుమూఁడు కొమరునికొరకు వచ్చుచుండుటకే మాటి ...వ్రమండుట గలదు. తిక్కనకొమరునకు కొమ్మన యనంతరము కొట్టరువువారు పాటూరివారైనారు. కూ. తిక్కన ...ద్యులగురువైన కందులవారి లింగనారాధ్యుని శిష్యులవలన 'అయ్యగారు' అనుట; నాయనవిరువారివా రయ్య ...రివారైనారు. ఇట్లే పరిహారి శ్రీగరవాఘు మత్రీలాఖణాఖికము, పైడిపాటివా రేమటనువారును. క్రమముగాను;

లిక్కనవలె నితరగ్రంథములను వ్రాయఁగల చిరంజీవిని గాఁగూడదు? ఏమైనఁ గానిమ్ము. నే నీమహాకార్యమునకుఁ గడంగెదను." అని యాతఁడు భావించుకొనెను.

శిథిలభాగపూరణము

పిమ్మట నాతఁడు దేశమునఁ గలయరణ్యపర్వపుఁ బ్రతులకై ప్రయత్నించెను. కొలఁది ప్రతులు లభించెను. అందుఁ గొన్ని యసమగ్రములు; కొన్ని సమగ్రములు. అవి యున్నియుఁ దన యొద్దనున్న ప్రతికి దోఁబుట్టువులయి యే యుండెను. ఆ ప్రతుల నన్నిటిని మిక్కిలి శ్రమచేసి సరిచూచుకొనుచు, నష్ట భాగములను పూరించుచుఁ దుదకు వనపర్వమును బూర్తిగావించెను.

"నన్నయకవీంద్రుఁడు విశేషశ్రమమున శోధ్చి వార్ధకదశలోయుండు నవయువకుత్వము తగ్గిపోయినను; ఓపికతోయి దీనిని రచియించి నాఁడు. ఇందుఁ గొన్నిచోటు లచ్చటచ్చటఁ గాలవశమున శిథిలమైపోయినవి. అట్టి మహాత్ముని శ్రమ మూరకపోనేల? అతని శ్రమమును భూమిపై నేల నిలువరాదు? నే నెంతశ్రమ పడిన నేమి? మొదటిశ్రమ మాతనిదే కదా? అతనికీర్తియందు నాకు భాగమేటికి?" అని యూ సదాచార్యశాలి తలంచి, నష్టభాగములను (సాక్ష్యమైన లేవలకు నన్నయపదాదులనే నిలుపుచు) బూరించుచు, ఎక్కడను కరి శ్రమము తనదేయైనను నందున్న నన్నయ రాజనరేంద్రుల నామములఁ జెలుప నిచ్చగింపఁడయ్యెను.

ఇప్పుడు ఎఱ్ఱాప్రెగడభాగ మనఁబడు గ్రంథమున నున్న నన్నయప్రయోగములు, ఎఱ్ఱనప్రయోగములు నన్నయభావ, ఎఱ్ఱన భావ, రాజనరేంద్రుని సంబోధనములలో నన్నయవి, ఎఱ్ఱనవి. నన్నయ మధ్యాక్కరలకు నెఱ్ఱనదానికిని గలభేదము. మొదలగు విషయములను మఱియొక యవసరమునకై కొనిపోవలఁచి ప్రస్తుతి మొందు రెండు విషయముల నిచ్చట నిచ్చుచున్నాను.

(అ) చ. రయవిచలత్తురంగ మతరంగముల
స్యందనాగచక్రసం
చయములఁ జంచలద్ధ్వజముల నై
నికమత్స్యములన్ భయంకరం,బయి..."

ఈ పద్యభాగము సభాపర్వమునను (ద్వి. 33.) ఎఱ్ఱనభాగమని చెప్పఁబడు అర. వ. 58 పద్యమునను గానవచ్చుచున్నది. ఈ రెంటిని రయము నొక్కఁడు గాఁడన్నచోఁ బ్రబంధపరమేశ్వరునిపైఁ బెచార చౌర్య మారోపింపవలసియుండును. అంతకంటె వనపర్వమంతయు నన్నయదనుట న్యాయ్యము గాదా?*

ఆరణ్యపర్వోత్తరభాగమును బరికించు వారికి నందనేకభాగములు నన్నయ కవిత్వములనివే యని తప్పక స్ఫురింపను. ఎన్నివిధములఁ బరిశీలించినను, ఎఱ్ఱాప్రెగడ

* (క) నన్నయ సీసగీతనియమములు వేఱు, తిక్కనకవులవి వేఱు. నన్నయనియమము లెఱ్ఱన గ్రంథములలో లేవు. ఆరణ్యపర్వమునందు నెఱ్ఱనాయ నియమము గానవచ్చుచున్నది. ఇదియుమాత్రమే నన్నయనియమము నెఱ్ఱన నిల్పినాఁ డందురేమో? సీసగీతనియమముల నిలిపినవాఁడు మధ్యాక్కరలక్షణము నేల పాటింపలేదు? అర. వ. ౩౧,

చేసినది శిథిలభాగపూరణమే కాని ప్రత్యేక రచనము గాదనియే తోఁచుచున్నది. ఇవ్విషయమునఁ గల పూర్వపక్షసిద్ధాంతముల సమ* న్వయము నిచ్చట సంగ్రహించి చూపుచున్నాను.

(౧) భట్టారకుని యారణ్యపర్వభాగము "శారదరాత్రులు" అను పద్యముపఱకే వ్రాయఁబడినదయి యుండి, మిగిలినది పట్టి తాటి యాకులుగలదే యై, పిమ్మట నెఱ్ఱనచే రచియింపఁబడినదే యై యున్నచోఁ, దాను రచించిన యా గొప్పభాగము నాతఁడు నన్నియ పేరనే వెలయించుటకుఁ దగిన ప్రబల కారణ మేదియుఁ గానరాదు. తనపేర నారణ్యపర్వశేషమును బ్రకటించుచో నన్నియ గతియే (మతిభ్రమణమో, మరణమో) తనకును సంభవించు ననుభయముచేత నాతఁ డట్లు చేసినాఁడని కొందఱు యుక్తి సెప్పెదరు. నన్నియకు మరణముఁ గలిగించినది యారణ్యపర్వాంధ్రీకరణమా? అందున్న నన్నియ నామమా? ఇదేఁటి యుక్తి? నన్నియ పేరు సెప్పి యెఱ్ఱన నిప్పు ముట్టినను కాలదు గాఁబోలు! మున్నూఱేండ్లకు ముందున్న వానిపేరు సెప్పినంతమాత్రమున నారణ్యపర్వ దోషము తప్పిపోఁగలదా?

పై భయమును మనవారు తిక్కనయందును నారోపించియున్నారు. తొలుదొల్తనే, యారణ్యపర్వము వంటిదే యగు నుత్తర రామాయణమును దెలిఁగించి, మనుమసిద్ధి భూపాలునకుఁ (అల్లునకుఁ?) గృతి (కన్య) దానము నొనర్చి మించిన కవిచక్రవర్తికిఁ దిక్కన కట్టిభయ ముండిన దనుమాట నమ్మఁ దగినదా?

"పడుచువాఁడైన తిక్కన కొకవేళ నట్టి భయ ముండిన నుండవచ్చు" నని యొకా నొకరు వ్రాసిరి. ఎఱ్ఱనమాత్రము వనపర్వరచనమునాఁటికి ముసలివాఁడా? తిక్కనకన్నను బడుచువాఁడు!

లెక్కలేని యోధులచావులు గల యుద్ధపర్వములు, కేవలము శోకభూయిష్ఠమగు స్త్రీపర్వము, నూర్గురుకొడుకులును బంధుమిత్రులును జచ్చినదుఃఖము నిండికొనిన మనంబులతో ధృతరాష్ట్రాదులు వనంబునకుఁ బోయినకథ గలయాశ్రమవాసపర్వము, శ్రీకృష్ణనిర్యాణమును జెప్పు మౌసలపర్వము, ధర్మరాజాదులు రాజ్యకాంక్ష సంపూర్ణముగ భూమిపై దిగవిడిచిపోవు మహాప్రస్థానిక పర్వము (అరణ్యపర్వకథనాఁటికిఁ గనుచెప్పటికేని రాజ్యము రాఁగలదను నాసయైనఁ

* నన్నియ భట్టారకుని పీఠికాదులలోఁ గానవచ్చు నియమముల నన్నిటిని పూర్వము నేను పరిశోధించి- అప్పటి యచ్చుప్రతులు యిప్పటివానివలె స్వచ్ఛమైన ముద్రణముగలవియుఁ, పాదమునకొకపంక్తి గలవియుఁ గాక పోయినను మిక్కిలియు శ్రమపడి- యొకవిమర్శనము వ్రాసి నేఁటికి సందర్భము మనవాఙ్మిత్రు లగు పాఁడి వేంకట స్వామిగారికిఁ జూపఁగా వారు నన్నుఁ బొగడుచు, దానిం బరిశీలించి యిచ్చెద మని పుచ్చుకొని, నా వాక్యరచనను గొంతమార్చి, తమపేరితో నేను బరిపెదనన్న పత్రికకు- అముద్రితగ్రంథచింతామణికిఁ బంపి యందు బ్రకటించు కొన్నారు; అక్కాలమున నుగ్ర. చింతామణిలో నాయనకుఁ బరిచితియే లేదు;

గలదు! ఈపర్వమున నదియు లేదు!) తుదకు స్వర్గారోహణపర్వమును రచియించిన కవి బ్రహ్మయమహాశయుఁడు, తనకాలమున నారణ్యపర్వము కొఱవడియుండెనేని దానిని బూరింప వెనుదీసియుండునా?

(౨) ఆరణ్యపర్వమున నన్నయకవిత్వమని తలంపఁబడుభాగము ౧౩౦౦ పద్యములు గలదై యున్నది. ఎఱ్ఱనకవిత్వమని చెప్పఁబడునది ౧౬౦౦ పద్యములు గలది. ఇంతగొప్పగ్రంథమును దానే సంపూర్ణముగా నన్నయ కవిత్వము లేకయే రచియించియుండెనేని, యాగ్రంథమునకు నన్నయను కృతికర్తగను, రాజనరేంద్రుని కృతిభర్తగను జేయునా యెఱ్ఱాప్రెగడ? ఏనాఁటి నన్నయ? ఏనాఁటియెఱ్ఱన? ఏనాఁటిరాజరాజు? ఎవ్వరు చూచిన సతోషమిది?

పైసందేహమునకుఁ గొందఱు, "ఒకరి సంతోషముతో నెఱ్ఱనకుఁ బనిలేదు. నన్నయపై నాతనికిఁ గలిగిన భక్తిగౌరవములే కారణములు." అని చెప్పుదురేమో!

నన్నయయెడఁగల భక్తిచేతనే యారణ్యపర్వభాగము నాతనిపేర రచియించి యుండునేని, భారతశేషమగు హరివంశమును దిక్కనపేరనయితము వెలయించి యుండును. కావునఁ బైసమాధానము యుక్తియుక్తము గాదు. మఱియు, నన్నయయెడనే యట్టిగౌరవము చూపఁదలఁచినాఁడు గావున నాకీర్తి నొనర్చినాఁ డందు రేమో! అట్టియాశయమే యాతనికిఁ గలిగినచోఁ దద్భాగమును నన్నయకుఁ గృతిగ నిచ్చివేయుండునే! ఎన్నఁడో మృతినందినయాతఁడు రచియించినట్లసత్య విషయప్రకటన మొనర్చుటకంటె నాతనికిఁ గృతి యిచ్చియుండుట విశేషభక్తిగౌరవములఁ దెలుపునుగదా?

పోతనభాగవతమును భాస్కరునిరామాయణమును గనుఁగొనుడు! అందెవ్వరు వ్రాసిన భాగములను వారు తమనామములతోనే వెలయించినారు గాని యెం దొక్కఁడేని తన భాగమునందున్న ముఖ్యకర్తపేర వ్రాయలేక పోయినాఁడు! కృతిపతులనుసయితము దమ యిచ్చకు వచ్చినవారినే నిలిపికొన్నారు!

మఱికొందఱు "నన్నయ సగముపర్వము వ్రాసియేయుండెను గావునఁ దక్కినసగము నందు నింకొక కృతిపతిపేరును, నింకొకకవి పేరునునేల యని యెంచి యట్లుచేసినాఁ" డని యందు రేమో!

(అ) తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణమున యల్పభాగము మిగిలియుండఁగా (లేక యుత్సన్నముకాఁగా) దానిం బూరించిన జయంతిరామభట్టు వేఱొకయాశ్వాసముగ రచించి భద్రాద్రిరామున కంకితమిచ్చితనపేరనే వెలయించుకొన్నాఁడు.

(ఆ) హుళక్కిభాస్కరుని యుద్ధకాండమును బూరించిన యయ్యలార్యుఁడు దానిని వేఱుగ విభజింపకయే "అమరహుళక్కి భాస్కరమహాకవి చెప్పఁగ నున్నయుద్ధకాండము తరువాయి చెప్పె..."అని తనపేర వెలయించుకొనుటయే కాక యాశ్వాసాంతముసఁ గృతిపతిని సైతము మార్చివేసినాఁడు.

(ఇ) సాహిణిమారన సంబోధనముతో భాస్కరామాత్యుఁడు ప్రారంభించిన సుందర

కాండమును మల్లికార్జునభట్టు పూరించుచుఁ, గా నాతనిపుత్త్రుఁడై యుండెను నాశ్వాసాంతమునఁ దత్కృతిపతి పేరైన నెత్తిక తన ఇష్టదైవమును సంబోధించి, గద్యమునఁ తననామమునే వెలయించుకొన్నాఁడు. తన్న ...మరుఁడై యుండియుఁ దండ్రియుండుగాని, ...మ్మేలు ప్రభువునందుగాని కొంచెమేనియు భక్తి గౌరవములమాట యటుండనిండు!) ...ఠాపేరాటమిట్టైన లేకుండ సుందరకాండ పూరణ మొనర్చిన మల్లికార్జునభట్టు కాండ ...ంతెయుఁ దానే రచించినట్లు వ్రాసికొన్నాఁడే. ...మాఁడు వందలయేండ్లకు మున్ను పరమ ...దము నడిచిన నన్నియరాజరాజులపేర నేకా ...ణము (నన్నయరచన) లేనిదే యయ్యె ...గ్వాపర్వభాగమును ఎఱ్ఱాప్రెగడ వెలయిం ...నాఁ డనుట యుక్తియుక్తముగా నుండు ...తిమా యోజింపుడు కీర్తికాముఁడు గానివా ...చెప్పఁడు? "మహాకవ్రలాద్యులు గావ్యకేయ్యి ...లించిన కీర్తిసంగసుఖలీలకు నేను గాం ...సేసితిఁ" అని నృసింహపురాణమున నెఱ్ఱన వ్రాసికొనియున్నాఁడే.

(3) నృసింహపురాణములోని యీ ...ందిపద్యములను బరీక్షించువారికి, అరణ్యపర్వమంతయు నన్నయకృతమే యనియు, ఎఱ్ఱన యొనర్చినది యచ్చటచ్చటి శిథిలభాగములపూరణమే యనియు స్పష్టముగాఁగలదు.

వ. అని యీ క్రమంబునఁ బ్రభాస ...వతాసంకీర్తనంబును... సమర్థించి, కృతా...తం బొందిన కతిపయాకుత్సరహరిగ్రహజనితం ...రీన నైసర్గికచాపలంబు నటంబున.

ఉ. మించిన వేడ్క- పీనులకు మిక్కుటమై
మధువృష్టి గ్రమ్మ రా,యఁ ంచలు గూయఁ
గ్రొంచమును నావలఁ గూయఁ గడంగు
భంగిఁ బ్రా, ధాంచితశబ్దసారులు మహా
కవ్రు లాద్యులు గావ్యకేయ్యఁ గీ,లించిన
కీర్తిసంగసుఖలీలకు నేను గాంక్షసే
సితిఁ."

నృసింహపురాణమునకు నిమ్మడు గుగ్రంథమును. వనపర్వోత్తరభాగమును దాను ప్రత్యేకముగ వ్రాసియుండెనేని "కతిపయాక్షరచాపలంబున' ననియు, పూర్వులవలె నేనును గవిత్వమును జేయఁ గాంక్షసేసితి' ననియు నెఱ్ఱన వ్రాసియుండఁడు. శిథిలభాగపూరణముతోఁ దన గంటమునకుఁ బదను గలిగించికొన్నాఁడు. తరువాత నస్వతంత్ర గ్రంథరచనమునకుఁ బూనుకొన్నాఁడు. కావుననే యయ్యుతులానుభావధర్యుఁడు, స్వప్నమున సాక్షాత్కరించిన తన పితామహుఁడు తనతో,

ఉ. ఉన్నత సంస్కృతాంధ్ర చతురోక్తి
పదంబులఁ గావ్యకర్తవై, యెన్నికమై
ప్రబంధపరమేశుఁ డనంగ నరణ్యపర్వశే,
షోన్నయ మాంధ్రభాష సుజనోత్సవ
మొప్పఁగ నిర్వహించితి (వి)

అని పలికినట్లు వ్రాసికొన్నాఁడు. ఇందు గల ఉన్నయశబ్దమున కర్థము విచారించుచో "ఉన్నదానిని పైకి లేవనెత్తుట (ఉద్ధరించుట)" యని యేకాని 'క్రొత్తగా సృష్టించుట" అను నర్థము లేదని విశద మగును. (ఉన్నయమ్. కూపాదితో జలాదే ర్తుత్తోలనమ్.)

శ్రీవీరేశలింగము పంతులవారు, "అరణ్యపర్వశేషము" అనునప్పుడు 'శేష' మనగా మిగిలిన దని యర్థముగదా! నన్నయ రచింపఁగా మిగిలిన దనకపోయినయెడల నిచ్చట శేషశబ్దమున కర్థమేమగును?" అని వ్రాసి యున్నారు. అరణ్యపర్వశేషము-అరణ్యపర్వముయొక్క మిగులు-ఇతరములయిన ప్రబల హేతువు లనేకము లుండఁగా, నీ 'శేష' శబ్దమునకు "చేసినదానిమిగులు" అనునర్థమును దెచ్చుకొనుటకంటె "లభించినదానిమిగులు" అనునర్థమును గ్రహించుట సమంజసము గాదా? ఇచ్చట, "లభించునది" యనగా ఖిలముగాకుండ లభించినదని భావము. అరణ్యపర్వశేషోన్నయము - అరణ్యపర్వఖిలభాగముల నుద్ధరించుట.

పై పద్యమును జూచి శ్రీపంతులుగారు తమ కవిచరిత్రమున, "ప్రబంధధోరణిని భారతారణ్యపర్వశేషమును చమత్కారబంధురముగ రచించుటచేతఁ బ్రబంధపరమేశ్వరబిరుదము వచ్చిన" దని వ్రాసిరి. ఈపద్యమున నిట్టియర్థము గానరాదు. ఎన్నికమై, ప్రబంధపరమేశుఁడనంగ, సంస్కృతాంధ్రచతురోక్తిపదంబులఁ గావ్యకర్తనై (గవితాధికారినై) యరణ్యపర్వశేషోన్నయము నిర్వహించితి నని పై పద్యము నన్వయము. ప్రబంధపరమేశ్వరుఁ డనఁదగినంత మేలికవిత్వ మలవడిన పిమ్మటనే వనపర్వశిథిలభాగములను బూరింప దొరఁకొన్న వాఁడుగాని, కవిత్వారంభము నందే తత్పర్వమును బూరించి యట్టిబిరుదము పడలేదు. నన్నయతిక్కనలకంటె నెక్కుడు ప్రబంధధోరణియు, నెక్కుడు చమత్కారబంధురతయు నెఱ్ఱనకు లేవు. పైపద్యములోని "చతురోక్తి" అనుదానిని గనుఁడు. మఱియు, "పరిఢవింతుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుని దేవసూక్తివైచిత్రి నెక్కొక్కమాటు" అను శ్రీనాథుని స్తుతిని, "ఈత్రయిఁ దాఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుఁడై రచియించె శబ్దవైచిత్రి..." అను జక్కనస్తుతిని గనుఁడు.

(ఠ) నన్నయతిక్కన లిరువురును భారతము సంపూర్ణముగాఁ దెలిఁగించినా రను భావమే కాని యెఱ్ఱాప్రెగడకు వేఱుతలంపు లేదని యూహించుట కాతని నృసింహపురాణములోని యాక్రిందిపద్యమునయితము మార్గముఁ జూపుచున్నది.

ఉ. భాసురభారతార్థముల భంగుల నిక్క-
మెఱుంగ నేరమిం, గానటబీసటల్ పదివి
గాథలు ద్రవ్వఁ దెలుఁగువారికిఁ, వ్యాస
మునిప్రణీతపరమార్థము దెల్లము సేసి
నట్టియు, బ్రాసనకల్పులం గొలుతు నాద్యు
ల నన్నయతిక్కనార్యులన్."

ఆంధ్రభారతములోని యరణ్యపర్వమున సగముకంటె నెక్కుడుభాగమునకు సంపూర్ణకర్తృత్వము గలవాఁడు పై రీతిని వ్రాసి యుండఁడు.

(గి) ఆరణ్యపర్వాంతమునఁ గానవచ్చుచు, నెఱ్ఱనార్యుఁడు దదుత్తరభాగమును రచియించినాఁ డనువాడుక లోకమునఁ బ్రబలుటకు ముఖ్యహేతువులై యున్న

"సీ. భవ్యచరిత్రుఁడు...ఇలఁ శాకనాటిలో
నీలకంఠేశ్వరస్థానమై యొనకొనఁగ,

గుడ్లూరు నెలవుగా...నెప్పు...ఎఱ్ఱ
య్యుండు..." అను సీసపద్యమును,

". ధీరవిచారుఁడు దక్కవి, తాఁ కీర్తియుఁ
గొంత దోఁచఁ దద్రచనయుకా, నారణ్య
పర్వశేషము, పూరించెఁ గవీంద్రకీర్ణ పుట
చేయుముగన్."

అను కందపద్యమును ఎఱ్ఱన మహాకవి సినవి గావు. ఎఱ్ఱన, ఆనంద ముద్రాక్షర లను ముద్రింపఁబడిన యాంధ్రభారత ను బరిష్కరించినపుడు తాము పెక్కు తి యాకుప్రతులను జూచితిమనియు, సం స్కృటను పైపద్యములు గానరాలేదనియు, శ్రీ) తం. తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు వ్రాయున్నారు. దీని కుపబలముగా 1907 వ వత్సరము మొదలుకొని నేఁటి దాఁక ద్రింపఁబడిన (ఆనంద) భారతము కూర్పు న్నిటియందును, అరణ్యపర్వాంతమున పుట ముగున, "భవ్యచరిత్రుఁడు. అని అచ్చు తులయందుమాత్ర మగఁబడియెడి" అని చింపఁ బడియున్నది. శ్రీ తేవప్పెరుమా ళ్ళయ్యగారు పరీక్షించిన దాక్షిణాత్యకోశ ము కొన్నిటియందుఁ బైపద్యములు లేకు ను, ఈ దేశములోని కొన్ని ప్రతులలో గానవచ్చుచున్నవి. ఆపద్యము లెఱ్ఱనవే చుండునేని కొన్నిటియం దవి యుండు టయు, కొన్నిట లేకుండుటయు సంభవింపదు. మునుండగాక, యాపద్యములు నెఱ్ఱనయే యుండునేని, ఒక్కొక యాశ్వాసము తుదను ను గద్యమునందును దనవాడు నే చెప్పియుండును. ఒకచోటఁ గల మరిం క్షితి వేఱొకచోట నుండదనుటకు హేతువు గానరాదు.

కొన్ని వ్రాఁత ప్రతులలోనుండి, కొన్ని ట లేక గతానుగతికముగ ముద్రింపఁబడిన ప్రతులలోఁ గానవచ్చుచున్నపై "భవ్యచరిత్రుఁడు..." అనుపద్యము శంభుదాసునకుఁ దరువాతఁ జిరకాలమునకు వ్రాయఁబడినదే యని యూహించుట కొకగొప్పయాధార మాపద్యముననే చూపట్టుచున్నది. ఎట్లన:— ఆ పద్యమున,

'పాకనాటిలో సిలకంఠేశ్వర స్థానమైన గుడ్లూరియందు నెఱ్ఱన యుండినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఈపద్యమునకు నెఱ్ఱనది గుడ్లూరనుటకు నితరాధారము గానరాదు. నృసింహపురాణమున నెఱ్ఱన "వేఁగినాటఁ గరావృత్తి వృత్తిమంతుఁ"డని తనతాతను వర్ణించినాఁడు. పిమ్మట, ప్రోలయవేముని తమ్ముఁడు మల్లారెడ్డి దన్నుఁ దీసికొనిరాఁగా నద్దంకి రాజధానియందుఁ దదాస్థానకవిగా శంభుదాసుఁ డుండినట్లు హరివంశము దెలుపుచున్నది. పిమ్మట నాతఁడు చెదలువాడ నివాసియైనట్లు విప్రనారాయణ చరిత్రము బోధించుచున్నది. వేమారెడ్డి జీవించియుండఁగానే యెఱ్ఱన పరమపదము నందినట్లు కవిచరిత్రము తెలుపుచున్నది. కావున నవసానదశయందు అద్దంకినుండి యాతఁడు చెదలువాడఁ జేరెనని భావింపవచ్చును. కవిగాని, తద్వంశస్థుఁడుగాని చెప్పని యీగుడ్లూరు, ఈపద్యమున నెట్లు చేరెనని యూరకుండఁగా, వేమారెడ్డివంశపువాఁడైన దానవరెడ్డి, గుడ్లూరు రాజ

ధానిగాఁ బాకనాటిసీమ నేలినట్లును, అచ్చట నీలకంఠేశ్వరుఁ డుండినట్లును విష్ణుపురాణము లోనియీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియవచ్చెను!

"గాటీన మేతుఁడై గరిమతో నేప్రీట నేపారు నీలకంఠేశ్వరుండు,......అట్టి రాజధానియై యొప్పు గుడ్లూరి నొసర నేలుచుండి వెలుఁగొనాఁడు."

రాఘవరెడ్డికి, వేమారెడ్డి పూర్వుఁడై నట్లు విష్ణుపురాణమున వర్ణింపఁబడియుండుట చేతను, ఎఱ్ఱనమహాకవి, వేమారెడ్డియాస్థాన కవి యని తెలియుటచేతను, రాఘవరెడ్డి యేలి యుండినగుడ్లూరినే పూర్వము వేమారెడ్డి గూడ నేలియుండు నని యూహించిన (చరిత్రము దెలియని) యే లేఖకమహాశయుఁడో విష్ణుపురాణమును జదివికొని; (ఎఱ్ఱనకుఁ బిమ్మటఁ జిరకాలమునకు) పైపద్యములను వ్రాసి యారణ్యపర్వాంతమునఁ జూర్చినాఁడు! ఆప్రతికిఁ బుత్రికలయిన ప్రతులే యీపద్యములు గలవి! తత్పూర్వపుఁ బ్రతులపుత్రికలే యాపద్యములు లేనివి. కావున నారణ్యపర్వాంతమునఁ గానవచ్చు పై రెండుపద్యములును నెఱ్ఱాప్రెగడ వ్రాసినవిగావనుట స్పష్టము. (కంద పద్యమున నున్న "తక్కవితారీతియుఁ గొంత దోఁప" అనునది వైవికముగానే వ్రాయఁబడినది!)

(౩.) అరణ్యపర్వచతుర్థాశ్వాసము 142 వ పద్యముతరువాత.

"నన్నయభట్టుకవిత్వము సంపూర్ణము."
"ఇక్కడనుండి యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వము", (ఇది యచ్చుప్రతులందుమాత్రమే యున్నది.)

అను వ్రాఁత లేఖకులదే యనుట స్పష్టము ఎఱ్ఱనయే యట్లు వ్రాయుచో, నాశ్వాసాంత గద్యములయందు నన్నయ పేరు పెట్టుటయందు లాభమేమి? అతఁడే యట్లు వ్రాయునేని, "నన్నయ యింతదనుక వ్రాసి మృతినొందెను గావున నింతనుండి యాతనిపేరనే నేను రచించుచున్నాను." అని వ్రాసియేయుండును.

ఎఱ్ఱన యనంతరము కొంతగాలమునకు "భారతారణ్యపర్వశిథిలభాగముల నాతఁడు పూరించె" ననుప్రతీతి క్రమముగా "అరణ్యపర్వశేషమును జెప్పె" ననువిఖ్యాతిగామాఱి, దేశమున వ్యాపించినతరువాత, నేలేఖకుఁడో, ఎఱ్ఱన కవితారంభమును గనిపెట్టనెంచి నృసింహపురాణము ప్రథమాశ్వాసములోని 113 వ పద్యమునఁ గానవచ్చు "స్ఫురదరుణాంశురాగరుచి" అను దానిని, భారతములోనిదానిని వాని సామ్యమును బట్టి, "ఇక్కడ నుండియే యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వమైయుండు" నని భావించి యట్లు వ్రాసియుండును! కావుననే "ఇంతనుండి యఱ్ఱాప్రెగడవారు చెప్పిన అరణ్యపర్వశేషము" అని కొన్నిటియందును, "ఇంతనుండి చదలువాడ యెఱ్ఱాప్రగడవారు చెప్పిన అరణ్యపర్వముశేషము" అని కొన్నిటియందును వ్రాయఁబడియున్నది. "నన్నయభట్టకవిత్వము సంపూర్ణము" అనునది తాటియాకు పుస్తకములందు లేనే లేదు మఱియు, "శారదరాత్రులు..." అనుపద్యముకడపట, "పాండురుచిపూరితసర్వదిగంతరంబులై" అనుపాఠము "పూరములం బరిపూరితంబులై" అని మాఱి "పూరము లంబరపూరితంబులై" అని తుదకుఁ

...పూరకములన్ + పరపూరితంబులై" అను ...గ్రంథాంతరమై పదవిభాగమేర్పడఁగా, "అక్క ...నుండి యుత్తరులు పూరింపవలసివచ్చిన" దను ...క్రమముతో నొకకథపుట్టియుండ, అక్కడను విన్న ...పలేకరిదైన "ఇంతనుండి యెఱ్ఱాప్రెగడకవిత్వ" ...మని వ్రాసినదేని దైయుండును.

(2) అరణ్యపర్వోత్తరభాగము ప్రబంధ ...రమేశ్వరుఁడు రచింపలే దనుటకుఁ బ్రబలకార ...ణము నొకదానిని జూపుచున్నాను.

ఎఱ్ఱన శకయుగస్థాపకకవిగదా! ఆతని ...తరువాత నచిరకాలముననే యుదయాస్తాని ...యుండే మహాకవిగా నున్న శ్రీనాథుఁడు, ...తెలుఁగుభారతముకర్తలు నన్నయతిక్కనలే ...యైనట్లు భీమఖండమున నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు.

"క. నెట్టుకొని కొలుతు నన్నయ, భట్టో ...పాధ్యాయ సార్వభౌముని గవితా, పట్టాభి ...షిక్తు భారత, ఘట్టోల్లంఘనపటిష్ఠగాఢప్రతి ...భున్. ఉ. పంచమవేదమై పరగు భారతసంహి ...త యాంధ్రభాషఁ గావించె బదేనుపర్వములు ...విశ్వజగద్ధితబుద్ధి నెవ్వఁ డ, త్క్యాంచనగర్భతు ...ల్యుని కఖండితభక్తి నమస్కరింతు నిర్వంచిత ...కీర్తి వైభవవిరాజికిఁ దిక్కనసోమయాజికిన్."

అరణ్యపర్వశేషము నెఱ్ఱన వ్రాసినట్లు శ్రీనాథుఁడు పొగడకపోవుటం గలంచి కొం...దరు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు తమ ...కవులచరిత్రము 417 వ పుటయం దిట్లు వ్రాసి...నారు:— "కవిత్రయములో నెఱ్ఱాప్రెగడ ...యిప్పటి కాధునికుఁ డగుటచేతఁ బొగడక ...పోయినను దాను రచియించిన యుత్తరగ్రంథ...ములయం దీకవి యారనిఁ జెప్పుచున్నాఁడు."

శృంగారనైషధ భీమఖండములకంటె ముప్పదిరెండేండ్లకు మున్నే రచియింపఁబడిన దని శ్రీపంతులవారే వ్రాసియున్నారుగదా! శ్రీనాథుఁడు నైషధమున నెఱ్ఱన నిట్లు పొగడి యున్నాఁడు:— "ధీరమతి నన్నపార్యునిఁ దిక్కయజ్వ, శంభుదాసునిఁ గరమర్థి నెన్ను తించి" నైషధమునఁ బొగడఁబడిన యెఱ్ఱన భీమఖండమునాఁటికి(3౬ ఏండ్లకుఁ దరువాత)నాథునికుఁ డెట్లగును?— అరణ్యపర్వములోని యంతగొప్పభాగము నెఱ్ఱనయే రచించెనేని, యారేండ్లసంస్థానమునందే యుండిన శ్రీనాథున కావిషయము దెలియకపోవుట యసంభవము. మఱియు నన్నయభట్టు వనపర్వము నంతను వ్రాసినాఁ డనుటయే శ్రీనాథుని యాశయమైనట్లు పై కందములోని "భారత ఘట్టోల్లంఘనపటిష్ఠగాఢప్రతిభున్" అను విశేషమునుబట్టి గ్రహింపవచ్చును. (ఘట్టము= అరణ్యప్రదేశము. భయంకరమైన భారతారణ్యపర్వమును దాఁటిన ప్రజ్ఞగలవాఁ డని భావము.) శిథిలభాగపూరణము శ్రీనాథుని వంటి వానికొక ఘనకార్యముగాదు.

(3) మఱి సింగన పూర్వకవిస్తుతి నిట్లు గావించినాఁడు:— "వ్యాస..., సకలభాషారసజ్ఞులనముల నన్నపార్యతిక్కకవీంద్రుల నభినుతింతు" (వాసిష్ఠరా.) శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు, ఇక్కడ యెఱ్ఱాప్రెగడను బొగడకుండుటనుగూర్చి యిట్లు వ్రాసినారు. "ఈకవి యెఱ్ఱాప్రెగడకు దిక్కన తరువాతివాఁ డయ్యును ప్రబంధపరమేశ్వరుని నేల స్తుతింపలేదో తెలియదు." ఆంధ్రకవులలో శంభుదాసుని

స్తుతింపనికవులు పలువురుండఁగా, వారిచరిత్రమున వ్రాయని యీ వాక్యము నిచ్చట నేల శ్రీసంతులవారు వ్రాసిరో యని తోఁచదు, సింగనకవి తనపద్మపురాణమున నాంధ్రభారతమును నన్నయతిక్కనలుమాత్రమే రచియించి నట్లు పొగడినపద్యము గానవచ్చినది!:—

"ఉ. భారత వేదవాక్యరసభావము లజ్ఞులెఱుం
గలేక ని, స్సారమనస్కులై తిరుగు చంద
దము సూచి తెనుంగుబాస నెం, పార
రచించి యందఱుఁ గృతార్థులఁ జేసిన
పుణ్యమూర్తులన్, సారమతి న్భజింతు నని
శంబును నన్నయతిక్కనార్యులన్."

(సింగనామాత్యుఁ డెఱ్ఱన కేఁబదియేండ్ల తరువాతివాఁడు.) ఈతఁడును శిథిలభాగపూరణము నొక ఘనకార్యముగా నెంచియుండఁడు.

(౯) నన్నయయనంతర మధర్వణాచార్యులుకూడ విరాటపర్వము మొదలుకొని యే భారతాంధ్రీకరణ మొనర్చెనని కవుల చరిత్రము దెలుపుచున్నది. ఈ వ్రాఁతయు నితము నన్నయ మూఁడుపర్వములం దెలిగించె నని తెల్లము సేయుచున్నది. ఎట్లన, అరణ్యపర్వము కొఱవడియుండునేని, మతిభ్రమణమును గాని మరణమునుగాని సరకుసేయని (జైనుఁడైన) యాతఁడు దానిని దప్పక పూరించియే యుండును.

(౧౧) చిదలువాడ మల్లయ్య తనవిప్రనారాయణచరిత్రమున "ప్రతిభపై నారణ్యపర్వశేషము సెప్పె" నని యెఱ్ఱనను బొగడియున్నాఁడు. ఎఱ్ఱనకు మల్లయ్య ౭,౮ తరముల తరువాతివాఁడు. (శ్రీకాకాకాసుల కాలనిర్ణయము సరియైనను తరములసంఖ్య పొరఁబాటు.) ఆతఁడు, తనకాలమునాఁటికిఁ బ్రబలిన వాడుకనుబట్టి యట్లు వ్రాసియుండు నని పైని వ్రాయఁబడిన కారణములవలన నూహింప వచ్చును.

(౧౨) "ఆకాలమునందలికొన్ని ప్రతులు వనపర్వశేషము లేకయే కనంబడు చున్నవి." అనుకవిచరిత్రములోని వాక్యము భ్రాంతిజనకము. ఏమన, ఏడెనిమిదివందలయేండ్ల నాఁటి తాటియాకులప్రతు లిక్కాలమునఁ గనఁబడుట కడుదుర్లభము. తాళపత్త్రగ్రంథభాండాగారములఁ జూచువారికి, ఒక్కవనపర్వమే కాక యెల్లపర్వములును సగసగము వ్రాయఁబడినవియుఁ గానవచ్చును. ఒకవేళ ఆవనపర్వశేషము లేనిప్రతులు కొన్నియున్నయెడల, అవి నన్నయమరణప్రవాదమును విని భయపడి వ్రాయమానిన యేలేఖకునిప్రతినుండియో వ్రాసికొనఁబడిన (రెండుమూఁడువందలయేండ్ల నాఁటి) ప్రతులై యుండును. కావున నన్నయ సగముపర్వము వ్రాసె ననుటకు నిది యొక కారణము గాదు.

(౧౩) ఒకకవీంద్రుని మొదటిగ్రంథములోని కవిత్వముకంటెఁ దరువాతివానిలోని కవిత్వ ముత్తరోత్తరాభివృద్ధిఁ గని యొప్పు మీఱుట స్వభావము. అరణ్యపర్వోత్తరభాగ కవిత్వ మంతయు నెఱ్ఱనదే యై యున్నచో, దానితరువాత వ్రాయఁబడిన నృసింహపురాణాదుల కవిత్వము దానికంటె క్రమముగా జానుమీఱి యుండవలయునుగదా! అట్లు గాక యది యుక్కిలి తగ్గియున్నది. అరణ్యపర్వ

మును విడిచితినేని తిక్కనవి యథోత్తరశ్రేయములై యున్నవి. ఎఱ్ఱనమహాకవి కవిత్వము తగ్గిపోయిన దనుటకంటె, నారణ్యపర్వమున వాతఁ డొనర్చినది శిథిలభాగపూరణ మను నే మేలు.

(౧౪) అరణ్యపర్వోత్తరభాగము తిక్కన యెఱ్ఱనల నడిమికాలమున నుత్పన్నమైపోఁగా యెఱ్ఱన పూరించె నని కొందఱు వ్రాసినదియుఁ బ్రమాదమే.

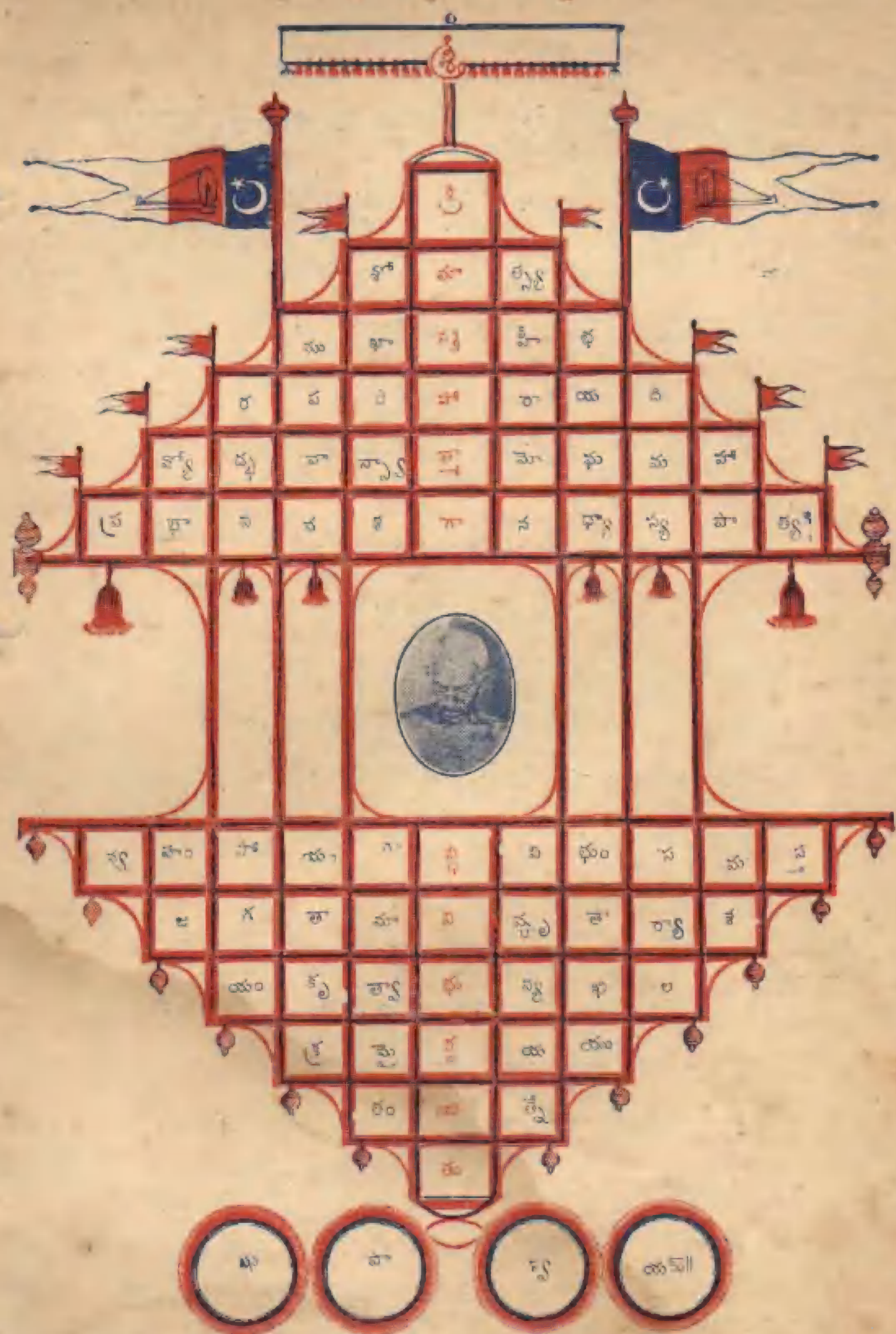
ఏవంవిధము లగు ననేక కారణములచే నన్నయభట్టారకుఁడే మొదటి మూఁడుపర్వములను సమగ్రముగ రచియించినట్లును, అందారణ్యపర్వముమాత్రము ప్రచారములేమిఁ గాలక్రమమున విశ్లథముకాఁగా, ఎఱ్ఱాప్రెగడ పూరించినట్లును నిర్ధారణమగుచున్నది.

అనేక హేతువులు గానవచ్చుచుండఁగా, న్నఁడో మృతినొందిన నన్నయపేర, మూఁడు ండలయేండ్లయినతరువాత నెఱ్ఱాప్రెగడ రచియించి (యసత్యప్రకటన మొనర్చె)నాఁ డనుట ంటిదైసిద్ధాంత మెంతయు నొప్పును గదా?

అడిదము సూరకవి మొదలగులక్షణ గ్రంథకర్తలును, జక్కన, మల్లయ్య మొదలగు ప్రబంధకవులును, ఎఱ్ఱాప్రెగడ, ఆరణ్యపర్వశేషము విరచించినట్లు వ్రాయుట, అప్పటికిఁ గలవాడుకనుబట్టి యేర్పడియుండును. శిథిలభాగపూరణ మనుకొనఁబడినది కాలక్రమమున గ్రంథరచనముగా మాఱిపోయియుండు ఆంధ్రకవులచరిత్రములోని— నన్నియ, సర్వజ్ఞాచార్యభీమకవ్యాదుల గ్రంథములఁ ప్పించె ననుకథలు, నన్నియపద్యమును రాజరాజు పంపఁగా, తిక్కన దానికి నమ్ముల పురంగుచ్చూసె ననుకథ, పినవీరభద్రునకు సరస్వతి జైమినిభారతమును వ్రాసిపెట్టుచు భావగారు వచ్చినారని లేచిపోయినకథ, ఆంధ్రశబ్దచింతామణి గ్రంథమును బాలసరస్వతులకు సారంగధరుఁ డిచ్చె ననుకథ, కుమ్మరిగురునాథునికథ— వ్రాయఁబూనిన నిట్టి వెన్నియేనిఁ గలవు— మొదలగు మూలములేని కథలే గోరంతలు కొండంతలై నప్పుడు, వనపర్వమునుగూర్చిన శిథిలభాగపూరణకథ కాలక్రమమున రచనకథగా మాఱుట యం దాశ్చర్యమేమి గలదు?

సింగరార్యకవిచే రచియింపఁబడి, చెన్నభూపాలునికిఁ గృతియీయఁబడిన "ఆంధ్రబిల్హణీయమహాకావ్యము" నపహరించి తన పేర వెలయించుకొనిన "పండిపెద్దకృష్ణస్వామి" వలె ద్రోహచింతనము గలవాఁడు గాఁడు గావున, మహానుభావుఁ డగు శంభుదాస మహాకవి నన్నియయారణ్యపర్వమున కొన్నిచోటు లచ్చటచ్చట శీర్ణములు గాఁగా, వానిని పూరించి మొదటికవియశస్సును గాపాడుటకై యాతనినామమును, ఆతఁడు హృదయపూర్వకముగఁ గృతియిచ్చిన రాజనరేంద్రునినామమును జెఱుపక, అట్లే నిలిపియుంచుటయేకాక యాచంద్రార్కముఁ దనపేరు గూడఁ బుడమిపై నిలిపికొనినవాఁడై, పరలోకమునను, నన్నియతిక్కనలను జేరి నిరతిశయానందమునను భవించుచున్నవాఁ డయ్యెను.

"చిత్తశుద్ధి గల్గి చేసిన" సత్కార్య మల్పమైన నేమి యగుఁగ ననల్పమే!

శ్రీ మాన్పన్ముఖా వన్మహీభరపతీహోరాయ దివోద్భవాహా, స్వాత్మారోహమహాప్రభావవశగా సద్యాస్య పా త్వన్వహమ్

శ్రీగాంధీమహాత్మ ప్రశంసా పంచరత్నమాలికా

బం. ఆదిశేషాదలశర్మ గారు

శ్రీమాన్ శేషగిరీంద్రశేఖరమణి ర్వృందారుచింతామణిః
దుఃఖధ్వాంతనిరాసవాసరమణి ర్లోకైకరత్నామణిః;
శ్రీమత్త్రయ్యబలాశిరోమణి రురోవిన్యస్తకాంతామణిః;
పాయాచ్ఛ్రీభరతి రాజతామరమణి శ్శ్రీగాంధిసద్గ్రామణిమ్.

శ్రీమాన్ భాసురసర్వమంగళతయా శ్రీరాజమాళిత్వతః
సర్వారాతిపురప్రమాపణతయా సర్వజ్ఞభావేనచ;
సర్వప్రాణిశివంకృతే ర్మదనధిక్కారేణ చైశ్వర్యతః
శ్రీగౌరీదయితో యథా విజయతాం గాంధీమహాత్మా స్వయమ్.

శ్రీమాన్ సాధుయశోదయోపకలిత శ్చాక్రూరహృత్సంతతం
సత్యాసక్తమనాః కుచేలజనతాసంరక్షణైకాదరః;
ధర్మాయత్తమనా స్సమస్తసుమనస్సంత్రాణదీక్షాధరః,
శశ్వద్గాంధిమహాన్ రమాపరిబృఢప్రఖ్యో విజేజీయతామ్.

శ్రీమాన్ తిగ్మరుచిం రుచా పరిహసన్ మత్యా జయన్ గీష్పతిం
తం లక్ష్మ్యా ధనదం హసన్ సురవరాధీశం ద్విషన్ వైభవాత్;
వింధన్ రాజ మతిప్రసన్నమనసా సావిత్ర మంచన్ సదా.
ధర్మైః భువ్యఖిలోత్తరో విజయతాం గాంధీమహాత్మా స్వయమ్.

శ్రీగంగాంచ నగాధిరాజతనయాం సానంద మంగే వహన్
సర్వవ్యాప్య మఖండ మంచతి శుభౌన్నత్యప్రదో యః ప్రభుః;
గాంధీశం మహిమోన్నతంచ కురుతా న్నిశ్చింత మేకాగ్రధీః,
శోభారంజితవిష్టపం జయయుతం యత్నేషు చాతిప్రియాత్.

సస్యలక్ష్మి

జంధ్యాల వేంకటశివకవులు

సమయముదయము; ప్రత్యూషసంధ్యదినము
తారకానాథుఁ డపరదిక్తటమునందుఁ
గ్రమముగాఁ గాంతిహీనుఁడై గ్రాలుచుండె;
కొక్కరోకోయటంచును కుక్కుటములు
కూయుచుండెను అటనట గొంతులెత్తి;
కాఁపుటిల్లాండ్రు భుజములఁ గవిసె లుంచి
నీటుగా నూరబావులనీటికొఱకుఁ
బోవుచును గోడెగాండ్రను ముద్దులొలుకు
పలుకులను బలుకరించుచుఁ గులుకునగవు
లలరఁ బోవుచునుండిరి యానగొలిపి;
"హరిగోరంగాహరీ" యంచు నఱపు లిడుచుఁ
జిఱుతలం గేలఁబూని తంబురను నొక్క
చేత నుంచియు నున్ననిశిరముపైని
తామ్రపాత్రము నుంచి సాతానిభక్తుఁ
డడుగు వేయుచుఁ బాడుచు నడచుచుండె;
కుప్పనూర్పుడులం జేసి గోగణంబు
గంతు లిడుచుండె; నలగృహాంగణములకును
కూరగాయలు తట్టలఁ గోసి యెత్తి
విక్రయముచేయఁ బట్టణవీథులకును
బోవుచుండిరి కాఁపులు, పుర్వఁబోండ్లు;
అమ్మరో! ముగ్గులను వేయుమనుచు నాఁడ
పిల్లకాయలు పూలు గొబ్బిళ్లకొఱకు
సంగ్రహించుటకయి సహచరులఁ గూడి
పరువులెత్తుచు లలితలావణ్యమైన
పాదులం జేరి వెదకుచు వచ్చుచుండి
రరుగొ; వ్యవసాయకులు సాలులందముగను
దేహమంతట దిటముగాఁ దీర్చి కప్పి
యేఁగుచుండిరి సస్యసమృద్ధిఁ జూడ;
స్వాప్నసంచారశాంత్యవస్థలను వదలి
యెల్లరును నిత్యకృత్యములెల్లఁ దీర్చు
కొనుటకై చనుచునుండిరి కొలనులకును;
వెండిపన్నులసన్నాయి నెండుఁబట్టి
హృద్యముగఁ బాడు మంగళవాద్యకులను
జూచుచును బ్రకృతిచిత్రంపు చోద్యములకుఁ
దన్మయత్వముఁ జెంది చిత్తమ్ము హర్ష
వారిధితరంగముల ముంచఁబడుచునుండె;
వీక్షణాప్రసార మొనరింప వీలులేని
మాదిరిని క్రమ్మినట్టి హిమమ్మునుండి
బాలభానుఁడు తనప్రభావంబుఁ దక్కి
వెలయుచుండెను బంగరుబిళ్ళపగిది
ఇట్టులే కొంతదూర మేసేఁగ నచటఁ
బ్రకృతిపరిణామమందుఁ జిత్రము లవెన్నొ
కన్నులకుఁ బండువొనరింపఁ గర్ణపర్వ
ముగను ఆ ప్రక్కచేనిలో ముదితయొకతె
నిగనిగలు గారు నల్లనికురులు దువ్వి
కొండె చనఁ జుట్టి బంతిపూదండఁ జుట్టి
తొట్రువడుచున్న పాదాలతోడ గోఁగు
కూరఁ గోయుచు స్వాదుగానారసమున
మనసు కరఁగించి శ్రుతిబోధనము సేయు
పలుపాటను మధురిమామృతరసమ్ము

ట్టిపడఁ బాడుచుండె; వేఱొక్కమూల
ంగలును మిరపలును గూడఁ బండియుండ
రుఁజేయఁగ రైతు కాపాడుఁ గనుఁడు!
ర్రాంతతోఁ గాయతోఁడను మురియుచుండి
ఘుమఘుమాయించుకొత్తిమెర గుబ్బెఁడంత
ోఁడఁగా నప్పుడే మది కోరుచుండు;
ంచెచేఁ గాయచే శోభఁజెందునెనగ
వేలవినవినఁ జూడు మా చెంత, కంది
కాయలును ముదిరినందున గలగలమను;
అన్ని రకముల ప్రత్తి కాయలును పండి
విచ్చియున్నవి, యజ్ఞోపవీతములకు
ొంచె మడుగుమ; నూల్చినకొమ్మ పెసలు
ోతములఁ బట్టి రిచ్చుట; గొంతు నెత్తి
జొన్న చేనున మంచెపై నున్న కాఁపు
పిల్లఁడా! వడిసెలం బెడ్డపెట్టి బాట
పారులం జూచి పిట్టలఁ బారఁదోలు
మోయి" యంచును ఆ వెంపు నొక్కమాట
వినఁబడుచు నున్న; దాత్రోవ వెళ్లువారు
చేనిలో మెల్లఁగా దూరి చిన్నదోన
కాయలం ద్రుంపి మూటలోఁ గట్టినారు
చూచితివ; తంపటిని బెట్టి జొన్నకంకు
లల్లదే కోటుచున్నారు అచట; నొక్క
తట్టలోఁ బచ్చగడ్డిని గట్టుపైనఁ
గూరుచుండియు నానతోఁ గోయుచున్న
పడుచు మెదురుగ లేఁదూడబత్తె రొకటి
మేయుచున్నది. ఆతోఁట మిగుల మంచి
క్షేమమఁగ: నిమ్మలును దబ్బ లెక్కువైన
యూటఁ గలిగియు పెద్దవై యుండు; కమల
ఫలములును రుచ్యములు; ఆమ్రఫలము లిందు
పలురకంబులుగల వవే వరుస, చైత్ర
మాసమందున దినవచ్చు; మంచినారి
కేళములు నున్న; ఈతోఁటమాలి చాల
బుద్ధిమంతుఁడు నుత్సాహమున మెలంగు
వాఁడు సుమ! చూడఁగోరిన భారమునక
ఫలజాతులఁ, పాదరింక్లు, ముఖ్యమైన
వానినన్నిఁటి నెఱిఁగించువాఁడు సఖుఁడ!
తనివిదీరంగ కమ్మని తావిఁ బీల్చి
దేశమాతను బూజించునాశఁ గలిగి
జరుపుమా కాల మింకనైన భరతపుత్ర!
సస్యసౌభాగ్యమతిమోహనమ్ములైన,
అనఁటి మొక్కలు లేతవై యవిగో? ప్రక్క
బాగుగాఁ బెరిగి పుష్పచే నూఁగుచున్న
జనపచేలను గనినచో సంతసమ్ము
కలుగకుండదు పూర్వపుకథలు మఱల
జ్ఞప్తికిని రాకయుండవుగాదె? ఆవిగో
పెద్దకుసుమలు, సన్నాలు, పిన్నకుసుమ,
రామసాగరధాన్యముల్ రాసిఁజేసి
గణపతిని ఉంచినారలు గాంచు; నెపుడు
సంపదల నిచ్చి ప్రాణరక్షణముఁ జేయు
సస్యలక్ష్మికి నానమస్కారశతము.

(భ్రాఁదేనమండి)

శ్రీకృష్ణ తులాభారము

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

నాటకమునకు ప్రదర్శనధర్మము ముఖ్యగుణమైనా ప్రదర్శనమునకే ఉపచరించేవి, సారస్వతములో నిలిచేవి, అని రెండు రకములుగ నాటకములను విభజింప వీలున్నది. ప్రదర్శనఫలము మాత్రమే కోరు నాటకకర్త శిల్పి అగుననిన్నీ కవికానేరడనిన్నీ అభిప్రాయము. ప్రదర్శనమునకు రంగచాకచక్యము ఎంత ఆవశ్యకమో వాఙ్మయమునకు కవిత్వము అంతకంటె ఎక్కువగా ఆవశ్యకము. కథారచన, శైలి, సహృదయరంజనము, పాత్రపోషణము, నిర్దుష్టత్వము మొదలైనవి కవిత్వమునకు ప్రధానధర్మములు. ప్రదర్శనమునకే వ్రాసే నాటకములలో ఈగుణములు లేవు అనేటంత అల్పస్థితిలో ఉండుట చేతనే వందలకొలది ధనము ఆర్జించగలిగే సురభికంపెనీవారినాటకములు వాఙ్మయగ్రంథములు కాలేకున్నవి. రంగస్థలమున ప్రదర్శించేటప్పుడు ప్రేక్షకులను, వారి హర్షధ్వనులను విస్తారముగా జమచేయగలిగిన నాటకములన్నీ అంతమాత్రాన వాఙ్మయస్థానమునకు అర్హములు కావు. నాటకకవిశిఖామణియైన షేక్స్పియరు తన నాటకములన్నీ ప్రదర్శనమునకై వ్రాసెననే సంగతి మరిచి ఈచర్చ చేయలేదు. ప్రదర్శనమున బాగా ఉండుట గ్రంథమునకొక లోపమనిగాని, ప్రదర్శనమున బాగా ఉండేది సారస్వతములో నిలవదనిగాని, బాగుండనిది నిలుచునని గాని, ఇట్టి ఏవ్యాప్తినైనా అంగీకరించలేదు. ప్రదర్శనమున నాటకము బాగా ఉండుటకు లక్షణములు వేఱు, గ్రంథముగా వచ్చుటకు లక్షణములు వేఱు, అనే భేదమును నొక్కి చెప్పటయే ఈచర్చకు ప్రయోజనము.

పోతుకూచి సుబ్బయ్యగారు ఎం.ఏ.ఎల్.టి. పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులు. "ఆంగ్లేయతత్వకళాధినాథులు; బోధనాశక్తిసంపూర్ణులు; పండితవంశోద్భవులు." అట్టి ఉభయసంప్రదాయవిదులైన గ్రంథకర్త వారి శ్రీకృష్ణతులాభారనాటకములో ఏధర్మమును, ప్రదర్శనసారస్వతధర్మములలో దేనిని, ఎక్కువగా పాటించినారో అనే ప్రశ్న కలుగుచున్నది. నాటకముయొక్క ఉత్కర్షనువర్ణించినఆగ్రంథకర్త ఆగ్రంథములపై అభిప్రాయములు ఒసంగినధీమంతులందరూ ప్రదర్శనమున నాటకము చక్కగా రాణిల్లెననే అంశమును నొక్కి నొక్కి చెప్పుటకు ధ్వనియేమైనా ఉన్నదా అనే సంశయము పుట్టుచున్నది. నాటకముగా రచించుటకు పురాణసంబంధమైన ఈ కథను ఎంచుటలో గ్రంథకర్త అభిప్రాయము ఏమైయుండునో ఈ కథను సూచించుపటమును చూచునపుడు, శ్రీకృష్ణ శ్రీరామనామో

...న్నారణ చేయునపుడు గ్రంథకర్త హృద
...యమున ఉప్పొంగిన భావములు చదువు
...వారికంటె వినేవారికి ఎక్కువ ఆహ్లాదకరముగ
...ండును. "దైవమహిమ" గల దివ్యపురు
...డు కథానాయకుడు. అమానుషమైన
...మహిమచర్యలు నాటకమునకు వస్తువు. స్వర్గ
...మునుంచి వచ్చే నారదుడు, అన్నిచోట్లను
...బడే కృష్ణుడు, తులసీదళమాహాత్మ్యము,
...వన్నీ పురాణ సంప్రదాయములో పెరిగిన
...ప్రేక్షకులకు చక్కగా రుచించును. పామర
...పండిత భేదము లేకుండా అందరికి ఆబాల
...గోపాలము ఈకథ తెలిసినదే. ఇంద్రశచీదేవు
...ను భంగపరిచియైనా పారిజాతము తెప్పించు
...నగలిగిన సత్యభామకు పూర్వము కంటె
...ఎక్కువగా గర్వము ఉద్రేకించుటచేత, ఆమె
...త్మని గోరు శ్రీకృష్ణునికి ఒకవైపు, లోక
...నుగ్రహమే ప్రధానకార్యముగా పెట్టు
...కొనిన నారదునికి ఒకవైపు, సత్యభామాగర్వ
...భంజనము ఆవశ్యకమైనది. ఇందుకు ఆమె
...సవతి రుక్మిణి సాధనమాయెను. దానాన
...మము నారదునినుంచి భర్తను తిరిగి సంపా
...దించుటకు మార్గము కనబడనందున కలవర
...పడి కొట్టుకొనుచున్న సత్యభామ శ్రీకృ
...ష్ణుని ఆదేశానుసారముగ రుక్మిణిపాదములపై
... శిరము వేడవలసివచ్చినది. తాను
...చేసిన స్వర్ణవజ్రమాణిక్యములకు సరితూగని
...కృష్ణుడు రుక్మిణి వేసిన ఒక తులసీదళమునకు
...తూగగా సత్యభామకు సిగ్గువచ్చినది. ఈకథ
...లను ప్రేక్షకులమనస్సులను ఆకర్షించుటకు.

శ్రీకృష్ణనటుని చూచి పరవశులై, అతనిపాద రజస్సు శిరస్సునధరించుటకుఉద్యుక్తులగుపుణ్యా రుషులు నాటకశాలలలో ఉన్నప్పుడు, హర్ష ధ్వనులకు ఏమి కొదవ? తులసి అదృష్టమేమో కానిఅన్నిమతముల వారికిశైవవైష్ణవస్మార్తుల కందరికి పుణ్యప్రదమగుటచేత, దానిమహాత్మ్యమును చూచే రుక్మిణీపతి.పాతురీ నాటకమాడుచున్నప్పుడు పారవశ్యము పొందరా? ఇట్టికథను ఎంచుకొనిన కవి గొప్ప అదృష్టవంతుడు. అందుచేతనే అన్నివిషయములలోవలె నాటకవిషయములో కూడా మనము పురాణయుగమును దాటలేదని ఒప్పుకోవలసియున్నది. పాశ్చాత్యదేశమున నాటకారంభదశలో ఉద్భవించిన మహిమల నాటకముల*వంటి నాటకములు మన వాఙ్మయమున ఇప్పటికి రాజిల్లుచున్నవి. వాటినుండి నీతులను సంగ్రహించి, కథాపురుషులను దేవులుగ ఆరాధించి, కథాచర్యలను ఈశ్వరమహిమలుగ భావించి ఆనందమగ్నులగుచు నాటకమును మెచ్చుకొనే ప్రేక్షకులు పురాణయుగమును దాటినవారు కానుగదా. ఇట్టి కథ ఈరోజులలో సులభముగా రంగస్థలమున సంతోషపెట్టును. ఇక, రంగస్థలమందు ఏర్పాటులు, తెరలు, వేషములు, నటుల రూపురేఖావిలాసములు, రంగమున జూపుసామగ్రి దీపములు,—ఈమొదలైనవి ప్రేక్షకులను రంజింపచేయుటకు తగినసాధనములు. అందుచేత ప్రదర్శనమున నాటకము బాగా ఉన్నదన్నంత

* Of Mystery and Miracle plays

మాత్రాన సారస్వతమునకూడా బాగాఉన్నదని అంగీకరించినట్లే కానేరదు.

కాని సారస్వతమునకు ఉపచరించేటట్లు రచింపబడెనని గ్రంథకర్త ప్రయత్నించినట్లు వారి యుపోద్ఘాతమువల్ల తెలుస్తూఉన్నది. పాత్రపోషణ నాటకమునకు ముఖ్యము. నాయకుని పాత్రపోషణ విషయమై కవి చాలా శ్రద్ధ వహించినట్లు వ్రాసియున్నాడు. అంతేకాక తన గ్రంథమును పఠనీయపుస్తకముగా విశ్వవిద్యాలయమువారు నియమించేటట్లు ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నారు. నాటకరచనలో కూడా అట్టిపూనిక చూపి ఉంటారని మనమూహించగలము.

ఈ నాటకకథకు మూలము లోకమే కాబోలు. దీనిని ఎక్కడనుండి సంగ్రహించెనో కవి చెప్పలేదు; పటావలోకము అతనిని పురికొల్పినట్లున్నది. అందుచేత కవి స్వతంత్రకల్పన లేవో, మూలమునుండి గ్రహించినవేవో నిర్ణయించి చెప్పుటకు ఆధారము లేదు. కాని ఈ కథాభాగములు అనగా దేవేంద్రుని కథలోనికి తెచ్చుట, కృష్ణుని కోపమునకు కారణము కల్పించుట, కథనుండి గ్రహించినరీతి, ఇవి లోకములో ఉన్నకథలో ఉన్నట్లు తోచదు. సత్యభామాగర్వోద్రేకమువల్ల రుక్మిణి, గోపికలు, లోకము, తుదకు కృష్ణుడు కూడా వ్యథనొందినట్లు చెప్పితేనే కాని సత్యభామాపరాభవమునకు కృష్ణుడు సర్వాంగీకారము ఇచ్చినట్లు వర్ణించుట సమంజసముగా ఉండదు. అలాగు మొదటిఅంకము అవశ్యకమే. తనతో కలిసి వెన్నెలరాత్రిని గడుపుటకు కృష్ణుడు ఇంకా రాలేదేమని రానంతసేపూ వగస్తూతీరా వచ్చినతరువాత బెట్టుకొరకు అతనిని నిరాకరించిన సత్యభామపై కృష్ణునికి కోపము వచ్చుట సహజమే. సత్యభామాగర్వాతిశయము యొక్క పరిమితి చూచుటకు ఈ భర్తృనిరాకరణము ఒక చక్కనిమానము. నారదుని పన్నుగడకు కృష్ణుడు ఏల సహకారి అయినాడో ఈ అంకములోని కథవలన తెలియుచున్నది. మొదట అంకములోని కథ వలెనే రెండో అంకములోని కథకూడా కవి యొక్క కల్పన అని నాయూహ. పారిజాతాపహరణమువలన సత్యభామపై శచీంద్రులకు గల అసూయను చూపి, ఇట్లు అన్నిలోకములలోను ఆమె గర్వోద్రేకము ఎట్లు ప్రబలియున్నదో సూచించి, ఆమె గర్వభంగమునకు ఏర్పరచిన పన్నుగడపైగాని, నారదునిపైగాని మనకు ద్వేషము కలుగకుండా మన భావములను సరిపెట్టుటకా? లేక శచీంద్రులకు వారిద్వారా మనకందరికిన్ని కృష్ణుని మహత్వమును రుజువుచేసి, వారిపై ఉన్న స్త్రీలోలత్వనిందను పోగొట్టుటకా, ఈ రెండో అంకములోని కథాభాగము? శచీంద్రుల సంభాషణవలన సత్యభామాగర్వము, కృష్ణుని స్త్రీలోలత్వము ద్యోతితములగుచున్నవి. ఈ కథే కాకుండా కృష్ణలీలలవర్ణనకూడా ఈ అంకములో ఉన్నది. కాని గర్వభంజన కథకున్ను ఈలీలకున్ను సంబంధము కనబడదు. రెండో అంకములో ప్రారంభమైన ఈ చిక్కు నాటకమునంతా ఆవరించినది. మూడు, నాల్గు

ఐదు అంకములలోని కథ, అనగా భర్తృదానోపదేశము, ఆ వ్రతము, తులాభారము, భర్తృసంపాదనము, ఈకథ క్రమముగా నడచును. ఇదంతా గర్వభంజనకథాభాగమే కదా!

గర్వభంగనిరూపణము, స్త్రీలోలత్వఖండనము, ఈ రెండింటిలో ఏది ఈనాటకమునకు ప్రయోజనము? ఒకటా, అయితే ఏది? రెండు, అయితే ఏకత ఎట్లు కుదురును? గర్వభంజనమునే కవి లక్ష్యమందుంచుకొనెనని చెప్పలేము. "పామరులు భగవద్గీతా సంప్రదాయము తెలియనివారు శ్రీకృష్ణుడు కేవల * మింద్రియలోలుడని తప్పభిప్రాయము పడుచున్నారు. బాగుగ నాలోచించినచో అట్టి యభిప్రాయమునకు దగిన * ఆధారము లేదు. * వేదాంతవేద్యుడై శ్రీమత్ భగవద్గీతోపదేశకుడైన శ్రీకృష్ణుడు స్త్రీలోలుడగునా? ......నాశక్తికొలది శ్రీకృష్ణుని దైవమహిమకుచితమగు పాత్రపోషణ చేయుటకు ప్రయత్నించితిని." అని కవి తనపీఠికలో వ్రాసియున్నాడు. ఈవిషయమునే నాటకములో కూడా అక్రూరకృష్ణుల నారదేంద్రుల, కృష్ణనారదుల సంభాషణలలో ఉటంకించడమైనది. నాటకపర్యవసానమున వచ్చినఇంద్రునికి ఈ ప్రశ్న వేసే నారదుడు చెప్పినాడు. ఈ హేతువులనుపట్టి కవిహృదయములో ఈవిషయము ముఖ్యముగా భాసిల్లెనని చెప్పకతీరదు. ఈ ప్రయోజనము లోకవిదితమైన తులాభారకథకు ఉన్నట్లు కనబడదు. అందుచేత ఈమార్పు కవి చేసెనని చెప్పకతీరదు; అలాగని దీనినే నాటకప్రయోజనముగా ఉంచలేదు. రెండున్నప్పుడు వాటికి సంగతి యెట్లు? ఒకటి ముఖ్యము, ఒకటి గౌణము అందమా? అన్నా సంగతము కాదు గదా! ప్రేక్షకుల రంజనకొరకనిగాని నారదుని సంతోషపెట్టుటకని గాని లీలలు ప్రయోజనము చెప్పితే, నాటకరచనకు లోపము అంగీకరించినవార మగుదుము. ఒకమారు నిరాకరించినంతమాత్రాన సత్యభామకు కృష్ణునిపై మోహము లేదని ఎట్లు వాదించలేమో, అట్లే ఒకమారు పరాభవించుటచేత భామపై కృష్ణునికి లోలత్వము లేదని ఎట్లు వాదించగలము? అంతే కాక, భామపై గల అనురాగాతిశయముచేతనే లోలత్వభ్రమ లోకములోని పామరులకు కలుగలేదు. భార్యలే కాక వేలకొలది గోపికలు, అప్సరసలు ఉన్నారు కదా! లోలత్వఖండనకు తులాభారకథ చాలదనే లీలలు ఆవశ్యకమైనవా? లీలలే ముఖ్యమైనప్పుడు నాటకముకొరకు ఈకథనే ఎంచుకొనుటకు సారస్యము చాలదు.

ఈ చిక్కును దాటుటకు ఇట్లు ఉపపత్తి చెప్పవచ్చునేమో విమర్శకులు ఆలోచింతురు గాక! భామను స్త్రీజాతికి ఉదాహరణముగా

* "కేవల" "తగిన" అనేమాటలను ప్రయోగించుటలో అభిప్రాయమేమైనా ఉన్నదా? కేవలము ఇంద్రియలోలుడు కాకున్నా, కొంతవరకైనా అనవచ్చని అంగీకరింతురా? తగిన ఆధారము లేకుంటే ఎటువంటిదైనా ఉన్నదా? ......వేదాంతులైనవారు స్త్రీలోలురగుట అసంభవమా? "వేదాంతవాక్యంబులు వేరు; ప్రవర్తనా చాకచక్యంబులు వేరు" అని కవే చెప్పించియున్నాడు. లోకములో ఇందుకు ఉదాహరణములు లేవా? ఈలోకనిదర్శనము కృష్ణునికి వర్తించదనా? సత్యభామాకోపలన ఈ యభిప్రాయము నిరసింపబడునా?

చేసి, ఆమె పరాభవమును ఆజాతికంతటికి చెందజేసెదమా? లేదా, లోలుడైనవాడు పరాభవింపబడుననే వ్యాప్తిని సిద్ధపరుచుకొని సత్యభామనే పరాభవించినవాడు లోలుడు కానేరడని చెప్పవీలుండునా? లేదా, లీలలచే దైవమహిమ సాధించి, అట్టి మహాత్వము కలవాడుగనుకనే తులలో చిత్రమును చేయగలిగినాడని చెప్పి, తులాభారకథకున్ను లీలకున్ను సంబంధము కల్పించగలమా? దేనినో ఒకదానిని అంగీకరించక తప్పదు. ఏదైనా డొంకతిరుగుడు సమాధానమే కదా!

ఇంకొక ప్రశ్న, ఈకథకు ముఖ్యులెవరు? కృష్ణుడా? భామా? స్త్రీలోలత్వఖండనమే ప్రధానమైనచో కృష్ణుడు ముఖ్యుడగును; గర్వభంగమే ప్రధానమైనచో భామముఖ్యయగును; ఇద్దరూ ముఖ్యులు కారుగదా. ఇక ఎట్లు?

ఇంతవరకు నాటకప్రయోజనమును విచారించితిమి. ఇక పాత్రపోషణగురించి కొంచెము ఆలోచించెదము దానిగురించి చాలా శ్రద్ధతీసుకొనినట్లు కవి తనపీఠికలో తెలియజేసెను. లోకసిద్ధమైనకథలోని పాత్రలు, వారి శీలవిధానము లోకములో చాలావరకు సిద్ధమే కదా! సత్యభామ, ఆమె శృంగారవిలాసములు, ఆమె టక్కు, బెట్టు, గర్వము; రుక్మిణి, ఆమె భక్తి, ఆమె వినయము; నారదుడు, వాని కలహప్రియత్వము, మాయలు, భక్తి; ఎందులోను ఏదివిషయమై విశేషము కానరాదు. కాని రుక్మిణియొక్క ఆత్మ పక్వమైనదా అనే సంశయము కలుగుచున్నది. కృష్ణుని దేవునిగ తెలుసుకొని, అతనియందు అద్వితీయ భక్తిని గల ఆమె త్రాసులో తులసివేయుటకు వచ్చి, భామను కసిలీరా తూలనాడుటలో ఆమె గొప్ప హృదయమునకు ఔదార్యగాంభీర్యములకు ఒక కళంకము వచ్చినట్లు అయినది. చూడండి ౯౮, ౯౯ పుటలు. సుందరి కుముదలకు గల తారతమ్యమును శీలభేదమును కొనవరకు చక్కగా నిలిపి యుంచుట ఒక మంచిసంగతి.

కృష్ణుని దైవమహిమను, భక్తపరాయణత్వమును, దుష్టదండనశీలమును వ్యక్తపరుచుటకు కవి ఉద్దేశించినాడు. కాని లోకులు ఈ గుణములను, అనగా ఈశ్వరాంశములైన ఈ గుణములను మనుష్యస్వభావముతో మేళనముచేసి కృష్ణుని భావిస్తూ ఉంటారు. అట్టి మేళనమును కవికూడా మాన లేదు. ఒకమారు సాధారణమనుష్యునివలె ఒకమారు ఈశ్వరునివలె ప్రవర్తించుటలో కలిగే విరోధమును పరిహరించుట ఎట్లు? మొదటి అంకములో కృష్ణుడు మనుష్యుడు; అక్రూరునికి తత్వము బోధపరిచినంత మాత్రాన ఈ శృంగారపురుషుడు మనుష్యుడు కాక ఈశ్వరుడెట్లు అగును? సాధారణ స్త్రీలోలుడు శృంగారబాధలకు ఓర్వజాలక తనవలపు స్త్రీకొరకై చూపు దైన్యమంతా కృష్ణుడు కూడా వెలిపుచ్చెను. భామ నిరాకరణచేత వచ్చిన కోపముయొక్క ఫలమే గర్వభంగప్రయత్నము. అక్రూరసత్యభామా స్వప్నముల అర్థమేమిటి? కృష్ణుడు మనుష్యుడైనపుడే ఆకలలకు అర్థమున్నది. సత్యభామకు భక్తిపురికొల్పుటే ప్రయోజనమైన ఈశ్వర

ృష్ణుడు పారిజాతమును తెచ్చియిచ్చి ఆమె
ర్వమును ఎందుకు ఉద్రేకించవలెనో?

ఈ ద్వివిధలీలవర్ణనలో ఉండే చిక్కు-
ాటు అటు ఉనిచ్చినచో, కృష్ణుని లీలలవలన
ాటించే భక్తినిగురించి కొంచెము విచారిం
ము. "భక్తికిగదా స్వాధీనుడు ఇతడు" అని
ండీపద్యములోనే ఉండుటచేత భక్తిత
్వము ఈ నాటకమునకు ఒక ప్రయోజన
ని కవి ఆశించినట్లు సూచన అగుచున్నది
భక్తి ఎట్టిది? స్త్రీని శృంగారపురుషుడు
ర్షించి తన్మయత్వము పొందించువిధాన,
ంతుడు తన భక్తులను ఆకర్షించి తన
ందు లయమొందించుననే వైష్ణవమత
ాంతమును కవి ఆమోదించినట్లు కన
ను. ఎట్లనగా, "నేను శృంగారవేషంబున
ామను ఉద్ధరించి వచ్చెద" (పుట ౧౨)
కృష్ణుడు అక్రూరునితో చెప్పినాడు. సత్య
మమెడల చూపిన వాత్సల్యము శృంగార
బద్ధమైన కేళీవిలాసములు కావనిన్నీ,
క్తిశాస్త్ర సమ్మతమైన ఆకర్షణలీలలనిన్నీ
ి కృష్ణుడు చేసినదంతా నటన అని అంగీ
ంచవలెను. చూడండి, "శృంగారవేషంబున"
ఉన్నది. అట్టినటన శిష్యులకు పాఠము
బోధపరుచుటకున్నూ, భక్తులను ఆక
ించుటకున్నూ అవలంబించిన సాధన
ి, అట్టికార్యము లేనప్పుడున్నూ
గా తాను ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడున్నూ,
లో తాను ఆలోచించుకొనుచున్నప్పు
న్నా ఆవేషమునే, అట్టినటననే ధరించు
[illegible]

రమణీయుండై హృదయతృప్తిని గాంచి నిదు
మితకాముడై నిలుచుట" అనే సంసారపాఠ
మును అక్రూరునికి బోధపరుచుట ఒకటి,
శిష్యుడు లేనప్పుడు కూడా ఆ ప్రవాహములో
పడి కొట్టుకొనుట ఒకటి. "మోహనాకార
మునుజూచి మోదపడుచుండగా ప్రభువులెల్లను
మోసపోదురహహ; సొంపైనరూపముచేతను
సంతసించె నింపైనమాటచేతను, నెట్టియతివ
మనసైన నను నపహరింతు(ర)" అని భామ వర్ణిం
చిన శృంగారవేషమునకు శిష్యురాండ్రు ఉన్న
ప్పుడే ప్రయోజనముకాని, తాను ఒంటరిగా
ఉండి భామ తనను ఆకర్షించుటకు ఎట్టిఏర్పాటు
చేయలేదని కృష్ణుడు సామాన్యరసికునివలె
విలపించుట యుక్తియుక్తముగా లేదు కదా!
మొదటిఅంకము తుదను ఉన్న కృష్ణవిలా
పమువలన నాటకము వినేవారికి చూచేవారికి
కృష్ణునిస్వభావము ఎట్టిదని తట్టునో విమర్శ
కులు ఆలోచించవలసి ఉంటుంది. తనకు
శృంగారాహ్లాదము కలుగలేదని విలపించ
వలెనా, లేక, తాను శృంగారము చూపి ఆక
ర్షించేసమయము మించిపోయినదని కించపడ
వలెనా? ఎట్టిది తగిన పాత్రపోషణము?
చూడండి. విలాపభాగములలో కొన్ని ముఖ్య
మైనవి. "తనలో" తాను అనుకొన్నవి.
"భక్తుల బాళింప" "దీనుల మొరవిని" "నైవే
ద్యతతిగొన", "దాసులప్రార్థన తలచుట",
"యోగిహృదయబంధిత"—ఈ మొదలైన

"యెన్ని యపరాధములో చేసియుంటిదీర
ఏమిసేయుదు నను భామ యెఱుగనేర."

[illegible] ...న్నాడు. భామ

కడకు రాక పూర్వమే. భామ కనబడిన తరువాత లేక అక్కడ దాగియుండవచ్చునని ఊహించిన తరువాత కనబడిచే శృంగార శోకము సమంజసము. నిరాకరణతరువాత వచ్చినకోపము, కృష్ణుడు చేసిన గర్వభంజనదీక్ష. సామాన్యుల భావములకంటె ఎట్లు అసాధారణములో, ఎట్లు భిన్నములో కవి చూపలేదు. చూడండి. పుట ౨౦ (తెనలో) "నేను బ్రతిమాలినకొలదిని నీమొగర్వ మెంతో హెచ్చుచున్నది? ... యతిశయమున్న దేమొ యనఁగాశ్చైద గర్వితమానసంబులన్" ఈమాటలు భక్తపరాయణుడైన భగవంతునకు ఉచితమైన వైష్ణవసంప్రదాయభక్తిశృంగార చేష్టలా? లే. తాను వలచి ఉన్న స్త్రీ నిరాకరించునప్పుడు ఉద్వేగముపొందు సామాన్య రసికుని ఆశాభంగకోపమా? ఈచిక్కుకు కారణము కృష్ణుని ద్వివిధస్వభావ మేళనము.

ఈ రచనాలోపము లున్నా, కవిఆశయముమాత్రము భక్తినిర్వచనమే అని తెలుసుకొనుటకు సూచన లనేకములు నాటకములో ఉన్నవి. నారదుడు చూచినలీలలవర్ణనలో అట్టిమాటలు దొర్లినవి. రుక్మిణి అత్యంతానురక్త. రాధ అత్యంతభక్త. భామ అత్యంతగర్వాతిశయయుక్త. ఈ సందర్భములో నారదు డన్నమాట ఒకటి ఉన్నది; "ఈ అహంకారము వదిలిననే కాని యామెకు నీ మహిమ గోచరము కాదు." ఇందువలన మరొకసంగతి ఉల్లిఖితమైనది. శరీరసుఖము, ఇహలోకలాభములు— వీటిపై గల అభిమానము పోతేనేగాని ఆత్మానందము, పరలోకప్రాప్తి ఎవరికైనా దొరకవు అనే సామాన్యధర్మమును కవి సూచించినాడా? ఇందుకు రుక్మిణీసత్యభామలుదాహరణములు. కృష్ణుని మోహనాకారశరీరమే సర్వమని భావించిన భామ అతని దైవమహిమను గ్రహించలేకున్నది. సర్వోత్కృష్టమైన సంపద భక్తే అని చూడలేకపోవుటచేతనే భామ ఓడిపోయినది. భక్తి లేని వ్రతము భేషజము. ఆత్మకు శాంతి కలుగనిదీ, మనస్సు పక్వముకానిదీ లౌకిక సామ్రాజ్యమునకు విలువ ఉండదు; అది చక్కగ ప్రాప్తించదుకూడా. అవి ఉన్నప్పుడు గడ్డిపరకకైనా విలువ కలుగును. "భగవద్భక్తులకు వేషములతో పని యేమి?" (పుట ౨). భక్తిమిళితమైన తులసీదళముతో భక్తిరహితమైన బంగారమునకు సాటి ఎక్కడ? భక్తులకు ఈశ్వరుడే స్వాధీనుడగుచున్నప్పుడు, ఇక లోకములో ఉన్నది ఏది స్వాధీనము కాదు? అంతేకాక, ఎట్టిహృదయముగలవారికి అట్టి లోకమే అనుభూతమగును. కృష్ణభక్తితో నిండిన ఆత్మలుగల రాధారుక్మిణీ గోపికలకు ఎక్కడ చూచినా కృష్ణుడే. ఏదైనా కృష్ణుడే? భామకో? బాహ్యసుఖము కొరకే లోలయై యున్నప్పుడు ఆదృష్టి యెట్లు సాధ్యపడును? ఈ ఆధ్యాత్మికతత్వము ఈ కథకు బీజమందామా? అంటే బాగానే ఉంటుంది. ఇదే నాటకప్రయోజనమని ఎందుకు భావించకూడదు? అలాగన్నా నాటకరచనలోను, పాత్రశీలవివరణములోను ఉండి యున్న చిక్కులు పోవు. ముఖ్యగౌణవిభజన చేయుటలోను, అంతటికి ఏకసమన్వయము

...కతి చక్కగ పట్టేటట్లు చూచుటలోను లోప ములను తీర్చవలసి ఉంటుందని నా అభిప్రాయము.

నా విమర్శనకు నాటకరచనవిషయ ...శోధనలే ముఖ్యములు. భాషాశోధనతో ...కు ప్రసక్తి లేకున్నా, పుస్తకములో కొన్ని ...రపాటులు ఉన్నవని చెప్పవలసి ఉన్నది. ...రర లోపములతో పాటు అవికూడా రెండో ...చ్చులో పోతవని నా ఆశ. ముఖ్యముగా సం ...స్కృత ప్రయోగములే మమ్ము బాధించేవి. ...న్నిచోట్ల "ప్రపంచకము" (పుట ౪, ౩౮, ...౬, ౫౯, ౬౯) అనేరూపమే కనబడుతు ...న్నది. 'క' ఎందుకు? అలాగే 'జన్మజన్మేపి' (పుట ౪౫). ఇట్టివి ఇంకా ఉన్నవి. చూడండి ౩ పుట; "కార్యసంయుత పూర్వవృత్తి; అన ...థాసిద్ధ; దైవికకారణ" ఈ మొదలైన తర్కా ...షట మెందుకు అక్కడ?

పద్యరచనగాని, గద్యరచనగాని క్లిష్టమై ...కావు. పద్యములలో గుంఫన చాల ...మో. పద్యములో చెప్పినసంగతిని, దాని ...ందే గద్యలో తిరిగీ ఎందుకు చెప్పడము? ...దీని సంప్రదాయమోగాని ఇప్పటినాట ...ములలో చాలా తరుచుగా కనబడుతుంది. ...దీనాంధ్ర నాటక సంప్రదాయమేమో అని ...శహా. ముఖ్యముగా వినేది చూచేది ...కమైనప్పుడున్నూ, పాఠకులకు సులభ ...గా బోధపడవలెను అన్నప్పుడున్నూ ఈ పునరుక్తి పుట్టి ఉండవచ్చును. వీథినాటక ములు, బొమ్మలాటలు, భాగవతములు, పురాణము చెప్పుట ఈ మొదలైనవి ఇందుకు నిదర్శనములు.

గద్యపద్యములకు ఛందస్సే భేదమా లేక వర్ణనాంశములోను, భావవివరణము లోను, రచనసొగసులోను విశేషమేమైనా ఉన్నదా? ఈ చర్చయొక్క ప్రాధాన్యము ఆంగ్ల సారస్వత సుపరిచయముగల కవికి సులభముగా వచ్చునుగదా! ఐదవ, ౨౭, ౩౦, ౩౫, ౪౨, ౫౦, ౫౮ పుటలలోని పద్యములను చూడండి. ఇట్టివి ఇంకా చాలా ఉన్నవి. పద్యము లెందుకు? ఉంటేనే కాని నాటకము కాదా? సంగీతమునకు స్థానముండ దనా? చక్కని పద్యములు రానపుడు, అక్కర లేనపుడు గద్య ఎంత బాగుంటుంది! తెల్లవారు నప్పటికీ బద్యములు తమంతట దామె కుదిరి మనోగోచరము లగుచుండెను. ఆహా! ఏమి చిత్రము; ఏమి అదృష్టము!.. ఈ నాటకములో ౯౬ పద్యము లున్నవి. అందులో ౧౪ వృత్తములు, ౩౦ సీసములు, ౪౯ గీతములు, ౩ కందములు. పద్యరచనానిపుణతను తెలుసు కొనుటకు ౧౧, ౩౦, ౫౧, ౭౯, ౯౧, ౯౩ పుట లలోని పద్యములను చూడవచ్చును. ఈ భాగ ముతో నా కంతగా ప్రసక్తి లేనందున ఇక ముగించెదను.

రాధవలవంత

మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు

గొల్లవారింట నేను రేపల్లెలోను
రాధనై పుట్టకుండ నరణ్యమందు
వెదురుపొదలోనఁ బుట్టిన బ్రదికిపోదు
విరహవేదనలోఁ బడి వేఁగకుండ.
వెదురునై యుంటినా ప్రాణవిభుఁడు నన్ను
వేణువుగఁ జేసికొని యెల్ల వేళలందుఁ
గేలఁ గొని మాధురీగానలోలుఁడగుచు
విడిచిపెట్టక కడు గారవించును గద!
నా విభుఁడు నన్నుఁ బిల్లనగ్రోవిగాను
జేసికొని యూదుచుండిన నాసదీర
వాని కమ్మని కెమ్మోవి యాని చొక్కి
యనవరతానందమున నోలలాడుదుగద!
రుక్మిణీసత్యముఖపురంధ్రులును సతముఁ
బడయఁగా రాని వల్లవీపల్లవేంద్రు
మధురమధురతరాధరసుధను ద్రావి
ధన్యనై మాన్యనై యొప్పుదాననుగద!
అట్టి భాగ్యంబె నిజముగా నబ్బెనేని
మురళిధరు వాతెరను నాతఁ డెఱుఁగకుండ
నల్లనల్లన ముద్దులఁ గొల్లలాడి
యమితసుఖపారవశ్యంబు నందుదుగద!
అట్టి భాగ్యంబె నిజముగా నబ్బెనేని
యష్టమహిషీమణు లసూయ నందకుండఁ
జట్టుపక్కాలు చురచురఁ జూడకుండ
నాకొలమువారు నను జూచి నవ్వకుండ
నళుకులేకుండ బాహాటమై చెలంగ
నా జగన్మోహనాకారు నా మనోవి
హారు నవమారు రామాంతరంగచోరు
స్వేచ్ఛమైఁ గూడి మాడి సుఖింతునుగద!
అహహా! వంశమ! యేపుణ్యమాచరించి
యేమినోములు నోచి నీ వీ ముకుందు
కరుణ కిటు పాత్రమైతివో తెలుఁగఁ జెప్పి
మాన్పవే! నావగపు బలిమాలుకొందు.
నిన్నె యిలవేల్పుగాఁ గొల్తు నీదుకడుపు
నందుఁ బుట్టుదు, నీ పేరె నందనులకుఁ
బెట్టుకొందును, దయయుంచి వేణుధరుఁడు
కై వసంబగు కిటుకేదొ గరపఁగదవె!
వేణువా! నీవు శ్రీవల్లవీవినోదు
వలచియో వశ్యమంత్ర జపంబు చేయు
నట్లు నా ప్రాణసమునిచే నాటకింతు
నిక్కమో కాదో చెప్పవే నిజము నాకు?
తమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేయ దయఁదలంచి
కృష్ణభగవానుఁ డవతార మెత్తెననుచు
దేవకీవసుదేవులు దివ్యభక్తి
భరితు లక్రూరముఖ్యులు పాండవులును
అష్టమహిషులు గోపీసహస్రములును
యాదవులు నందుఁడును యశోదాదులెల్ల
నెంతు. రదికల్ల; వీరిలో నెవరికైనఁ
గలదె నీపాటి మేటి భాగ్యంబు వంశ!
రాకుమారుఁడుగద యశోదాకిశోరుఁ
డతఁడె కోరిన బూరల కడ్డమేమి?
మేలిమిపసిండితోఁ జేసి మిసిమి మించు
రతనములు దాపినట్టి బూరాల నిడరె?
శంఖశేఖరమగు పాంచజన్యముండ
ఘనతరధ్వానమొలయు శృంగంబులుండ
వీణాముఖవాద్యములు పెక్కు వెలయుచుండ
నాదరసలోలుఁడగుచు నానందజలధి
నోలలాడంగ నీవె కావలయు నటవె?
నీతపఃఫలమున శౌరి నిన్నె కోరె,
నినుఁ గృతార్థంబుగాఁ జేయ నెంచుదయను
యాదవప్రశస్త్య హారి నిశ్చయంబు మురళి!

స్వామి వివేకానందుని చరిత్రము

నేదేపల్లి వేంకట రమణాచార్యులు గారు

సర్వజ్ఞుఁడు సర్వశక్తియు నగు నీశ్వరుఁడు సత్య సంకల్పముచేఁ దాను సృజించిన లోకమందు ...నాఁటికి దుష్టులు ప్రబలి ధర్మముచెడి అధర్మము ...వృద్ధినొందెడి కాలమందెల్లఁ దా వరాహమత్స్య ...రామకృష్ణాదిరూపములతో నిచట నవతరించి అధర్మ ...ర్తకు లగువారిని సంహరించి జ్ఞానప్రదానాద్యనేకవిధ ...ల సాధువులను రక్షించుచు లోకవ్యవస్థల నెప్పటి ...యట్ల స్థాపించుచుండునని పురాణేతిహాసాదులలో మన ...ఁ జదివియున్నారము. మఱికొన్ని సమయములందుఁ ... నీలోకమునందు స్వయముగా నవతరించుటకు ...ఱుగా స్వాంశభూతులు దివ్యజ్ఞానసంపన్నులు నగు ...మహనీయుల నీ జగమునం దవతరింపఁజేసి వారిమూలము ... నీలోకమును దిద్దుబాటుఁ జేయించుచుండును. అట్లు ...భగవంతునిచే నీభూమియం దనేకస్థలములలో భిన్నభిన్న ...కాలములందు జనించి తమ జ్ఞానప్రదానముచే జీవుల ...ద్ధరించిన మహామహాపురుషు లనేకులు గలరు. అట్టివారిలోఁ ...ప్రసిద్ధులైన మనము కొంచె మెఱిఁగినవారు బుద్ధుఁడు; క్రీస్తు; మహమ్మదు జొరాస్టర్; శంకరాచార్యులు; రామానుజాచార్యులు; వల్లభాచార్యులు; గౌరాంగుఁడు; ...కొలఁదికాలముక్రిందట జీవించిన రామకృష్ణపరమహంస ...మొదలగువారు. వీరందఱు స్వానుభవసిద్ధమైన ...యోగానుభవమును గూడ లక్ష్యము సేయక ప్రాణిలాభ ...జనులయందు లేశమయిన నభిలాష లేనివారయి కేవల ...లోకోపకారమునకై తమ ఆయుష్యము నంతయును ...వినియోగించిన మహాపురుషులు. శ్రోత్రియోపన్యాసనాయ ...కుఁడగు వివేకానందస్వామిగూడఁ నైని జేర్పఁదగిన ...కమహాత్ములలో నొకఁడని మనము దృఢముగాఁ ...ప్పఁగలము.

జన్మాదివృత్తాంతము

ఈ వివేకానందుఁడు బంగాళాదేశములో సిమోలియ యను గ్రామమందు నివసించెడు దత్తయను వ్యవహార నామముతో గూడిన ప్రాచీనకాయస్థకుటుంబములో 1862 సంవత్సరమున జనేవరు తొమ్మిదవ తేదీని బుట్టెను. జననకాలమందుఁ దలిదండ్రులు ఇతనికి నరేంద్రుఁడని నామకరణముఁ జేసిరి. తరువాత నీతఁడు తన ప్రతిభావిశేషము తత్త్వబోధకతాశక్తి, ఆత్మానాత్మ వివేకజ్ఞానము సకలజనహృదయాకర్షకము వక్తృత్వ శక్తి మొదలగు ప్రజ్ఞలచే సకలదేశవిఖ్యాతము గు కీర్తిని సంపాదించి వివేకానందుఁ డను పారమహంస్యనామముఁ బడసెను. ఇతని పూర్వు లందఱు ఆస్తిక్యము, దైవభక్తి, శాస్త్రప్రామాణ్యము, మతవిశ్వాసము గలవారై యుండిరని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇతని పితామహుఁడు వార్ధక దశయందు సన్న్యాసాశ్రమము స్వీకరించెనఁట. ఇతని జనకుఁడు కలకత్తా న్యాయాధికరణమునందు న్యాయ వాదిగాఁ బనిచేసి జీవించెను. ఇతని తల్లియు మహాధీర కిరమైన లోకప్రస్త్రీలవలెగాక అసాధారణ స్మృతిశక్తి, మేధాసంపద గలదియై ప్రసిద్ధి కెక్కినది. తరువాతి కాలమందు వివేకానందునియందు మొలకలెత్తి యభివృద్ధిఁజెంది వికాసమునొంది జగమునంతయు నింపునట్లు ఘటించిన గాఢమగు నీశ్వరభక్తి, సూక్ష్మతత్త్వవిమర్శనశక్తి, లోకోత్తరబుద్ధివిభవము మొదలగు ప్రజ్ఞావిశేషములు బీజావస్థతోఁ దొలినీతని కుటుంబస్థులలోనే యున్నట్లు మనము నిశ్చయించవచ్చును. ఈతఁడు పెద్దవాఁ డైనపిదప నీతనికి జగత్ప్రసిద్ధి గలిగించిన సర్వభూత మైత్రి, పరోపకారవ్యసనము, ఆత్మశుద్ధి, ఆత్మసంయ మము, ధార్మికత్వము, దైవభక్తి మొదలగు నాత్మగుణము లీతని బాల్యావస్థయందే కానవచ్చెను. స్వభావసిద్ధముగా నీతఁడు బాల్యమునుండియుఁ దత్త్వశాస్త్రవిమర్శనమం దభిలాష గలవాఁడైయుండెను. పాఠశాలయందు విద్యా భ్యాస మొనర్చుచున్న కాలములో సంగీతమును నేర్చు-

తత్త్వశాస్త్రములచే బహుశ్రద్ధాళుడై చదువుచుండెడివాఁడు. పాశ్చాత్యతత్త్వజ్ఞులలోఁ బ్రధానుఁడగు హెర్బర్టు స్పెన్సర్ గారివారి గ్రంథములయందుఁగూడ నధికాదరము గనఁబఱిచెను. స్పెన్సరు సిద్ధాంతములపై ఖండనపత్రిక వ్రాసి పంపఁగా నది అతఁడు చూచి నరేంద్రనాథుని తత్త్వవిమర్శనబుద్ధిచాతురికిఁ గడు సంతసిల్లి వాని పత్రిక అమితానందమును గలిగించెనని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లు చరిత్రయందుఁ గానవచ్చుచున్నది. తత్త్వశాస్త్రగ్రంథముల నధికముగాఁ జదివి చదివి తరచఁగా తరచఁగాఁ గొన్నాళ్ళ కీశ్వరసద్భావమందు సంశయము గలవాఁడనయితినని ఈతఁడే యొక్కయుపన్యాసములోఁ జెప్పెను. ఇట్లు కొంతకాలము తనలోఁ దాను విమర్శించుకొని తుదకు నాస్తికబుద్ధిని విడనాడెను. పిదప మఱి కొన్నినాళ్లు బ్రహ్మసమాజమతము శుద్ధాత్మజ్ఞానము గలిగించునేమో యని పరీక్షించి స్వతంత్రమగు తనబుద్ధికది సమంజసముగా నున్నట్లు కానరాకుండుటచే దానినుండి తనమనస్సును మరలించెను. ఇట్లు మఱికొంతకాలము తత్త్వమెద్దియో యథార్థముగాఁ గనిపెట్టుటకవిరతమయిన మనోవ్యథ నొందుచు ధనము పోయిన దరిద్రునివలె దైన్యము గలవాఁడై లోకములో నుండు సకలమతముల సిద్ధాంతములను వారు వ్రాసిన గ్రంథములను బరిశీలించుచు జీవితులను తృప్తి నొందక మానసికాస్వస్థత గలవాఁడై పిచ్చెత్తినవానివలె నుండెను. అప్పుడు పట్టపరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడై న్యాయవాదవృత్తిచే (Profession of a Lawyer) చే జీవనము చేయుటకు సన్నద్ధుఁడయ్యెను. కాని చిరకాలమునుండి తన మనోగతములో స్థిరనివాస మేర్పరచుకొనుచున్న యాశ్వరాన్వేషణాసక్తమైన సంశయమాంద్యకారణమును నశింపఁజేయఁజాలిన గురుఖాళ్ళను చెప్పుటయు గాక మనోవ్యథనొందుచునేయుండెను. ఆసమయమున భగవంతుని కటాక్షమతనిపై నిండుగఁ బ్రసరించుటచే చిరకాలమునుండి తనకున్న మనోశకములు అన్నియు నఫలముగు కాలము ప్రత్యాసన్నమైనట్లు గాన్పించెను. ఎట్టినాస్తికబహుళమగు నాకాలమందును ఆత్మజ్ఞానసంసిద్ధి నొంది బుద్ధిస్ఫూర్తిగలవాఁడై జగదుద్ధరణశీలుఁడని కీర్తి వహించిన రామకృష్ణపరమహంస కీతనిఁ శిష్యుఁడైయుండెను. అతఁ డీకారణముచే వివేకానందుని నా రామకృష్ణుని సాన్నిధ్యమునకుఁ గొనిపోయెను. ఇదియే యావివేకానందుని జీవనము నంతయును బూర్ణముగా మార్చి వేయుటకు ముఖ్యహేతువు. ఉపదేశించుట కత్యాతురుఁడై యున్న గురువగు పరమహంసకు నేర్చుకొనుట కాతురతతోనున్న శిష్యుఁడగు వివేకానందునికి నానాఁడు గలిగిన సమావేశమును గన్నులారఁ జూచిన వారి హృదయము నీరై ద్రవించెను. జితేంద్రియుఁడై ముక్తసంగుఁడై కాలమంతయు నీశ్వరోపాసనతోఁ గడుపుచున్న నా బుద్ధిసత్యుఁడును, మన వివేకానందుని శ్రీకృష్ణునిపైఁ బాటలుపాడ నాజ్ఞాపించెనట. అందుపై నీతఁ డతిరక్తకంఠముతో వినువారికి వీనుల శ్రావ్యముగా శ్రీకృష్ణునిపై గీతములు పాడుచుండఁగా శిష్యబృందముచే బూర్ణమగు నాశ్రమమందు గూర్చుండి వివేకానందుని మధురగానమును లోలుఁడై యవటమువచ్చి ఆనందముతోఁ తాండవించును నెదుటనున్నట్లున్న యా దేవకీనోములపంట యగు చిన్నికృష్ణుని మనోనేత్రముచేఁ బ్రత్యక్షీకరించి భక్తిపారవశ్యముచేఁ బులకాంకితసర్వాంగుఁడై కంటికొనలనుండి దిగజారెడు నానందబాష్పకణములచేఁ దడిసిన పుట్టములు గలవాఁడై ఆనందసముద్రములో నోలలాడెను. నా పరమహంస నరేంద్రుని వద్దనుండి కాంచిన పరమనాస్తికుల హృదయము లయినను భగవద్భక్తిపరవశులుగా గాకుండునే ? ఆనాటికి వివేకానందుఁడు గురువుచే సమనుజ్ఞాతుఁడై మునుపటిదినమందు మరల గురువుగారి దర్శన మొనర్చింపుట కింకొకఁ జనెను.

అప్పటినుండి వివేకానందుఁడు పరమహంసగారి శిష్యులలో నగ్రగణ్యుఁడై గురుపరిచర్య లొనర్చుచు వేదాంతశాస్త్రరహస్యములను సమగ్రముగాఁ దెలిసికొనసాగెను. మునుపటి మనఃకాలుష్యము నవాసన నంతరించెను. మహాత్ములచేత లాభన్యాసికి శిష్యులైరి గాని వారిలో నొక్కఁడును వివేకానందునివంటివాఁడు కాలేదు. అత్యంతాసక్తితో గురుశిష్యులిరువురు నుపనిషత్చర్చలతో సుఖముగా గోష్ఠి గావించుచు నానందముతోఁ గాలము గడుపుచుండఁగా నది గని సహింపనివానివలె నీశ్వరుఁడు 1886 వ సం. ఆగస్టు పదునాఱవ తేదిని పరమహంస దేహపరిత్యాగమును

ఁ జేసుకొనిరెను. పిదప వారిని శిష్యులందఱు విరక్తి సంసారసంబంధమును శుద్ధముగాఁ బరిత్యజించి తమ వువలె సన్యాసివృత్తి నవలంబించి దేశాభివృద్ధికి తాభివృద్ధికిఁ బాటుపడసాగిరి. వివేకానందుఁడుకూడ రిలో నొకఁడు. ఇద కతఁడు వేదాంతమును బ్రజలకు ధించుచు మతమునే దేశమునం దెల్లెడల వ్యాపింపఁ యుట తనజన్మమునకు ముఖ్యప్రయోజనముగాఁ బరిగ్ర హించెను. కొంతకాలము తనసహోధ్యాయులతో నిట్లు సి పనిచేసికొన నీశ్వరోపాసనమునకు మోక్షశాస్త్ర ్యసంగమునకు విజనప్రదేశవాసము ముఖ్యోపాయ ని తలంచి హిమాచలమునకుఁ బోయెను. టిబెటుదేశ మునకుఁ జని యచట గొన్నాళ్లుండి బౌద్ధమతమునఁ గృషి చేసెను. అదిమొదలుకొని హిందూదేశమం దంతటఁ బ్ర యాణములఁ జేయ నారంభించెను. మొదట ఖేత్రీనగ రమున కరిగి యాపురము నేలు మహారాజును దనమతము లోఁగలిపికొని యచటనుండి పశ్చిమసముద్రతీరమందున్న రువనంతపురము మొదలగు ప్రదేశములు చూడఁబోయెను. చట వాసి చెన్నపట్టణమునకుఁ జేరెను. ఆయాయిప్రదే శములయందున్న దినములలో భరతఖండనివాసు లగు వారలకు వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతములను దివ్యజ్ఞానసంప న్నులగు ప్రాచీనబ్రహ్మఋషుల మాహాత్మ్యమును వారి కాలమందు భరతవర్షముయొక్క ఉన్నస్థితిని హృదయా ర్ద్రమగు వక్తృత్వశక్తితో బోధించెడివాఁడు.

అమెరికాదేశప్రయాణము

ఈతఁడు చెన్నపట్టణములోనున్న సమయమున చ్చటి విద్వాంసులగు కొందఱు పెద్దమనుష్యు లొకసభ చేసి అమెరికాదేశమందుండు చికాగోనగరములో నానా మందుజరుగనుండిన(Parliament of Religions) పార్లమెంటు ఆఫ్ రిలిజియన్సు అను మత సంబంధమైన పెద్దసభ కీతఁడు పంపఁబడ నర్హుఁడని నిశ్చయించి చందారూపముగా గూర్పఁబడిన కొంత ధనము నీతని కొసంగి అమెరికాకుఁ బంపిరి. స్వామి అమెరికాలో నడుగిడునప్పటికిఁ జేతిలోనొక్కకాసుండదయ్యె చలి బాధచే నిస్సహాయుఁడై దుఃఖకరమైన స్థితిలోఁ బడెను. అట్టియిక్కట్టులో నవ్వేళ మనస్వామి నాడు కొని సహాయము చేసిన యొకయమెరికాదొరసాని సహాయమై హిందువులయినవారందఱుఁ గృతజ్ఞులయియుండవలసినవారము.

ఆమె యతని వింతయగువస్తువుగాఁ దనవారికందఱికిఁ బ్రదర్శింపఁజొచ్చెను. తనమిత్రులగు కొంతమందికి విందు చేయఁదలంచి స్వామినికూడ వారితోఁ బంక్తిభోజనము నకుఁ బిలిచెను. భోజనసమయమం దీతఁడు పంక్తిలోఁ గూర్చున్నవారందఱు మెచ్చుకొని యాశ్చర్యపడునట్లు సహజమయిన వాగ్మిత్వము వెల్లడి చేయుచు పలువిధ శాస్త్రసాంశములగుఱించి సంభాషింపఁ దొడఁగెను. విద్వజ్జనులే తెలిసికొనఁగల భావగర్భితములగుగంభీరవాక్యా లతో హిందూవేదాంతము నుపన్యసించినప్పు డచటి వా రందఱు ప్రతిపాదితాంశములను గ్రహింపఁజాలక చిత్తరు వులోఁ వ్రాయఁబడిన ప్రతిమలవలె నిశ్చేష్టులై రెప్పవేయక యతనివైపు చూచుచు నిలిచియుండిరి. అపు డొక పండితుని నతనితో వాదమునకుఁ దగిలించిరి. సుగ్రాహ పారీణుఁడగు నాపండితుఁడు క్షణములో నీతనియంతస్సా రమును గ్రహించి జరుగఁబోవు పెద్దసభ కగ్రాసనాధిపతి యగు (Barrow) బార్రోదొరగారియొద్దఁ బ్రవేశపెట్టె ను. అప్పు డాదొర సభలో హిందూమత ముపన్యసింపుమని యతని నుపన్యాసక సంఘములోఁ జేర్చెను. అట్టి గొప్ప సభలో మనస్వామి యుపన్యాసకుఁడుగాఁ గానవచ్చుట సకలజనులకు మహావిస్మయమును బుట్టించెను. పాశ్చా త్యులచూపునకుఁ జోద్యముగాఁ గానవచ్చు కాషాయ వస్త్రముల ధరించి యున్నతాసనము నధిష్ఠించి హిందూ వేదాంతమతమే జగత్తునం దుండెడు నితరమతములకంటె సారతమమయినదని యుక్తులచే సమర్థించి మేఘస్తనిత గంభీరమగు కంఠధ్వనితో నుపన్యసింపఁగా నతివిశాల మగు నాసభారంగమంతయు మంత్రించినట్లు మత్తుమందు చల్లినట్లు, తరంగధ్వని లేని సముద్రమువలె నిశ్చలముగాఁ గన్పట్టెను. ఇతని యుపన్యాసము ముగిసినతరువాత "ఇట్టి వాఁడు కూర్చున్న మన్నాడా" యని కొందఱు, "ఇట్టి విద్వాంసులున్న హిందూదేశమునకు మతమునేమ బోధింప మిషనరీలను బంపుట మన ఎంతయవివేకపుఁబని" అని మఱికొందఱుఁ దమలోఁ దాము ననుకొనిరి. అమెరికాలోఁ బ్రకటింపఁబడు వార్తాపత్రికలన్నిటిలో నీతనిప్రశంసయే శ్లాఘింపఁబడెను. అమెరికాఖండముయొక్క అన్నిభాగ ములనుండి మతోపన్యాసములకు రమ్మని యతనికాహ్వాన పత్రికలు వ్రాయఁబడెను. అమెరికాలో నున్నంతకాల ము వేదశాస్త్రమాహాత్మ్యమే సుద్ఘోషించుచు, తర్కేంద్రి

యూరపులోనంతె విలక్షణము, దివ్యము, శాశ్వతము నగు, ఆర్య రెయిక టి యున్నదనియు, వది జ్ఞానానందస్వరూపమయినదనియు, కావున దానికే ప్రాముఖ్యము వాటిల్లవలెననియు, ప్రమాణయుక్తులచే ప్రతిపాదించి ప్రతివాదుల యుక్తుల నన్నిటిని ఖండించి హిందూమతమే సర్వోత్తమ మయినదని వారందఱిచే నొప్పించెను.

అవంతరమ మెరికానుండి యితఁ డింగ్లాండునకుఁ బోయెను. అచ్చటఁగూడ నట్లే సకలవిద్వజ్జనశ్లాఘాపాత్రుఁడై సర్వప్రతివాదిమదగజేంద్రపంచాననుఁడై విజయలక్ష్మీకరగ్రహణముఁ జేసెను. ఆకాలమునం దాదేశములోనున్న తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు కొందఱు జాత్యంతరులైనను ఈతనిమతబోధనకు లోంగిపోయి శిష్యులయిరి. అట్లు శిష్యులైనవారిలోఁ బ్రసిద్ధులగువారు (శాండోబర్గు Sandoberg–స్వామి కృపానందుని పేరు పెట్టుకొన్నవాఁడు. అభయానందుఁడను నామాంతరము నొందినవాఁడు) అనువాఁడు, సిస్టరు నివేదితా యనిపించుకొన్న మిస్ మార్గరెట్ నోబిల్ (Miss Margaret Noble) మొదలగువారు. వీరంద ఱతని శిష్యులగుటయేకాక యితనివలెనే వీతరాగులై నిర్వ్యాజశ్రద్ధతో నీమతమును వ్యాపింపఁజేసినవారు.

1896 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 16 తేదీని వివేకానందుఁడు స్వదేశమునకు మరలివచ్చెను. కొలంబోలో నోడ దిగెను. కొలంబో మొదలుకొని ఆల్మోరావఱకు వేలకొలఁది మనుష్యులు వెంబడిరాఁగాఁ బెద్దయుత్సవముతోఁ దీసికొనివెళ్లిరి. స్వదేశస్థులందఱు అతనియం దతి గౌరవమును జూపిరి.

అతిసుందరము నత్యుత్కృష్టము నగు నాతనివిగ్రహము, మనుజులహృదయములయందు శాంతరసము నావేశింపఁజేయు చూపులు, శ్రావ్యమగు కంఠధ్వని, మనుష్యులకు వ్యామోహమును బుట్టించెను. కేవల ముపన్యాసముల నిచ్చుటయే అతనిపని కాదు. తాను బోధించుమతమునకు స్థైర్యము సాపాదింపఁ గలిగెను. పరమార్థము మోక్షప్రదము నగు మతవిషయమ్మునే సకలహిందువులును అవలంబించునట్లు చేయుట అతనికి ముఖ్యోద్దేశ్యమయి యుండెను. అజ్ఞానమువలన మతములోనికి సంఘములోనికి సంక్రమించిన దురాచారములను మాన్పించి తాను బోధించు మతముయొక్క ప్రాశస్త్యమును జనులందఱు తెలిసికొనునట్లు చేసెను. సంసారమును విడిచిపెట్టి విరక్తులయినవారి కందఱికి వేదాంతపాఠములు చెప్పుట కుపయోగముగా హిమాలయములమీఁదను కలకత్తానగరమందును నాశ్రమములను మఠములను గట్టించెను. ఈరెండు స్థలము లతనికి ముఖ్యనివాసస్థానములుగా నుండెను.

ఇట్లు విశ్రాంతి లేక లోకహితముకొఱకు రాత్రి పగలు పాటుపడుటవలన వివేకానందునిశరీరము వ్యాధిగ్రస్తమయ్యెను. వైద్యులసలహాపైని శరీరారోగ్యమును వృద్ధిచేసికొనుటకు మరల నైరోపాఖండమునకుఁ జనెను. స్వల్పకాల మింగ్లాండులో నివసించి శరీరస్థితి కొంచెము బాగుపడఁగా నమెరికాకుఁ బోయెను. అచట Sanfrancisco అనుస్థలమం దొక ఆశ్రమమును నొకవేదాంతపాఠశాలను స్థాపించెను. అవి యిప్పటికి నభివృద్ధిలో నున్నవి. తరువాత France దేశములో Paris పట్టణమందు జరిగిన పెద్దమతసభ కాహూతుఁడై దానిలో ఫ్రెంచిభాషను స్వమతోపన్యాసము గావించెను. అప్పటికిఁ దనయారోగ్యము మునుపటికంటెఁ జెడఁగా నింటికి మరలివచ్చెను. అతఁడు తాను చేయఁ బూనుకొన్న పని యందరఁ దనశరీరారోగ్యమునుగూడ సంతోషకరముసేయ లేదు. వారణాసీనగరమున విద్యార్థుల కొకపాఠశాలయును వైరాగుల కొక మఠమును గట్టించెను.

నిరంతరము దానుగూడ విద్యార్థులకు వేదాంతగ్రంథములఁ బాఠములు చెప్పుచుండెడివాఁడు. ఇట్టి సమయములోఁ దమమతమును సంస్కరింప రమ్మని జపానుదేశస్థులు స్వామికాహ్వానము నంపిరి. కాని శరీరాస్వస్థత హెచ్చగుటచే నచటికిఁ బోఁజాలకపోయెను. అట్టిస్థితిలోనున్నను స్వదేశప్రజలకు జ్ఞానప్రదానము నవిశ్రాంతితోఁ జనిచేయుచునే యుండెను.

ఇట్టి మహాపురుషుని జీవిత మంతమగు సమయము సన్నిహితమయ్యెను. 1902వ సంవత్సరము జూలై నెలలో నొకనాఁటి సూర్యోదయకాలమున శుద్ధజలస్నానపూతుఁడై ప్రశాంతమగు చిత్తముతో నీశ్వరప్రణిధాన మొనర్చుచుఁ గొంతవడియుండి యాపైఁ గొందఱుశిష్యులకు సంస్కృతభాషలోఁ బాఠముల బోధించెను. అపరాహ్ణమును గూడ నట్లే ప్రసన్నోత్సాహముతోఁ గడపి సాయంకాలమునొక్కఁడు కొంతసేపు విహరించుట కేఁగి మరలివచ్చి

యా శ్రీమఠములో సూర్యుండి రాత్రి తొమ్మిదిగంటలవేళ యోగప్రతిష్ఠితచిత్తుండై పరబ్రహ్మసాయుజ్యము నొందెను.

అంతగొప్పవాఁడయ్యును పాపము వివేకానందుఁడు "సుకృతీ గతాయుః" అన్న ట్లెంతో అల్పాయుష్యము గలవాఁడయ్యెను! నలువదిసంవత్సరములే జీవించినప్పటికి యతని జీవన మెంత ప్రకాశమాన మైనదియో యతనిజనమనోవశీకరణశక్తి యెంతయద్భుతమయినదియో అతనిప్రభావ మెంతలోతో తెరమో అంతస్వల్పకాలములో నతనికీర్తి లతి దిగంతముల కెట్లు ప్రాకెనదో చూడుఁడు.

రాజతేజస్సు గలశరీరము, దీమంతములైన దయను వర్షించుచూపులు, కంచుఘంటవంటి కంఠస్వరము, ఎట్టి దురవగాహాంశములనుసైతము పరమసులభముగను విస్పష్టముగాఁ దెలియునట్లు బోధింపఁగలవాగ్జాలము నీశ్వర సృష్టిలో నతని కొక్కనికే యుండెను. అతనికి స్వదేశాభిమానము మెండు. పూర్వదేశము భరతఖండముయొక్క ప్రాచీనోత్కర్షమునుగూర్చి మాటలాడునప్పుడు వాఁ డానందపరవశత్వమొంది నేత్రములయం దానందబాష్పములతో నగపడెడువాఁడు. వేదప్రతిపాదితములైన రహస్యార్థములను దనసూక్ష్మబుద్ధిచే గ్రహించి శ్రోతలకుఁ జక్కఁగా బోధించెడివాఁడు. ఇప్పటినూతనశాస్త్రీయసిద్ధాంతములకు విరోధముగాని ఖండనముగాని లేకుండ వానిని చక్కఁగ సమన్వయింపఁజేసి వేదాంతము నుపన్యసించువాఁ డగుటచే నతని కట్టియుత్కర్ష లభించెను. నూతనశాస్త్రములకుఁ బ్రాచీనవేదాంతశాస్త్రమునకుఁ గల పరస్పరైకమత్యమును గనఁబఱచెడివాఁడు.

ఇతని మతసిద్ధాంతము

మతమనఁగాఁ దన్ను దాను దెలిసికొనుట యని నిర్వచించెను. వినువారి మనస్సునందు దృఢముగా లగ్నమగునట్లు యీయర్థము నే పలుమాఱు బోధించెను. మతమనఁగా మూఢవిశ్వాసమనియైనదియుఁ గక్షలఁ గట్టుపడుటయని యీ మనుష్యులకుఁగల దురభిప్రాయమును నిశ్శేషముగా తొలఁగించుటయేగాక మతము శక్తి మతిమత కార్యకరమయిన పరిచారికవంటిదని పలుమాఱు నొక్కి చెప్పెను. ఇతని మతము శుద్ధాద్వైతము. ఆత్మను దెలిసికొనుటయే ముఖ్యప్రయోజనము. ఇతనివాద మిది: యాథార్థ్యవిషయికములు కాని యుక్తులవలన నీ కేమి లాభము? నీయుక్తులను మాలకుము. యాథార్థ్యము ప్రాకృతములయిన నీయింద్రియములవలనఁ గానిపడదుగాని తెలియఁగలిగినది కాదు. శరీరముకంటెను, ఇంద్రియములకంటెను వేఱుగా నాత్మను గేవలయుక్తులచే సాధింపవలసివచ్చినప్పు డింద్రియజన్యజ్ఞానమూలమయిన ప్రాకృతయాథార్థ్య మాయుక్తుల కెట్లు తోడుపడును? పరాఙ్ముఖము లయిన యింద్రియములను యోగబలముచేఁ బ్రత్యాహారములుగా నొనర్చుచో నాత్మ సాక్షాత్కరించునుగాని యితరోపాయములవలన నాత్మదర్శనము సిద్ధింపదు. బాహ్యజ్ఞానద్వారములగు నింద్రియములు లెంతమాత్రము నాత్మతత్త్వస్వరూపమును సహాకార మొనరింపవు. వైశేషికరసాయనాదిశాస్త్రవేత్తలు ప్రయోగములవలనను శోధనలవలనను వస్తుయాథార్థ్యమును గనిపెట్టునట్లు ధ్యానముచేతను అంతర్దృష్టిచేతను ఆత్మ కనుఁగొనఁబడును. కఠోపనిషత్ప్రతిపాద్యమగు నీయర్థము నీతఁడు స్వయముగాఁ బరిగ్రహించి జనులకుఁ జెప్పెను. సచ్చిదానందస్వరూపుఁడగు భగవంతుఁడు సర్వభూతములయం దంతర్యామియై యున్నాఁ డని యితనిముఖ్యసిద్ధాంతము. అట్లైనచో లోకనీతికి భంజకము గాదా యని యెవ్వరైన నాక్షేపించినచో వారి కీతఁడిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చువాఁడట: "అట్టి వాదము కొరడాదెబ్బలచే నడల్పఁబడు పశువులకు చెప్పఁదలఁచినది. నీ వట్టిపశువై నరయుఁడవు మనుష్యుఁడవై జీవించుటకంటె నాత్మహత్యచే చచ్చుట మేలని నేను బోధించు నీసిద్ధాంతమే లోకనీతి కనుకూలమయినది. పరులకు మేలుచేయుటయే గొప్పనీతియని సర్వమతములు నేకగ్రీవముగా బోధించుచున్నవి. అఖండమగు మహాకాశమువలె నందఱిలో నున్న యాత్మయు నఖండము గావున నీవు పరులకు హానిచేసినయెడల నీకు నీవే హానిచేసికొన్నవాఁడ వగుదు వని యద్వైతము దృఢముగా బోధించుచున్నది. మానవజాతి వారందఱుపాపులనియెడు క్రైస్తవమతసిద్ధాంతము నీతఁడు మొదలంట ఖండించెను." ప్రతిమనుజునియందు బ్రహ్మజ్యోతిస్సు ప్రకాశించుచున్నది. ఈశ్వరుఁడు శరీరముగలవాఁడని యవివేకులు దలంచెదరు. అతఁడు నిరూపుఁడు. పామరుల కీశ్వరునియందు గురి కుదురుటకు విగ్రహారాధనము విధింపఁబడినదిగాని పూర్ణజ్ఞానులగువారు జగమంతయు నీశ్వరమయముగాఁ జూతురు. ప్రతిమనుజునికిని పరమతసహన ముండవలెను. పరమతనింద పరమతస్థుల హింసించుట మతనిష్ఠకు విరోధములు. ఆత్మసాక్షాత్కారమే

ఉనదియనవలె ముఖ్యప్రయోజనము. అది సిద్ధించుట కేమతముయిననేమి? మనుష్యుఁడు మహమ్మదీయుఁడైగాని క్రైస్తవుఁడైగాని బౌద్ధుఁడైగాని యుండవచ్చును. అట్టివాఁడుగూడ ముక్తినొందును. ఒకపట్టణమునకుఁ బోవుమార్గములనేకములున్నట్లు ముక్తిని సాధించుటకనేకమతములు ననేకోపాయము లున్నవని తెలిసికొని స్వమతమే మంచిదనియుఁ నితరమతము మంచిది కాదనియు నెవ్వఁడు నాక్షేపింపఁగూడదు. సరియైన ఆత్మజ్ఞానము జ్ఞానాభ్యాసమునకు సాధనము ప్రవృత్తిలేనివానికిఁ గేవలము భక్తిమూలమున ముక్తినియ్యఁజాలదు. ఇదిగాక మన మవలంబించు మతము సార్వలౌకికమైనదిగా నుండవలెను. ప్రతిమనుజుఁడును దేవమతస్వకల్పమై తానొప్పుకొనునది మతముకానేరదు. ఎట్లన ఒకఁడు దేవ కల్పమును "వేద" మని సిద్ధాంతము మాహించి దానిని బలవంతముగనే బలుపురకుపదేశించి వారినందఱును దనకు లోఁబఱచుకొని యొకమతముగా చేర్చఁబడును. మతస్థాపనకర్త కిది తప్పుదారి. సర్వమతములయందున్న మూలతత్త్వము నెఱుంగవలయును. ఆ తత్త్వమే నానావిధములఁ దెలుపఁబడును. ప్రతిమతమునకుఁ దత్త్వశాస్త్రము, పురాణము, కర్మతంత్రము కలవు. లోకములోఁ బ్రతిమనుష్యుఁడును దేవమతముతో సంబంధించిన జ్ఞానశాస్త్రమే పరమార్థమనియుఁ, పురాణగాథలన్నియు సత్యమయిన చరిత్రములనియు, కర్మతంత్రము ముక్తిమార్గమనియుఁ దలంచుచుఁ బరమతస్థుల జ్ఞానశాస్త్రములు మతాక్షేపణముచే వ్రాయఁబడినవనియు వారి పురాణములు మూఢవిశ్వాసగాథలనియు వారికర్మతంత్రములు నిరర్థకమనియు నాక్షేపించుచుండును. ఇట్లెవ్వఁడు దలఁపఁగూడదు. ఒకనిమత మెంతయు యథార్థమో అట్లే మతమొకనికి నితరునకుఁగూడ నంతయు యథార్థము. సర్వమతములలోనుండు తత్త్వ మొక్కటియే యని తెలిసి ప్రపంచ సార్వజనీనమతము (Universal religion.) వృద్ధి చేయునదిగాని పాడుచేయునది గాదు. అది ఒకనికొకని మతవిశ్వాసమును జెడఁగొట్టుటకుఁ బ్రయత్నింపకుండ వాఁడున్న స్థితినుండి మంచిదారిఁ జూపుటకే తెలుపును. మనుష్యుల బుద్ధులు నానావిధములు. ఒక్కొక్కని కొక్కొక్కదానియందు రుచి కలుగును. కొందఱికి తత్త్వచింతయందు, కొందఱికి భక్తియందు, మఱికొందఱికి కర్మయందుఁ బ్రీతి పుట్టును. నేను ప్రమ చెప్పిన సార్వలౌకికమతము పైనిచెప్పఁబడిన యుక్తి కానిలొందఱికిఁ దోచియున్నది. ఇది కేవలము వసుష్ఠప్రీతి పాత్ర మయినది. ఆత్మపాకాశారూఢుఁడగు జీవాత్మపరమాత్మైక్యమునకు ముఖ్యమయినసాధనము యోగము. తత్త్వచింతకునికి జ్ఞానయోగమనియు, భక్తునికి భక్తియోగమనియు, కర్మికి కర్మయోగమనియు నీయోగము పలుతెఱఁగులు. ఈయన్నిటియందు నంతర్యామిత్వమై యుండు సారాంశమేమనఁగా ఫలాపేక్ష విడిచి పనిచేయుట. ఇదియే ముఖ్యమైనమతమని వివేకానందుఁడు పాశ్చాత్యులకుఁ జిరకాలము బోధించెను.

ఆరేఁడు సంఘసంస్కారవిషయమయి చెప్పినమాటలుగూడ నిచట మనము స్మరింపఁదగియున్నవి.

1893 వ సంవత్సరమున అతఁడు జపాను దేశమునుండి వ్రాసినజాబులో నిట్లు వ్రాసెను. "దేశాభిమానులారా! విదేశములకు నౌకలతోఁ బోవుటవిషయమయి మీకుండెను దురభిప్రాయములను పట్టుదలను విడువుఁడు. మీరిగూళ్లలోనుండి బయటికిరండు. జగము ప్రదక్షిణించుకొనుఁడు. మీకన్నులం దెఱచి దూరముగాఁ జూడుఁడు. ఇతరదేశస్థులెట్టియభివృద్ధిలోనున్నారో విచారింపుఁడు. మీకు మీదేశమం దభిమానమున్న యెడల నింకొకండు గొప్పసంగతులను చేయునని విజ్ఞానులై దేశము నుద్ధరింపుఁడు. ఊరకుఁ జూడకుఁడు. మన జాతీయాభివృద్ధి యొకయుగములోనేకాని మరిగాని స్వల్పకాలములో నైనదికాదు. సంఘసంస్కారణము లన్నియు [illegible] విషయమైగూడఁ జేయవలయును. మన పంచమవర్ణములవారికిఁగూడ విద్యగఱపి బ్రాహ్మణులస్థితికిఁ దీసికొని రావలయును. బ్రాహ్మణులే గొప్పవారు; రక్షకవర్ణములవారు శిక్షకులని వినాశకులు పెట్టుకొనుట జాతియభ్యుదయమును జాతీయోత్సాహమును పాడుచేయును. అందఱికంటె మేమే గొప్పవారము మేమే స్వతంత్రులము అని బ్రాహ్మణులు విఱ్ఱవీఁగుకాలము గతించినది. ఇప్పుడందఱు సమానులే. అబ్రాహ్మణులారా! బ్రాహ్మణులవలె మీరుగూడ సంస్కృతభాష నభ్యసింపుఁడు. హిందూదేశములో సంస్కృతభాష - గౌరవము సమానమైనది. మీరు సంస్కృతవిద్య నభ్యసించినచో బ్రాహ్మణులయ్యెదరు. బ్రాహ్మణులారా! మీరును మీదురభిప్రాయములను మీమీపట్టుదలలను విడిచి మీదేశమునకుపకారులై

కిందిజాతివారివిషయమును ప్రవర్తింపరాదు. హిందూ దేశమందుండెడు రక్కసజాతులవారికి సద్గుణము బాహ్యులకాయుండున్నది." అని యిట్లు బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణేతరులకు బోధించెడివాఁడు.

ఇట్లు వివేకానందస్వామి వ్రాసినఉపన్యాసములు పత్రికలు వెలువరించిన అభిప్రాయములు అతిసుందరములగు శక్తిప్రాయములచే నిండియున్నవి. అతఁ డత్యుజ్జ్వలమైన ప్రతిభావిశేషమున సాధారణముగ లోకాతీతసామర్థ్యముగలవాఁడు. అతఁడు తానుచేయఁబూనుకొన్నపనిని నిర్వహించుటకై [illegible] స్వయ పతితపేదు. మహాత్ములగు గ్రీకులారా! మన మనోనిశ్చయము చదువుటవలనఁ బనియుండ దలచినట్టి పట్టులు, శ్రద్ధ, అతని సద్భావము, అతని నిష్కాపట్యము, అతని ధైర్యము, అన్నిటికంటె హెచ్చుగు స్వసుఖానిరపేక్షత్వము మొదలగు సద్గుణములు మహాత్ముని యుపదేశమునందుఁ జెక్కఁబడి యున్న పాఠము లయియున్నవి. మహాపురుషులచరిత్రములు లోకమున కుపాహారసంభూతములు. అట్టివారికి మనము చదువుకొనలసి [illegible] శ్రద్ధగా జదివినయెడల వారిప్రవృత్తి, వారిసద్గుణములు [illegible] మనకుఁగూడ నలవడునని [illegible].

మాతృసందేశము

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి., (సాహితీసమితి)

గుండె బరువు నొకకొంత బాపుకొన
పంపుచుంటినీ వార్తను నేను
చెవినిబెట్టుమా చెప్పెడుదానిని
కన్నతల్లినని కాస్తతలంచి
పట్టెడు కూటికి పరదేశములకు
పరుగిడ నేలర? వరతనయా!
ఇంటియొద్ద నే నిట్టు లుండగను
వదలిపోవుటకు ప్రాణ మెటొప్పె
చిన్ననాఁటి నీ విభవంబును గని
విశ్వంబెల్లను వికసించె గద!
చిన్నవోవునను వీక్షించెనే యీ
విశ్వం బిప్పుడు విలపించుకద!
కొదువ లేవినా కూర్మిదినములను
తలచిన గుండెలు తరుగుకుపోవు!
కొడుకులు గల్గియు కొఱతగల్గిన
అమ్మ బదుకు నిక నడుగగ నేల!
మోదావహమై మ్రోగిపారెడివి
ఆనందాశ్రులు అడుగంటినవి
ఉడుకు బాష్పములె ఉబికిపారుచును
ఉన్నప్రాణముల నూనగ జేయు!

కాలు సేతులను కదపగ లేనుర
పెదవుల సరిగా పెదపగ లేను
నిన్ను చూడకను నిలువగ లేనుర
కన్నకడుపు నే కానటవోయి!
పూర్తిగ కన్నులు పోవక మునుపే
కంటబడుము నా కన్నులపాపా!
పూర్తిగ పుటములు పూడకముందే
అమృతపువాక్కుల నానగనిమ్ము!
స్పర్శజ్ఞానము చావకుండనే
వ్రాలిపడుము నాయొడిలో వలను!
ఐహిక సౌఖ్యము లాసింపను; నీ
పెట్టుపోత లిక వట్టివి సుమ్మీ!
ఇప్పుడని యికనని యెప్పుడును కాటికి
కాళ్లను చాచుకు కూర్చుని యుంటి;
ప్రాణము నీపై పరుగిడుచున్నది
పట్టి శక్యమును బాయుదు నేమొ?
అనల దెల్పితి ఆగ్రహమొందకు
ధర్మమె నిల్చును ధారుణిలోన.
వెట్టిభ్రాంతియని విసుగు నొందకుము
గాలిప్రాణ మొకగడియయునేమొ!

శ్రీ సింహాచలక్షేత్రమ్

దేవులపల్లి అప్పలనరసింహం గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

శ్రీ సింహశైలశిఖరే నివసన్ త్వయం భోః
వారాహదేహవిలసత్ప్రభు రాత్మయోనిః,
ఆశ్విన్యమాం బహువిధాసు నిమజ్జతాంగీం
త్రాయేత గాం దితిసుతాదిన భారతీం యః.

శోభాయుక్తమై తనరారు నీసింహాచలశిఖరమున, పూర్వము దితిపుత్రుడగు హిరణ్యాక్షునిబారి నుండి భూమిని రక్షించినట్టిది నేడు బహువిధములగు నాపదలలో మునిగియున్న ఈభారతభూమిని ఉద్ధరింపదగిన స్వయంభూవగు ప్రభుడు వరాహవిగ్రహమున విలసిల్లుచు నివసించియున్నాడు, గనుక.

హేమనేత్ర మథ హేమగాత్రిణమ్
భ్రాతరౌ జగద బాంధవౌ పురా,
సంవిదార్య నఖదంతహేతిభి
ర్యజ్ఞసూకరనృసింహ! శోభసే.

అన్నదమ్ములును జగత్తునకు శత్రువులును నగు హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులలో, మొదట హిరణ్యాక్షుని వరాహమూర్తివై దంతాయుధములచేతను, పిమ్మట హిరణ్యకశిపుని నరసింహమూర్తివై నఖాయుధములచే నను చీల్చి అన్నదమ్ము లిద్దఱను అణచుటకు "ఏ తీన అవతారములు రెండును [illegible] భావింపదగినవియు ను. అని సూచించుటకై గా క్షేత్రమున శ్రీ యజ్ఞవరాహ లక్ష్మీనృసింహస్వామి " యను నామమున శోభిల్లుచున్నావు.

రూప ముగ్రమపి ధారయ న్ముహుః
దుష్టదానవ విదారణోత్సుకః;
శాంతమూర్తి రిహ శస్యసే బుధైః
హ్లాదితైః కరుణయా తవ ప్రభో!

ఓ ప్రభువా! దుష్టులగు దానవులను చీల్చుటకై మాటిమాటికి నుగ్రరూపమును ధరించుచున్నను నీకరుణచేత సంతోషింపజేయఁబడిన జ్ఞానవంతులచేత శాంతమూర్తివని యిచట ప్రశంసింపఁబడుచున్నావు.

అత్ర యే శరణ మాగతా న తే
భీతి మాప్నుయు రితీవ యంత్రితః;
ఉగ్ర! వారయసి దీప్తి మాత్మన
శ్చందనేన శిశిరేణ వల్గునా.

ఓ ఉగ్రమూర్తీ! ఇక్కడకు శరణార్థులై వచ్చువారు భయమునొందకుండురను శంకచేతను నీదీప్తిని చల్లని చందనముచేఁ గప్పించుకొనుచున్నావు.

తేన సింహగిరిమధ్యసంస్థితమ్
రమ్యవృక్షవనరాజిశోభితమ్,
శీతలాచ్ఛమధునీర ముద్గిర
త్స్రవణం భవన మాదృతం త్వయా.

అందువలననే సింహశైలమధ్యమున నున్నట్టియదియు, మనోహరములగు వృక్షములు వనపంక్తులచే శోభించుచున్నట్టియు, చల్లని నిర్మలమైన తియ్యని నీరునిచ్చుధారలు గల్గినట్టియు ఆలయము నీచేత అంగీకరింపఁబడినది.

మాతులుంగపనసైః సపీతకైః
నారికేళకదళీఫలద్రుమైః,
పుష్పితైశ్చ కరవీరచంపకై
రాతనోతి నయనోత్సవం నగః.

మాదిఫల మారేడు పనస [illegible] కొబ్బరి అరటి మొదలగు ఫలవృక్షములతోను పుష్పించిన చంపక వృక్షములు గన్నేరు (అనఁగా [illegible], వేయి రేకులు అనఁబడు) వృక్షములతోను నిండియున్న యీకొండ కన్నులకు పండుగఁ జేయుచున్నది.

కర్క-శార్శ్మశిఖరః క్వచి ద్గిరిః
కేసరీవ భయదో ఒపి రాజతే,
గోమహిష్యజకులాదిభి ర్వృత
శ్శాద్వలాంబరమనోజ్ఞ సానుమాన్.

ఈ కొండ కొన్నిచోట్ల కఱకు రాలతోఁ గూడిన శిఖరములు గలిగి కేసరజాలముగల సింహమువలె భయంకరముగ గనుపడినను మఱికొన్నిచోట్ల గోవులు, మహిషములు, మేకలు మొదలగువాని మందలతో నొప్పుచు పచ్చికబయళ్లతో కప్పఁబడి మనోజ్ఞము లగు చరియలు గలిగి శోభిల్లుచున్నది.

యోజనో విబుధసంఘవిద్విషామ్
ఆర్తినాం హృదయతాపనోదనః,
యు స్త్వరూప మితి వాత్మనః స్థితే
ర్వ్యక్తిశ్ఛ దచలం నృకేసరీ.

ఏను దేవతాసంఘములకు శత్రువుల నణచువాఁడను, భక్తుల హృదయతాపమును అణచువాఁడను అగుదును, ఒకేకాలమున భయంకరమును, శాంతికరమును నగు తనరూపమునకు ఒకప్రక్క భయంకరమును, ఒక ప్రక్క మనోహరమును నగు నీ సింహాశైలము సరిగ ఉలయు మని నరహరి యిందు నిలిచెనుగాఁబోలును.

హేమచంపకగులాబిమల్లికా
పుష్పదామసరశోభివక్షసమ్,
కంకిల్ బికరవీరమాలినం
శాంతరూప నృహరిం సదా భజే.

స్వర్ణచంపక, గులాబి, మల్లె మొదలగు పుష్పమాలికలతో అంతటను శోభించుచున్న వక్షస్థలము గలిగినట్టియు, కంఠమునుండి (వేలాడు తెల్లగన్నేరు పూవుల) మాలికలు గలిగినట్టియు శాంతరూపమును ధరించిన నరహరిని నిత్యము భజించుచున్నాను.

యస్త్వ కపిగ్రహ మహీహ సంస్థితమ్
స్త్వకరూప రహితం నిరూపయ,
మామితి స్ఫుటయితుం ప్రణేముషాం
చందనేన హి తనుం నిగూహసే.

"ఇప్పుడు స్పష్టముగా రూపమును ధరించి కనుపడుచున్నను నేను నిజముగా నిర్ణయింపఁగల రూపము లేని అవ్యక్తుఁడను అని తెలిసికొనుఁడు" అనికేతిని నీకు నంసనము చేయుటకు వచ్చు భక్తులకు బోధింప నెంచి గంధపు పూతతో నిజరూపమును మఱుఁగుపఱచు చున్నావు.

రక్ష కేశవ జనార్దనాచ్యుత
శ్రీశ సింహబల దానవాంతక!
సాధుదీనజనరక్షణోద్యతో
రక్ష న స్సుఖజలాయు రేమినః

ఓ కేశవా, జనార్దనా, అచ్యుతా, లక్ష్మీశ్వరుఁడా, సింహవిక్రముఁడా, దానవాంతకుఁడా, సాధువులను దీనజనులను పరిపాలింప నుద్యుక్తుఁడవై సుఖమును బలమును ఆయువును గోరుచున్న మమ్ము రక్షింపుము.

సంసృతే రతి విషణ్ణమానసమ్
శాంతిదానకృపయా సముద్ధర,
శ్రీనివాస భవదంఘ్రిచింతనాం
సుస్థిరాం మయి కురు ప్రసాదతః.

సంసారమువలన మిక్కిలి విషాదమును బొందిన మనస్సుతో నున్న నన్ను శాంతి నిచ్చు కృపతో నుద్ధరింపుము. ఓ శ్రీనివాసా! అనుగ్రహముతో నీ పాదచింతనను నాయందు స్థిరముగా నెలకొల్పుము.

ఏవం వసంతతిలకంచ రథోద్ధతాఖ్యా
న్యేకాదశేహ కులకే రచితాని భక్త్యా,
శ్రీసింహశైలనిలయాయ సమర్పితాని
మాల్యాని సంతు హృదయోపవనోద్భవాని॥

నా హృదయమను తోటలోఁ బుట్టి పుష్పించిన విరులను ఏకాదశ పద్యమాలికయందు భక్తితోఁ గూర్పఁబడినవియును నగు వసంతతిలకముతోఁ గూడిన పదునొకండు రథోద్ధతావృత్తములు శ్రీ సింహాచలవాసునికి స్వీకారార్హములు అగుఁగాత!

పండిత ప్రతిజ్ఞ

దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు

మొన్నటి పుణ్యపంచమికి ముప్పదియేండ్ల వయస్సు చెల్లె నిం
కెన్నిదినంబు లీగురునింట వసింతు? సమస్తశాస్త్రముల్
తిన్నగ నేర్చుకొంటి "మన తిమ్మనశాస్త్రి కుమారు డెంతలో
నున్నతి కెక్కె" నంచు నను నూరిజనుల్ వినుతింతు రెప్పుడున్.

గీ. నగము ప్రాయంబు విద్యావిచారమందె, గడచె; సంసారసౌఖ్యంబు బడయ నైతి
గొప్పవారింటఁ బెండ్లాడఁ గోర్కె గలదు, గాని దారిద్ర్యదోషంబు కంటకంబు.

గీ. ఎవరి నడిగినఁగాని 'మీ కెంతయాస్తి? పెండ్లికూతుకు కేమిక పెట్టఁగలరు?
ఇంటిమర్యాద లెఁగి మా హెచ్చు నెంచి, పెండ్లి వేడుక నడుపంగ బ్రీతి గలదె?"

చ. అని మఱి యేమొ యేమొ మఱియాదలు గీదలు చెప్ప నోర్పుతో
వినివిని చీదరించుకొని పెండ్లిపెటాకులు మానుకొంటి; నై
నను జెలికాడు నామనమునం దొక కోరిక విత్తు నాటి వి
ద్యని ముడికారపుండడిని నంతరమెత్తగఁ జేసి యిట్లనెన్.

చ. జను లనుకోఁగ వింటి; నెలజవ్వని, తానెగ దిప్పొవు మె
త్తని చిత్రరూపు మేను, కనుదమ్ముల లోకము మోహపుచ్చు మో
హనముగ నింద్రజాలమెదొ చూడుచునుండు; వివిక్తకానసం
బున నొంటి కాలములఁ బూఁదరిండ్ల వసించు నొంటిగన్.

గీ. చేతు నాటికతోయుంట, పెద్దలుం జిన్నలు, గౌరవింపఁ జెప్పఁ గాంచుటంట;
ఇష్టమున్నఁ, గోర్కె దీర్పఁ దనకుఁ దా, వరుని సరసవ్యాసయు వలచు నంట!

మ. కులము జూడదు, సొమ్ము గోరదు, మనఃకూలంకష ప్రేమతో
వలచుం దాను గుణాఢ్యు నైనఁ; నెటు నిర్బంధించి కామింప భూ
వలయాధీశున కైనఁ గానిపడ; దే పాండిత్యముం జూపి యా
పొలతిన్ లోఁగొను మన్నమాటలు మనం బాడించెఁ బేరాసలన్.

గీ. అఖిలశాస్త్రపురాణేతిహాసములను, సంస్కృతాంధ్రకావ్యకలాపసంపుటముల
మూటముల్లెలుగాఁ గట్టి మోసికొంచు, దరసతిని గవిశాస్త్వదయంతరమునకును.

గీ. జనకుఁ డొసఁగిన దేవతార్చనపుఁ బెట్టె, నంచు చినిఁగిన మడిపట్టుపంచెఁ జుట్టి
చంకఁ దగిలించి, వెలిబూది నంచిగూడఁ, బదిలముగ దాఁచికొని దారిఁ బట్టినాఁడు.

సీ. తలయూఁచినపుడెల్లఁ దళతళద్యుతి నింపు, మకరకుండలములు మాకు లేవు;
పాండిత్యమున కనివార్యలాంఛనమైన కాశ్మీరశాలువఁ గప్ప లేదు;
లలితంపుఁగజ్జలగుండెలు ఝల్లుఝల్లన, గండపెండారంబుఁ గాలఁ దొడుగ
మునుకొని తనకన్నముందు బారెడు వోవ, బిరుదు పేరైనఁ బెట్ట రయ్యొ!
ఐనఁ గానిమ్ము, నా కున్నయంతవట్టు, కేమి లోపంబు లే దెవ రేమి యన్నఁ
గడుగంటపుఁ బ్రాయసకాఁడఁ గాన? మిగత భారంబు దైవమువిూఁద నిడితి.

చ. అని తలపోయుచుం దుదకు నాకవితాలలితాంగిఁ బెండ్లి యా
డినాటి మోర వి నడపెక్క సుమాళము సందడింప లోఁ
దొలికెడి భావిభోగ్యకరతోషభావన చెప్పలార్చుచున్
వనమున కేఁగుచుండె మనపండితశాస్త్రి జయాభిలాషతోన్.

చ. చనిచని కొన్నినాళులు వసంతశుభోదయవేళఁ గొండదా
పున దిగఁబాఱువాఁక కిరువంకలఁ బూఁబొద లందగించు చ
క్కనివనిఁ జొచ్చి దప్పి నడగాసియుఁ దీఱ జలంబుఁ గ్రోలి చ
ల్లనిపొదరింటిపీఠఁ బదిలంబుగఁ గూర్కె సుఖంబు చేకుఱన్.

గీ. అంతలోన నెండయూరాట మొక్కింత, దొలఁగఁ బూఁతగాలి తోడ వీచె;
కొండసెలలసడులు కోయిలపాటలు, ఝిల్లికమయ్యె నెడలు పులకరింప.

మ. చిప్పరాకుల్ దెగ మేసి పోతరమునం జెంగించుచున్ దాఁటుచున్
దప్పదవ్వొగుచుఁ, గొమ్ము పుట్టుతఱిఁ బంతాలాడి కండూతి వో
వ వడిన్ ముస్తల డీలుచున్ హరిణశాబంబుల్ వినోదించుఁ గే
ళివిహారంబుల నిర్భయంబుగను, వల్లీచ్ఛాయ లాసించుచున్.

గీ. అట్టిసదమాహానారణ్యమందు నెక్క, మావికొమ్మకు నల్లిన పూవుఁదీవ
నూఁగులుయ్యాలఁ గూర్చుండి, తునిగి రాఁబు, విరుల ఒడిగొట్ట నొకసద్యకరువనే యూఁగు.

ఉ. ఆవలపించుకోయిలి కొరయారసుఁ నేర్పఁ గలాపి ప్రేమసం
భావనతోడఁ గుత్తుకను బన్నెదమాఁదగ మూపుఁ బెర్చి పూఁ
దొప్రలఁ బల్లు క్రొక్కెవ్వుకలాపిని మొత్తుర మోపి, నుత్తగం
జే పరిదిక్కు పై నిమురఁ జెల్లనెడిం గనుమొత్తె హాయిగన్.

ఉ. కోయిలపాటకత్తె తనకూఁతలతప్పులు లెంగు దిద్దికోఁ
బాయక యభ్యసించుఁ జిలిపజ్జన పాఠము; గౌరవంత శ
త్యాయుతశిక్షనైన వొసఁగంతయుఁ బోదు; సమర్థుఁడౌ గురుం
డైయును జక్కఁ జేయఁగలఁడా ప్రతిభాపరిహీనశిష్యులన్.

మ. అపుడే నిద్దురలేచి పంకేరుఁడు, మయూర్యాలుఁగునా లేమ యం
దపుఁజండంబును రూపుచేసి వెలఁగొంకం గాంచి యూహించుఁజో
క్షీపదాబ్జంబుల ప్రముక్కాసం దొలఁగవే నిర్మాలమై పాపముల్
అప్రసూనం బెటువంటిమూర్తి యని వెయ్యాఖుల్ విలోకించుచున్.

గీ. పలుకరింప నెంచి, పలికిన నేమేని, పెడఁద వచ్చునన్న బెంగతోడ
సిగ్గు నముచుకొంచు నక్రిగోఁకుచు నిల్వఁ, జూచి చూడనట్లు చూచి చెలువ.

ఉ. ఉయ్యెల దిగ్గి పయ్యెదను నేరముసంగిడి జవ్వనంపులా
గియ్యది యన్నపోల్కిఁ గను లెత్తియు నర్ధనిమీలితంబుగా
నయ్యలినీలవేణి నడయందము దోఁపఁగఁ జెట్టుచాటుకుం
జయ్యనఁ బోయి తేనియలు జాల్కొనఁ బల్కెఁ దెనుంగుమాటలన్.

గీ. సిగ్గు పైకొని చెక్కిళ్లు జేవురింప, నగమునగముఁ బల్కె నాసొగసులాఁడి
"యతిథులరు, మాకు స్వాగతం బన్న నుడులు" వినను జెవిలోన విని వినఁబడనియటులు.

గీ. ముగుదమాట మూడిమెన మోపునంతకి, నందుఁ జేయ నళికు జాఱవిడిచి
పండితుండు పల్కె వనితా! నీవెవతెవు? ఒంటికత్తె విచట నుండనేల?

చ. అన విని కాంత నేఁ గవితనయ్య! వనాంతరసీమలందు రే
యును బవ లెప్పుడుం బ్రకృతియుత్సవముం దిలకించుచుం బికాం
గనలు మయూరముల్ సఖులుగాఁ బరిచర్యలు సల్ప నెంటిగన్
దినములఁ బుచ్చు జవ్వనముఁ దీరును దివ్యము శాశ్వతంబుగన్.

మ. కలికీ! యెంతటిచింత! నీవె కవితాకళ్యాణివా? బాపురే!
తెలియం జాలకయుంటి, నీకొఱకు నే దేశాలు పట్నాలు కో
ట్లలు పేటల్ గిరు లేళ్లు దాటుకొని మూటాముల్లెభారంబునన్
దల చెప్పట్లగ బట్టగట్ట పినుగత్తున్ వచ్చితిం గానకన్.

గీ. నిన్నుఁగూడి ధర్మనియతులఁ బాల్గొనఁ, దలఁచి వచ్చినాఁడ, వలచినాఁడ;
నన్నుఁ గ్రోసిపుచ్చ న్యాయంబె? వైదిక, విధిహితంబుగాఁగఁ బెండ్లియాడు.

గీ. అన్నవేళకు నతిథు లభ్యాగతులును, నింటి కరుదెంచి కూర్చుండ, వంట గింటఁ
జేయ నిల్లాలు లే దని చెప్పలేక, తెగఁబడితిఁ గాంత! యాకొఱ దీర్పు మింక.

సీ. హేమంతమున నైన నేఁటేఁట మునింగి, మడిదోవతులు పాత మైల లుతికి,
యిలు నూడ్పుటాదిగాఁ గల ప్రాఁచిపనులెల్ల, విసుగు పేసట లేక వెళ్ళఁబుచ్చి
దేవతార్చనవేదికీకంబు వెలిఁగించి, బానసంబున వంటపనులఁ దీర్చి,
యిరుగుపొరుగు నింట్ల కేఁగక తమయిల్లు, కనిపెట్టుకొని, దూది పెనఁచి దివ్వె
వత్తులను జేయుటో, లేక వలయుచీరల్లు గుట్టుటో తపిబట్ట లార్పుటయు నె
గాక యిల్లాలి కింకొక్క కార్యమున్నె? యిట్టి గృహిణీపదంబు నీకు నొను చాన!

సీ. వేదవేదాంగముల్ వివిధపురాణేతిహాసముల్ నాబుద్ధి నరగిపోవె
పంచకావ్యాల నేపట్టున నేశ్లోక, మడిగిన నల్లింతు నప్పుడపుడె
ఆశ్లేంక్లు పాణినియము పీల్చి పిప్పిఁ జేసితి నది నాయందె జీర్ణమయ్యె
వసుచరిత్రంబున వ్యాఖ్యానయుతముగ, శ్లేషభంగుల విమర్శించినాఁడ
కడకుఁ జిన్నయసూరివ్యాకరణ మెల్లఁ, బుటలు మలినంబుగాఁగ నెప్పుడును జదివి
సిద్ధివడసితి; సమరంబుఁ జిత్తశుద్ధి, తో నుపాసించి పొందితి దోషఫలము.

సీ. శాకుంతలములోన శతసహస్రములుగ, వ్యాకృతిదోషముల్ బయలుపఱతు
భవభూతిసాహిత్యభాండార మెల్లను, గానుకుఁ గాకుండఁ గడిగివైతు
బాణుని శ్రీహర్షు భారవి దూషింప, తొలిదెబ్బకైనను నిలుపఁ గలరె?
తిక్కయజ్వకుఁ దలతిక్క మాన్పెద నన్నఁ, బెరపిగా నొకనాఁడు లేఱలేదు
ఇంకఁ దక్కినవార లదేమి లెక్క, ముక్కుఁ బట్టినఁ బ్రాణంబు మొదలె పోవు
కాంత! నాకన్న నెర్వగల్ గలరె చెప్పుమ? నేను నన్నుఁగూర్చి పొగడుట నియతి గాదు.

గీ. నక్కవి, ప్రబంధ వేంకటేశ్వరవిజయమని, లానకర్త నామది కెక్కలాగు వ్రాసె
గాని, కొందఱు పాండిత్యగన్యతాపి, హీనలను దాఁచ, దన మది యేడ్చినారు.

చ. అని తనమాటముల్లెలు రయంబున విప్పి నెలంత! పాత్రముల్
గనుమ, యధీతమయ్యె నివి; గ్రంథము లెన్నియొ మోయలేక యుం
టను బదిలంబు చేసితిని; నాశ్రమ లెల్లను జంత చేసి నక్
గనుమ కృపాకటాక్షములఁ గావుమని! నీమన నేను చెప్పుమా!

గీ. తనకుఁ బరమశత్రుఁ డైన లేని ఛాందసుం, డీగతి కేటులో చోరకె; నింతతోడ
విడువరా దటంచు వెలఁది సంతోషించి, హాస్య మనుభవింప నభిలషించి.

గీ. ధర్మశాస్త్రమెల్లఁ దనుపన జీర్ణించె, నిగమవిధుల నందు నిధులు మీకు;
అట్టి గాటలఁ దలఁచి, బెట్టుల నీనాఁడు, కులటతో డిపొందు గోరినారు?

గీ. అనిన విని ఛాందసుం డిట్టు బెదరి లేచి, వెలఁది యేమంటి? ఏ పెట్లు కులట నైతి?
బహుపతిత్వము స్త్రీలకు భాగ్యమగునె? ధర్మహైరుద్ధ్య మక్కటా! చాఘంచె.

సీ. ఇఁకమీఁద నేను బలుపాటు లెల్ల సైఁచి, యింత దూరమ్ము వచ్చుట యెమ్మెలాఁడి!
బ్రహ్మచారిని, బ్రాహ్మణపండితుఁడను, కులటసాంగత్య మేరీతిఁ గోరుకొందు.

చ. అని కపటంబులేనివెత లాననసీమను దేలియాడఁ గా
ముని! కులటత్వ మెట్టు లనుమేయము నీయెడ నన్నుఁ గాంతయుఁ
మనమున నుబ్బుహాస్యరసమాధురి కన్నులఁ జిప్పిలంగ లోఁ
గొని మొగమందు మాయవగఁ గూర్చి వచించెఁ జరిత్ర మంతయుఁ.

సీ. వాల్మీకి ముసలితాపసి యయ్యు ననుఁ గూడ, రమణీయకళలఁ గరంచి యేలెఁ;
గాళిదాసుఁడు బిగ్గఁగౌఁగిట లాలించ, శృంగారభోగనిర్వృతిని గంటి;
భవభూతి పాండిత్యపటిమతో శాస్త్రస,మ్మతముగ ననుఁగూడి మాడినాఁడు;
భట్టబాణమయూరభారవిప్రముఖులు, దివ్యభాషాపేటిఁ దీర్చినారు;
నన్నపార్యుఁడుఁ దిక్కన మున్నుగాఁగఁ, దెలుఁగుఁగవు లెల్ల నాముద్దు సలిపినారు;
ప్రాఁతవారల యనుభోగ్యపటిమ సడలఁ, గ్రొత్తగోవాళ్ల నాసించి కూడుచుందు.

చ. అన విని పండితుం డనుసు నందలి ముందిన ప్రాఁతలంజ న
య్యును బదుచుందనంబుఁ గనులోరలఁ జూచెడి ముద్దరాలిసొం
పును, దనుసౌష్ఠవంబు, వలపుంబన, లెట్టులు గాచి యుంచితో
వనిత! శరీరరమ్యతకు బ్రహ్మ వినీతిని గూర్చెఁ డేలొకో?

గీ. అనుచు గ్రంథంబు లెల్లను నట్టె జవిరి, మూటముల్లెగ నవరించి పోఁతి! నేను
బోయి వచ్చెద, మనపొందు పొసఁగ దనినఁ, జెలియ చిఱునవ్వు నవ్వుచుఁ బెంతఁ జేరి.

ఉ. పైమునితోడ నాయురము బిట్టుగ నీకవ్రఁగింటఁ జేర్చి కే
లామనుధర్మశాస్త్రరత! యూరక పోయెదె యంచుఁ దెచ్చి కో
లీమన మూని కౌఁగిలిఁ జేరకుఁ దత్తఱమంది చూచు చే
మేమొ వచించుచుం గనుల నెత్తక చేతుల నూడఁబీఁకినన్.

సీ. ముద్దుమాటలు పల్క మోము చిట్లించుచు, శబ్దసంస్కారంబు చాల దనును;
అడవిపూఁదోటపూలఁ దోఁచియుంచుటఁ గాంచి, యాయలంకృతి లోప మెసఁగె ననును;
మురిపంబు దళుకొత్త మోవి యానఁగఁ బోవ, నెంగిలిరస మంచు నీసడించు;
బలిమిమై గిలిగింప నులికి బారెఁడుదాఁటి, జలిజలివడ లెల్లఁ జెల్ల ననును;
పిట్టరానట్టిసిలుగులఁ బెట్టి చెలువ, యాటపట్టించి చెల్లాట మాడుచుండఁ
గానవంబున నేదనో కాన రాక, మురళిరావంబు వినవచ్చె మోహనముగ.

సీ. పూలగుత్తులఁ గాంచి పునికి ముద్దాడును, పికమనోహరగీతి విన్న మెచ్చు;
నెలయేళ్ల పాటలఁ జెవియొగ్గి యాలించు, రాలుఁబువ్వుల నేరి మాల గ్రుచ్చు;

పొదరిండ్లలోఁ దూఱి పొదలయల్లికఁ జూచు, పడవిసంకలతోడ నాటలాడు;
సాంధ్యారుణాంకితజలదఖండముఁ గాంచు, వనరామణీయకమును దలంచు;
మధురరసము తేఁదు మనమునఁ దోఁలఁకాడ, లోకమెల్లఁ దేనెపాక మనును;
నిట్టిమృదులహృదయుఁ డెచ్చోటనుండి యో, పిచ్చివానిపోల్కి వచ్చుచుండె.

ఉ. అతనిఁ జూచి కాంత, తనయంతు నెఱింగినచెల్మికాఁడు సాం
ధ్యాతపకాంతులం బ్రకృతియందముఁ గాంచఁగ నేఁగుదెంచెఁ; దా
నాతఁడు నేఁ డొకళ్లొకరి యంసమునం జేయి వైచి ముగ్ధసం
గీతములన్ రసంబు లొలికింపఁ దలంపులు దీనరింపఁగన్.

సీ. వచ్చి రాక మున్నె వరునిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి, మూఁతివడ్డకనుల ముత్తైసరుల
గతినిఁ బ్రమదబాష్పకణములు చిప్పిల్ల, నొడలఁ బుల్కనారు లుప్పతిల్ల.

సీ. రెండుపెదవులు సేతువౌరీతి నిరువుర, రాకరాకకౌఁగిలిపులలోన నుండి రవుడు;
వసుధఁ బ్రతిదియుఁ బ్రణయపిపాసతోడ, నొకటినొకటి నాశ్లేషించుకొన్నఁ దోఁచె.

గీ. అనిమిషత్వమునొంది యాయద్భుతంబు, గనయుచుండెను శాస్త్రి నోరంత దెఱచి
యంతఁ గౌఁగిలి వీడి యాయబ్జనేత్ర, చిన్నినవ్వులు మోమునఁ జిన్నెలొలుక.

ఉ. చాలిఁక శాస్త్రిగారు! శ్రమ చాల సహించి మదర్థ మయ్యయో!
కాలుసఁ గాలు గొట్టుకొనఁ గానసీమకు వచ్చి యింత కే
పేలును బొందకే తిరిగి వీఁపురిఁ జేరుటఁ జూడ నాకునున్
జాలి జనించె; దైవము ప్రసన్నము గా, దిఁకఁ బొందు నావుడున్.

గీ. ఊర్వశి యొకవంకఁ బరిభవ మింక నొక్క, కడను జిత్తమ్ముఁ జలచులఁ గాల్చుచుండఁ
గటము లదరఁగఁ గనుబొమల్ నటనసేయఁ, బండితుండు పళ్లు బిగఁబట్టి ప్రతిన చేసె.

శా. నేనే తిమ్మయశాస్త్రిపుత్త్రుఁ డయినన్ నిత్యమ్ముఁ గాత్యాయనీ
ధ్యానాహూతహృదబ్జుఁడన్ విధులసద్ధర్మంబులం బ్రత్యుష
స్స్నానంబుం బొనరింతు నేనిఁ గవితా! సత్యంబుగా నీజగుల్
నీనాగెంబు నొయ్యారియుంచనడలున్ నిర్మూలముం జేసెదన్.

మ. అని కోపంబున మాటముల్లె గొని సంధ్యావందనాపేక్షచే
వనమార్గంబునుబట్టి యేటిదరికిన్ బాండిత్యవాసంబు పో
యిన, నాయిద్దఱు నెచ్చెలుల్ వనవిహారేచ్ఛన్ నదీసైకతం
బునకుం బోయిరి జంటఁబాయక మనంబుల్ దేహముల్ వర్తిలన్.

గీ. సందెచీఁకటిలో నేదో, చాయనుండి, పీనులం బడె నకకీరగాన మొండు;
ప్రకృతి నిదురించె నాజోలపాటలోని, తియ్యఁదేనియలు లక్కఱ దీఱ నాని.

ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులు కారా?

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

(గత సంచిక శేషము)

ఇప్పటికి రెండువేలయైదువందల సంవత్సరముల నాఁడు శాక్యులు, లిచ్ఛవులు, మొదలగు క్షత్రియసంఘములవారు బహుకాల క్రమశాలులుగ నుండి ప్రాచీన వైదికహిందూ దేశమున గొప్పమార్పును బుట్టించినట్టి ప్రతిభాశాలులు. వీరికిఁ బూర్వము కురుపాంచాల శాఖలవారు వైదికమతమును విస్తరింపఁజేసి యుండిరి. అధిరాజ్యములను స్థాపింపలేదు. కాని యీశాక్యులును, లిచ్ఛవులు, మొదలగువారు మౌర్యసామ్రాజ్యము, ఆంధ్రసామ్రాజ్యము, గుప్తసామ్రాజ్యమువంటి మహాసామ్రాజ్యములను, జైనబౌద్ధమతములవంటి మహామతములను స్థాపించి భరతఖండమునకు నెక్కుడు ఖ్యాతిని గడింపఁజేసిరి. ఈక్షత్రియశాఖలవారెల్లరు వజ్జియను లను క్షత్రియసంఘమునకు సంబంధించినవారు. ప్రథమమున వీరిలో లిచ్ఛవులనుగుఱించి తెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నింతము. వీరినిగూర్చి బౌద్ధజైనవాఙ్మయములలో నున్నదానినంతయుఁ గ్రోడీకరించి "బౌద్ధయుగమునాఁటిక్షత్రియకులము" లను గ్రంథములో వ్రాయఁబడియున్నది. ఈ గ్రంథము శ్రీబాబూ విమలచరణలా గారిచే రచింపఁబడి రెండేండ్లక్రితము ప్రకటింపఁబడినది. ఈ గ్రంథకర్తగారి యభిప్రాయములకును నాయభిప్రాయములకును గొంతభేద మున్నను ఈ క్షత్రియసంఘములనుగుఱించి యిదివఱకు విస్పష్టముగాక సందిగ్ధములుగా నున్న పెక్కువిషయములు వీరి గ్రంథమువలన నేఁడు తేటతెల్లము లయినవి. లిచ్ఛవులలోఁ బెక్కుతెగ లున్నట్లు తెలియుచున్నది. వేదములలోఁ గాని, మహాభారతమునఁ గాని లిచ్ఛవుల నామములు గానరావు గాని మనుధర్మశాస్త్రములోను కౌటిల్యుని యర్థశాస్త్రమునను గనఁబడుచున్నవి. వీరిజన్మచరిత్రమునుగూర్చి యొక విచిత్రమైన గాథ బుద్ధఘోషుఁడు 'బుద్ధకపాఠ' మను గ్రంథముపైని వ్రాసిన పరమార్థ (పరమార్థ) జోతిక (జ్యోతిక) అను వ్యాఖ్యగ్రంథములో నిట్లు చెప్పఁబడినది.

కాశీరాజపట్టమహిషి గర్భమును ధరించెను. దాని నెఱింగి యామె రాజునకుఁ దెలియఁజేసెను. అతఁడు గర్భసంరక్షణార్థము చేయవలసినకర్మల నన్నిటిని గావించెను. నెలలు గడచినపిమ్మట నామె ప్రసవగృహమును బ్రవేశించెను. ఒకనాఁటి సూర్యోదయకాలమున నొక శుభముహూర్తమున నామె ప్రసవించెను. అప్పు డామెగర్భమునుండి లక్కవంటిదియు, బంధుజీవక పుష్పములవంటిదియు నెఱుపువన్నెగల యొక మాంసపుముద్ద వెలు

పల పడెనట! తక్కిన రాణులు దీనిని జూచి తాము రాజున కీవర్తమాన మంపినయెడల సువర్ణచ్ఛాయగల సుకుమారుని గాంచుటని యెదురు చూచుచున్న రాజునకుఁ దమపై నెల్లఁ గోపము వచ్చునని భయపడి యాతనికిఁ దెలియఁజేయక వెంటనే వా రామాంసపుముద్ద నొకపేటికలో నుంచి దానిపై రాజముద్రికను ముద్రించి యియ్యది పట్టమహిషియొక్క బిడ్డ యని యొకచీటిని వ్రాసి దానికిఁ గట్టిపెట్టి యాపేటికను గంగాప్రవాహమున విడిచిరఁట. ఇయ్యది మహాభారతములోని కుంతీదేవి కర్ణుని ని యొరులకుఁ దెలియకుండ గంగాప్రవాహమున విడిచినకథను బోలియున్నది. అప్పుడాగంగయొడ్డున గోబృందముల వెంట నున్న యొక యోగి గంగాప్రవాహమునఁ గొట్టుకొనివచ్చుచున్న యాపేటికను గాంచి దానిని పట్టుకొని దానిఁగట్టిన చీటిని జదువుకొని తాఁ రాజముద్రికను గాంచి దానిని దెఱచి చూడఁగా నం దొకమాంసపుముద్ద గానంబడియెనఁట! అయ్యది గర్భములోని పిండముగా భావించి యాతఁడు దానిని భద్రముగాఁ దన యాశ్రమమునకుఁ గొనివచ్చి పదిలముగా తమూల నుంచి సంరక్షించుచుండెనఁట! పదు దినములు గడచునప్పటికి యామాంసపుముద్దము రెండుభాగములుగ విడిపోయెనఁట! అంత నాఋషి వానిని జాగరూకతతోఁ బోషించుచుండెను. మఱిపదిదినములు గడచునప్పటికి శిరస్సు, కాళ్లు, చేతులు మొదలగునవి యాకారము లేర్పడినవఁట! మఱియొక పది దినములకు నం దొకటి సువర్ణచ్ఛాయను బోలిన మగబిడ్డగను, రెండవది యాఁడుబిడ్డగను నేర్పడియెనఁట! పితృవాత్సల్యముతో నాతఁ డాబిడ్డలను బాలుబోసి పెంచుచుండెనఁట! వారలగర్భములలోని కేవదార్థమును బోసినను మణులలోని పదార్థమువలె వికసించుచుండుటచేత 'నిచ్ఛవులు' అని అనఁగాఁ జర్మము లేనివారని చెప్పుకొనుచుండిరఁట! మఱికొందఱు 'లీనచ్ఛవులు' అని అనఁగా సంధింపఁబడిన చర్మములు గలవారని చెప్పుకొనుచుండిరఁట! (ఇది జరాసంధుని జన్మవృత్తాంతమును బోలియున్నది.) ఆఋషి ప్రతిదినము గ్రామములోనికి నుదయమునఁ బోయి చాలప్రొద్దెక్కినగాని తిరిగివచ్చుట సంభవింపనందున గోపకులు దాని నంతయుఁ గనిపెట్టి ఓఋషిపుంగవా! ఈబిడ్డలను మీవంటివారు పెంచుట కష్టము. మాకు దయచేసినయెడల మేము పెంచెదము. అని ప్రార్థింపఁగా నాతఁడు సమ్మతించెనఁట! అపుడు నాఁడు గోపకులందఱు పలాశములను ధరించి దారి చక్కఁజేసికొని మార్గముపొడవునను బుష్పములు చల్లుకొనుచు సంతోషము పెంపుమీఱ మేళతాళములతో రాఁగా నాఋషి వారితో వీరిరువురు మంచిగుణవంతులు గావున వీరిని జాగ్రత్తతోఁ బెంచి పెద్దవారయిన పిమ్మట వీరిలో నాఁడుబిడ్డను మగబిడ్డకిచ్చి పెండ్లి చేయుటయే కాక రాజు నడిగి కొంతభూమి గైకొని యొకపురము నిర్మించి యందు వీరిని పట్టాభిషిక్తులను గావింపవలసిన దని చెప్పి యాబిడ్డలను వారల కప్పగింపఁగా, వారలు సంతోషముతోఁ గొనిపోయి యాతఁడు చెప్పినట్లు మిక్కిలి జాగరూకులై పెంచుచుండిరి.

వీరలు పెద్దవారయిన తరువాత బలాఢ్యులై గోపకులబిడ్డలతో నాటలాడుకొను చుండు నప్పుడు తగవులు కలిగినచో వీర లా గోపకుల బిడ్డలను దయమాలి పిడికటిపోటులం బొడుచుచు మోకాటిపోటులు పొడుచుచుఁ గొట్టు చుండువారగుటచేత నేడ్చుచు నిండ్లకుఁ బోయి తమ తల్లిదండ్రులకు వీరివలనఁ జాలమందికిఁ గష్టములు వచ్చుచున్నవనియు వీరి నుంచరాదు వర్జింపవలసిన దనియు (వజ్జితబ్బా) మొఱ్ఱవెట్టి కొనిరఁట! అప్పటినుండి యాదేశము మూఁడు వందల యోజనముల పరిమాణము గలిగి 'వజ్జి' యనుపేరఁ బరఁగుచుండెను. పిమ్మట నీగోపకులు రాజదయను సంపాదించి యానతియను మతిని బొంది యాదేశమును సంపాదించి పురమును నిర్మించి దాని కాసిని పట్టాభిషిక్తుని గావించిరి. ఆ బాలునకు యుక్తవయస్సు వచ్చిన వెనుక యుక్తవయస్సు వచ్చిన యాకన్యకకు వివాహము గావించిరి. ఆసమయమున రాజు 'నేటినుండి యేపెండ్లికొమరుని నిక్కడకుఁ దీసికొని రాఁగూడదు; ఇక్కడ నుండి యేపెండ్లికొమార్తెను వెలుపలకుఁ బంపరాదు' అని శాసించెనఁట! అప్పు డాదంపతులకుఁ బ్రథమమున నిరువురు కవలు జనించిరఁట! ఇట్లు పదునారుమారులు కవలు జనించిరఁట! ఇట్లొక జంట వెంబడి నొకజంట జనించి పెరుఁగుచుండుటచేత పురము విశాలము చేయఁబడవలసి వచ్చెను. పురము చుట్టును పాతిక యోజనముల కొక్కొక్క ప్రాకారము చొప్పున మూఁడు ప్రాకారములు నిర్మింపఁబడి చాలకున్నందున రానురాను పెంపు చేయఁబడుచువచ్చిన దాటచే, 'వైశాలి కాకట' యనుపేరున (వేసలి) వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. ఇయ్యది రామాయణములోని లక్ష్మణశత్రుఘ్నుల (కవల)యొక్కయు, మహాభారతములోని నకులసహదేవులయొక్కయు జన్మవృత్తాంతములను దలఁపునకుఁ దెచ్చుచున్నది. రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితోఁ గూడ వైదేహిని పెండ్లియాడుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోవుచు నీపురము నేలుచున్న సుమిత్రుఁ డనురాజుచే సన్మానింపఁబడినట్లు రామాయణమున వర్ణింపఁబడియె నని (భారతి రెండవపంచికలో) యిదివఱకే తెలిపియున్నాను. కాని యీగాథలో మాంసపిండము రెండుతునుకలై యొకఋషి (అంశిదేవుఁడు) చే సంతుకాఁబడుటయు నయ్యవి బిడ్డలగుటయు నస్వాభావికముగుటచే నెవ్వియో రెండు జాతులసమ్మిళనమువలన నీసంఘ మేర్పడియుండునను నూహతోఁ బరిశోధకు లగు పండితులు లిచ్ఛవు లెవరై యుండురని పరిశోధింప నారంభించిరి. వారిలో నిరువురను ముఖ్యులనుగాఁ జెప్పవచ్చును. అందు మొదటివారు విన్సెంటుస్మిత్తుగారు, రెండవవారు కీర్తిశేషులయిన మహామహోపాధ్యాయ సతీశచంద్ర విద్యాభూషణు లనువారు. లిచ్ఛవులు న్యాయవిచారణపద్ధతులయందును, మరణముఁజెందిన వారి విషయమై జరుపుకర్మలయందును త్రివిష్టపు (Tibet) దేశపుపద్ధతు లనుసరించుటచే టిబెటునుండి వచ్చినవారని స్మిత్తుగారు నుడివిరి. అది సరికాదు. ప్రాచీనపారశీకము (పార్థియా, మీడియాలు) నుండి వచ్చినవారయి

...యుండవలె నని మహామహోపాధ్యాయులు వ్రాసియుండిరి. దీనిని మనము విచారింపవలసి యున్నది. లిచ్ఛవులలో పురుషుఁడుగాని స్త్రీగాని మరణముఁ జెందినపుడు వన్యమృగముల కాహారముగా విడుచుట చీనావారి వైపునుండి శాక్యబుద్ధునిగాథలు చెప్పుకొనుసందర్భమున ...సంబడుచుండెనని తెలియుచున్నది. (Beal's Romantic Legend of Sakya Buddha P. 59; Ksatria Clans in Buddhist India P. 29) ఋషులు తన ప్రశ్నకుజవాబు చెప్పుడు ...నిబోధసత్వుఁడు(గౌతముఁడు) వైశాలిపురము కుఁ బోయినపు డిట్టివర్తన మందుఁ జేయఁబడి యెనఁట. సమాధికడ శవములు రాంబందులు కొనితినుటకై విడిచిపెట్టబడునఁట. అక్కడ శవములనుగూడ దహనము గావించి యెమ్ములు ప్రోగుచేసి నిలువ చేయుదురట. శవములను చెట్లకు వ్రేలాడఁ దీయుదురఁట! బంధువులచేఁగాని మఱియెవ్వరిచేఁగాని చంపఁబడినవారిని వారు తిరిగి సజీవులై వచ్చి బాధింతురేమో యనుభయముచేతఁ గొందఱు పాతిపెట్టుదురఁట. బహుశః వారు తిరిగి యెప్పటికైన బ్రతికచ్చుట కవకాశము కలుగునట్లుగాఁ గొందఱు శవముల నక్కడ విడిచి వత్తురఁట. దీనిని ...ట్టి డాక్టరు విన్సెంటుస్మిత్తుగారు చరిత్రకాలమునకుఁ బూర్వమునుండియు నిట్టిపద్ధతులాచరణములో నున్నవని తెలుపుటకు హిందూదేశములో నిట్టిసమాధులు పెక్కులు కనుగొనఁబడెననియు నచటగూడ నీమార్గములే యాచరణములో నున్నట్లు కనుగొనఁబడె ననియు వాదించుచున్నారు. (Indian Antiquary 1903. P. 234). ఈవాదమును విని బాబూ విమలచరణగా రిట్టిపద్ధతులు ప్రాచీనార్యులలో నుండెననియు, "యేనిఖాతా యేపరోప్తా యేదగ్ధా యేచోద్ధితాః సర్వాంస్తాఞ్జహాపి తౄన్ హవిషే అత్తవే" అను అథర్వవేదమంత్రములో (అ. వే. 23. 2. 34) సమాధిపద్ధతులు గలవని వక్కాణించిరి. (K. B. I. Page 30) కాఁబట్టి యీపద్ధతులు టిబెటునుండి గ్రహించినవి కావని వారియభిప్రాయము. న్యాయవిచారణపద్ధతులును బౌద్ధమతము విదేహదేశమునుండి టిబెట్టుదేశమునకుఁ బోయినపుడు గ్రహించినవేగాని యటనుండి యిక్కడకు రాలేదని నుడువుచున్నారు. కాఁబట్టి లిచ్ఛవులు తిబ్బతదేశమునకుఁగాని తత్ప్రాంతదేశమునకుఁగాని సంబంధించినవారు కారనియు, లిచ్ఛవు లార్యులే యనియు, మఱియు, బీలుగారు లిచ్ఛవులు యూచీలు (యుఏచిజాతులు లేక శ్వేతహూణులు)గాఁ బరిగణించుచున్నారనియు వారు క్రీస్తుశకారంభమున హిందూదేశమునకు వచ్చినవారు గావున నెప్పుడో క్రీ. శ. పూర్వము నైదాఱుశతాబ్దులుగా నత్యంతనాగరికులుగ నున్నజాతులవారిని వారితోఁ బోల్చుటసందర్భముగ నున్నదని చెప్పుటయే దానిమోసమున గన్పట్టుచున్నదనియు నొక్కి వక్కాణించెను కాని యీసందర్భమున బాబూ విమలచరణలాగారు బాగుగా నాలోచించి వ్రాసిన వాక్యము కాదేమో యని నాకు గట్టిసందేహము కలుగుచున్నది. ప్రముఖముగా పవిత్రమైన జైనవాఙ్మయములోని 'సూత్రకృతాంగ'మను గ్రంథమున లిచ్ఛవులు ఉత్తమకులజులుగ

చెప్పెడియీ క్రిందివాక్యము గనంబడుచున్నది.

"A Brahmana or a Ksatria by birth, a Scion of the Ugra Race or Licchavi, who enters the order eating alms given him by others, is not stuck up on account of his renowned Gotra." Jacobi Jaina Sutras, Part II S. B. E. Vol. xlv. P. 321)

ఉగ్ర లేక లిచ్ఛవిజాతీయుఁడై జన్మచేత బ్రాహ్మణుఁడైనవాఁడుగాని క్షత్రియుఁడైన వాఁడుగాని అర్హుఁడైనపుడు, ఇతరులవలన దానములను పరిగ్రహించుటకుఁ దనప్రసిద్ధమైన గోత్రమును బట్టి కట్టుబడియుండ నక్కఱ లేదు.

పైజైనగ్రంథములోని వాక్యమువలన లిచ్ఛవులు ఉగ్రజాతికి సంబంధించినవారుగఁ గన్పట్టెదరు.(K. B. I. P. B.) ఉగ్రులన నెవ్వరు? ఉగ్రుఁడనఁగా క్షత్రియునకు శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁ డని ధర్మశాస్త్రములు నక్కాణించుచున్నవి. విశ్వంభరశాస్త్రమునందు:—

శూద్రాం క్షత్రా దుగ్రజాతి ర్యుద్ధశస్త్రాది జీవికాశస్త్రవ్యాపకుశలః సంగ్రామకుశలో భవేత్। తయా వృత్త్యాహ్యా జీవన్నైవ శూద్రధర్మాంశ్చ పాలయేత్। శూద్రాయాం జాతస్తు వైశ్యా ద్వైశ్యకరణో లిపిలేఖకృత్॥

అని క్షత్రియునకు శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టినవాఁడు ఉగ్రుఁడనియు, వానికి యుద్ధము శస్త్రవిద్యయు జీవికయనియు, దీనిచే జీవనము జరుగుచున్న శూద్రధర్మము లాచరింపవలెనని యును జెప్పఁబడి యున్నది. "వైశ్యా శూద్రాస్తు రాజన్యా న్మాహిష్యోగ్రౌ సుతౌ స్మృతౌ" అని క్షత్రియునకు వైశ్యశూద్రస్త్రీల యందుఁ బుట్టినవారు క్రమముగ మాహిష్యుఁడు నుగ్రుఁడు ననఁబడుదు రని యాజ్ఞవల్క్యుఁడు పలికియున్నాఁడు. టిబెటుదేశమునకు నుత్తరమునను మంగోలియాదేశము పడమటిహద్దులలో ఉయిగర్ లేక ఉషన్ (Uigur or Ushon) జాతివారున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈ ఉయిగర్ శబ్దము ఉగ్రశబ్దముగను, ఉషన్ శబ్దము ఉశనశబ్దముగను సంస్కరింపఁబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఉశనసుఁడు, ఔశనసస్మృతి మొదలగునవి సంస్కృతభాషలోఁ గలవు. మఱియును, ఉశీనరు లనువారు ఉత్తరకురుభూములనుండియు, ఉత్తరమద్రభూములనుండియుఁ గురుపాంచాలురతోడను వసులతోడను గంగాతీరమునకు వచ్చినట్లుగా భారతి మూఁడవసంచికలోఁ దెలిపియున్నాను. కంసునితండ్రి ఉగ్రసేనుఁ డనువాఁడు మధురాపురము నేలుచుండె నని భాగవతాదిగ్రంథములనుబట్టి మనము దెలిసికొనుచున్నారము. ఈ జాతివారు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియు లెట్లయిరో వీరు వాసిష్ఠగోత్రు లెట్లయిరో యిఁక ముందుఁ దెలిసికొనవలసి యున్నది. మొదటిసారి బుద్ధదేవుఁడు లిచ్ఛవులను గలిసికొన్న విషయమును దెలుపుచు, వైశాలికాపురమున మహామారిరోగము ప్రజలను బీడించుచుండ లిచ్ఛవులు పోయి బుద్ధదేవుని గౌరవముతో రక్షింపఁగా నాతఁడు సంభాషించునపుడు దెవుడును వారలను వాసిష్ఠులారా! యని సంబోధించుచుండువాఁడఁట. ఇఁక మనము మహామహోపాధ్యాయ డాక్టరు సతీశచంద్రవిద్యాభూషణు లనువారు తెలిపినయభిప్రాయ

...నముగూర్చి కూడ కొంత చర్చింపవలసి ...యున్నది. వీరు క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వము ...౧౫-వ సంవత్సరములో పారశీకపురాజగు ...రయుసు అనువాఁడు భరతఖండముపై దండె ...ట్టకై సైన్యములఁ బంపెననియు, ఆసైన్య ...ములు హీరతీసుకు దూరముగా నున్న నిసిబిసు ...isibis) అను ప్రదేశమునుండి పంపఁబడిన ...యు,వారు సింధునదీతీరమునకువచ్చి యక్క ...డనుండి పంజాబులో ప్రాచీనాచారపరాయణు ...లైన బ్రాహ్మణులు మిక్కుటముగా నున్నం ...దున మగధప్రాంతమున వ్రాత్యులు (బహి ...ష్కరింపఁబడినవారు) విశేషముగా నున్నం ...దున మగధమునకు వచ్చిరనియు, ఈనిశిబీలనే ...లిచ్ఛవీ లని మనువు వ్రాసినాఁడనియు శబ్ద ...సామ్యము కలదు. కాఁబట్టి లిచ్ఛవులు ప్రాచీన ...పారశీకులని వ్యవహరించుచున్నారు. మను ...స్మృతికి వ్యాఖ్యానము చేయుచు కుల్లూకభట్టు ...లిచ్ఛివిశబ్దము నిచ్ఛివిశబ్దముగఁ జదివి యట్లు ...వ్యాఖ్యానముచేసియుండుటచేత డాక్టరు సతీశ ...చంద్ర విద్యాభూషణులు తప్పుత్రోవఁ ద్రొక్కి ...రి లాగా రాక్షేపించిరి. మఱియును గౌతమ ...బుద్ధుఁడు విన్సెంటు స్మిత్తుగారియభిప్రాయము ...ప్రకారము క్రీ. శ. పూర్వము ౪౮౦ లో ...నిర్వాణముఁ జెందినది వాస్తవమైనను సిం ...హళగాథల ననుసరించి క్రీ. పూ. ౫౪౪ లో ...నిర్వాణముఁ జెందినది వాస్తవమయినను క్రీ. ...పూ. ౫౧౫ లో డెరియుసు దండయాత్ర ...కాలముగా ప్రాచీనపారసీలువచ్చినారని తెలు ...ట బొత్తుగా విశ్వసనీయముగా లేదని ...బాబూ విమలచరణలాగారి యభిప్రాయ మై

యున్నది. కాని యిక్కడికూడ మనలాగారు పొరపడుచున్నారేమో యని భయము వేయుచున్నది. వీరికి డెరియసుదండయాత్ర మాత్రమే జ్ఞప్తియందుండి భయముగొల్పుచున్నది గాని యంతకుఁ బూర్వపుస్థితిని గమనింపకున్నారు. బాబూ విమలచరణ లా గారు లిచ్ఛవులు ప్రాచీనపారశీకమునుండి వచ్చినారని యొప్పుకొన్నందున వాసిష్ఠగోత్రులనియు, బ్రాహ్మణులనియు, క్షత్రియులనియు, వర్ణింపఁబడిన లిచ్ఛవుల యార్యత్వమున కెక్కడ భంగము కలుగునో యని భయపడుచున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. వైదికయుగముననే ప్రాచీన పారశీకమునకును భరతఖండమునకును నెక్కువసంబంధ మున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. రామాయణమునుబట్టి లిచ్ఛవులలో నుగ్రజాతివారు గలరని తోఁచుచున్నది. మహాభారతమును బట్టిగాని తదితరపూర్వగ్రంథములనుబట్టిగాని ప్రాచీనపారశీకమునకు సంబంధించిన తెగలు కూడ లిచ్ఛవులలోఁ గలిసిపోయినట్లు గన్పట్టుచున్నది. మఱియును కొన్ని వేలసంవత్సరములక్రిందటనే పార్థియా, మీడియా, అస్సీరియా, కాల్డియా, ఫొనీషియా దేశములకు నెక్కువసంబంధము గన్పట్టుచుండుటచేత డెరయసునకుఁ బూర్వము మనకును ప్రాచీనపారశీకమునకును సంబంధము లేదనుకొనుట భ్రమవలెఁ గన్పట్టుచున్నది. ఋగ్వేదకాలముననే యెక్కువ సంబంధ మున్నట్లు గన్పట్టుచున్నయది. ఇట్టి నాయభిప్రాయము నొప్పుకొకున్న యెడల ఋగ్వేదమంత్రములు రచింబడి ౨౫౦౦ సంవత్సరములకన్న నొ...

కాలేదని చెప్పవలసివచ్చును. అది అంతవిశ్వాసనీయముగఁ గనుపట్టదు. కాశ్రీన మహామహోపాధ్యాయులవారి యభిప్రాయములోఁ గూడ సత్యము కలదు గాని లేకపోలేదని కన్పట్టుచున్నది. లిచ్ఛవులను వారిలోఁ బెక్కుశాఖలు గలవు. వీరియభిప్రాయము లన్నియు సత్యములే యని యిఁకముందుఁ దెలుపఁబోవుచున్నాను.

లిచ్ఛవులశీలమును దెలిసికొనుటకై వాని గూర్చిన మఱికొన్ని వర్ణనములను బౌద్ధగ్రంథములనుండిచూపింపవలసియున్నది. బౌద్ధగ్రంథములలోని వర్ణనములన్నియు శ్రీబాబూవిమలచరణలాగారి 'బౌద్ధయుగమునాఁటి క్షత్రియకులము' లను గ్రంథమునుండి సంగ్రహించినవే కావున నీగౌరవమంతయు వారికేఁ జెందవలసియున్నది. బుద్ధుఁడు జీవించియున్నకాలమున వజ్జిజనులు పెక్కుకులములవారుగా నుండిరి. ఇయ్యవి లిచ్ఛవులు, వైదేహులు, తిరుభుక్తులు మొదలుగాఁ గల నామములతో నొప్పెడి 'అష్టకులము'లని కన్నింగుహాముగారు తెలిపిరి. ఒక్కొక్కకులమునకు నొక్కొక్కసభ్యుఁడుచొప్పున నెన్నుకొనఁబడిన యెనమండ్రు సభ్యులతోఁ, గూడిన న్యాయవిచారణసభ, (Jury) వీరికిఁ గలదట. (Cunningham's Ancient Geography of India P. 447). ఈతెగలవారందఱు యుద్ధవ్యాపారతంత్రములప్రావీణ్యమును గఱపు నట్టియస్త్రశస్త్రాగారప్రతిష్ఠాపనలతో నొప్పుచు వీరాధివీరులై యొంగోరులయెడఁ బ్రేమాతిశయములం జూపుకొనుచు భరతఖండముయొక్క యీశాన్యదిగ్భాగమునఁ బ్రసిద్ధులుగనుఁ బరాక్రమవంతులుగను నున్నవారని బౌద్ధసూత్రాదిగ్రంథములలో వక్కాణింపఁబడి యుండెను. Buddhist Sutras, S. B. E. Vol. XI. P. 3, Vide also Turnour, Pali Buddhist Annals No. 5. J. A. S. B., Dec. 1838, P. 992.

ఒంగోరులయెడ వీరుచూపు ప్రేమాతిశయములు నిరుపమానములు. ఒకనికి జబ్బుచేసిన యెడలఁ దక్కిన లిచ్ఛవు లెల్లరును వానిని జూడఁ బోయెదరు. ఒక లిచ్ఛవుని యింటఁ బండుగు వచ్చినఁ దక్కిన లిచ్ఛవు లెల్లరును దోడ్పడుదురు. విజాతీయుఁడైన గొప్పవాఁ డెవ్వఁడయిన తమనగరమునకు వచ్చిన యెడల వా రెల్లరును వాని కెదురుగఁ బోయి గౌరవముతోఁ గొని వచ్చి యర్ఘ్యసత్కారములచే గౌరవింతురు. (సుమంగలవిలాసము. Burmese Edition pp. 103-105) వారు సురూపులును, చిత్రవిచిత్రములయినరంగులతో నొప్పెడి దుస్తులను ధరించుటయం దభిలాషగలవారును నఁట. (Watterson Yuan Chang Vol II. P. 79. బుద్ధుఁడు వారలను మొట్టమొదటఁ గాంచినపుడు వింతలగు వారిరూపరేఖావిలాసములను వీక్షించి వారిని దేవతాంశసంభూతు (Tava timsa) లనుగఁ దలంచెనఁట. మహాపరినిర్వాణసూత్రమునందు లిచ్ఛవు లిట్లు వర్ణింపఁబడిరి. బుద్ధుఁడు వైశాలినగరమునకు వెలుపలిభాగమున నున్న అంబపాలీయొక్క మామిడితోఁటలో వసించియున్నాఁడని విన్నప్పుడు లిచ్ఛవులందఱును వానిని సందర్శింప పెక్కురథములను సమకూర్చికొని పోయి

రనియు కొందఱు శ్యామలవర్ణము గలవారు గను, కొందఱు గౌరవర్ణము గలవారుగను, మఱికొందఱు ఎఱుపు లేక తెలుపువర్ణము గలవారుగ నుండిరనియు, వారివారివర్ణములకుఁ దగిన యావర్ణములఁ బోలు రంగులు గల దుస్తులతో నేగిరనియు వర్ణింపఁబడి యుండెను. వా రలంకరించుకొన్న యాభరణములు కూడ వారి దేహచ్ఛాయలం బోలిన రంగులు గలవిగనే యుండెనఁట. (Buddhist Sutras, S. B. E. Vol XI. P. 31) అట్టి వర్ణనము తే 'అంగుత్తరనికాయ'మను గ్రంథమునందును చేయఁబడినవి. వీరలు కేవలము పర్వదినములందు మాత్రమే కాక ప్రతిదినము సామాన్యసందర్భములకు కూడ నట్టి రంగుల దుస్తులనే ధరించుచుండి రని పై గ్రంథమును బట్టి తెలియుచున్నది. ఒకప్పుడు గౌతమ బుద్ధుని మహావనమునందలి కూటాగారశాల యందు వినయవిధేయులై ౫౦౦ లిచ్ఛవులు వానిని బరివేష్టించి సేవించుచున్నపుడు కొందఱు లిచ్ఛవులు నీలవర్ణముగల దేహములు, నీలవర్ణముగల దుస్తులు, నీలవర్ణము గల యాభరణములు, కొందఱు పీతవర్ణము (పచ్చని) గల దేహములు, పీతవర్ణముగల దుస్తులు, పీతవర్ణముగల యాభరణములు; మఱికొందఱు నిదేరీతిగ నెఱుపు, తెలుపు వర్ణము గలవారుగా నుండిరని తెలుపుచున్నది. (Anguttara Nikaya P. T. S. Part III. P. 239). మఱియు నిదే వర్ణనము మహావస్తు యను సంస్కృతబౌద్ధకావ్యమునందుఁ గూడఁ జేయఁబడినది. ఇట్లు నీల, పీత, గౌర, శ్వేత, రక్త, హారిత, ఆదిగాఁగల నానావర్ణములు గలవారు నానావిధము లయిన రంగులదుస్తులతో నొప్పారుచున్నవా రని తెలుపుట చూడఁగా లిచ్ఛవులలో నట్టివర్ణములు గల తెగలవా రుండిరని చెప్పకయ వేద్యమగుచున్నది. వారి వారి రథములకుం గట్టినగుఱ్ఱముల రంగులు నట్టివిగానే యుండెనఁట! మఱియు మహావస్తుకావ్యమునందలి వర్ణనములఁ జూచినపుడు మహారాజులు వారివైశ్వర్య భోగములను వెంటఁ గొనిపోవురీతిగ నుండెను. వారు వేసలీనగరమునుండి పోవునపుడు మాక్తికములు, మణులు, సువర్ణము మొదలగు వానితోఁ బొదుగఁబడిన గుఱ్ఱములు, రథములు, ఏనుఁగులు మొదలగు వాహనాదికములు ౯౮౦౦౦ తోడ వారు పయనమై మహావనమునకుఁ బోయిరఁట. 'మహావస్తు' వను కావ్యములో

"లిచ్ఛవినా ఆహంసు అన్యదాపి భగవాన్ భగవానాహ అన్యదాపి వాసిష్ఠా. భూతపూర్వం వాసిష్ఠా అతీత మధ్వానే పాంచాలే జనపదే కాంపిల్లనగరే రాజా బ్రహ్మదత్తో నామ రాజ్యం కారేసి"

అని యుండుటచేత వేసలి యొకప్పుడు కాంపిల్యనగరమను పేరిటఁ బరఁగుచుండె నని తెలియుచున్నది. పాణిని వక్కాణించిన ప్రాక్పాంచాలు రనువారు వీ రేమో పరిశోధింపవలసియున్నది. అయినను బుద్ధుఁడు బ్రదికి యుండి వారిలోఁ జేరి వారికి ధర్మమును బోధించిన కాలమున వారిస్థితి యింతయైశ్వర్యవంతమయినదిగఁ గన్పట్టుచున్నది. బుద్ధుఁడు

చెప్పినదానిని సంయుక్తనికాయ మను గ్రంథము పదిలపఱచియున్నది. "ఓభిక్షువులారా! వీరిని చూడుఁడు! ఈ లిచ్ఛవులు సుస్థిరచిత్తులును, అప్రమత్తులును ధనుర్వేదపారంగతులునై యుండియుఁ గట్టెకదుంగలను దలగడలుగాఁ జేసికొని నిద్రించుచున్నారో! వైదేహీపుత్రుఁడైన మగధరాజు అజాతశత్రుఁడు. వీరిపై వైరము గల్పించుకొనుటకు లోపమేమియు వీరియందుఁ గన్పట్టదు. భిక్షువులారా! ఎప్పుడైన నికముందు వీరు సుకుమారులై హంసతూలికాతల్పములఁ బన్నుండి ప్రమత్తులై మైమఱచి నిద్రపోయినయెడల వైదేహీపుత్రుఁడైన మగధరాజు వీరిలోపములను గనుపెట్టి వీరిపై దాడివెడలుటకుఁ గారణము గనుపెట్టఁగలిగి యుండును." (సంయుక్తనికాయ. P. T. S. Part II 267, 268.) చదువరులారా! ఈ పై బౌద్ధగ్రంథములందలి వర్ణనములు శ్రీకృష్ణుఁడు మహారణ్యమునందున్న పాండవులను జూడ వచ్చి దుర్యోధనునిదుర్ణయమును దలపోసి మహర్షులకుఁ బాండవుల దుస్థితిని వ్యక్తపఱచినవిధమును దెలుపుచున్నది. బౌద్ధగ్రంథములందు వర్ణింపఁబడిన యజాతశత్రుఁడను మగధరాజే మహాభారతమునందు వర్ణింపఁబడిన దుర్యోధనుఁడు; గౌతమబుద్ధుఁడే శ్రీకృష్ణుఁడు; లిచ్ఛవులు పాండుజాతులవారు. దేవతాంశసంభూతులు; వేసలిపురము కాంపిల్యనగరము; బ్రహ్మదత్తుఁడే ద్రుపదమహారాజు; బౌద్ధగ్రంథములు పెక్కులు మనకు మఱుఁగున నుండుటచేత మహాభారతములోని రహస్యములుగూడ మఱుఁగున నున్నవి. ప్రాచ్యులుగాని పాశ్చాత్యులలో మఱెవ్వరుగాని తెలుపని విషయములను భగవదనుగ్రహమువలన నేను దెలిసికొని మీకుఁ దెలుపుట సంభవించుచున్నది గావున చదువరు లీనావాక్యముల కాగ్రహముఁ జూపక దయ గలిగి శాంతచిత్తముతోడ నే నీసందర్భమున వ్రాయఁబోవుచున్న వ్యాసములను జదివి సత్యమును గ్రహింపవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాను.

దు రా శ

(చిన్నకథ)

గుండిమెడ వేంకట సుబ్బారావు గారు

సత్యమునకు, ధర్మ ప్రతిష్ఠకును, దగిన
ఫలితము లొసంగుచును, నాల్గు పాదములను
తిరుగ ధర్మంబు, తొలి వంగ దేశమందు
కలఁడు శృంజయుఁడను ధరాఖండలుండు.

కం. ఆ నరపతి సంతాన వి
హీనుండై బంధుజనులహితమున భక్తా
ధీనుండగు నీశ్వరు వర
దానముఁగొనదరిగి ఘోరతప మొనరించెన్.

చం. బహుళతపోనిరూఢి వన
వాటములన్ వసియించుచున్న యా
మహిపతి భక్తికిన్ కరఁగి
మాన్యగుణాలయుఁడైన యా మహా
మహుఁడు శశాంకశేఖరుఁడు
మానవనాథుని ముందునిల్చి తత్
సహజకృపారసంబు పయిఁ
జల్లుచు రాజును బిల్చి యిట్లనున్.

ఆ. "ఓనరనాథ లేంద్ర! యుష్మదీయతపఃప్ర
భావమునకు నే దిగివచ్చినాఁడ
నేఁడ్రి శూలపాణి నీ యిచ్ఛవచ్చిన
వర మొసంగువాఁడఁ బల్కు మనఘ!"

మ. అనుచున్ త్రిజగన్నాయకుండు మది బ్ర
హ్మానంద ముప్పొంగ, న
య్యనఘుం గాంచి నమస్కరించి యిటుల
త్యాత్రంబుతోఁ బల్కె, "నో
కనకాద్రీశ! సువర్ణదేహుఁడయి నా
కన్నంటఁ జల్లార్చు బా
లుని నాకున్ సుతుఁ జేసి నన్ సుఖవిలో
లున్ జేయవే యీశ్వరా!"

ఆ. కలదె యిట్టివింత ఘనగుణాఢ్యుండౌచుఁ
దనరుఁ గీర్తిఁ దెచ్చు తనయుఁ గోర
కకట! స్వర్ణదేహుఁడగు పుత్రు నర్థించె
ప్రభు వదెంత మందభాగ్యుఁడొక్కొ!

కం. అర్థరహితపు విపరీతపు
బుద్ధికిఁ గారణము లేకపోవునొకో? స్వా
ర్థసిద్ధంబైన ధనాశన్
బద్ధుండయి యుండుట నట్టివాంఛ జనించెన్.

గీ. కోరిన వరం బొసంగి పురారి యంత
తని పూజల నంది యదృశ్యుఁడయ్యె
ధరణిపతియు మహానందభరితుఁడగుచు
వరుస డెంచె నిజాస్థానపురమునకును.

ఉ. అంతటఁ గొన్నిమాసముల
కా నరనాథుని రాణివాసశు
ద్ధాంతము సవ్యకాంతులకుఁ
దావలమై విలసిల్ల, నమ్మహీ

కాంతుఁడు కాంచె నిర్మలిన
కాంచనగాత్రుని నొక్కపుత్రకున్
కంతునిఁ గేరువాని! శిలి
కంతుని వాక్యము రిత్త వోవునే!

ఆ. ఆకుమారుఁగాంచి యతులహర్ష మహాబ్ధి
నోడలు మరచి యుండెఁ బుడమి ఱేఁడు.
సుతునికంటె వాని యతిలోకసౌవర్ణ
తనువె తనకు మోదధామమయ్యె!

కం. ఈవిధముగ నాసృంజయ [చుం
భూవిభుఁడు కుమారధనవిభూషితుఁ డగు
జీవనయాత్రను బహుసౌ [డై.
ఖ్యావహముగఁ గడపుచుండె నవ్యాకులుఁ

ను పరమానందములోఁడ నిట్టు లలభూ
పాలుండు నాలైదు వ
త్సరముల్ పుచ్చె ననంతరం బొక నిశీ
థంబందు నాభూతలే
శ్వరు సౌధంబునఁ జొచ్చి రుజ్జ్వలఘనా
శన్ ఘోరపాపక్రియా
నిరతుల్ పల్వురు చోరు లీశ్వరుని ని
శ్రీశంబు సామాన్యమే!

ఆ. గృహముఁ జొచ్చి నాల్గుకెలఁకుల శోధించి
సాధ్యమైనదెల్ల సంగ్రహించి
అచట నచట వెదకి యాచోరవరు లంత
నెడలు పులకరింప నొక్కచోట

కం. కాంచిరి నిద్రారతుఁడై
మంచముపయిఁ బండియున్న మహనీయతనూ
దంచిత తేజస్సాంద్రునిఁ [పుత్రున్
గాంచనమయగాత్రు, మనుజ కాంతుని

గీ. వానిఁగని స్వర్ణవిగ్రహభ్రాంతులగుచుఁ
జోరులంతట నారాజసుతునిఁ బట్టి
లీలఁ గొని పోయి రటఁ బాసి! లేశమేని
యెఱుఁగఁ డీచర్య పాపమాధరణి విభుఁడు!

ఉ. బాలునిఁ గొంచుఁబోయి యొక
పర్వతగహ్వరమందుఁ బెట్టి, యా
కూళలు నాల్గు తున్కలుగఁ
గోసిరి వాని సువర్ణదేహమున్;
కాలవశంబునన్ మనుజ
కాంతుఁడు మక్కువఁ బెంచుకొన్న యా
శాలత లెట్టినిష్ఠురవి
పంపు ఫలంబును గాసె నక్కటా!

ఆ. అసమతప మొనర్చి యార్జించిన సుపుత్ర
భాగ్యరాశి భస్మపటల మయ్యె!
ఆశఁగొల్పి నట్టి యాత్మీయ వంశంబు
నక్కటకట! మరల దిక్కుమాలె!

ఆ. ఆమహేశ్వరుని జరాయురారోగ్యసం
తునిఁ గుమారు నొసఁగు మనక నాఁడు
అకట! స్వర్ణదేహుఁడగు పుత్రు నేటి క
రించె సృంజయుండు తెలివి మాలి!!

కం. ఈ పర్యవసానం బే
శాపంబోకాని, సర్వ సామాన్యమునన్
జూపట్టు నెల్ల యెడలను!
పాపిష్ఠి దురాశ మధురఫలముల నిడునే?

జ్యోతిశ్శాస్త్రము

పిడపర్తి సుబ్రహ్మణ్య సిద్ధాంతిగారు

సుధాంబునిధి చంద్రమౌక్తిక సమాన భాసాన్వితైః,
ప్రమాణపదవర్జితైః కపటనామభి స్తంతుభిః;
యదాశ్రితసుధీవరాః ప్రకటయంతి బ్రాహ్మ్యం నిజం,
తమానత ఇహార్థయే కలిహతిం స్వకార్యాప్తయే.

ఆకాశమందు మనకు కనిపించు తేజోగోళములకు జ్యోతులని పేరు. అట్టి జ్యోతులయొక్క స్థితిగతులను తెలుపునది జ్యోతిశ్శాస్త్రము.

ఈ జ్యోతిశ్శాస్త్రము రెండువిధములుగా విభాగింపబడినది: ౧. గణితభాగము(సిద్ధాంతము) ౨, ఫలితభాగము. ఫలితభాగము నాలుగు భాగములుగా ఏర్పడియున్నది: ౧ సంహిత, ౨ జాతకము, ౩ ముహూర్తము, ౪ ప్రశ్న. సంహితాభాగమునుండి విడిన తెరళ. శత ాదిభేదములచేత పెక్కుభేదములు ఏర్పడినవి ఫలితభాగ ంతరము నైజభాగములుగా మత్ ... చే పరిగణింపబడి జీవులయొక్క చరిత్ర నిర్ణయమందు ప్రధానాధారమై జ్యోతిశ్శాస్త్రములలో నెల్ల నుత్తమమై రాజిల్లుచున్నది.

జనసామాన్యముగ జ్యోతిశ్శాస్త్ర విషయములను తెలుసుకొనవలెనని కోరికలేనివా రుండరని నా నమ్మకము. జ్యోతిశ్శాస్త్రములలో నెల్ల పండితులు మొదలు పామరులవరకును, బాలురు మొదలు వృద్ధులవరకును జ్యోతిశ్శాస్త్రమం దభిరుచిలేని వారుండరు. గనుకనే,

"వనం సమాశ్రితా యేచ వృక్షమూల ఫలాశ్రితాః,
అపి తే పరిపృచ్ఛంతి జ్యోతిషాం గతికోవిదమ్."

అను ప్రాచీనసూక్తి రాజిల్లుచున్నది. అందరికిని ఇష్టమైన విషయములను నేను చెప్పుటయం దావశ్యకము లేదు పోదు. ఇప్పుడు నేను వ్రాయబూనిన కొన్ని విషయములను మీరు పాశ్చాత్య గ్రంథములయందు చూచిరే మందురు. అయినప్పటికిన్ని,

"పాశ్చాత్యవిదుషాం నాహం స్పృశామి గ్రంథసార్థకాన్,
యథాసన్మాత్రోక్తనిశ్చయ గృహీతార్థం నివేదయే."

అను పూర్వ ప్రతిజ్ఞను మరువకుందును.

రాసులు నిన్నగాక మొన్న జొరబడినవని కొందరును, పూర్వమందు మనకు (భారతీయులకు) జ్యోతిశ్శాస్త్రము సమగ్రముగ లేదని కొందరును, విమర్శించియుండిరి. ఫలితభాగముపై పట్టుదల లూనినతమ పాశ్చాత్యపండితులపలుకులు పరిశీలింపదగినవిగ నుండుటయం దాశ్చర్యము లేదు. ఇది ప్రత్యక్షదృష్టాంతము. ఇందు హేతువాదము హేయ్యముగనుండును; ప్రాచీన పండితుల పద్ధతియే ప్రమాణవాదము.

ప్రాచీనవిద్యలను నేర్చినవారు మనశాస్త్రపు విషయములయందు దృఢవాక్యమును స్వీకరింతురు. పాశ్చాత్యవిద్య నేర్చినవారు ప్రత్యక్షముగా జూచినదానియందు విశ్వాసము కలవారై యుండుదురు. ఇరువురకును కల భేదమిదియే. జ్యోతిశ్శాస్త్ర విషయములో నేను రెండు తెగలవారితోను మాటలాడితిని. సిద్ధాంతభాగమునం దిరువురకును విశేషభేదాభిప్రాయము కానరాదు. నిన్నగాక మొన్న సృష్టిప్రారంభ మనునాయనలా నిపుణులు చెప్పుచున్నారు. వసిష్ఠులు ... కాల నిర్ణయములకును నాకాశమునందు పరిగణించిన సూర్యులను పాశ్చాత్యము నాలోచించిన ప్రాచీనులమార్గ మనకే కలదు. ఫలితభాగమునందు మాత్ర మిరువురకును సర్వతోపరమాణ్యంతరము కలదు. ఫలితభాగము ప్రకృతిసిద్ధమే కాదని కొందరును, ప్రాచీనకాలమునం లేదని కొందరును, పాశ్చాత్యవిద్య నేర్చినవారిలో ... తెగలు కలవు. నాడీగ్రంథములు నమ్మతగినవి నవనాగరికులలో కొందరిమతము కూడ కలదు.

జ్యోతిశ్శాస్త్రవిషయములను బోధించుటకై ప్రయత్నించు చున్నారమని. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు మనము బోధింపదగిన విషయములలో నాకాశమందు తిరుగు గ్రహనక్షత్రా దులయొక్క స్థితిగతులను గురించి ముఖ్యముగా తెలుప వలయును. అందువిషయమై మన ప్రాచీనమహర్షులు మిక్కిలి కష్టపడి యుండిరి. ఒక్కొక్క మహర్షి తన జీవితమునందెల్లను ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్క లోకము యొక్క స్థితిగతులను కనిపెట్టుటకై ధారపోసి యా లోకమునకు తన పేరుగాని తనయిష్టుల పేరు గాని పెట్టి నట్లు సుప్రసిద్ధము. ఆకాశమునందు గల నక్షత్రములలో అగస్త్య, అపాంవత్స, అరుంధతి, కేతుక, బృహస్పతిం చిత్, అప, మృగవ్యాధ, వైవశేయ, శని, శౌరి, మొదలగు పేర్లుగల నక్షత్రము లుండుట కిదియే కార ణము. మహర్షు లాకాశపరిశీలనము చేసి గోళముల యొక్క చారప్రకృతివికృతిప్రమాణవర్ణకిరణ పరిస్థాపనము మొదలగువానిని కని పెట్టిరి. ఆకాశమందు సంచరించు తేజోగోళములయొక్క స్థితిగతులను బట్టి నిర్ణయించినచారాదులకు సుజనన్మపరంజనమే ప్రయో జనమని కొందరిమతము. నరులకు ప్రభువులను సంతో షపెట్టుటకై మహర్షులు శాస్త్రకల్పన మొనరించిరనుట యందు సారస్యము లేదు. ఆకాశమందు గ్రహములు మొదలగువాని నడవడికనుబట్టి భూగోళమందొక క్రొ త్తదింత కలుగుననుటయం దిసుమంతయైనను సందియము లేదు. దానిం దెల్పునది ఫలశాస్త్రము (ఫలితజ్యోతి షము). ఈఫలశాస్త్రము జ్ఞాపకమే గాని కారకము కాదని కొందరిమతము. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందలి ఫలిత భాగము జీవులయొక్కయు దేశముయొక్కయు నడవడి కను చెప్పునదియే గాని మార్పుచేయునది కాదను వాద మువారుగూడ కొంద రుండియున్నారు. ఆకాశమందు గ్రహములు మొదలగువాని నడవడికచేత ప్రపంచము యొక్కయు జీవులయొక్కయు నడవడికయందు క్రొత్త సంగతులు పుట్టుటచేత జ్యోతిశ్శాస్త్రము మార్పుచేయు నని కొందఱిమతము. జ్యోతిశ్శాస్త్రము కారకమే గాని జ్ఞాపకము కాదని పెరినిశ్చయము. పైవా రిరువు రును అప్రాచ్యపద్ధతులయం దాసక్తి లేనివారు.

“మ్లేచ్ఛా హి యవనా స్తేషు సమ్యక్ శాస్త్రమిదం స్థితమ్,
ఋషివ త్తేఽపి పూజ్యంతే కిం పున ర్దైవవిద్ద్విజః”

అను వరాహమిహిరవాక్యమును ననుసరించి గాని భార తీయులకు యవనులనుండియు ఫలితజ్యోతిషము లేద నియు వరాహుడు మొదలగువారు గ్రీకుభాషనుండి సం స్కృతభాషలోనికి మార్చిరనియు ఒల్లగ్రుద్ధి బలముగా వాదించువారుగూడ కలరు. వరాహుడు తనగ్రంథము నందు మ్లేచ్ఛులను మెప్పుకోలుల వర్ణించినమాట సత్యము. ఆతడు యవనభాషయందు ఫలితజ్యోతిషమును చదివి యుండుట గాని లేక సదరు ఆశాస్త్రమును విపులముగ జాచియుండుట గాని జరిగియుండవచ్చును. ఏభాష యందు వరాహుడు ఫలితజ్యోతిషమును విపులముగ జూచియుండెనో ఆభాషయొక్క గొప్పతనమును వర్ణించినంతమాత్రమున నంతకు బూర్వమందు తనతర భాషలయం దాశాస్త్రము లేదని సిద్ధించదు. కాశికా రాజకీయసంస్కృతపాఠశాలయందు ప్రధానగణితశాస్త్రా ధ్యాపకు మహామహోపాధ్యాయ పండితసుధాకరులు దీర్ఘ వృత్తలక్షణమును సంస్కృతభాషయందు వ్రాయుటగాని తాను యూరపుభాషయం దావిషయమును పూర్తిగా చదివియుండుటచేత నీక్రిందిపద్యమును వ్రాసెను.

“నిరక్షాయ మయా విచార్య సమ్యగ్గృహాంధా
యూరపదేశవిజ్ఞవేద్యమ్ ; సిద్ధాంతే ఓదంతో యుక్తి
యుక్తం లఘువృత్తం సురభాష యార్యతుష్ట్యై.”

పై పద్యమును చదివినంతమాత్రమున పురాతన భారతీయులకు దీర్ఘవృత్తము తెలియదని చెప్పుటకు సావ కాశముండునా? ఉండదు. దీర్ఘవృత్తమును “త్రివాభి చక్రము”ని పూర్వమందు వాడిరి. పండితసుధాకరుని కాలమందు దీర్ఘవృత్తలక్షణము సంస్కృతభాషయందు నశించియుండుటచేత భాషాంతరమం దాసిద్ధాంతమును బాగుగ నభ్యసించి యుండవచ్చును. వా రభ్యసించిన భాషకు గౌరవ మిచ్చుట విశ్వాసఘాతకమే గాని లేని విషయము కాదు.

భరతవర్షమునందు బుట్టినగ్రంథముల నెన్నిటిని దేశాంతరములనుండి తిరిగి సంపాదించి ముద్రింపించు చుంటిమి. పై సుధాకరపండితుడే లల్లాచార్యకృత “శిష్యధీవృద్ధిద” మను గ్రంథమును యూరపుదేశమునుండి సంపాదించి యచ్చొత్తింపించెనని యాగ్రంథమువలన యగును,

ప్రాచీనచీనవర పశ్చిమపూర్వపూర్వ
మాపూర్వపర్వయుజ మూర్ధభటీన వేదమ్;
బద్ధం తదేవ వరలల్లిసు భాషు(సాగ)
ధాం ప్రవాహానికరేణ మహత్త్వమాప. ౧.
సా భాస్కరాదివరవైదికరాజరేఖ
మూహాదిదీనమ్హ్యదయాంగబలక్షయేన;
ఈ త్రైర్య సాగర మహో! మహతో విరాగా
ద్య్వశోపదేశ మత లల్లవదస్యధాఽగాత్. ౨.
తత్రాపి శీతబహుళేన జడత్వమాప్య
కిం వాన్యదేశజనసంగపరా సుప్తా సా;
మాయాభిధానపగరీత ఉపేత్య తూర్ణం
మా మత్రప్రార్థనయుతా నయనాగరీతా. ౩.
సంశోధ్య వర్ణ మపహృత్య దురక్షరాణి
రూపం విధూయ్య విమలాఖిలవాసనాభిః,
సేయం సుధా నిజకరేణ సుధాకరేణ
విస్తారితా బుధవరా జగతి ప్రసిద్ధా. ౪.

అని పైశ్లోకములచే తెలియుచున్నది. భారతీయ భారతమతల్లిక దేశాంతరములయందును భాషాంతరములయందును బద్ధురాలై యున్నది. ఆ యీనాటియాపులయందు గల పన్ని దేశములచేత పరాహాండు సుధాకరుడు మొద లగువారు వేలువేలుభాషలయందు ప్రాశస్త్యమును సంపాదించినను సంస్కృతభాషయందు ప్రాచీనకాలమందు ఫలితజ్యోతిషము మొదలగు విషయములు లేవనుకొనుట ప్రమాదము. ఏకాలము దు యవనులు మొదలగువారినుండి జ్యోతిశ్శాస్త్రము భారతీయులకు వచ్చినదనుచున్న మనుజులంటిరెని ఆకాలమునకు పూర్వమందు వేదము, శ్రీమద్రామాయణము, మహాభారతము మొదలగు గ్రంథములు భారతీయులకు గలవని చెప్పుకొనుచున్నాము కదా! యవనులకంటె పూర్వమందు భారతీయులకు కల శ్రీమద్రామాయణాది గ్రంథములయందు మనము యవనులు మొదలగువారి యొద్దనుండి నేర్చుకొనియుంటిమనుకొనిన విషయములుంచిన సంశయము తీరగలదు. చిత్తగింపుడు. పైశ్లోకమందు ఫలితజ్యోతిషమునుగూర్చి ప్రాయమగాని తివి. ఫలితజ్యోతిషము భారతీయులకు పూర్వకాలము దులేదు. గ్రీకులనుండి నేర్చుకొనిరనికదా యనుచున్నారు. శ్రీమద్రామాయణకాలమందు ఫలితజ్యోతిషముసంపూర్ణ స్థితిని పొందియున్నదని నేను చూపగలను, జాతక, ముహూర్త, శకున, సాముద్రిక, వాస్తు, కేరళ (ప్రశ్న, స్వప్న, సంకీర్ణ) భాగములను కదా ఫలితజ్యోతిషమునందు వాడుచుంటిమి. ఈ మొదలగునవన్నియు శ్రీమద్రామాయణము మొదలగువానియందు గలవు.

జా త క భా గ ము

"తతశ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ
నక్షత్రేఽదితిదైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పంచసు
గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతా విందునా సహ
ప్రోద్యమానే జగన్నాథం సర్వలోక నమస్కృతమ్
కౌసల్యాజనయ ద్రామం సర్వలక్షణసంయుతమ్;

*   *   *   *

పుష్యే జాతస్తు భరతో మీనలగ్నే ప్రసన్నధీః
సార్పే జాతౌ తు సౌమిత్రీ కుళీరేఽభ్యుదితే రవౌ

*   *   *   *

కల్యాణే బత నక్షత్రే మయి జాతోఽసి పుత్రక.
యేన త్వయా దశరథో గుణైరారాధితః పితా.

శ్రీమద్రామాయణము బాలకాండ ౧౮ వ సర్గ.

పై శ్లోకములనుండి శ్రీమద్రామాయణ కాలమందు జాతక భాగము చక్కని ప్రచారములో నుండెనని తెలియుచున్నది. "కల్యాణే బతనక్షత్రే" అను శ్లోకమును బట్టి చూడగ శ్రీరామాయణము సంభాషణమందు గూడ జాతకభాగము ప్రచారములో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. "తండ్రీ! కుమారకా! నా గర్భమునందు మంచి నక్షత్రమున బుట్టితివి" అని కౌసల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రమూర్తిని స్తుతించుచున్నది. జాతకభాగము స్మృతిలో నున్నదని చెప్పుట కింతకంటె ప్రమాణము లక్కరలేదు.

ము హూ ర్త భా గ ము

"లక్ష్మణాగస్య భద్రం తే ఉత్తరా మద్య తేఽమహ
ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మాభూత్కాలస్య పర్యయః."

శ్రీ. రా. బాలకాండ ౭౩ వ సర్గ.

"తస్మాత్త్వం పుష్యయోగేన యౌవరాజ్యమవాప్నుహి;
ఇతి తే విమతే నూర్వ్య పుష్యే చాభ్యాగతేఽహని.

అయోధ్యాకాండ ౩ వ సర్గ.

లగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్మ రామస్య చ స్థితే;
అభిషేకాయ రామస్య ద్విజేంద్రైరుపకల్పితమ్.

౧౫ వ అ. కాం. సర్గ.

చూచితిరా! "లక్ష్మణాగస్య భద్రం తే" అను శ్లోకము లక్ష్మణస్వామిని గూర్చి జనకచక్రవర్తి పలు

మున్నది. "నా బిడ్డయగు ఊర్మిళ కరగ్రహణ మొనరింపుము. జానకి వలదు" అని దశరథుని పలుకవలెను. "మాఘా తాల్చలస్య పర్యయః", 'మహూర్త కాలము మించుచున్నది గనుక విలంబము వలదు' అని జనక చక్రవర్తి యోచించును. ఇటులే ముహూర్త భాగమును గురించి శ్రీమద్రామాయణమునం దెన్నెన్ని విషయములో కలవు. గ్రంథము పెరుగునను భయముతో వివరించి వ్రాయ లేదు.

శకునభాగము

అపి చాద్యాఽశుభాన్ రామ! స్వప్నాన్ పశ్యామి దారుణాన్
సనిర్ఘాతా దివోల్కా చ పతంతీహ మహాస్వనా.|| జానే;
అవష్టబ్ధం చ మే రామ! నక్షత్రం దారుణైర్గ్రహైః;
ఆవేదయంతి దైవజ్ఞాః సూర్యాంగారకరాహుభిః.
ప్రాయేణ హి నిమిత్తానా మీదృశానాం సముద్భవే;
రాజా హి మృత్యుమాప్నోతి ఘోరాం చాపదమృచ్ఛతి.
అద్య చంద్రోఽభ్యుపగతః పుష్యాత్పూర్వం పునర్వసుమ్;
శ్వః పుష్యయోగం నియతం వక్ష్యంతే దైవచింతకాః
తతః పుష్యేఽభిషించస్వ మన స్త్వరయతీవ మామ్.

రా. అయోధ్యాకాండ ౪ వ సర్గ

దివ్యం ధరిత్రే, భూమౌ చ ఘోర ముత్పాతజం భయమ్
సంచచక్షే చ మేధావీ శరీరే చాత్మనో జరా.

అయోధ్యాకాండ ౧ వ సర్గ.

"శ్రీ రామచంద్రమూర్తితో దశరథమహారాజు చెప్పుచున్నాడు. ఓ రాముడా! ఇపుడు నాకు స్వప్నములందు చెడ్డచెడ్డలు కానంబడుచున్నవి. మరియు పగలునక్షత్రములు పడుట మెండుగను దుశ్శకునములు కానంబడు చున్నవి. లోకమం దిట్టినిమిత్తములు కనిపించిన వెంటనే రాజు మృతినొందుట గాని పెద్ద యాపత్తును పొందుటగాని సంభవించును గనుక రేపు పుష్యనక్షత్రమున నిన్నభిషిక్తునిగా జేసెదను."

పైవిషయములనుబట్టి శ్రీమద్రామాయణ కాలమందు నిమిత్తములంబట్టి రాబోవుఫలములను నిర్ణయించుట పరిపాటిగా నున్నట్లు తోచును.

తథా గతాం తాం వ్యథితా మనిందితాం
వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్;
శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే
నరం శ్రియాజుష్ట మివోపజీవినః.
తస్యాః శుభం వామ మరాళపక్ష్మ
రాజీవృతం కృష్ణవిశాలశుక్లమ్;
ప్రాస్పందతైకం నయనం సుకేశ్యా
మీనాహతం పద్మ మివాభితామ్రమ్.
భుజశ్చ చార్వంచితవృత్తపీనః
పరార్ధ్యకాలాగరుచందనార్హః;
అనుత్తమేనాధ్యుషితః ప్రియేణ
చిరేణ వామః సమవేపతాశు.
గజేంద్రహస్త ప్రతిమశ్చ పీనః
తయోర్ద్వయోః సంహతయోః సుజాతః;
ప్రస్పందమానః పున రూరురస్యా
రామం పురస్తా స్థిత మాచచక్షే.
శుభం పున ర్హేమసమానవర్ణ
మీషద్రజోధ్వస్త మివామలాక్ష్యాః;
వాసః స్థితాయాః శిఖరాగ్రదంత్యాః
కించి త్పరిస్రంసత చారుగాత్ర్యాః.
ఏతై ర్నిమిత్తై రపరైశ్చ సుభ్రూః
సంబోధితా ప్రాగపి సాధుసిద్ధైః;
వాతాతపక్లాంత మివ ప్రణష్టం
వర్షేణ బీజం ప్రతిసంజహర్ష.
తస్యాః పున ర్బింబఫలాధరోష్ఠం
స్వక్షిభ్రుకేశాంత మరాళపక్ష్మ;
వక్త్రం బభాసే సితశుక్లదంష్ట్రం
రాహోర్ముఖా చ్చంద్ర ఇవ ప్రముక్తః."

సుందరకాండ ౨౯ వ సర్గ.

సీతాదేవికి ఎడమకన్ను అదరెను. ఎడమభుజ మదరెను. ఎడమతొడ యదరెను. పైటకొంగు జారెను. ఈ మొదలగు శకునములు శ్రీ రామచంద్రమూర్తి రాక కాలములో వచ్చువానిగా తెల్పుచున్నవి. అనేక శ్లోకముల తాత్పర్యము. మనుష్య సామాన్యముగా పైశకునములు యోగసూచకములని యెఱిగియున్నదే.

"అథచాపి మహాప్రాజ్ఞ! బ్రాహ్మణానాం మయా శ్రుతమ్
పురా పితృగృహే సత్యం వస్తవ్యం కిల మే వనే.
లక్షణిభ్యో ద్విజాతిభ్యః శ్రుత్వాహం వచనం గృహే
వనవాసకృతోత్సాహా నిత్య మేవ మహాబల!

ఆదేశో వనవాసస్య ప్రాప్తవ్యస్స మయా కిల;
సా త్వయా సహ తత్రాహం యాస్యామి ప్రియ నాన్యథా!"
(సాముద్రికము) అయోధ్యాకాండ ౨౯ సర్గ.

శ్రీరామచంద్రమూర్తి అరణ్యమున కేగుచుండగ సీతాదేవియును వైన మరియొకను. రామచంద్రమూర్తి నిప్రయాణమును వారింపుచుండగ నాపె పలుకు చున్నది. 'పూర్వమందు నేను పితృగృహమున నుండగ సాముద్రిక శాస్త్రజ్ఞు లరుదెంచి నా లక్షణంబులం బట్టి నా వాలుగు వత్సరంబు లరణ్యవాసము నుడివిరి. నేను దానిఫల మనుభవింపవలెను గనుక తప్పక వచ్చెద' నని శ్లోకములయందున్నది.

"విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవః శుభాననః;
గూఢజత్రుస్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనైశ్శ్రుతః.
దుందుభిస్వననిర్ఘోషః స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్;
సమస్సమవిభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః.
త్రిస్థిర స్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమ స్త్రిషు చోన్నతః;
త్రితామ్ర స్త్రిషు చ స్నిగ్ధో గంభీర స్త్రిషు నిత్యశః.
త్రివలీవాం స్త్ర్యవనత శ్చతుర్వ్యంగ స్త్రిశీర్షవాన్;
చతుష్కల శ్చతుర్లేఖ శ్చతుష్కిష్కు శ్చతుస్సమః.
చతుర్దశసమద్వంద్వ శ్చతుర్దంష్ట్ర శ్చతుర్గతిః;
మహోష్ఠహనునాస శ్చ పంచస్నిగ్ధోష్టవంశవాన్.
దశపద్మో దశబృహ త్త్రిభి ర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్
షడున్నతో నవతను స్త్రిభి ర్వ్యాప్నోతి రాఘవః."
సుందరకాండ. ౩౫ సర్గ.

ఆంజనేయస్వామి సీతాదేవితో విశ్వాసముతో శ్రీరామచంద్రమూర్తివారి రూపరేఖా విలాసాదిక ములు చెప్పుచున్నాడు. పై శ్లోకములయందలి లక్షణము లన్నియు సాముద్రిక పరిభాషలోనే యున్నవి.

లక్ష్మణా! నయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ;
కురుష్వావసథం సౌమ్యం వాసే మేఽభిరతం మనః.
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రి ర్వివిధాన్ ద్రుమాన్;
ఆజహార తత శ్చక్రే పర్ణశాలా మరిందమః.
తాం నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రామ స్సుదర్శనామ్;
శుశ్రూషమాణ మేకాగ్ర మిదం వచన మబ్రవీత్.
ఐణేయం మాంస మాహృత్య శాలాం యక్ష్యామహే వయమ్;
కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే! చిరజీవిభిః.
మృగం హత్వానయ క్షిప్రం లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ!
కర్తవ్య శ్శాస్త్రదృష్టో హి విధి ర్ధర్మ మనుస్మర.
భ్రాతు ర్వచన మాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా;
చకార స యథోక్తం చ తం రామః పున రబ్రవీత్
ఐణేయం శ్రపయ స్వైత చ్ఛాలాం యక్ష్యామహే వయమ్;
త్వర సౌమ్య! ముహూర్తోఽయం ధ్రువశ్చ దివసోఽప్యయమ్
వాస్తుసంశమనీయాని మంగళాని ప్రవర్తయన్.
వేదిస్థలవిభాగాని చైత్యాన్యాయతనాని చ;
ఆశ్రమస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః."
వాల్మీ. అయోధ్యాకాండ. ౫౬ సర్గ.

"తాం వృక్షపర్ణచ్ఛదనాం మనోజ్ఞాం
యథాప్రదేశం సుకృతాం నివాతామ్;
వాసాయ సర్వే వివిశు స్సమేతా
స్సభాం యథా దేవగణా స్సుధర్మామ్."

పై శ్లోకములను బట్టి శ్రీరామచంద్రమూర్తిగారు వాస్తుశాస్త్రప్రకారము పర్ణశాలను నిర్మింపఁజేసెననియు శాస్త్రము ననుసరించి గృహప్రవేశ మొనరించెననియు తెలియుచున్నది.

ఈప్రకారముగనే శ్రీమద్రామాయణమున ఫలిత జ్యోతిషప్రచారము పెక్కుస్థలములయందు గలదు. ఇందునుండి శ్రీమద్రామాయణకాలమందే మనభారతీయులు ఫలితజ్యోతిషముయొక్క ప్రచారమందు నిష్ణాతులని తెలియుచున్నది.

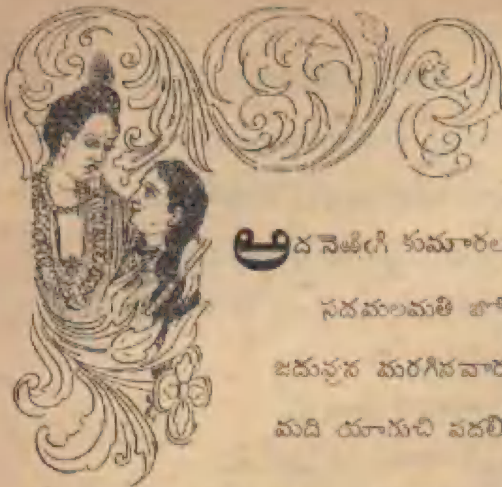
ఇప్పటివఱకు శ్లోకములను బట్టి జ్యోతిశ్శాస్త్రస్వరూప మును చెప్పబూనినవారు ముందుగ ఫలితభాగమునందలి సిద్ధాంతగణితభాగముల నేకపఱచుదురు. కనుక నిందు ఇంతవఱకు ప్రాచీనుల ఫలితజ్యోతిషజ్ఞానము ననుసరించి ముచ్చటించితిని. ముందు ఫలితజ్యోతిషము ననుసరించి ప్రత్యేకముగ జాతకభాగము ననుసరించి విపులముగ వ్రాసెదను.

సర్వాంశము సంగ్రహించి భాషాసాంప్రదాయ ములను కవితాడంబరములను విడనాడినందులకు భాషాభిమానులు మన్నింతురుగాక!

ప్రేమతత్త్వము

ఘల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

ప్రేమతత్త్వనిరూపణము
(ప్రథమభాగము)

అదనెఱిఁగి కుమారులకును,
సదమలమతి బోధచేసి చదివించినచోఁ
జదువన మరగినవారల,
మది యూగుచి వదలి వెనుక మరలదు కనుఁడ!

సీ. రఘువంశరసము నారంభించు రసన నై, షధమాధురిం గ్రోలసాగికున్న?
దశకుమారచరిత్ర దరిసించుటకున్నలు, కాదంబరీశోభఁ గాంచకున్న?
శాకుంతలోత్తరచరిత భూషితబుద్ధి, ముద్రాదులనువాల్చి మురియకున్న?
కువలయానందంబుగొను మది గంగాధర ప్రకాశంబులఁ గ్రోలకున్న?
గీ. దివ్యరామాయణ సరస్వతిమ హీతి, మానసపారాయణ పరాయణానసంబు
మఱచునే బుధసంస్తూయమానచరిత, భాగవతభార తేందిరా ప్రార్థనంబు?

చ. కనుగొన దిక్ప్రదర్శనముగా వచియించితిఁగాని సంస్కృతం
బున సనురక్తిఁ గాంచుమనముం దమసంకకు లాగునట్టి క
ల్పనపదసౌష్ఠవంబు రసభావసమృద్ధియు సాహితీగుణం
బెనసిన గ్రంథరాజములు నెన్నిటి నియ్యెడ నెన్ననయ్యెడిన్?

సీ. ఆలపెద్దనార్యు తియ్యనిపల్కు లాలించి, భట్టుచెక్కని కులుకుపల్కు లెఱిఁగి
కృష్ణరాయలప్రౌఢ గీర్భావ మూహించి, ధూర్జటివాక్య మాధుర్యమాని
నందితిమ్మనమాటలందంబు తిలకించి, నరసింహానుజులు కర్ణములఁ గ్రోలి
రామభద్రునివచో రామణీయక మెంచి, రామకృష్ణునివచః ప్రౌఢి వ్రాలి
అబ్బనకవిమనోహరభాష మెచ్చించి, తిమ్మయ్యవచన సౌందర్య మరసి
శంకరకవివాక్య సంపత్తి గుర్తించి, గౌరనమంత్రుల గారవించి
వేంకటపతిపల్కు విన్నాణములు గాంచి, వేంకటకవివచో విభవ మెంచి
నారాయణోక్తి ప్రచారచాతురిఁ గాంచి, యితరసత్కవివాక్కు లెఱిఁగి తిరిగి
సూరనార్యునికొత్త పొంకములు నేర్చి, పెరభద్రునివాణి వినుతి చేసి
శ్రీనాథకవినాథు సింగారములు నేర్చి, పోతనార్యునిభక్తిఁ బూజచేసి

రంగనాథునిసవారంభరంగమునఁజొచ్చి, భాస్కరాదులరామ భక్తిఁ బొగడి
సోమునిమహిమంబునరాచి చేతులుమోడ్చి, కేతనాదులమహాఖ్యాతి కలరి

గీ. ఎంద ఱెందఱుసూక్తు లింకెన్ని యేని, యరసివచ్చు కుమారవిద్యానురక్తి
తుట్టతుదకుఁ గవిత్రయధుర్యభవ్య, దివ్యవాణీ సుధాంబుధిఁ దేలకున్నె!

గీ. విద్యనేర్చుట సదసద్వివేకమునాల, నైన యాముష్మికంబున కనుట సత్య
మైన, నయ్యది ధనమునాలనైన కేవ, లైహికంబున కుపయుక్త మగుచునుండె.

మ. పరసారస్వతసీరధిం దరిచి విద్యావామృతం బాని బా
లురు నిర్నిద్రమతిం బరీక్షలఁ గృతార్థుల్ గాకొకో! కాని యు
క్కరుఁ దెవ్వండయినన్ సహస్రశతసంఖ్యన్ దానిఁ బ్రేమించినన్
బరమార్థంబున కెల్ల వారలయభిప్రాయంబు వీక్షింపుఁడీ!

మ. పురవాసక్రమ మర్థనాశకమనోబుద్ధిభ్రమల్ సైఁచి దు
ర్భరనిర్బంధనిబంధనాంగలకలాభ్యాసంబు గావించుచుం
దురుగాదే యిప్పు డెల్లవారు కులవృత్తుల్ గూడఁ గ్రేడించి దు
ష్కరసేవాకలితాధికారధనభోగఖ్యాతికామంబులన్!

గీ. కాని యౌవనమునుగూర్చి మానసంబు, ధనము భోగంబు సమకూర్చి తనుప్రఁ దనిపి
యులరఁ జేయునుగాన విద్యానురక్తి, యిరుతెఱంగుల నాత్మార్థమే నిజంబు.

క. ఈగతిఁ గౌమారము వడి, నేగఁడిలెటి యౌవనంబు నేతెంచుఁ దనూ
భోగానురక్తి కప్పుడు, లోఁగుదు రెల్లరును గామలోలుపబుద్ధిన్.

గీ. ఇదియె నైసర్గికప్రేమ మెసయునట్టి, నాలుగవమార్పు, దీనిచందం బభూత
పూర్వ, మిదిగాదె లౌకికపూరుషార్థ, కామధామంబు దంపతిప్రేమ మనఁగ.

క. చదువనివారని చక్కఁగఁ, జదివినవారనుచు శంకనలుపక మనఁజాఁ
దుదియని యెంచక యౌవన, పద మెల్లరమదుల నొక్కమాడ్కిఁ గలఁచుఁగా!

సీ. నవనవోన్మేషమానసనారసంబుఁ గొం, దఱ సేయు మస్తదంతావళంబు,
విద్యావివేకపుష్పితబుద్ధివల్లరి, నూఁచముట్టుగ నూఁచునోరుగాలి,
లోకవృత్తాంత మాలోకింప వికసించు, కందోయిబంధించు గాఢతమము,
సర్కథాకర్ణనాసక్తకర్ణములోన, శృంగారమంత్రంబు చెప్పగురువు,
వినయనయధియుక్తిధులార్చు వేడివడగు, కుటిలసాహసవిధిఁ గూర్చు కుంజనేఁడు,
మంచిచెడ్డలు మఱపించు మత్తుమందు, వగుచుఁబొడమూపు వచ్చిన యౌవనంబు.

చ. పాపవిహీన ముగ్ధత పసాయపరీతము నైన ఘోరసం
సారముఁ జొచ్చు జీవి సహజంబుగ జవ్వనమందు దానికిం
గారణ మాశరీరసుఖకాంక్షయె దానికి సాధనం బగుం
గోరినకాంత కాంతునకుఁ గోరినకాంతుఁడు కాంత కబ్బుటల్.

చ. పరిణయనిశ్చయం బనెడిభాగ్యము నాటినయట్టిపత్తులై
కరమును బట్టువేళ మొలకల్ పొడమం జిలునవ్వుచూపులన్
బెరఁగి తలంపు సిగ్గు గనిపించరసోక్తులఁ బూచి యువ్వధూ
వరహృదయానురాగరసవల్లులు కూడికఁ గాచు నేకమై.

సీ. ప్రాణనాయికమేను బంగారుబొమ్మగా, సింగార మొనరించి పొంగువారు
కాంతాంగవల్లరి కాంచనవల్లిగాఁ, గాంచి యానందంబు గాంచువారు
మంజుభాషిణిపల్కు మాధ్వీరసంబుగాఁ, గ్రోలి మైమఱపునఁ దూలువారు
హరిణాంకవదనయపాంగవీక్షారేఖ, తమభాగ్యరేఖగాఁ దలఁచువారు
గీ. పక్వబింబాధరోష్ఠచుంబనఫలంబు, తనువు లెత్తినఫలముగాఁ దలఁచువారు
గాఁగ జాయానురాగసంక్రాంతహృదయు, లగుచు నానంద మొందనిమగలు గలరె?

సీ. భావజాలత్రపాబహుమానవలమాన, దరమానవీక్షణోదరములందు
జీవారుణాధరాంచితలాసనవిలాస, దరహాసచంద్రికోదరములందు
పరకుందవాసనాభాసమానాననమా, దరప్రేమధారణోదరములందుఁ
బహుహాసపరిరంభపరిచితాదరచిత్తా, దరనర్మభాషణోదరములందు
గీ. రూఢగాఢాతిగాఢసంప్రాప్తమగుచుఁ, గానవచ్చెడిస్వీయముగ్ధానురాగ
వల్లరులఁ బెంచునమకూలవల్లభులకు, స్వాదుశృంగారరసఫలాస్వాద మరుదె?

చ. తరుణము వేచి కూర్చుసుఖదాయకభోజనపానశయ్యలన్
సరసవచోవిలాసములఁ జందనచర్చలఁ గమ్మతావిక
ప్పురపు విడెంబులన్ వలపు పొంగఁగఁ దన్పుచు మానినీమణుల్
పతులకుఁ గూర్చుచుండు రసవద్గుణాభరణాభిరామలై.

చ. చెలువము దీర్చు మేల్నగలు చీరలు రైకలు లేకయున్న న
క్మలి మెయి దాల్చి యందమున మించె నొకో యనఁ గొంద ఱంగనల్
చెలువ్రలఁ గూర్మిఁ గాంచి సుఖలీలలఁ దేలుదు రెందు నాథులన్
వలచినభామినీమణులు భాగ్యము భోగ్యము లెన్నఁగొందురే?

చ. కులమును శీలమున్ బలుకుఁ గోర్కియు నొక్కటి గాఁగఁ జిత్తముల్
గలిసినదంపతుల్ సమముగాఁ జవిగొందురు ప్రేమబద్ధులై
కలిమియు లేమియున్ సుఖముఁ గష్టము నెల్లయవస్థలందు నే
నుల నెడఁబాయునంతకు వినోదవిషాదము లారగించుచున్.

ఉ. ఎంతటికష్టమైనను సహింతురు కూరిమి గల్గు కాంతలున్
గాంతులు గూడి కష్టములు గాఁపుర మందునె యొంచఁ జిత్తవి
శ్రాంతి రొసఁగుకొంచును బరస్పరభావిసుఖాభిలాషఁ దుః
ఖాంతమునన్ సుఖంబుఁ గనునాసలు నైజము గావె జీవికిన్?

గీ. అతికి యతుకనియ ట్లుండునాలుమగల, యంతరంగంబు లొకటిగా నదుకఁజాలు
నందనానందరసము చెందంబు లారఁ, గ్రోలి సుఖయింత్రు దంపతుల్ కూర్మి వెలయ.

సీ. కొడుకుఁ గూఁతుల నెత్తికొని నెత్తిఁ గొని యాస్యముల నద్దుకొని ముద్దుగొనెడువారు
లాలారసస్యందిబాలాంగపరిరంభ, లీలాసుఖంబులం దేలువారు
పుత్రులతొక్కువవ్వులు చిల్కు తేనియ, లొల్కుపల్కులు విని కుల్కువారు
మంజుమందానందకందబాలక్రీడ, లందంబుఁ గని వేడ్క నందువారు

గీ. ఐహికాముష్మికసుఖంబు లందు టిక్కు, నందనులె యంచు నానంద మొందువారు
గాఁగఁ గడగండ్లఁ బడి వారిఁ గాచునట్టి, జంతులపుత్రపూర్ణవాత్సల్య మరుదె?

క. ఈమెయి వడి నుచితంబుగఁ, బ్రేముడి సత్యాంత మొప్ప వెలయుచు నడుమన్
గామక్రోధగతం బయి, తామస మయి లోక మెల్ల దండడివెట్టున్.

ఉ. దారసుతాదిబంధము యథార్థముగా నెఱ నమ్మి వారి కె
వ్వారికి నెట్టిలోపము సహాయము రాదగ దంచు నెన్నియో
దారుల వారికిన్ సుఖము దార్పఁగ నెంచుచు వారె తాముగా
వారియుపాయమే తమయుపాయముగాఁ గనుచుండరే జనుల్?

చ. ఒకనికి నొక్కఁడే కొమరుఁ డుండెను బో తన కామితార్థుఁడే
సకల మటంచు వాఁడు కడుసంతస మందును గాన వాని ప్రే
మముఁ గుడు రాసుతుం డగఁడు మై విడినాడిన వాఁడుఁబొంది రెం
డ్రికిఁ గనుపట్టు నెల్లపుడుఁ బ్రేమప్రభావ్యాల నూఁగులాడుచున్.

చ. కొమరులు పల్వు రుండిరి రసుకొంసము వారలలో నొకండు కా
లముగతి నొంది తండ్రి యుదిలంగొన నాపులు వచ్చి యున్నగా

కొమరులఁ జూచికొమ్మ మదిఁ గుందకు మన్నను ప్రేమసూత్రబం
ధము మృతపుత్రుతోఁ బితయెదన్ మఱియింత బిగించు కుండునే?

ఉ. తనయుఁడు తప్పదారిఁ బడి ద్రవ్యము దుర్వ్యయ మాచరించుచున్
దన కపకీర్తి తెచ్చె నని తండ్రి మనస్ విసుఁ గెత్తి పోఁడు ద
ప్పిన మఱి చావ నిమ్మనుచుఁ జేరఁగ నీయఁడు కొంప కప్పు డా
చెనఁటికిఁ గీడు మూఁడె నని చెప్పినచోఁ బిత పర్వు లెత్తఁడే?

ఉ. పిల్లలు తీవ్రరోగపరిపీడిత మొందిన వేళ వారిపా
ల్వెల్లను వేంకటేశ్వరున కిచ్చెద మంచును జబ్బు మళ్లినన్
జల్లఘటంబు పోఁతులను జాతర కిచ్చెద మంచు దేవికిన్
దల్లులు మ్రొక్కుకొందురుగదా! కనుఁ డీతపయానురాగముల్.

గాఢప్రేమ

క. ఒకయెడ నాటిన ప్రేమం, బొకలంకము గాఢమును నహార్యము నహజం
బకుటిల మై యొప్పును వె, న్కకు వెంకియుఁ బోదు దానికార్యము గనుఁడీ!

చ. మరణము దాసినంత నొకమానిని భర్తపదంబు లంటి యీ
చరణసరోజసేవ నిహసౌఖ్యము గాంచు ఋణంబు తీఱె నీ
స్మరణమె యింక నాకుఁ బరసౌఖ్య మొసంగెడు నంచు బాష్పసం
భరదనురాగదృష్టిఁ గనసారఁగఁ గన్గొని చేరె నాకమున్.

చ. పరమతిశీలవృత్తిసమభావనమంచితదంపతిద్వయిన్
బరమపదంబుఁ జేరె నెలప్రాయమునం దలసాధ్వి యాసతీ
విరహవిషాదసాయకవిభిన్నమనస్కుఁడు నామెదీర్ఘసం
వరనమునానురాగకలఁ దత్ప్రతిమం గనుచుండు నెప్పుడున్.

చ. ఒకనిజుపేదవాఁడు మృతినొందిన ప్రేయసిదేహ మీయఁగం
బకనముఁ బూడ్చి యం దరుఁగు దీర్చి నిచ్చ గడించుకూలి నిం
చుక నొకపంచు పూలు గొని సూనుని గూడి దినాంతవేళ వే
దికకడ కేగి యం దిడి సతిన్ స్మరియించు నదెంతకూర్మియో!

చ. తరుణవయస్కుఁ డుత్తముఁ డుదారమనస్కుఁ డపుత్రుఁ డర్థసం
భరితుఁ డొకండు సాధ్వి యగుభార్య గతించినయంత పెండ్లియున్
బరిణయ మాడ కాత్మసుఖవాంఛల నన్నిటి ద్రోచిపుచ్చి యా
[illegible]

ధర్మతత్త్వము

పండిత నేమాని వేంకట నరసింహశాస్త్రి గారు, కావ్యతీర్థ

"ధరతిలోకాన్ ధ్రియతేపుణ్యాత్మభిరితి వా ధర్మః" అను వ్యుత్పత్తులవలన నిశ్శ్రేయస ...ద్ధి కలిగించునది ధర్మము. ఆచార్యప్రేరిత ...గు యాగాదులను జేయుటయే ధర్మ ...ని జైమినికృత మీమాంసాదర్శనమందు ...డు.

"...నవ శ్రేయస్కరస్స ఏవ ధర్మశబ్దేనోచ్యతే"
(మీమాంసా శాబరభాష్యం)

...ఏది మంగళజనకమో యదియే ధర్మము. ...రణానంతర మేదియు వెంటరాదు కాని ధర్మ ...క్కటియె యనుసరించును. ధర్మము ...త్రుసమంటిది.

"...ఏవ సుహృద్ధర్మో నిధనేప్యనుయాతియః,
శరీరేణ సమంనాశం సర్వమన్యత్తుగచ్ఛతి."
హితోపదేశము.

ధర్మము వేరువేరువర్ణములవారికి వేరు ...విధముగ నుండును. ఏకాదశ్యనుష్ఠానము ...హ్మణులకు ధర్మమెయో యది క్షత్రియుల ...ర్మము. ఎద్యది క్షత్రియులకు ధర్మమో ... భూసురుల కధర్మము. వర్ణానుకూలమైన కార్యము ధర్మము. వర్ణప్రతికూల కార్యమధర్మము. వ్యాఘ్రము జీవహింసఁ జేయును. అదియే దానికి ధర్మము. మానవుఁడు జీవహింసను గావించిన వానిధర్మమునకు విరుద్ధము. సమాజము ననుసరించి కార్యకరణము సమంజసము. వర్ణాశ్రమములకు ధర్మములు భిన్నభిన్నములుగా నుండును. ఆధర్మసంచయము నాచరింపకుండిన నాశ్రమధర్మముల నుల్లంఘించినవా రగుదురు. ఆశ్రమధర్మములను పాటింపకుండుట యధర్మము. బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసమను నాలుగాశ్రమములు హిందూమతమునఁ గలవు. అట్టి చతుర్విధాశ్రమధర్మముల నాచరించిన మోక్షము చేకూరును.

"సర్వేషామపి చైతేషాం వేదస్మృతివిధానతః,
గృహస్థ ఉచ్యతే శ్రేష్ఠః సత్రీనేతాన్ బిభర్తి హి"
(మనుస్మృతి)

ఆశ్రమచతుష్టయములోను గృహస్థాశ్రమ మత్యుత్తమము. కుటుంబి, బ్రహ్మచారిని,

వానప్రస్థుని, యతిని బోధించును. ఆశ్రమ ధర్మము లీక్రింద నుదాహరింపఁబడినవి.

"చతుర్భిరపి చైవైతే నిత్యమాశ్రమిభి ర్ద్విజైః, దశలక్షణకో ధర్మస్సేవితవ్యః ప్రయత్నతః; ధృతిః క్షమా దమో ఽస్తేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః, ధీర్విద్యా సత్యమక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణం; దశ లక్షణాని ధర్మస్య యే విప్రాస్సమధీయతే, అధీత్య చానువర్తంతే తే యాంతి పరమాం గతిమ్." (మనుస్మృతి)

ధృతి, క్షమ, దమము, అస్తేయము, శౌచము, ఇంద్రియనిగ్రహము, ధీ, విద్య, సత్యము, అక్రోధము ననునవి ధర్మలక్షణములు. ఈ దశలక్షణములు గలవాఁ డుత్కృష్టగతి నొందును. ఇవి యన్నివర్ణములవారికి నన్ని యాశ్రమములవారికి నాచరణీయములు. బ్రహ్మచర్యము, సత్యము, తపస్సు, దానము, నియమము, మొదలగు ధర్మాంగములచేత ధర్మ మభివృద్ధినొందును.

"అద్రోహశ్చాప్యలోభశ్చ దమో భూతదయా తపః, బ్రహ్మచర్యం తపస్సత్యమనుక్రోశః క్షమాధృతిః, సనాతనస్య ధర్మస్య మూల మేత ద్దురాసదమ్."

(మత్స్యపురాణము)

అద్రోహము, అలోభము, దమము, భూతదయ, బ్రహ్మచర్యము, సత్యము, అనుక్రోశము, క్షమ, ధృతి మొదలగునవి సనాతనధర్మమూలములు.

"శ్రాద్ధకర్మ తపశ్చైవ సత్య మక్రోధ ఏవచ, స్వీయదారేషు సంతోష శ్శౌచం విద్యా నసూయతా, ఆత్మజ్ఞానం తితిక్షాచ ధర్మ స్సాధారణో నృప!"

శ్రాద్ధకర్మ, తపము, అనఁగా స్నానము, దానము, పూజ, హోమము, జపము, సత్యము, అక్రోధము, స్వీయదారసంతోషము, విశుద్ధత, విద్య, అసూయారాహిత్యము, ఆత్మజ్ఞానము, తితిక్ష మున్నగునవి సాధారణ ధర్మములు.

ఆర్యు లెద్దాని నాచరింతు రదియె ధర్మము. ఆగమవేదులు దేనిని గర్హింతు రది యధర్మ మని విశ్వామిత్రునిమతము.

"యమార్యాః క్రియమాణం వై సంశ స్త్యాగమవేదినః, స ధర్మో యం విగర్హంతి త మధర్మం ప్రచక్షతే."

ధర్మశబ్దమున కిట్టి యర్థములు గలవు. ధర్మశబ్దము సంస్కృతభాషాపదము. గీర్వాణ భాషయం దీశబ్దమున కేయేయర్థములు గలవో యవియన్నియు నాంధ్రభాషలో వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. అతిప్రాచీనమైన ఋగ్వేదమం దిటులు ధర్మశబ్దనిర్వచనము గలదు.

"త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్య అతో ధర్మాణి" (ఋక్)

పరమేశ్వరుఁ డాకాశమధ్యమున త్రిపాదపరిమితిగల స్థానమును నిర్మించి లోకములు సకలధర్మములను ధరించునటుల నొనర్చుచున్నాఁడు. ఇచ్చట ధర్మశబ్దమునకు జగన్నియామకమైన నియమసమూహ మని యర్థము.

మనుస్మృతి ద్వితీయాధ్యాయమున ధర్మ విచారణ యిట్లు చేయఁబడినది. రాగద్వేషములు లేని విద్వాంసులు సమాజములో నే నియమమును పాలించునో యదియే ధర్మము.

పురాణములయందును శాస్త్రములయందును ధర్మశబ్దమునకనేకార్థము కల్పింపఁబడక భిన్నార్థములు కల్పింపఁబడినవి.

"అహింసాలక్షణో ధర్మో హింసా చాధర్మ లక్షణా" (మహాభారతము)

"విహితక్రియయా సాధ్యో ధర్మః పుంసాం గుణోమతః, ప్రతిషిద్ధక్రియాసాధ్యస్సగుణో ధర్మ ఉచ్యతే" (ధర్మదీపిక)

ఏ కార్యమువలన మానవసమాజమునకు మేలు గలుగునో యదియే ధర్మము. శాస్త్రసమ్మతమగు కార్యాచరణమువలన మంగళమే కాని యమంగళము కలుగదు.

"వేదప్రణిహితో ధర్మో హ్యధర్మస్తద్విపర్యయః" (శ్రీభాగవతము)

వేద ప్రణిహితం ధర్మకర్మ తన్మంగళం పరం" (బ్రహ్మవైవర్తము)

శాస్త్రము—"శిష్యతేఽనేనేతి శాస్త్రం" త్రమనగ శాసనవాక్యము. పుత్రుని మంగమును గోరుచుండు తండ్రి సంతానముయొక్క ల్యావస్థయందు "లాలయేత్ పంచవర్షాణి వర్షాణి తాడయేత్" అను న్యాయమున కుని దండించును. అట్లు లేఋషులు లోకులు ర్మభ్రష్టులగుదురని భావించి శాసనవాక్యము గాని విధివాక్యములనుగాని రచించిరి. ర్మకార్య మాచరించిన బాధ జనించును. దువలన సహజవృత్తికి గౌరవ ముండఁజాలదు. ఎట్టి కార్యమాచరించుటకు సాహసము పుట్టదు. కాబట్టి ధర్మాచరణముకై శాసన వాక్యములు పుట్టినవి. సిపాయిని జూచినగనే భీతిజనించుటలు ధర్మసూత్రములను వీక్షించినంత సాధ్వసము జనించును. అట్టిభయముండకుండిన ప్రకృతియు మానవమునకుఁ దోఁచిన కార్య మాచరించి భ్రష్టమగును. లోకమొక్కటియైనను భిన్నభిన్నమార్గములను బట్టును. ఇట్టిదురవస్థ సంభవించుచునుగదా యని యాలోచించి ఋషులు సత్కార్యము యొక్క స్వరూపము ఫలము సుఖము నొందలగునవి జన్మించునట్లు ధర్మవర్ణనము గావించిరి. ఈ సందర్భమునఁ గొన్ని యుదాహరణము లావశ్యకములు.

"ప్రతిపది కూష్మాండం నాశ్నీయాత్"

ప్రతిపత్తునాఁడు కూష్మాండమును దినఁగూడదు. ఈ నిషేధవిధి ననుసరించి గుమ్మడికాయ తినుటవలన దోషమేమి యని ప్రశ్నించిన "కూష్మాండే చార్థహానిస్స్యాత్" "కూష్మాండభక్షణమువలన అర్థహాని కలుగునని సమాధానమును జెప్పవలయును. ఈ విషయమే తిథితత్త్వమను గ్రంథమున వర్ణింపఁబడినది.

"కూష్మాండే చార్థహానిస్స్యాత్ బృహత్యాం నస్మరేద్ధరిం, బహుశత్రుః పటోలే స్యాత్ ధనహానిస్తు మూలకే"

అందుచేత విధివాక్యములు క్షేమదాయకము లగుటచే వాని నుల్లంఘింపరాదు. నిషేధదివసంబునఁ గూష్మాండమును దినకుండిన నవశ్యము శరీరమునకు మనస్సునకు నుపకారకమగును.

ప్రభువాక్యములను సేవకుఁడు శిరసా వహించునట్లు శాస్త్రవాక్యములను లోకము మన్నింపవలసినదే! కాబట్టి కూష్మాండభక్షణమునం దట్టి ప్రవర్తింపవలయును.

"చతుర్దశ్యష్టమీ చైవ అమావాస్యా చ పూర్ణిమా, పర్వాణ్యేతాని రాజేంద్ర! రవిసంక్రాంతి రేవ చ, స్త్రీతైలమాంససంభోగీ పర్వస్వేతేషు వై పుమాన్, విణ్మూత్రభోజనం నామ ప్రయాతి నరకం మృతః", అను ప్రమాణమునుబట్టి "పర్వణి మాంసం నాశ్నీయాత్" అను నిషేధవాక్యము ననుసరింపవలయును.

ఒకవంక విధినిషేధవాక్యములు. వేఱొకవంక విధినిర్దిష్టకార్యములు. అందొకటి రెండు వాక్యములను జేర్చుకొనుచుంటిని.

"మాఘే మాసి సితే పక్షే పంచమీ యా శ్రియః ప్రియా, తస్యాం పూర్వాహ్ణ ఏవేహ కార్యస్సారస్వతోత్సవః."

(తిథితత్త్వము)

ఈ ప్రమాణమునుబట్టి "పంచమ్యాం శ్రియం పూజయేత్" అను విధిశాస్త్రము ననుసరింపవలయును.

"ఏకాదశ్యా ముపవసేత్" అనువిధి ననుసరించి యేకాదశినాఁ డుపవాసముండవలయును. అందుకుఁ బ్రమాణము:

"ఏకాదశీ సదోపాస్యా పుత్రపౌత్రవివర్ధనీ, భుక్త్వా యో మానవో మోహాత్ ఏకాదశ్యాం స పాపకృత్."

(తిథితత్త్వము)

అమావాస్యనాఁడు పితృశ్రాద్ధమును జేయవలయును. అందుకుఁ బ్రమాణము

"నిరాశాః పితరో యాంతి శాపం దత్త్వా సుదారుణమ్."

అను ప్రమాణము ననుసరించి "అమావాస్యాం పితృభ్యో దద్యాత్" అను విధిని ఆచరింపక తీరదు. "రోచనార్థా ఫలశ్రుతిః" అను వాక్యముద్వారా రుచిలేక ప్రవృత్తిగాని అరుచి లేక నివృత్తిగాని కలుగుచున్నది.

"పిబ నింబం ప్రదాస్యామి ఖలు తే ఖండలడ్డుకం, పిత్రైవ ముక్తః పిబతి న ఫలం తావదేవ తు."

పుత్రనిరామయారోగ్యమును గోరి తండ్రి లోభపెట్టి సంతానమును చేదుమందును త్రాగునట్లు చేయును. ప్రజలకుశలమును గోరి శాస్త్రము ఫలాఫలములచే నజ్ఞానులను లోభపెట్టి సత్కార్యములను చేయువారలనుగా నియమించును. బాలకుఁడు మోదకము దుండెడిలోభమునఁ దిక్తౌషధమును సేవించును. కాని జనకుఁడు బాలునకు మోదకము నీయఁడు. అటులనే శాస్త్రమును నిర్దిష్టకార్యము నాచరించువారికి యథోక్తఫలము నీయదు. పుత్రుఁడు నిరోగవంతుఁడై యుండుటయే తండ్రి యిచ్ఛ. శాస్త్రము ప్రజావర్గమునకు మొదట సుఖమును స్వాస్థ్యమును గలుగఁజేయును. పిదప శాంతిభావము నందఁజేయును. పితృప్రోత్సాహము వలన పుత్రుఁడు చేదుమందు త్రాగి రోగము లేనివాఁ డగును. కాని మోదకము నందినఁడు. ఆవిధముగనే శాస్త్రప్రేరణమువలన శాస్త్రోక్త

ష్టమార్గము నవలంబించిన మానవుఁడు రాహ్యాధ్యాత్మికలాభముల నెందును. కాని శోభనీయఫలమును బొందఁడు.

అందుచేత ఋషులు స్థిర బుద్ధిగల వారై యాత్మజ్ఞానముద్వారా జనసాధారణము యొక్క హితమునకై పెక్కు ధర్మవచనములను రచియించి కీర్తివడసిరి. అందులకే శాస్త్రవాక్యముల యావశ్యకత. అట్లు ధర్మవాక్యములన్నియు గ్రంథాకారమును దాల్చి ధర్మశాస్త్రరూపమునఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందినవి.

వాన ప్రస్థుని విభ్రమము

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి

సాహితీసమితిసభాపతి

౧

శ్రీ మనోహార మైన సాయంతనమున
ఇష్ట సఖులతోఁ డఁ బఠమున నేగుచుండ
శ్వ-జము గొల్చి తోఁచె నీయాననంబు
రసిపైఁ దేలియాడెడి జలజమట్లు!
మధుపమై పోయె నపుడె నామానసంబు
నీముఖాబ్జముపై వ్రాల నిలవేశి!
పాదయుగళంబు తోడనె పార్శ్వమునకుఁ
దిరిగి కదలఁగఁ జొచ్చె విధేయ మగుచు.

ందరద్వార దేశము నఁను దేవి!
వముగా నిల్చియున్న నీదేహయష్టి
ంపముపై వ్రాసి యాప్యలిబద్ధమైన
శివవిధమున నాకు విభ్రమము గొలిపె!
కజాతాక్షి! నావిలాదఁ బఱచినట్టి
త్రాక్షేపణావళి నిశితవిశిఖ
విశతి తాకఁగ నామనోవిహాగ మపుడె
పల్లటిలి వ్రాలె నీపాదపద్మములను!
నీ మనోహరవసననిర్భిద విమల
సాంద్రచిత్రితసహకారజాలకములు
మధ్యసీమను మిఁనాయమాన మగుచు
సంచలించెను నాదులోచనయుగంబు!

ప్రమదభరమున నీనిరాభరణసుంద
రాననసుధాంశుబింబమునందు నిలిచి
మరల దమ్యోఁ జకోరముమాడ్కి దేవి!
దివ్యరాగార్ద్రమైన నాదృష్టి యపుడు.
తేప్ప దమ్యెను నిను వీడి తరలి చనక!
మరలి చూచితి వీక్షణ మాలికలను
బఱపితివి శాంతగతిని నాపైన దేవి!
ధన్యతం గంటి నంచు నేఁ దలఁచుచుండ!

జయ సీతారామ్

(ఒక కథ)

పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహారావు గారు

౧

"జయసీతారామ్! జయసీతారామ్" అను పవిత్రాక్షరములు నడుమనడుమ నుచ్చరించుచు వ్యాఘ్రాజినమునఁ బద్మాసనస్థుఁడై యొక బైరాగి పంపాసరోవరతీరమున మహాలక్ష్మీదేవాలయమునకుఁ బ్రక్కగనున్న మామిడిచెట్టుక్రింద జపము చేసికొనుచుండెను. ఆహా! ఈ సరోవరతీరముననే కదా జానకీదేవికొఱకు జగదానందకరమూర్తియగు జానకీరాముఁడు "హా జానకీ" యని మహాకరుణముగ పిలపించినాఁడు! ఈసరోవరతీరముననే కదా శ్రీరామచంద్రమూర్తి దర్శనములనఁ గృతార్థములైన తనకనులతోఁ బ్రాపంచికపదార్థమేదియు నిఁకఁ జూడనొల్లక, జానకీరామభక్తాగ్రణియగు శబరి యగ్నిప్రవిష్టయై తనుత్యాగ మొనర్చినది! అదిగో! ఆ మహాత్మురాలు సిద్ధిపొందిన ప్రదేశము మనబైరాగి యెదుటివైపున నలువదిగజములదూరమున నున్నది. ఆతనివెనుకవైపున నంతకంటె దగ్గఱగా నున్నదే యాతపస్విని తప మొనర్చుకొన్నగుహ. బైరాగికి దక్షిణపార్శ్వమున నాల్గుబారలలోనున్న పంపాసరోవరములోని పక్షులు కిలకిలలాడుచున్నవి. ఎదుటి బోడి కొండపై సూర్యుఁడు కనకకాంతుల నుదయించుచున్నాఁడు. మహాలక్ష్మికోవెలలోని గంట గణగణ మ్రోగుచున్నది. 'జయసీతారామ్' అని బావాజీ గొంతెత్తి యఱచుచున్నాఁడు. ఎందఱో బైరాగులు మహాలక్ష్మిదేవాలయము చుట్టియున్న మండపములలోఁ గూరుచుండి చిలుముగొట్టములలోని పొగఁ బీల్చుచు దగ్గుచు సీతారామస్మరణ మొనర్చుకొనుచున్నారు.

అప్పు డచ్చటికొక్కయుత్తమకాంతయుఁ దలపైఁ బెద్దగంప పెట్టుకొనియున్న యొక్క కూలిదియు వచ్చిరి. ఆయుత్తమకాంత పంపాపవిత్రోదకమున స్నాన మాడి మహాలక్ష్మియాలయములోనికిఁ బోయి యాదేవిని సేవించి మండపములలో నున్న బైరాగులను జూచుటకుఁ బోవుచుండఁగా "అన్నపూర్ణామాయీ! ఆయిసే" యని కేకలువైచి యక్కడిబైరాగులందఱు నామె కాశిక్య మిచ్చిరి. అంతలోఁ గూలిది యచ్చటకు రాఁగ, గంపలో నున్న గోదుమపిండి, నేయి, కంది బేడలు, పంచదార మొదలగు పదార్థము లన్నపూర్ణమ్మ యెవరెవరి కెంత కావలయునో యిచ్చి వారికి నమస్కరించి తిరిగి యింటికిఁ బోవుటకై మండపపుమెట్లు దిగుచుఁ గుడివైపుననున్న మామిడిచెట్టుక్రిందిబైరాగిని

జూచి, "అయ్యో! ఆహారపదార్థము లన్నియు నయిపోయినవి. ఈ బైరాగిని జూడనే లేదు. రామరామ! ఎంతయపచార మొనర్చితి"నని లోన ననుకొని దగ్గఱ పట్టితట్ట చేతఁ బుచ్చుకొని తల వంచుకొనుచు నిలువఁబడిన దాసిని జూచి "నీవు మన యింటికిఁ బోయి యీమహాత్మునికిఁ గావలసిన భోజనసామగ్రి దెమ్మ"ని కన్నడభాషతో నాజ్ఞాపించి తా నాబైరాగి యొద్దకుఁ బోయి నమస్కరించి యచ్చట నిలువఁబడెను. "జయసీతారామ్" అని చేయి యెత్తి యాశీర్వదించి, "బైఠియే" యని యా బైరాగి యామె కాజ్ఞాపించెను. ఆమె యచ్చటఁ గూరుచుండి "మీ రిచ్చటకుఁ గ్రొత్తగా వచ్చినట్లున్నారు. స్వామీ! మీయూ రెక్కడి నుండియో యడుగవచ్చునా?" యని యచ్చ బాసతో నాతని నడిగెను. "బదరీనారాయణమునుండి" యని యాతఁ డాభాషనే ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. తరువాత నాతని నేమి యడుగవలయునో తోఁపక యూరకుండెను. అతఁడు కనులు మూసికొని ధ్యాననిరతస్వరూపుఁడై యుండెను. రామనామస్మరణ మొనర్చుకొనుచు నన్నపూర్ణ యక్కడనే నాల్గుగడియలు కూరుచున్నపిమ్మట దాసి భోజనపదార్థములతో వచ్చి వాని నామె యెదుట నుంచెను. బైరాగి కన్నులు తెఱచువఱకు వేచియుండి "స్వామీ! ఈ సేవకురాలిపైఁ గటాక్షముంచి యీవస్తువులను బరిగ్రహింపవలయు" నని ప్రార్థించెను.

బైరా: ఇవి నాకేల?

అన్న: మీరు భుజించుటకై సమర్పించుకొంటిని.

బైరా: క్షున్నివారణమునకు గోధుమపిండియు నేయియే కావలయునా?

ఈ యడవిలో నెన్నికోటులప్రాణులు జీవించుచున్నవో! వాని కన్నిటికి ఘృతపిష్ట శర్కరాదులు లభించుచున్నవా? అదిగో చూడుము, ఆ చెట్టున నెన్ని జీవమామిడిపండ్లున్నవో! నాలుగుపండ్లతో నాఁకలి శాంతింపదా? అది గాక సీతాన్వేషణకార్యమున మహాశ్రమ నొందుచు రామచంద్రమూర్తి యిటకు వచ్చి కందిపోయిన తన శ్రీపాదములను గడిగికొనుటచే నత్యంతపవిత్రములైన యీపంపాసరస్సలిలముల నమృతప్రాయముగఁ గ్రోలెదను. బస్! ఇంకఁ గావలసిన దేమి? జయసీతారామ్!

అన్న: స్వామీ! నాకు జ్ఞానమువచ్చినది మొదలిరువది సంవత్సరములనుండి యిక్కడ బసచేయు బైరాగులనెల్లర నిట్లే సేవించుచు నాతనువును ధన్యఁ జేసికొనుచున్నాను. నా ప్రార్థనము నిరాకరింపకుఁడు.

బైరా: నేను గ్రహింపనొల్లను. అంత మాత్రమున నీపుణ్యమునకుఁ గొదవ లేదు.

అన్న: స్వామీ! మీకొఱకు వానిని సమర్పించితిని. తరువాత మీ చిత్తము; నా భాగ్యము. నమస్కారము; నాకు సెలవిండు.

బైరా: జయసీతారామ్.

ఆమె యక్కడకు దాదాపుగా రెండు మైళ్ళదూరములో నున్న 'ఆనెగొంది'కిఁ బోయెను. ఇక్కడి గోధుమపిండిని బంచదారను గాని యెత్తుకొనిపోయెను.

౨

మఱునాఁ డుదయమున యథాపూర్వముగ నన్నపూర్ణమ్మ సరోవరతీర్థావగాహన మొనర్చి లక్ష్మీదర్శనము కావించుకొని మండపములలోని బైరాగులకుఁ బిస్టాదు లిచ్చి పోవుచుఁ జెట్టుక్రిందిబైరాగియొద్దకు వచ్చి నమస్కరించి కూరుచుండి చిన్నపుటికలోఁ బెట్టి తెచ్చిన లేత యనఁటిపండ్లు నాతనియెదుటఁ బెట్టి "స్వామీ! వీనినైన గ్రహింపుఁ" డని ప్రార్థించెను. అతఁడు "జయసీతారామ్" అని నిమ్మళముగ ననెను. స్వరమున నిన్న నున్న ఝంకార మీదినమున లేదు. నిన్నఁ బద్మాసనమునఁ గూరుచుండినవాఁ డీదినమున గొంతుకూరుచుండి మోకాళ్లపై శిరమును వ్రాల్చి చేతులను బిక్కలచుట్టు గట్టిగ నదిమి యేమో కాని వణఁకుచుండెను. "స్వామీ! అస్వస్థతగ నున్నారా" యని యన్నపూర్ణమ్మ యాతని నడుగ "జయసీ సీ" యని యనఁ బోయి పండ్లు దగ్గఱగఁ బడఁగఁ బైయక్షరములను బలుక లేక మూల్గెను. అన్నపూర్ణమ్మ మండపములలోని బైరాగులను ద్వరగ రండని పిలిచెను. గోదుమపిండి మెదాయించువారు కొందఱు, కండిపప్పులోని రాలు నేర్చి పాఱవైచువారు కొందఱు, రొట్టెలు కాల్చుటకు నిప్పు చేయువారు కొందఱు, గంజాయిజడలను దులుపువారు కొందఱు నై యాబైరాగు లెవ్వరు కూడ నామె పిలుపును మన్నింపలేదు. ఇంతలోఁ జెట్టుక్రిందిబైరాగి కంపమధికమగుచుండ హఠాత్తుగనే యటునిటు లూఁగి యట్టె వ్యాఘ్రాజినముపైఁ బడిపోయెను. అంత నన్నపూర్ణమ్మ యిది మన్నెపుజ్వరపు మూషా త్పక్క మని యనుకొని చప్పున దానిదానిచేత సందేడు చిదుగు లేరించి యాతనిచుట్టు మంట వేయించి యచ్చటనే కనుపెట్టుకొని యుండెను. లోపలినుండి భూకంపప్రాయముగ నల్లలాడించు చలి చిదుగులమంటలతో శాంతించునా? ఓ! పులిచర్మముపైఁ జలిచే నాతఁ డెగిరిమొగిరి పడుచున్నాఁడు.

ఇంతలో నన్నపూర్ణమ్మ మండపములలోని బైరాగులయొద్దకు వెళ్లి బైరాగి పడుచున్న బాధలన్నియుఁ జెప్పెను. "జంగ్లీ బొఖార్-కుచ్ పర్వానహిఁ. అన్నపూర్ణా మాయీ! ఘుర్‌కూ జాయిగే" యని వారామె నోదార్చిరి. "చలిచే నెగిరిమొగిరిపడుచున్నాఁడు. ఒక్క కంబళి నిమ్మ" నియామె వారి నడిగెను. 'నాకంబళి 'బిఛానా'లోఁ గట్టివైచితి'నని యొకఁడు 'నాకంబలి చినిఁగిపోయిన'దని యొకఁడు 'నాకంబళి జగన్నాథములో దొంగ లెత్తుకొని పోయినా'రని యొకఁడు, 'నాకుఁ గూడఁ గొంత చలిగా నున్నది కావున నాకంబళి యిచ్చుటకు వీలు లే'దని యొకఁడు పలికిరి కాని కంబళిమాత్ర మిచ్చుట కొకఁడైన నంగీకరింపలేదు.

ఔను. అందునఁ దప్పేమున్నది? ఒక్కని కొక్కనికి సంబంధము లేని సంగహీనులగుటచే నొకనివస్తు వొకని కేల యీయవలయును? ఒక్కఁడే పుట్టుచున్నాఁడు. ఒక్కఁడే చచ్చుచున్నాఁడు. ఈ నడుమనున్న మూఁడునాళ్లు [illegible] మెందుల కుంపవలయును? ఓ! ఎవ్వఁడేమైపోయినను నదే ఎవనికిఁ గావలయును? ఇట్లు జరుపుకొనఁగలిగినయెడల నింతకంటెఁ గావల

...న దేది? కాని కాకి గోదుమపిండి యెత్తు ...ని పోవుచుండఁగా దానిని గొట్టుట యెందు ...కు? అన్నపూర్ణమ్మ యిచ్చిన నేయి పంచ ...దార తాము "జయసీతారామ్!" అని సంతో ...షముఁ దీసికొనుట యెందులకు? ఆనేతి ...కొఱకే ఆపంచదారకొఱకే పదేపదే రాఁ ...పు కుక్కను "జాకే షైతాన్" అని కోప ...ముతోఁ గొట్టుటకుఁ గఱ్ఱ తీసికొనుట యెందు ...కు? ఏమో! సంసారపరిత్యాగులమర్యాదలు ...సంసారుల కెట్లు తెలియును?

అన్నపూర్ణ దేవాలయములోని పూజారి ...యొద్దకుఁబోయి యాతనికంబళి తెచ్చి బైరా ...కిఁ గప్పి యచ్చట నింక వంటచేయుచు ...రామనామస్మరణ మొనర్చుకొనుచుఁ గూరు ...చుండెను. క్రమముగఁ జలి యాతనికిఁ దగ్గినది. ...కాని జ్వరము హెచ్చిపోయెను. ఉష్ణమున కాఁగ ...లేక యాతఁడట్టిటులు కొట్టుకొనుచు నడుమ ...నడుమ "జయసీతారామ్" అని జ్వరతీవ్రతచేఁ ...గొందరిగ నఱచుచుండెను. ఆతనికన్నులు ...ంతనిప్పులవలె నుండెను. ఆతనివొడలి వేఁడిమి ...రెండుబారలలో నున్న యామెకు దుస్సహమై ...పోయెను. ఎంత హెచ్చినకొలఁది జ్వరము ...హెచ్చుచున్నట్లగపడెను. అప్పటికే జాము ...త్రి ప్రొద్దెక్కినది. ఇంక జ్వర మెంత హెచ్చు ...నో యని యామె యాందోళనపడుచు నటనే ...కూరుచుండెను. ఆమె యచ్చట నింకనేల కూరు ...చుండవలయును? తానచ్చటనున్నయెడల జ్వర ...ము తగ్గునని కూరుచుండెనా? తాను వైద్య ...ఱేఁగి యుంటచే నేదో మందో మాకో ...యియ్యఁదలఁచి కూరుచుండెనా! అట్లు కాదు. అతఁడట్టిస్థితిలోనుండఁగఁ దానింటికిఁ బోవుటకుఁ గాళ్ళాడక యట్లు కూరుచుండెను. ఈమె కీదయ జ్ఞాన మెందులకో? తోడిమానవుని కింత సేవ యెందులకుఁ జేయవలయునో? ఆ మండపములలోని బైరాగులందఱు రొట్టె లాహారించి కిలకిలలాడుచుండ, వానిని జూచి నైన రవంత బుద్ధి తెచ్చుకొని యింటికిఁ బోయి భుజియించి పండుకొనఁగూడదా? ఊహు! అక్కడనే పీఁట వెట్టుకొని కూరుచుండెను.

ఎండతీవ్రతచేఁ గలిగిన మత్తువలన బోరలించిన తట్టపైఁ బెట్టిన చుట్టకుదుటిపైఁ దల మోపి దాసికూరుచుండియే నిద్రించుచుండెను. 'జయసీతారామ్' అని విఃవిరామములు లేకుండ జ్వరితుఁ డఱచుచుండెను. నడుమనడుమ శ్రీరామకర్ణామృతములు మ్రోఁడులుచిగుర్చునట్లు పాడుచుండెను. మామిడిచెట్టుపైనున్న కోయిల 'కుహూఁ-కుహూఁ!' అని యాతని హెచ్చరించుచుండెను, ఏబాధచేతనో కాని బైరాగి 'జయసీతారామ్' అని ప్రాకారము లదరునట్లు అఱచెను. మండపమువీఁదనున్న కోఁతి గుబాలునఁ గ్రిందికి దుమికి బైరాగివంక నన్నపూర్ణవంకఁ జూచుచుండెను. ఇప్పటికిఁ గూడ రామనామ మెక్కడనైన వినఁబడునేమోయని కోఁతి యపేక్షించియుండును గాఁబోలు. బైరాగికొఱకుఁ దెచ్చిన యరఁటిపండ్లన్నపూర్ణమ్మ కోఁతిమొదుటఁ బడవైచెను. అవి తీసికొని కోఁతి పోఁబోవునప్పుడు దాసిదానిని రాచి పోవుటచేత, నది యులికిపడి లేచి యేడువ సాగెను. అన్నపూర్ణమ్మ దాని నోదార్చి

యింటికిఁ బోయి భుజియించి బండినొకటి తోలించుకొనిరమ్మని చెప్పఁగ నడి పోయెను.

బైరాగి వాగ్ధోరణి యింత యంత యని చెప్ప నలవికాదు. భాగవతశ్లోకములు కాదు. స్తవరాజములుకాదు. దండకములు కాదు. ప్రార్థనాగీతములు కావు. ఓ! తెలిసి లేకుండఁ బాడుచున్నాఁడు. ఆ సన్నిపాత ప్రలాపములో నొక్క తప్పుమాటయైన వచ్చునా? ఊహుఁ. ఎంతపుణ్యాత్ముఁడో! ఆహా! ఇట్టి యవస్మృతి కంటె నదృష్టము మఱియొక్కటి యున్నదా?

మంటపములలోని బైరాగులు "రోటీ ఖానా గంజా పీనా వగైరాలు" కానిచ్చుకొని కునికిపాటులు పడుచున్నారు. మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలు కావచ్చినది. అంతలో బండి వాఁడును దాసియు నన్నపూర్ణయొద్దకు వచ్చి నిలువఁబడిరి. మామిడిచెట్టువఱకుఁ దీసికొని వచ్చుటకు దారిలేకుంటచే నాలుగుగజముల దూరమున మలుపులో బండి నిలిపి బండి వాఁడు వచ్చినాఁడు. అతనిఁజూచి యన్నపూర్ణ లేచి బైరాగియొద్దకు వెళ్లి "స్వామీ! స్వామీ!" యని చెవియొద్ద గట్టిగ నఱచెను. అతఁడు 'ఊఁ' అనలేదు కదలలేదు. కనులువిప్పఁ బ్రయత్నింప నైన లేదు. అంత బండివాఁ డాతనిని దలవైపున, నన్నపూర్ణ పాదములవైపున, దాసి నడుము నొద్దను బట్టి యెత్తి కష్టమునఁ దీసికొనిపోయి బండిలోఁ బెట్టిరి. అతని చిన్నమూటయు వ్యాఘ్రాజినమును బండిలో వేయించి యామె వెనుక నడచుచు బండి తోలించుకొని యింటికిఁ బోయెను.

3

స్మృతిరాకముందు బైరాగినోట నేమందు లన్నపూర్ణమ్మ పోయించెనో కాని స్మృతి యాతనికిఁ గలిగినతరువాతమాత్ర మాతని నొక్కమందైన నిప్పింపలేకపోయెను. ఎన్ని విధములఁ దాను బతిమాలినను, నెందఱచేఁ జెప్పించినను నాతఁడు మందు పుచ్చుకొనుట కంగీకరింపలేదు. పట్టెడుతులసి మంచినీటిలో వైచి రెండుజాములు నాననిచ్చి, యది వడియఁబోసి యాతీర్థమాత్ర మిమ్మని యాతఁడు కోరెను. ఆ ప్రకారమే యామె యొసఁగుచుండెను. ఇట్లు పదునైదుదినములు గడచిన వెనుక నాతఁ డారోగ్యదశ నెందెను. ఒకదినమున నన్నపూర్ణయు నాతఁడు నిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

బైరా: అన్నపూర్ణా! దిక్కుమాలిన వాఁడనైన నన్ను రక్షించి నీవు మహాపుణ్యము గట్టుకొంటివి. నిన్ను శ్రీరామచంద్రమూర్తి రక్షించుఁగాక యని యాశీర్వదించుటకంటె నేను జేయఁగలది యేమున్నది? నే నింకఁ బోయెదను. జయసీతారామ్.

అన్న: స్వామీ! ఇప్పుడే పోయెదరా? ఇంక నాలుగుదినములుండరాదా?

బైరా: తగదు. ఇప్పుడే పోయెదను. జయ సీతారామ్. (పోఁబోవును).

అన్న: మహాత్మా! ఒక్కనిముస మాగుఁడు. నా కష్టసుఖములు రవంత మనవిచేసికొందును. నాకుఁ బుణ్యగతి యెట్లు కలుగునో మీ రానతీయవలయును. మీరు మహామహులవలె నున్నారు. మీ రెఱుఁగరాని వుండదు. ఏదైన

మంత్రమే యుపదేశింతురో మఱి యేమార్గమైన బోధింతురో మిమ్ము నమ్మియున్నాను. ఒక్క యసత్యమైన లేకుండ నాపూర్వచరిత్ర మునవిచేసికొందును. మీదయకు నేనర్హుఁడ నని మీకుఁ దోఁచినయెడల నే నన్నుఁ దరింపఁ జేయవలయును.

బైరా: అందఱను దరింపఁ జేయువాఁడా శ్రీరామచంద్రమూర్తియే. అయినను ఏవేవి చెప్పఁదలఁచితివో సంక్షేపముగాఁ జెప్పుము.

అన్న: సంక్షేపముగనే చెప్పెదను. నే నాంధ్ర జాతిలోనిదానను. శూద్రకులసంభవను. మా వాసస్థానము చిరకాలమునుండి బళ్లారి. మాయింటిపేరు బళ్లారివారు. నాతల్లి నన్నుఁ గని చనిపోయినది. మాతల్లి మరణించి నప్పటినుండియు మాతండ్రి హృద్రోగపీడితుఁడై యుండి నాపెండ్లియైనఁ జేయకుండఁ జనిపోవుదునేమో యను భయముచే నాకు నాల్గవయేటనే పెండ్లి చేసినాఁడఁట. నాపెండ్లి యయిననాల్గుమాసములకే నాతండ్రి గతించి నాఁడఁట. పిమ్మట మేనమామ సంరక్షణ మున నాకు యుక్తవయస్సు వచ్చువఱకుంటిని. అటుపైని పంపామహాలక్ష్మిని సేవింపఁదలఁచి యామహాక్షేత్రమున నిండ్లు లేకుంటచే నానెగొందిలో నిరువది సంవత్సరములనుండి నివసించుచున్నాను. అయ్యయ్యో! ముఖ్యమైన సంగతి చెప్పుటయే మఱచిపోయినాను

బైరా: ఏ దది?

అన్న: నాతండ్రి పోయిన కొలఁదిదినములకే నాభర్త యెచ్చటికో పాఱిపోయినాఁడఁట. అతఁ డెక్కడనో మరణించినట్లు కొన్నినిదర్శనము లున్నవని మా మేనమామ చెప్పినాఁడు. యుక్తవయస్సు వచ్చినపిమ్మట భర్త లేక పోయెనే యని నే నెంత యేడ్చితినో యాపరమాత్మునికే యెఱుక.

బైరా: సీతారామ్. జయసీతారామ్. భర్త కొఱకు భార్య యేడ్చిన యేడ్పులు విరాగినైన నాకు వినిపించుట యెందులకు? సంక్షేపముగాఁ జెప్పుమంటిని గాదా?

అన్న: మహాత్మా! క్షమింపుము. అతనిని పరదైవముగ భావించుకొని పరపురుషుని మనస్సునసైనఁ జేరనీయక వయస్సు వచ్చినతరువాత నిరువదిసంవత్సరములనుండి యథాశక్య యన బ్రహ్మచర్యవ్రతములచే శ్రీరామచంద్ర పాదారవిందభక్తిచే విరాగి జనపూజచే సద్వ్రతాచరణముచేఁ గాలక్షేపమును జేయుచున్నాను. మహానుభావా! నాకింతకంటె సులభతారకమైన మార్గమేదైన బోధించి రక్షింతురు గాక!

కాలికిఁ బాము చుట్టుకొనినప్పుడు నరుఁడు కాలి నెంతబింకముగ దులుపుకొనునో యా మాటలు విని బైరాగి దేహమును మనస్సును నంతబింకముగ దులుపుకొని "జయ సీతారామ్" అని బిగ్గఱగ నఱచి చెకుముకిసంచి విప్పి "నా పూర్వబంధ మింక నీయుంగరము మూలమున నెంత మిగిలిన ట్లగపడుచున్నది. దీనిని నీవు తీసికొని నన్ను రక్షింపు"మని యామె చేతిలో నాయుంగరమును జాఱవిడిచి "జయ సీతారామ్" అని కేకవైచి యాతఁడు పోఁ బోవుచుండెను. '౭. రామనాథస్వామి అల్లుఁ డగు కం. స్వామినాథరావునకు వివాహకా

అన్నపూర్ణమ్మ నాథా! నాథా! అని యేడ్చుచు భర్తను గౌగిలింపఁబోవుట

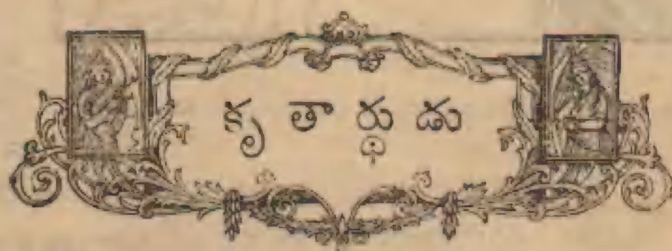
"ముందు" అను వచనము లుంగరమునందుఁ జూచుకొని కెవ్వున నార్చి, లేఁచి పోవువాని కెదురుగవచ్చి "నాథా! నాథా! ఎంతకాలమునకగపడితిరి." అని యేడ్చుచుఁ గౌఁగిలింపఁ బోయెను. వెనుకకుఁ దగ్గి మొగము మరల్చి కుడిచేయి పైకెత్తి "జయసీతారామ్" అని గట్టిగ నరచి "ఆఁగుము! ఒక్క యడుగైన ముందునకుఁ బెట్టకుము. నేనే నీభర్తను. అయిననేమి? నేను విరాగినై యుండుటకు సంకల్పించుకొంటిని. నీవు నాకేల?" యని తిరుగఁ బోఁబోవుచుండఁగ "నేనుగూడ మీతో వచ్చెదను. నావలన మీతపస్సునకు విఘ్నమెంత మాత్రము నను రానీయుము" అని కూడఁ గూడఁ బోవసాగెను.

"నీవు పుణ్యశీలవు. బుద్ధిమంతురాలవు. నీవు చేయుచున్న విరాగిజనపూజ యిక్కాలి మంచిది. శ్రీరామచంద్రమూర్తి పాదధ్యానమున నీవు నాకంటె ముందుగాఁ దరింతువు. నీవు నాతో వచ్చి హిమాలయ ప్రాంతమునఁ జేయునదేదియును లేదు. నీవు నా భార్యవు కావునఁ జెప్పుచున్నాను వినుము. భర్తనైన నాయాజ్ఞ యిది. దీనికిఁ గట్టువడి నీవిచ్చట నుండకతప్ప"దని చెప్పుచు "జయజయ జయ సీతారామ్" అని మొగిమొగిరి పరుగెత్తుకొనిపోయెను. అన్నపూర్ణమ్మ కొయ్యయై క్రిందఁ బడిపోయెను.

కొంతసేపటికిఁ దెలివి తెచ్చుకొని యిట్లు తలపోసికొనెను:— "నా బ్రదుకేటఁ జెంగ్లయేమి? ముప్పది రెండవయేట భర్తకంటఁ బడుటయేమి? భర్తయని గుర్తించినక్షణమున నే యూతఁడు మాయమగుటయేమి? రామచంద్రమూర్తీ! నాభర్త యిట్లు కానఁబడుచు నెందులకు? మెఱపువలెనాడిన వెంటనే కల్లు గాఢాం

ధర్కారమున నన్నుఁ ద్రోయుట యెందులకు?
అహాహా! రామచంద్ర ప్రభూ! యెందులకైనఁ
దగిన వాఁడవయ్య:—

సీ. హరువిల్లు తుత్తుమురౌనట్లు విఱిచియు
సీసు స్థాపించి ఘ్రాణించినావు,
ధారుణీపతివయ్యు ధారుణీసంజాత
బహుసంతసమునఁ జేపట్టినావు,
ఇంద్రాదిసురరక్షకులను జన్మించియు
నింద్రజిత్తుల నూడ నేసినావు,
శరశక్తిని రావణుఁ బరిమార్చియు సతి
వనవీథిఁ ద్యజియించివైచినావు
ఘనుండవైన నిట్లాచరించు నొక్కొ-
ఎటులో చేసినఁ గీర్తి దక్కించుకొనునె
దైవమవు కాన ధాటితో దాటిపోయి
తయ్యా! రామయ్యా! నిన్ను నేమందునయ్యా!

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

కనువిందు గూర్చు చక్కఁదనమ్ము, పొంగారు పాలఁబోలిన వయఃప్రాభవమ్ము
శీలవిద్యారూపశాలిని కులకాంత, సంతాన మిత్ర బాంధవ సమృద్ధి
విజ్ఞానసంపత్తి వెలయించు వైదుష్య, మిష్టభోగార్హ మీహితధనమ్ము
ఉద్యత్పరిజ్ఞాన యోగసామర్థ్యమ్ము, పరమార్థనిశ్చయాభయవినోద
గీ. మొనఁగి పొసఁగి పొంపిరివోవ నెల్ల వేళ, నల్ల నుల్లాసజలధి నోలాడువాఁడు
వాఁడుపో వాఁడుపోవని వన్నెవాఁడు, సర్వసంపూర్ణపురుషార్థసారవహుఁడు.

బేతాళ రెడ్డి*

(పొణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు బి. యే. ఆనర్సు)

నరసింహపురము పూర్వము విఖ్యాతపట్టణము. ఓరుగంటి వీరరుద్రమదేవి సామంతుడుగ నుండిన వీరభద్రారెడ్డి రాజధాని. ప్రస్తుతము చుట్టునున్న దేశముతో గూడ చోళుల యేలుబడిలోనున్నది. ఇప్పుడు ప్రతాపరుద్రుని సాయమున స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై వీరభద్రారెడ్డి దేశీయులబురికొల్పుచుండుట నెఱిగి చోళచక్రవర్తి తనసేనాధిపతి నొకని తగు సైన్యముతో నాదేశమున నుంచెను. తన చర్యల గమనించుటకు నియోగింపబడిన కులోత్తుంగుని సైన్యముల, వీరభద్రుడు అత్యాదరముతో గారవించెను. పండుగ నాటిరాత్రి కులోత్తుంగచోడుని తనయింట విందునకు పిలిచెను. అతడు భోజనానంతరము మేడలో పచారు సేయు సమయమున కథ ప్రారంభమగును.

మధ్యరాత్రివేళ మాలిసి యొకడు
చేపట్టు గోడపై జేతుల నూని
నిలుచుండి యోచన సలుపుచు నుండె
నిర్మలాకాశము నెత్తిపై గలదు
మినుకు మినుకని మెఱసె చుక్కలును
వెన్నెల జల్లెడు విధుబింబంబు
ఉద్యానవనమున నున్నవృక్షముల
వెన్నెలకాంతిలో వీక్షించె నతడు.
అప్పుడే పూచిన యందంపుబూల
తావులభారము తల దాల్చినేము
మలయపవనంపు గొదమలకు నొక్కింత
మధురత్వమున కీడు మాంద్య మలవడియె
పవలంత కష్టించి బడలిన మేను
సౌరభసరసిలో స్నాన మొనర్చి
ఒకవింతయానంద మొందె నారాత్రి
నరసింహపురమున నగరులలోన
వృద్ధరాజన్యుండు వీరభద్రుండు
ఓరుగల్లు ప్రతాపవీరునితోడ
గలసి చోళులపైన గత్తిగట్టుటకు
పన్నాగములు చాల పన్నుచున్నట్లు
సందేహించినచోళ సైన్యాధికారి
వెంగటనే కులోత్తుంగుని, వరుణు
రాణువ నిచ్చి సంరక్షణ కునిచె
తనచేత నున్న పట్టణమును చుట్టి
దేశమంతయుజూచి ఈ శాంత మేమి?
అన్ని వేళలయందు సత్యాదరమున
నను జూచు వీరభద్రునిస్నేహ మేమి?
అధికారిభయమున కవకాశ మేది?
అని తలపోసెను అనిశ్చయమున.
ఇటు నటు దిరుగుచు నింతటిలోన
ఊరిలో దివిటీలవారు గాన్పించె
పండుగ రైన నారెండు దినాలు

---

* [illegible] ఒక కథానుకరణము.

ఊరిలోపల దీప ముంచగరాదు
ఆఱుగడియల రాత్రి కావల నెవరు
అని యుత్తరువు చేసె నాదినమతఁడు.
నిర్దిష్టసమయముల నిల్చుండి యున్న
భటులకత్తులు గాన బడియె వెలుతురున
దివిటీలవారలధ్వని యేమి లేదు;
ఉత్సవసందర్భయుత్సాహ మేమి
గానిపించదు; ఏమికారణమొక్కొ!
ఇంత నిర్భీతితో నిట్లు వర్తింప
నిప్పుడే పోయి నే నెఱిగి వచ్చెదను
అని యౌవనోద్రేకమున మేడనుండి
క్రిందికి దూకి వేగిరము సైనికుల
డజేర సాహసించునెడ శబ్ద మొండు
ని నిల్చె: నెవ్వరో వనిత యంచెంచె;
టువైపు తలత్రిప్పె; అగుపించ రెవరు;
దలు వెన్నెల జల్లుసంద్రము జూచె
ఖుడా ఘోరదృశ్యము నేమి గనెనొ!
ంద్రియంబులు మోసగించె నం చెంచె.
గరంబున దెరచాపల గనియె
పక్షి తెంపి, ఆకానిపించునది
లలపై బడెడి వెన్నెలకాంతి; అట్లు
తగ దోచెడు నంబియే యనుచు
ననుకు సరిపెట్టుకొన జూచె నెవరో
ు చేరఁ బిలిచి నట్లనుమానమయ్యె.
ు జూడ నొకవ్యక్తి యచ్చట నిలిచి
ది యెవరు? తమరేనా?" అని హెచ్చరించు
నె; వాడు వీరభద్రుని యింటి దాక
తోడ జనిన భటునిగా నెఱింగి
క్రను. సంగతు లేమి?" అని మెల్ల నడిగె.
ర యిచ్చట కదలబాఱుచున్నారు.
పురుగులవలె నట దిరుగుచున్నారు.
నేఁగన్నదంతయు మీరా కెఱిఁగింపఁ
బరుగెత్తి వచ్చితి" "సరి తరువాత?"
ఇంతకు ముం దొక్క డింటి నుంచి
దీపముతో కొంచవైపుకు జనియె
ఇటువంటివేళలో నెచ్చటికేగు
మనల ముగించెడు పని యేమొ జరుగు
నని సంశయించి నే నరిగితి వెన్క
ఐదారునిముసములైన గాలేదు
కనిపించె నొకపెద్దకట్టెలమోపు"
అనియె నంతటిలోన నతిభీకరముగ
గ్రామంబదంత యొక్కటిగ కిలార్చె:
ఉత్తరకోణము కుడ్యోత్తుంగునెదుట
మెఱసె తటుక్కని; మరణించె భటుడు;
తలలోన గుండు తగిలి పడి చచ్చె.
ఆతని యెదుటనె, అమిత చేరువనె
కట్టె లంటుకొనియె; గణగణ మండె;
భవనంబులోపల పాటలు నిలిచె;
అంతయు నిశ్శబ్దమయ్యె; దూరమున
మూగ్బులు వినబడ్డె; స్రాగ దోడంగ
పర్జన్యగర్జనవలెను ఫిరంగి;
చల్లని చెమట నొసలు నిండ జేర;
చేతగాయు లేదు; చేయున దేమి;
తనవాడు మడసి రందేలు; రుద్రసేన
లేలేరనున్నవి; ఇక నేది దిక్కు!
బ్రతికిన గూడ తర్వాత దండనయె;
తన యజాగ్రత్తకుఁ దగిన ఫలంబు
అనుభవింపక తీర దవమానఫలము
అని యెంచి భూమికి నాడుద్దైపైకి
కలదూరశౌర్యతరా కంఠ్తతో గాలిచె

దమ్మక నుద్యుక్తుడౌ సమయమునందు
తను దట్టి మెల్లగ ననసూయదేవి
"పరుగెత్తి పొమ్ము; మావారలు నిన్ను
చంపి వేసెదరు చే జిక్కినయెడల
అచ్చట నా కొండకావలి ప్రక్క
మాయన్నగుట్టపు లోయయు గలదు;
ఆలసింపకు; పొమ్ము" అని పల్క నతడు
స్తబ్ధుడై మరల నా తన్విని జూచె;
ఆమె 'పో' యని నెట్టె; నాతడు దుమికె;
ఒకరాతినుండి యింకొక రాతిపైకి
మేకలు సైతము దూకని చోట్ల
బ్రతుకాశ లేమి నిర్భయముగ దూకె
అనసూయ యనుచుండ ననుజులతోడ
"పరుగెత్తె తెలుపుడు వధియింపుడనుచొ"
చంప వచ్చెడి వారిశబ్దము వినియె
వారలు కాల్చుతుపాకిగుండ్లెన్నొ
చెవిప్రక్క రివ్వున జనె గుట్ట మెక్కి
అరనిముసములోనె నదృశ్యుడయ్యె!
జాముసేపటిలోన సైన్యము జేరి
తన యధికారి చెంతకు వచ్చి నిలిచె
"పిడికిట ప్రాణాల బెట్టుకవస్తి"
భయకంపితాంగుడై పలికె నతండు.
కూర్చుండి వివరించె ఘోరవృత్తమును
"అపరాధ మనగాదు అదృష్టహీన
తనమె కారణం బని తలచెద" ననియె
నరిభయంకరుడగు నాయధికారి
"ఆంధ్రులోవచ్చిన యానేరమునకు
నిన్ను మన్నించెద, నీచేసినట్టి
తప్పు లేదని నేను తలచిన యెడల"
"మనచక్రవర్తి దీవెన విన్ననట్లు!

నిలబెట్టి గుండుతో నిన్ను గాల్పించు
చేయవలసినదేమొ చెప్పుడా తొందరగ
కర్తవ్యమును జేయగడగుడి మీరు
క్రూరకిరాతుల వీరలపైన
భూమికంతకు జంకు పుట్టెడురీతి
పగ నెట్లు సాధింప నగునొ యోచింపు"
డని యుగ్రుడై పల్కె నా యధికారి.
గంటసేపటిలోన కదలె సైన్యంబు
శాత్రవుల్ దమవారి జంపిన తెలుగు
విని యున్న సైన్యము విపరీతరోష
కలితులై నడచిరి గ్రామములన్ని
యుద్ధసన్నద్ధమైయుండుట గాంచి
క్రమ్మి వారిని కాలాగ్నిరీతి
భస్మము గావించి పయనము సాగె
రుద్రుని సేన సముద్రాన నిలిచె
సాయంబొవర్పగ జనుదేరదాయె
నమ్మిన రుద్రుండు నట్టేటముంచ
నరసింహాపురమును నాల్గు పక్కలను
అవలీలగాదాకె ద్రవిడసైన్యములు
పౌరులు గనుగొని భయమంది వెగడి
అధికారికార్యము నంతకు మునుపె
యెఱిగినవార లాపురివారు గాన
పట్టణమంతయు భస్మంబు జేసి
పౌరుల గత్తికి బలి జేయునంచు
తలపోసి తమలోన ద్రవిడసైనికుల
చంపినవారలు స్వయముగా నమ్మ
మాతమె దండించి మన్నింపు డొకల
నని విన్నపము లంప నందుల కతడు
"వీరభద్రుని యింటివారి నందఱను
అప్పగించుటకు మీరొప్పుదురేని

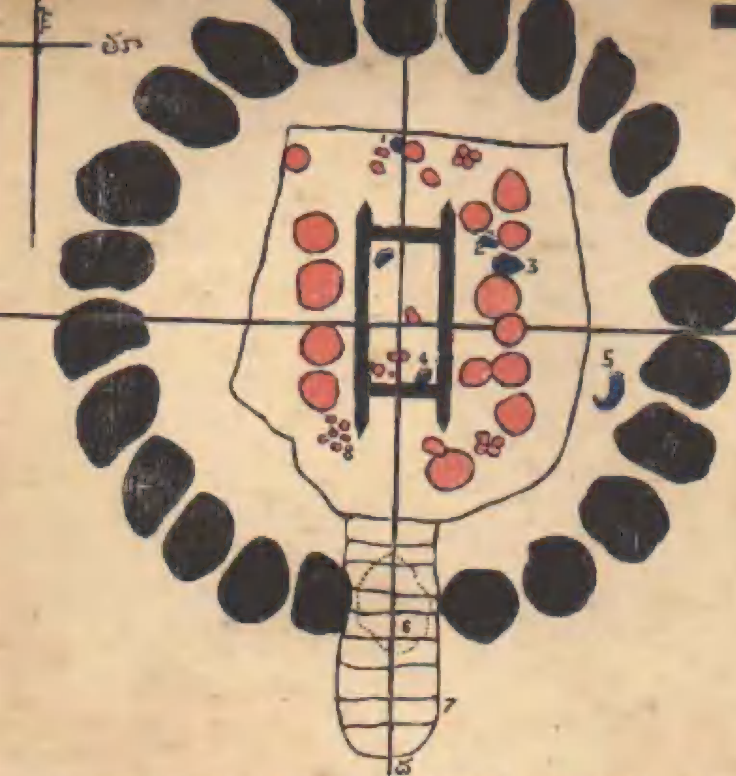
...వారు కోరినయట్లు మిమ్ము మన్నింతు"
...నిరె నందుల కంద నంగీకరింప
...రభద్రారెడ్డి వీరవంశజుల
...ంధించి తనసాంతభటుల గొంపించె
...గాజులర్పించినవారి నిన్నాళ్లు
...పరిగాల్చి చంపించె గుండుతో నప్పుడె
...రి త్రాళ్ల గట్టింగ నొసగె నుత్తరువు
...గ్రామహంతకు భిల్వాగా బంపె. నంత
...లో నరుదెంచి కులోత్తుంగుడనిరె
...గ్గద స్వరముతో, "కల దొక్క మనవి
...నవారి వేఱువిధముగా వధింప
...రభద్రారెడ్డి వేడెను మిమ్ము
...లలు ఖండించుట తగునని నుడివె
...ంద్రగొడ్డలితోడ నగడవేర్పు మనిరె"
...ందుల కధికారి యంగీకరించె
...బంధాలు విప్పంగ బ్రతిమాలుకొనిరి
...జీవమంచును బాస జేసితిరి."
...రిను నమ్మి రయొప్పుకొంటిని భద్ర"మనిరె
...చిన్నికుమారుని మన్నించునెడల
...స్తినంతయు మీకు సర్పింతు"ననిరె
అట్లనా! అతని సొత్తంతయు నిపుడె
...క్రవర్తిగదా!......సరి. అతడడుగు
...ంత కొక్కనగానె యంగీకరింతు
...స్నేహమేలనో విస్పష్టమాయె
...ంతంబు నిలుపునో సాధ్యపడిరి.
...రభద్రారెడ్డి విశ్వాసఘాతు
...త్వము, వానికి గావింపబడిన
...కలెఱుంగు, దేశీయులెల్లరును
...ల్ల కాలంబును నెరిగియుందురు.
...నిపుత్రులలోనిక పొడవకైన...

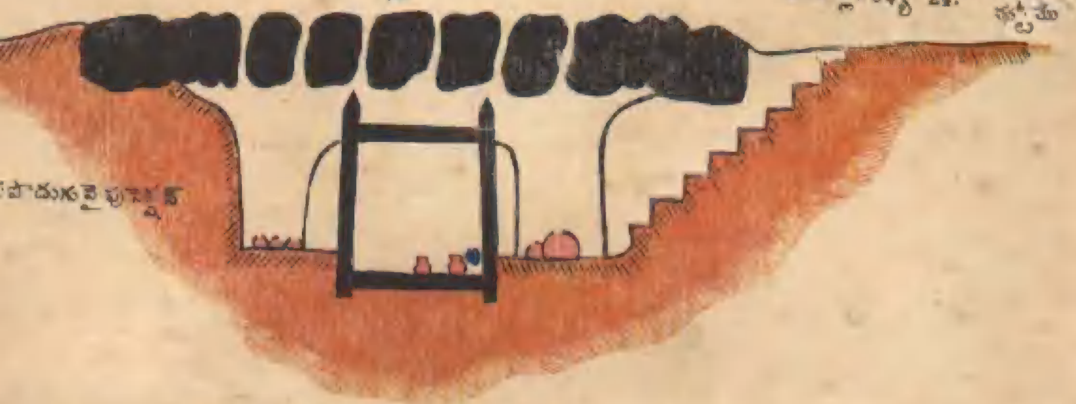
సూనరికార్యంబు బూనినయెడల
వానికి నా స్తి సర్వస్వము నొసగి
విడిపించి పుచ్చెద: వినిపింపు పొమ్ము."
ఎట్టుల వెలుపుదు నీవార్త వీరి
కని చాల యోచించి యరిగె నెట్టులనొ
ఈగదిలో ననే నిన్నటిదినము
సుకుమారగాత్రల సుదతులిర్వురను
ముప్వురు యువకుల, ముచ్చటతోడ
ఆనందమున దేలియాడంగగనిరె
కటికహంతకు చేతిగండ్రగొడ్డలికి
బలిగాగనున్నవారలదశ గాంచి
ఇట్టుల నుండెనా మృత్యువు మీకు
అనుచింత భీతిచే వణకెనతండు
కుర్చీలపై ననే కూర్చుండినట్లె
బంధితులై వీరభద్రరెడ్డియును
భార్యయు, సుతులును బాలికాద్వయము
చలియింపకుండిరి; నిలబడియుండ్రి
చేతులు గట్టున్న సేవకు లెదుట
బంధితులై యున్న పదునైదుగురును
హృదయభావంబుల వెలిదోప నీక
నొండొరు జూచుచునుండిరి. కార్య
వైఫల్యజనిత నిస్స్పృహామాత్ర ముండె
గొన్ని ముఖాల; కాపున్న సైనికులు
బందీలఘనతను పాటించి యేమొ
నిలుచుండియుండిరి నిశ్చేష్టముగను.
వచ్చుకులోత్తుంగు పైకిరి జూచి
ఆశతో గొన్ని ముఖాలు వెలిఁగె.
వారలకట్లు విప్పగ నాజ్ఞనిచ్చి
అనసూయను విడిపింప జనిరె సాంతముగ.
దీనవదనమునందు లేసప్పు గాంచె

విప్పునప్పుడె తారె వెలదిహస్తంబు
చారుమోహనసుకుమారిరూపంబు
తుమ్మెద రెక్కల తులయగుకురులు
ముగ్ధయై నిలుచుండె మురితను జూచి
ఆంధ్రవీరునిపట్టియనమానరూపు
ఆంధ్రదేశపు కన్నె యపరంజవన్నె
చేరెడు కన్నులు, చిక్కని బొమలు
ఆంధ్రలక్ష్మి యనంగ నామె విలసిల్లె
"సఫల మాయెనె నీవు చనిన కార్యంబు"
ఉత్తర మొసగలే కూరక యతడు
అనసూయ ననుజుల గనుచు నిల్చుండె.
వారిలో పెద్ద ముప్పదియేండ్ల వాడు
బేతాళరెడ్డి యన్వీరుడుమగండు
అందగాడని మాత్ర మన రాదుగాని
గనువంపుజూపును గాంభీర్యగరిమ
ఆంధ్రదేశపుకీర్తి కాలంబమైన
శౌర్యధైర్యములవిస్తారత దెలుపు.
రామరెడ్డి ద్వితీయరత్నము రూపు
సోదరివలె నుండు సుకుమారి యిరువ
దేడులు వయసుండు. మూడవవాడు
పదివర్షములవాడు బాలచంద్రుండు
గోపబాలురతోడ గోవుల మేపి
బృందావనంబునఁ బిల్లనగ్రోవి
బ్రకృతి బరవశత్వమ్ము నొందించి
ఆనందలహరిలో నాడించువాడు
గోపకు ల్గాంచిన గోవిందురూపు
గోపికల్గాంచిన గోపాలురూపు
ముదుసలు ల్గాంచిన ముద్దులరూపు
నందయశోద లానందించురూపు
కనిపించు బాలచంద్రుని జూచినంత

వృద్ధభూవిభాసుడు వీరభద్రుండు
వెంపిపోగులవలె వెంద్రుకల్గలిగి
భారతాచార్యునివలె గానిపించె
అధికారి వచియించు నా బేరమునకు
వీర లొప్పుట సంభవించునె? అయిన
నడిగెద గాకని యనసూయతోడ
మెల్లగ ననె గుండె ఝల్లుమనంగ
గడగడ వణఁకునాకన్నియ యపుడు
ఇంతలోన నెరింగి శాంతముదాల్చి
తండ్రితో వృత్తమంతయు వచియించె
"నాయనా! మీమాట మాయన్న మీకు
కుండులాగున నాజ్ఞయిండయ్య!" యనియె
పెనిమిటి యున్నపై భీన గొంత వంగ
నవసూయ పల్కులు వినవచ్చె రాతె
తల్లిగారైన మది తల్లడమంది
ఘోరనృత్తము విధి కూలె నచ్చటనె
వృత్తాంతమంతయు వినియె బేతన్న
చెలరేగె బోనులో బులివలె నతడు
వీరభద్రుడు విన్నవించినయంత
సైనికభటుల నచ్చటినుండి పంపె.
ఇంతలో నరుదెంచె హంతకుడటకు
పరిచారకుల వానిపరమున నొసగ
మరునిముసమునందె యురిదీసె వారి
పెద్దకుమారుని బేతన్న గాంచి
ముదుసలితండ్రి గద్గదికతో బలికె
"నాయనా బేతన్న! నామాట! వినుము
రాజ్యస్వత్వముల సంరక్షణకొఱకు
ధంవన మొనరించు భాగ్యములేదు.
గొఱ్ఱెల మేకల కోళ్ల విధాన
చావంగవలసిన జాతిక మయ్యె

ప్రాజ్యసామ్రాజ్యసంపాదనయందు
ఓరుగల్లేలించె వీరజీవనత
నీవీరవంశంబు చావంగవలసె
వీరభోజ్యంబగు ఘోరరణాన
అసువుల దొరగెడు నదృష్ట మేది?
కాలము సరిగాని కతమున నిపుడు
కర్తవ్య మొక్కటే గనిపించు మనకు
పేరు చెందినయట్టి వీరవంశంబు
దొడ్డరాజుల గన్న రెడ్డివంశంబు
నశియింప కుండగ నగును రక్షింప
దేశము పరస్వాధీనమైపోయె
మన కేల ప్రాణంబు లని యెంచరాదు
బ్రతికితే శుభములు పడయంగవచ్చు
కాలము గమనించి కనుపెట్టియుండి
నీతండ్రి పగదీర్ప నీ వుండు తండ్రి!"
నిర్విణ్ణుడై పోయె నిలుచున్నయల్లె.
ఒనరింపజాల నంచని చెప్పె శిరము.
అనసూయ, చెంతకు జని కూరుచుండి
"అన్న! నావిన్నప మంగీకరింపు
పాపిష్ఠిహంతకు పాడుచేతులతో
బట్టి వధించుట భరియింపజాల
నాయందు దయయుంచి నగ్గడ తేర్చు
నాకష్టములబాపి నన్ను రక్షింపు
పగవాని కప్పగింపగ న్యాయమయ్య!
పెఱవానివనితగా వీక్షింపగలవె?"
అని తీవ్రదృష్టి చోరుని వైపుబఱపి
తనదుభావంబు బేతన్నకు దెలిపె
రామరెడ్డి పలికె "రాజ్యాధిపతుల
నాంధ్రదేశంబున కందించినట్టి
వంశంబు నశియింపవలయునే యిపుడు!
"కాకతీయులు తేరి కనరానిముఖము
అస్పృశ్యహంతకు కంటగావలెనె?"
పిఱికితనము మాను బేతన్న యింక."
అనసూయ లేచె చుట్టును మూగియున్న
అనుజులు వందిచ్యు తనయుడు గాంచె
ఎదుటనె నిలుచున్న ముదుసలితండ్రి
వినిపించె మేఘగంభీరభాషణము
'నా యాజ్ఞ పాలింపు నాయనా!" యనియె.
నిలుచుండె బేతన్న నిశ్చేష్టముగను
మోకాళ్ల వ్రాలె ముదుసలితండ్రి
అనసూయ, రామన్న యట్టులె యొనర్చ
"పాదాలపై బడె బాలచంద్రుండు
వంశాంకురంబును వాడిపోకుండ
గాపాడ జాలిన ఘనుడని యెంచి
బ్రతికియుండు మటంచు బ్రతిమాలిరతని
తండ్రి వచించె 'ఓ తనయ! బేతన్న!
శౌర్యంబు నీలోన జచ్చెనా యేమి?
ఆంధ్రదేశపుశక్తి ఆంధ్రపౌరుషము
అడుగంటెనా యేమి? కడుపృక్కు నన్ను
ఎంత సేపిట్టుల నేడిపించెదవు?
నీజీవితంబును నీకష్టములను
పాటింపనగున యిప్పట్టున నీవు"
"వినిపింపు దేవి! నాతనయుండా వీడు"
"అంగీకరించెను" అని పల్కె రాణి
కండ్లలో డా నేమి గాంచెనోగాని
సైన్యాధికారి యాజ్ఞాపించినట్లె
పురముఖ్యులెల్లరు నరుదేర వారి
బారులుగా నిల్పి భటుల గాపుంచె
వారిముందుగ వడిబారలలోన
శిల యుండె నైన గొడ్డలి తెమ్మనియె

చిత్రప్రమాణము:—8 అడుగులకు=1 అంగుళము

రాయగిరి కీర్ణము I

దీనిలోని కిస్తు ఈశాన్యమునకు తిరిగియున్నది. ఎముకలు కపాలు దొరకినవి. ఇచ్చటి కుండల లోపలనున్న కైవ నున్న గీతలున్నవి రాళ్లప్రాకారము (లేక కేలి) సంపూర్ణముగ లేదు.

చిత్ర ప్రమాణము:— 8 అడుగులకు = 1 అంగుళము

బేతిరెడ్డి జంకుచే తయారుగనె
హంతకు డుండె. నా కింత సేపటికి
అడుగులశబ్దము సందడు వినిరి
అంతేయు నిశ్శబ్ద మయ్యె నాయింతలో
నై వేగె వారల వీక్షణంత్రి
నవినయంబుగ చోళసైనికభటులు
వారి కిర్వంకల బారులు దీర్చ
భవనంబు వెల్వడి మందగమనమున
రాజకుటుంబము ప్రత్యక్షమయ్యె
వ్యసన లేశము లేదు వారిముఖాల
నిర్మలశాంతప్రపూర్ణత వెలిగె
ఒకడుమాత్రము ఖిన్నుడైయుండె నందు
బ్రదుకెంతొ కోపింపబడిన బేతన్న.
ముదుసలిరాజును ముదుసలిరాణి
అనసూయ కౌసల్య అనుజ లిర్వురును
వధ్యశిలకు చేరువనె నిల్చి రంత
అన్నవద్దకు ముందు అనసూయ యరిగి
"అన్నయ్యా! ముందుగ నన్ను వధింపు
నాయెడ గరుణించి న ఖడ్గతీర్పు
వాయువుజవంబున బరుగ త్రివచ్చె
కోజాచు నిల్చె కులోత్తుంగు డపట
ఘోరదృశ్యము గాంచె గొడ్డలి బూని
భీకరమూర్తియై బేతాళరెడ్డి
ఆతనియెదుటనె అనసూయదేవి
మోకాళ్లపై నిల్చి ముఖమును వంచి
గండ్ర గొడ్డలి బిల్బుకంబుకొంతంబు
గాంచి నిర్వీర్యుడై కడు కిట్లు పలికె
"అనసూయ నన్నింక దూడుచో నీకు
ప్రాణదాన మొనర్చు మాయధికారి"
ఉలికిపాటున లేచి యూరకనవ్వె
"అన్నయ్యా! కానిమ్ము అనుమాన మేల!"
గంభీరస్వరమున గద్దించిపలికె
తల దొర్లె రాజపాదముల చేరువకు
ధ్వని విని కన్ను మూసినరాణి వణకు
బాలచంద్రుం డను బాలకు డడిగె
"తల పడిగానున్నదా? అన్న! చూడు"
భూపుడు బేతన్నసోదరి ననియె
"కౌసల్య! కన్నీరు గార్చుచున్నావు."
"అన్నయ్యా! నీమాటె యనుకొనుచుంటి
మేము పోయిన నిన్ను ప్రేమింతు రెవరు?
పాపము నీ వెట్లు బ్రతికెద వింక!"
వృద్ధరాజన్యుండు వీరభద్రుండు
బిడ్డలరక్తము వీక్షించె నెదుట
నిశ్చేష్టులై ముందు నిల్చుండియున్న
ప్రేక్షకలోకంబు ప్రీతితో జూచి
స్పష్టస్వరంబుతో బలికె నీరీతి
"నన్ను నమ్మియున్న నాయకులార!
చాలనినాళ్లాంధ్రజాతికి గలిగె
"సార్వభౌముల మార్చ జాలినయతడు
గ్రాసగానిని వేడ గక్కుఱితివడిరె"
శంకింపగానేల సమయముగాదు
ప్రత్యక్షరుద్రుడై పాపడే మున్ను
"మాధవా! రథమును మఱలింపు" మనియె
ఇతరుల ననేల? నిప్పటివఱకు
బిడ్డలవలె మిమ్ము ప్రేమించినాడ
విధివశంబున మీకు బేతన్న మిగిలె
ప్రీతితోనాతని వీక్షింపు డయ్య."
బేతాళరాయుడా! వీరాంకవీర!
జనకునిదీవన గొనుమయ్య తండ్రి!
చింతింపబనిలేదు ఛేదింపు శిరము

పాపరహితుడవయ్య భయమేల నుంకి"
చనుదెంచుతల్లిని గనినంతలోన
"కన్నకడుపు జీల్చిగాయిక సాయి
ఘాతకు నన్నేల కంటివి తల్లి!"
అని పల్కి పెద్దపెట్టున నేడ్చెనతడు.
తనపట్టి పడెడుసంతాపము గాంచి
అతనిధైర్యము ఖాలిమాట గుర్తెఱిగి
అత్యున్నతంబగు నాచోటినుండి
తల్లి క్రిందుగ బడి తనతల పగుల
ప్రాణాల బాసె నారాణి; బేలన్న
హా! హా! యటంచు దా నవనిపై వ్రాలె.

చిలుకపాటి వారి వచనాలు

ఏకాంతనుండి నీవేకాంతకేగెదో - నా కింత దెలిపించు నది నాకు జెవి
భూకాంతపై కాంత బొంది పోబోకె మున్నె - యేకాంత నుదలింగయుంది చే నంమా (?)
ఎందునైన పొందు దేలాగు గనుగొందు - బొందితో కైలాస పురమెందినయితి ౧
ఉండి యుండని ఓటికుండలో పలి నీళ్ళు - నిండబోసినకీతి నీకు నాకు
దండిగా పంకమున దగిలియుండినయట్లు - యొడ్డువిడిచిన బండికు లేనాయ బ్రతుకు (?) ౨
తైల మందిన వత్తి తగలుబడి దీపాగ్ని - తైలమంటుని వత్తి దహనగతిని
తైలమే ప్రాణంబు లేను వత్తి దీపిను - తైలంబు వత్తిగతి తగనారె బ్రతుకూ ౩
ఆకు పోకయుం సున్న పంటిగంధపజేసి - నా క త్రదొంగోయె ధమ్మెంచుబోలెౌ
శోక పంజరములో తొచ్చిపెసిన చిలుక - నూకు వివాకును యింత మాత్రమేకాదా ౪
కాకి కోవెలపిల్ల గని పెంచినావెనుక - నీకాకు వదనన్ని వెలగి వెలగి
యాకులము చిలుకపాటీకుల త్తులగన్న - కాకి కోవెలపిల్ల గతిని బెసనన్నా? (పల్కి-పికుక్కి-) ౫

ప్రథమ జ్వాల

పింజమూరి పార్థసారథి గారు

౧

గవర్నరుపేటలో సామాన్యంగా సోమసుందరమును ఎరగనివాళ్లు లేరు. అతనందరికీ వింతగా కనపడేవాడు సౌమ్య స్వభావుడైనా చిన్ననాటినుంచీ ఎప్పుడూ ఇల్లు పట్టక తిరుగుతూ ఉండేవాడు. అతనికి స్నేహాలెక్కువ. ముఖ్యంగా అతను లక్ష్మీకాంతము గదికి తరుచుగా వెళ్తుంటాడు.

లక్ష్మీకాంతము ఒంటరిగా వచ్చి బెజవాడలో చదువుకుంటున్నాడు. పెద్దవాళ్లు కోపపడతారనే భయము లేకపోవడముచేత పగలంతా పదిమంది స్నేహితులను చేర్చి చీట్లాడుతూ కాలము గడిపేవాడు.

వేసంగి ప్రవేశించింది. పొద్దటిపూట స్కూలు పెట్టినారు. ఎండలు చిటపట లాడుతున్నవి. ఎట్టిటి ఎండలో కూడా మన సుందరము ఆ చీట్లాడేచోటికి రోజూ పన్నెండు కొట్టేటప్పటికి హాజరయ్యేవాడు. కాని పాప మతనికి చీట్లాడడము బొత్తుగా రాదు. బస్తీలో పుట్టిపెరిగి ఇంగ్లీషు చదువుకుంటూ చీట్లాట రాకపోవడము తోడివాళ్లకు కేవలము హాస్యాస్పదంగా కనపడేది. వాళ్లంతా సోమసుందరాన్ని చీట్లాడ లేనందున ఎగతాళి చేస్తూఉన్నా, అతను మాత్రము రోజూ అక్కడికి వెళ్లి వాళ్లాడుతుంటే కాస్తసేపు ఊరికే చూస్తూకూచుని తర్వాత మరి ఒక స్నేహితుని ఇంటికి వెళ్లుతూ కాలము గడుపుతూ ఉండేవాడు.

మన చీట్లపేకక్లబ్బుకు అవతలి ఇంట్లో మాధవరావు ఉంటున్నాడు. అతనికి పెద్ద పోకడలేమీ తెలియవు. ఎప్పుడూ చదువేమిా తానేమిా అన్నట్లు సంచరిస్తూ ఉంటాడు చీట్లాటలో ఆరితేరినవాడే. ఐనప్పటికీ అతను లక్ష్మీకాంతం ఇంట్లో క్లబ్బులో మెంబరుగా చేరలేదు. ఓర్వలేనితనమువల్లనో మరి ఎందువల్లనో కాని, కొంతమంది మాధవరావు పెద్దమనిషితరహాఅంతా పట్టి టక్కరుతన మనేవాళ్లు.

ఆ వైశాఖమాసములో ఎండలూ గాడ్పులూ తీవ్రంగా ఉన్నవి. వడదెబ్బకు పాపము కొంతమంది పసిపిల్లలుకూడా పోయినారు. ఒకనాడు మధ్యాహ్నము సోమసుందరము భోజనము చేసుకుని లక్ష్మీకాంతము గదికి వచ్చినాడు. లోపల చాపలు వేసుకొని లక్ష్మీకాంతమూ స్నేహితులు ఆటల్లు ఆడుతున్నారు. ఒకడు ఆట అన్నాడు. అద్దు అన్నాడు ఇంకొకడు. ఆట మరతు పైమరతుబదాకా పెరిగి పోయింది. దిగుడు చెయ్యి వాడు గంభీరంగా ముక్కదిగినాడు. ఆట అనర్గళంగా సాగిపోతున్నది. అంత పట్టున వాళ్లు ఆడుతున్నప్పటికీ సోమసుందరము లోపలికి రాగానే సభవారంతా పక్కన పెట్టి

నారు. ఎందుకు నవ్వినారో సోమసుందరానికి అర్థము కాలేదు. అతని మనస్సు పువ్వువలె కోమలమైనది. ఎప్పుడయినా స్నేహితులు ఎగతాళి చేస్తే అతను ముఖము చిన్నపుచ్చుకొనేవాడు. అతనికి కష్టముగా ఉన్నకొద్దీ తోడివాళ్లు ఎక్కువ ఎగతాళి చేస్తూ ఉండేవాళ్లు. కాని ఆరోజున మరీ అతని కది దుర్భరమైనది. అక్కడ ఉండలేక బయటికి వచ్చి వడగాడ్పు తోలుతూ ఉన్న పంచలో అరుగుమీద కూచుని శూన్యభావంతో ముందువైపుకు చూస్తూ ఉన్నాడు.

అట్లా చూస్తూ ఉండగా సుబ్రహ్మణ్యమనే కుర్రవాడు మాధవరావు ఇంటివైపు రావడ మతనికి కనబడ్డది. సుబ్రహ్మణ్యమూ సోమసుందరమూ మూడవఫారంవరకూ బెజవాడ హిందూ హైస్కూలులో కలిసి చదువుకున్నారు. కాని ఈమూడేళ్లనుంచీ చెడు సావాసాలవల్ల సుబ్రహ్మణ్యము సరిగా బడికి పోక చదువులేకుండా తిరుగుతూ ఉన్నాడు. అతన్ని చూడగానే షుమారు పందొమ్మిదేళ్ల ప్రాయమువాడని తెలుస్తుంది. కొంచెము ఎర్రనివాడే. అయినప్పటికీ అందగాడని చెప్పడానికి వీలులేదు. కాని అతనికిమాత్రము ఆవిషయమున అనుమాన మణుమాత్రమైనా లేదు. మరీ ఈమధ్య పిలకజుట్టు కత్తిరించుకుని క్రాపింగు పెట్టుకొన్నప్పటి నుంచీ తన ముఖానికి వికాసము హెచ్చినదనీ అసలునూ తనతేజమే వచ్చినదనీ అద్దంలో మాటిమాటికీ చూసుకుని ఆనందించేవాడు.

సుబ్రహ్మణ్యము మాధవరావింటికి రావడ మారంభించి కొద్దిరోజులే అయింది. అదివరలో వాళ్లిద్దరి విశేషంగా స్నేహ మున్నదని మాత్రం చెప్పలేముకాని ప్రస్తుతము రోజూ అతను మాధవరావుగారింట్లో కనబడతాడు. ఇవ్వాళ చక్కగా తలదువ్వుకొని పచ్చటి రాజమండ్రిసిల్కు ఉత్తరీయము కమ్ములుతీర్చి వాలుగా కనబడేట్లు కప్పుకొని, కొత్తగావస్తున్న కోరమీసాలు దువ్వుకుంటూ తాంబూలము నములుతూ మాటిమాటికీ చెయ్యిపెట్టి క్రాపు సద్దుకుంటూ వస్తూఉంటే సుబ్రహ్మణ్యము బహు వింతగా కనబడ్డాడు. వేషమంతా మారిపోయింది. అదేమి, నడకకూడా మారిపోయిందే! వానికోడిపుంజు నడక. అదీ చూడగానే సోమసుందరానికి నాటకములో వచ్చేవేషాలు జ్ఞాపకము వచ్చాయి.

సోమసుందరానికి పదిహేనేళ్లకంటె ఎక్కువ ఉండవు. వానిముఖంలో ఒక విధంగా అమాయకత్వము కనుబడుతుంది. అయినప్పటికీ తెలివితేటలూ ఊహాలు తక్కువలేవని అంతా అనుకునేవాళ్లు. మాధవరావింట్లోకి పోతున్న సుబ్రహ్మణ్యనిచూచి అతను నవ్వినాడు. సుబ్రహ్మణ్యము ఏమీ మాట్లాడక అతనివైపు కొరకొరలాడుతూ చూస్తూ లోపలికి వెళ్లినాడు. సోమసుందరము అరుగుమీదనే కూచుని మళ్లీ శూన్యదృష్టితో ముందువంక చూస్తున్నాడు. అట్లా చూచేసరి కతని పెదవులు చిరునవ్వుతో విక

సిస్తవి; కళ్లు కలవరిస్తున్నట్లు కనబడి చూచే వాళ్లను ముగ్ధులను చేస్తవి.

సుబ్రహ్మణ్యము మాధవరావు ఇంట్లోకి వెళ్లి రెండునిముషము లయింది. సోమసుందరుడు ఏదో పరధ్యానంగా కూచుని ఉన్నాడు. ముందుకు సూటిగా చూస్తూఉన్న అతని దృష్టి ఏలనో మాధవరావింటి వైపు మరలినవి. మెరుపు మెరసినంతసేపులో అతని కంటికి పచ్చని రుమాలు గాలిలో ఎగరవేసి ఎవరినో పిలుస్తున్నట్టు కనబడ్డది. సోమసుందరుని ధ్యానం మరలినది. ఉన్నట్టె ఉండి ఎదుటింటివైపుకు చూపులు మరలించినాడు. అప్పుడు వానికళ్లకు చక్కని మెరుపుతీగవంటి ఒకానొక బాలిక సొగసుగా సింగారించుకొంటూ ఆయింటి కిటికీవద్ద కానవచ్చినది.

ఆ మేడలో స్వామినాథయ్యరుగారు ఉన్నారు. ఆయన కోయంబుత్తూరువాడయి నప్పటికీ తెలుగు జిల్లాలోనే చాలాకాలము నుంచీ ఉద్యోగం చేస్తూ ఉన్నందువల్ల తెలుగు రకంగానే ఉంటాడు. ఆయన పిల్లలుకూడా తెలుగుదేశములోనే పుట్టి తెలుగుబళ్లలోనే చదువుకుంటూ ఉండటము చేత వాళ్లు మనపిల్లలవలెనే తెలుగు చక్కగా మాట్లాడుతారు. ఆయనకు ఆడపిల్ల ఒక్కతే. ఒకసారి వాళ్లంతా స్వదేశము చూడడానికి వెళ్లినప్పుడు తాతగారూ వాళ్లంతా అరవమే మాట్లాడడము విని అప్పటికి అందరిలోకి చిన్నదైన కమల, 'ఏమిటీ, ఈ అరవగోడూ' అన్నందుకు వాళ్ల తాతగారామెను తనజీవిత కాలములో క్షమించలేదట. ఆమెకు ఇప్పుడు పదమూడు సంవత్సరాల ఈడు ఉంటుంది. దక్షిణాదిస్త్రీలు ఎప్పుడూ కొర్నాటి చీరెలు కట్టుకుంటూ రెండుమూడు బట్టలతోనే కాలము గడుపుతూ ఉంటారని మనవేపువ అంతా అనుకుంటారు. ఒకవేళ ఆమాట నిజమైనప్పటికీ కమల కొర్నాటిచీరలు మాత్రమే కట్టుకోక బొమ్మరంగు చీరెలు, ఊదారంగు సిల్కుచీరెలు రకరకాలవి కట్టుకొని ఎంతో నాజూకుగా ఉండేది. ఆడపిల్లను ఒక్కతే కావటముచేత తల్లితండ్రులు ఆమె అడిగినదల్లా కొంటూ గారాబముగా చూచుకునే వాళ్లు. ఇంకా పసితనము పూర్తిగా వదలక పోవటమువల్ల ఆమె ముచ్చటగా ఇంట్లో ఇటు అటు తిరుగుతూ ఉండేది.

మంచి గౌరవముగలవంశములో జన్మించిన పదుహేనేళ్ల కుఱ్ఱవానికి లోకానుభవము చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. అది మంచీ చెడ్డా బాగా తెలియని ఈడు. అందులో భయభక్తులతో పెరిగిన సోమసుందరానికి ప్రపంచములో జరిగే విచిత్ర కార్యాలు ఏమి తెలుస్తవి? అయినప్పటికీ విద్యావంతుల కుటుంబములో జన్మించినహేతువున అతని బుద్ధి కుశాగ్రమయినది. అందులో మనస్సుకు కూడా వికాసము అప్పుడే కొద్దిగా ఏర్పడుతున్నది.

పక్కఇంటిలో సుబ్రహ్మణ్యము ఉత్తరీయము ఎగరవేయడమూ ఎదుటిమేడలో అప్పుడే చక్కని మెరుపుతీగవంటి ఒకానొక బాలిక సింగారించుకుంటూ కిటికీవద్ద కానరావడమూ చూడగానే సోమసుందరుని మన

మ్నలో ఏదో సందేహము ఏర్పడినది. బాగుగా చూచినాడు. చక్కగా ఆలోచించినాడు. కొంతసేపు పస్తాయించి అరుగుమీదనుంచి దిగి ఇహ ఆరోజు స్నేహితుల ఇళ్లకు వెళ్లకుండా నరాసరి ఇంటికి వెళ్లిపోయినాడు

కొంతకాలము గడిచినది. సోమసుందరుడు లక్ష్మీకాంతమింటికి మామూలుగా నే వస్తున్నాడు. మాధవరావింటికివచ్చే సుబ్రహ్మణ్యము వేషము ఆరోజుకారోజుకు విచిత్ర మవుతున్నది. అతను అంత సంపన్నుడు కాడు. మునుపు మోకాళ్లగుడ్డలు కట్టుకుని వీధులవెంట తిరిగేవాడు ఇప్పుడు పూటకొకరకము దుస్తులు ధరిస్తున్నాడు. పొద్దున పూట విస్త్రీమడ్లు కట్టి కట్టుచొక్కా తొడిగి పైన పచ్చని రాజమండ్రీ సిల్కు వేసుకొంటు సాయంత్రానికి అవి తీసివేసి జరీఅంచు ధోవ్తి కట్టుకుని, పిండిపెట్టి గ్లాసువలె నున్నగా విస్త్రీ చేసిన కఫ్ఫులుగల లాంగ్లాతు చొక్కా తొడుక్కుని నడుముకు వలిపెపు ఉత్తరీయము బిగించి మాటిమాటికి స్వామినాథయ్యగారి ఇంటివేపు తనగుండు కళ్లతో చూస్తూ తెచ్చిపెట్టుకొన్న కొత్త నడకలతో మాధవరావు దగ్గరకు వచ్చి పోతుంటాడు. ఇక అతను క్రాపింగు దువ్వే పద్ధతులకు అంతేలేదు. ఒకసారి జుట్టు అంతా పైకి దువ్వి విశాలమైన నుదురు కలవానివలె కనపడతాడు. ఇంకొకసారి ముందుకు దువ్వి ప్రబంధస్త్రీల ముంగురులు జ్ఞప్తికి తెప్పిస్తూ ఉంటాడు. మరొక సారి ఉంగ్రుకలు పక్కకు వంకెలు వంకెలుగా దువ్వి ...ంగాతరంగములు శిరస్సున ధరించిన సాతాదీశ్వరుని అవతారమువలె ఉంటాడు. ఇక వాడు వాడుకున్న తలనూనెలకు, అత్తర్లకు లెక్క లేనే లేదు. సీతాకోకచిలుకవలె ఉంటున్నాడు.

౨

ముండు వేసంగి వెళ్లిపోయినది. వానలు జోరున కురవడ మారంభించినవి. వానాకాలములో గవర్నరుపేటలో కూడా రోడ్లు బొత్తుగా బాగుండవు. ఎక్కడచూచినా బురద. రోడ్డుమీదనే గుంటలు పడి నీళ్లతో నిండుకుంటవి. రోడ్డు మధ్యనున్న చెట్లు సుఖప్రదంగా నీడ ఇచ్చినప్పటికీ ఇప్పుడుమాత్రము వాన వెలిసినతర్వాతకూడా చిటపట చినుకులు రాలుస్తూ వీధులలో సంచరించేవాళ్లకు చికాకు కలిగిస్తూ ఉన్నవి.

బెజవాడలో సహాయ నిరాకరణోద్యమము ప్రజ్వరిల్లుతున్నది. గాంధిమహాత్ముడు దేశీయనాయకులతో వచ్చి వెళ్లి ఎంతో కాలము కాలేదు. పెద్దలూ, పిన్నలూ, బాలురూ, బాలికలూ రకరకాల ఖాదీబట్టలు కట్టుకొని ఫూల్లో అన్నిమూలలా కన్నులపండువుగా కనబడుతున్నారు.

సోమసుందరము పెద్దవాళ్ల భయం చేతనో, చదువుమీదనున్న ఆసక్తి చేతనో పాఠశాలా బహిష్కారము మాత్రము చేయలేదుకాని ఖాదీబట్టలే కట్టుకునేవాడు. ఒకనాడతను కొత్తబట్టలు కుప్పసము ఉంచుని కట్టుకొని అనేకమైన రంగులు గలిగి చేమంతో చేయబడ్డ చక్కని స్వదేశపుగొడుగు ...సు కొని విలాసంగా తిప్పుకుంటూ లక్ష్మీకాంత

మింటికి వచ్చినాడు. కాని లక్ష్మీకాంత మింట్లో లేనందున స్నేహితులతో కొంతసేపు కాలక్షేపము చేయకుండా ఊరికే ఇంటికి తిరిగి వెళ్లడానికి మనస్సు ఒప్పక నెమ్మదిగా వెళ్లి పోతున్నాడు. కాస్తదూరము సాగిపోగానే మాధవరావు ఎదురయినాడు. అతను సోమసుందరాన్ని చూడగానే, 'ఒరే! పాముకోళ్లు తక్కువేకాని కాశీకి వెళ్లుచున్నస్నాతకపు పెళ్లికొడుకులాగా ఉన్నావురా!" అని ఎకసక్కెమాడినాడు. పుష్పకోమలుడైన సోమసుందరుడు సిగ్గుపడి నవ్వగా అతనిమనోహరనేత్రములలో సౌందర్యము వెల్లివిరిసింది.

సోమసుందరుడు వీధి వెంట నడుస్తున్నప్పుడు అతని లేడికళ్లు ఎక్కడా నిలవక ఊరికే సంచరిస్తూ ఉంటవి. అప్పుడతనిని చూచే వాళ్లకు ముచ్చటగా ఉంటుంది. 'మన సోముడికళ్లు మనఇంట్లో అందరి వాటికంటె అందంగా ఉంటాయి," అని అతని అక్కచెల్లెళ్లు అంతా అనేవాళ్లు. పూర్వవయస్కుడైన అతని కామాటలు ఎంతో ఆహ్లాదము కలిగించేవి. శుష్కప్రియాలు పల్కే భట్రాజుల స్తోత్రాలకే లోకానుభవము కలవాళ్లు కూడా ఉబ్బితబ్బిబ్బులవుతున్నప్పుడు హృదయపూర్వకంగా వాళ్లు ఆమాటలు అన్నప్పుడు సోమసుందరము పొంగడములో ఆశ్చర్యమేమున్నది? అతని కన్నులే కాక రూపము కూడా మనోహరమైనది. పచ్చని బంగారము వంటి చాయ. కొంచెము ఈడుకు మించిన పొడగరియై మనోజ్ఞమైనలతవలె సుకుమారముగా ఉంటాడు. ఈకోజాన మరీ ఆవిచిత్రమైన గొడుగూ చక్కని అంచుల కొత్తఖాదీ బట్టలూ కట్టుకొని వెళ్లుతుంటే జగన్మోహనంగా ఉన్నాడు. కాబట్టి మాధవరా వన్న మాటలలో వింత ఏమున్నది!

తర్వాత కృష్ణాతీరాన చల్లగాలికి తిరుగుదామని వాళ్లిద్దరూ బయలుదేరి పోతున్నారు.

వాళ్లు నాలుగడుగులు సాగిపోగానే, చక్కని మబ్బురంగుచీర కట్టుకుని కళ్లనిండా కాటుక తీర్చి, ఎర్ర కలువలవంటి పాదాల మీద పసుపు ముద్దు గొలుపుతూ ఉండగా ఒయ్యారముగా అడుగులు వేసుకుంటూ వస్తున్నకమల ఎదురైంది. పేరంటము చేసే ఆడపిల్లలను చూడడము ప్రతివాళ్లకూ నిర్వ్యాజమైనఆనందము కలిగిస్తుంది. సోమసుందరానికి పుట్టుకతోనే సౌందర్యతృష్ణ ఉన్నది. ఆకమల ముగ్ధమనోహరరూపము చూడగానే అతనిలో అప్పుడు నిర్వికారమైన ప్రేమభావముద్భవించి ఉల్లాసముకలిగించింది. వాళ్లు రావడము చూచి కమల పక్కగా తొలిగి పోతున్నది. సోమసుందర మాపిల్లవంక చూచి మాధవరావుతో, "ఈ అమ్మాయి స్వదేశీ వస్త్రాలు వేసుకుంటే ఇంకా ఎంతబాగుంటుంది!" అని కమలకు వినబడేటట్లుగా పలికి ముసిముసి నవ్వులు నవ్వినాడు. కమలకు అప్పటికే సిగ్గు కాస్త తెలుస్తున్నది. ఆమాటలామె వినగానే సిగ్గుతో తలవంచుకొని కొంత దూరము నడిచి సోమసుందరమువంక ఓరచూపొకటి విసిరింది. సోమసుందర మది చూచినాడు.

"……కమలయెదురైంచి………పక్కగా తోలి……సోమసుందరుని వంక ఓరచూపు ఒకటి విసిరింది"

పొంగిపొరలుతున్న కృష్ణవేణిమీదుగా మలయమారుతమువచ్చి వాళ్ల దేహములను చుంబనముచేసినది. దగ్గరనున్న వేపచెట్టునుంచి పళ్లు జలజల రాలినవి. ప్రపంచమంతా సోమసుందరునికంటికి నూతనశోభతో కాన వచ్చింది. పక్కనున్న కాలవమీదనుంచి పల్లెవాని ప్రేమపాట వాళ్లకు కర్ణపర్వమైనది. అప్రయత్నంగా సోమసుందరుని పెదవులవెంట పున్నాగరాగము వెలువడినది. మందవాయువుతో శ్రుతి కలిసి అతనిరాగము అవ్యక్త మాధురి ఒలికింది. ఎగతాళి చేయబోతున్న మాధవరావు కూడా ముగ్ధుడై పోయినాడు.

3

సోమసుందరముూ సుబ్రహ్మణ్యముూ ప్రతి రోజూ మాధవరావు ఇంట్లోగాని ఆ సమీపం లోగాని కలుస్తూన్నందువల్ల ఉభయులకూ చిన్ననాటి పరిచయము వృద్ధిపొందుతున్నది. ప్రతిరోజూ సాయంకాలము ఇద్దరూ కలిసి ఇటు అటు షికార్లు చేస్తూ ఉండేవాళ్లు. కమల కనపడ్డప్పుడల్లా సుబ్రహ్మణ్యము వికారచేష్టలు చెయ్యడమూ సోమసుందరు డుపహ్యాం చుకోవడమూ జరుగుతూవచ్చాయి. సాయంసమయమందు చక్కని దుస్తులు ధరించి వాళ్లిద్దరూ ఒకరితో ఒకరు కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ అయ్యాను గారింటివేపు చూపులు మరలించి చూస్తూ ఉండేవాళ్లు. కమలమ్మ మనస్సును వీళ్లు ఆకర్షించినారని చెప్పలేము కాని వీళ్లుదాటిన వెళ్లినప్పుడల్లా ఆమె ముస్తాబై నిత్యము కంటబడేది. దూరదృష్టి సూక్ష్మాలోచనా లేని సుబ్రహ్మణ్యము తన అందం చందం చూచి కమల భ్రమించుకూ ఉందని తలంచి మురుస్తూ ఉండేవాడు. సోమసుందరునిహృదయంలో ఈగోడే లేదు. చక్కని వస్త్రములనూ చక్కని మనుష్యులనూ చూడడమంటేనే సరదా. కాబట్టి సౌందర్యరాశి అయిన కమల అతన్ని ఆకర్షించింది.

అది మంగళవారము సాయంకాలము. సోమసుందరము బడినుంచివచ్చి పుస్తకాలు ఇంట్లోపడేసి కమలాదర్శనమునకై వెళ్లినాడు. ఆమెను ఒక్కరోజు చూడకపోతే అతనికి తోచేదికాదు. సూర్యాస్తమయము అప్పుడే కాబోతున్నది. కమలమ్మ వాకిట్లో గుమ్మముదగ్గర చాపవేసుకొని పీఠపై పుస్తకము పెట్టుకొని పడుకొని ఉన్నది. సోమసుందరము ఆ దారిన వెళ్లుతూ "సుబ్రహ్మణ్యము!" అని కేకవేస్తూ కమల వంక తిరిగి చూస్తూ ఉన్నాడు. కమల అతనికంఠస్వరము విని కాబోలు, లేవకుండానే తలఎత్తి సోమసుందరము వంక చూచింది. అతనుకూడా ఆమెవంక చూచినాడు. ఇద్దరిచూపులూ కలిసినవి. సోమసుందరుడు ఉల్లాసపూరితుడైనాడు. చీకట్లు ప్రపంచమున అల్లుకొనసాగినవి. ఆహారార్థము పోయిన పక్షులు తమ కాంతలను కలుసుకొనవలెననే వ్యగ్రభావంతో గూళ్లకు చేరుకుంటున్నవి. సోమసుందరుడు ఇంటికి మరలి పోయినాడు.

ఇది జరిగిన కొన్ని రోజులకే ఒకనాడు సోమసుందరము చేత పుస్తకాలు పట్టుకుని బడికి వెళ్లుతూ తలవనితలంపుగా సుబ్రహ్మణ్యమును కలుసుకున్నాడు. వీళ్లిద్దరూ సాగిపోతూ ఉండగా దూరమునుండి ఎదురుగా వస్తూఉన్న కమలమ్మ కనబడ్డది. కాలువ అంచు ఖాదీచీరె కట్టుకుని నవ్వుముఖంతో చేతిలో కరేపాకు విలాసంగా ఇటుఅటు తిప్పుతూ మనోహరంగా వస్తున్నది. వర్షము కురిసి ఉండడమువల్ల రోడ్డంతా ఎండీ ఎండని బురదతో నిండి ఉన్నది. పాము మెలికెలు తిరిగి ఉన్న ఆ సన్నని కాలి దారిగుండా ఆమె జాగ్రత్తగా వస్తూఉంటే నాగకన్యకలు సోమసుందరానికి జ్ఞప్తికి వచ్చినారు. కవితాత్మ కలవాడగుటచేత అతను ఆమెలావణ్యమును సుబ్రహ్మణ్యం వంక తిరిగి వర్ణింప సాగినాడు.

"...సుబ్రహ్మణ్యము!—కమలమ్మను హఠాత్తుగా చేయిపట్టుకున్నాడు. కమల ముఖము చిట్లించుకొని ధుమధుమలాడుతూ......చేయివిదల్చుకొని జూచుచున్నది."

మొక్కు సుబ్రహ్మణ్యము పరవశు డైనాడు. "కమలమ్మను చేయిపట్టుకుని పలక రించేదా?" అని సోమసుందరాన్ని అడిగి నాడు. సోమసుందరము భయముతో "వద్దు, స్త్రీ సౌశీల్యము కాపాడవలసినది" అని కఠి నంగా చెప్పినాడు.

ఒక్క నిముషకాలములో కమల వాళ్ల సమీపానికి వస్తుంది. నిముషము గడిచినది. సోమసుందరము కాలిబాటనుండి పక్కకు జారడలోకి దిగినాడు. సుబ్రహ్మణ్యము కదల లేదు. ఉద్రేకముతో అతనిదేహము కంపిస్తు న్నది; ముఖ మెఱ్ఱబారినది; చెమటలు పోస్తు న్నవి; ఉత్తరీయము జారుతున్నది. సుబ్ర హ్మణ్యము మూర్ఖత్వమూ అతని ఆకారము చూచి కొంచెము భయముతో కాలిబాట నుండి అవతలికి తొలగ నుద్దేశించుతున్న కమ లమ్మ నతడు హఠాత్తుగా చేయిపట్టుకున్నాడు. పక్కన ఉండి చూస్తున్న సోమసుందరము నిర్ఘాంతపోయినాడు. అతనికన్నులు చీకట్లు కమ్మినవి. ఇంతలో కమల ముఖముచిట్లించు కొని ధుమధుమలాడుతూ కాలభుజంగివలె చేయి విదిలించుకొని ముందుకు సాగిపోయింది. సుబ్రహ్మణ్యము నిశ్చేష్టుడైనాడు.

కమల కొంతదూరము నడిచిపోయి సోమసుందరముపంక తిరిగి జాలిగొలుపు తున్న చూపులు ప్రసరింపచేసింది. ఆచూపు లతనిహృదయంలో ములుకులవలె నాటి నవి. అతనికి కర్తవ్యతాజ్ఞానము వచ్చేలోగా సుబ్రహ్మణ్యము తలవంచుకొని నెమ్మదిగా జారిపోయినాడు సోమసుందరము కొన్నిక్షణా ములపాటు ఆదేతీరున నిశ్చలుడై నిలిచి కొంతసేపటికి ధైర్యము తెచ్చుకొని అతని కళ్లయెదుటనే జరిగినఆ భయంకరవిషయమును గూర్చి "ఏమిసాహసము! ఎంతసాహసము!" అని ఆలోచిస్తూ నెమ్మదిగా బడికి వెళ్లిపోయి నాడు.

౪

ఇప్పుడు సోమసుందరుని మనస్సునందు తరంగములవలె తలంపులు పొరలి వస్తున్నవి. ఉదయమున కమలమ్మను సుబ్రహ్మణ్యము అవమానము చేయడము, అప్పుడు తన్ను కమల కరుణారసము ఒలుకుతున్న నేత్రాబ్జము లతో చూడడము పదేపదే జ్ఞాపకము వచ్చి అతని మనస్సును కలతపెట్టసాగినవి. స్కూలు లో ఉన్నంతసేపు పిచ్చివానివలె ఉన్నాడు.

సాయంకాలము మామూలు ప్రకార మతడు లక్ష్మీకాంతము గదికి వచ్చినాడు. లక్ష్మీకాంతమూ మాధవరావూ మాట్లాడు కుంటున్నారు. వచ్చిన సోమసుందరాన్ని చూడగానే లక్ష్మీకాంతము "ఒరేయి!, నీవు రోజురోజు కీల్లా అయిపోతున్నావేమిరా?" అన్నాడు. మాధవరావు లక్ష్మీకాంతాన్ని చూచి వికటంగా కన్ను గీటినాడు. సోమసుం దరము మనస్సు అక్కడ లేదు. అందుచేత వారి పరిహాసపుమాటలు అతను వినిపించుకో లేదు. ఏమీ బదులు మాట్లాడకుండా కాస్త సేపు అక్కడ ఉండి సోమసుందరము లేచి వెళ్లుతున్నాడు. వెనకనుంచి లక్ష్మీకాంత మాధవరావులు నివ్వెరపోయి అతనివంక రెప్ప వాల్చక వికటపుచూపులతో చూస్తున్నారు.

శ్రీశైల దేవాలయ పటముయొక్క వివరములు రాగల సంచికయందు

సోమసుందరుని హృదయమంతా కమలతో నిండి ఉన్నది. అతను ఇప్పుడెక్కడికి వెళ్లుతున్నాడో అతనికే తెలియదు. లక్ష్మీకాంతం దగ్గరకు వచ్చేటప్పుడుగాని మళ్లీ తిరిగి వెళ్లేటప్పుడుగాని నిత్యమూ కనపడే కమల మనోహర రూపము నేడతనికి కనబడలేదు. సుబ్రహ్మణ్యం చేసిన సాహసకార్యానికి ఆమె ఎంత సిగ్గుపడుతున్నదో! అతని పక్కనే ఉండి అది నివారించలేకపోయినందుకు తన మీదకూడా కమలకు అసహ్యము కలిగిందేమో! ఈవిధంగా మనోవేదనపడుతూ కాళ్లు నడిపించుకొనిపోయినచోటికి వెళ్లిపోయినాడు.

రాత్రి ఎనిమిదిగంట లయినది. పండు వెన్నెల కాస్తున్నది. భోజనమయినతర్వాత వాకిట్లో అరుగుమీద కూర్చున్న సోమసుందరుని మనస్సు తపిస్తున్నది. కమల తనను క్షమించినట్లు తెలుసుకొనిది అతని ఆవేదన శాంతించదు. చివాలున లేచి మాధవరావింటి వేపు వెళ్లినాడు.

ఆ వేపుగా ఎవరో పెళ్లివారు ఊరేగుతున్నారు. గుంటూరునుంచి రామదాసు మేళము వచ్చింది. సన్నాయిమీద ధాళ్లు కీర్తనల్లు నాగస్వరము వాయిస్తున్నారు. వేరేమీ ఆలోచించకుండా, పెండ్లికొడుకునూ పెండ్లికూతురునూ చూడకుండా, సోమసుందరము మేళమువద్దకు పోయి నిలుచున్నాడు. గానము మధురంగా ఉన్నది. రాగం వింటున్నకొద్దీ సుందరముహృదయము అనేక ...ల్పలు పొందుతూ ఉన్నది. అతని ఆత్మ శాంతించింది.

సంగీతమయిపోయింది; ఊరేగింపు సాగిపోతున్నది. అన్నిరకాలవాయిద్యములూ అతని శ్రవణములలో కర్ణకఠోరంగా ప్రవేశిస్తున్నవి. అక్కడనే నిలబడి అయ్యరుగారి ఇంటి వైపు చూచినాడు.

వాకిట్లో కమలమ్మ నిలుచున్నది. ఆమె తనవైపు చాలాసేపటినుంచి తదేకధ్యానంతో చూస్తున్నట్లు గ్యాసు లైట్ల వెల్తుర్లో అతనికి స్పష్టంగా కనబడ్డది. వాళ్ల ఇద్దరిచూపులు కలిసి సిగ్గుతో ఒంకొంతితో పెనుగులాడినవి. ఆమె అప్పుడు తెల్లని వలిపెపుచీర కట్టుకొని గ్యాసు లైట్ల కాంతితో మరింత ప్రకాశమానముగా ఉండి పండువెన్నెలశోభను తిరస్కరిస్తూ నిలుచుని ఉన్నప్పుడు సాక్షాత్తు మోహినీవిగ్రహం లాగా సోమసుందరానికి కనబడ్డది. ఇప్పటికెన్నోసారులు ఆమె అతన్ని చూచి ఉన్నది; అతనెన్నోసారులు ఆమెను చూచి ఉన్నారు. కాని ఈనోజనమాత్రము ఎందువల్లనో ఆమెచూపు అతన్ని కలచివేసింది. మునుపెన్నడూ తనలో కలగనిభావాలు అతని హృదయంలో అప్పుడు మెరుపు మెరిసినట్లు ఉద్భవించి అతనికి అర్థము గాకుండా బాధపెట్టినవి.

మార్పు చెందిన హృదయముతో సోమసుందరము మాటిమాటికి కమలమ్మ ఇంటి వైపుకు తిరిగి తిరిగి చూస్తూ నెమ్మదిగా ఇంటికి వెళ్లిపోయినాడు. రాత్రి పన్నెండు కూడా దాటింది; ఇంకా వానికి నిద్ర పట్ట లేదు. చాలాసేపు పక్కపై ఇటు అటు అశాంతితో తిరిగి సుబ్రహ్మణ్యము కమలచేయి పట్టు

కొన్నట్లూ కమల తనవైపు ఏదోగా చూచినట్లూ కలవరిస్తూ ఎప్పటికో నిద్రపోయినాడు.

తెల్లవారింది. రాత్రి నిద్రలేని బడలికముతోనూ మనస్సు నింకా వదలి పోని ఆందోళనముతోనూ సోమసుందరము అరుగుమీద కూర్చుని దంతధావనము చేసుకుంటున్నాడు. ఇంట్లోవాళ్లంతా ఎవరిపనిమీద వాళ్లున్నారు. గడిచిన రాత్రి జరిగిన సంగతి దీనికే ఆలోచిస్తూ నోట్లోపెట్టిన వేలు కదపక అల్లే ఉంచుకొని నేలవంక చూస్తున్నాడు. అప్పుడు హఠాత్తుగా వాని అన్నగారు కళ్లెఱ్ఱ చేసుకొని అతని వద్దకు వచ్చి వానిగడ్డము పట్టుకొని మోటుగా ముఖము పైకెత్తినాడు. సోమసుందరము ఉలిక్కిపడ్డాడు "ఒరే వెధవా! ఆ వెధవసహవాసముచేసి చెడిపోతున్నావట్రా!" అని గద్దించి పలుకుతున్న అన్నగారిమాటలు అతనికి వినబడ్డవి. ఈ సందడి విని వాళ్లక్కగారు ఇంట్లోనుంచి పరిగెత్తుకొని వచ్చి అన్న మోటుతనము చూచి "పొద్దున్నే లేవగానే చిన్నవాణ్ణి పట్టుకొని అట్లా తిడతావేమిరా?" అన్నది. ఆమాటకు మరింత కోపంతో అన్న తమ్ముణ్ణి పట్టుకొని ఇటు అటు విదిలించి 'వీడా! పాడుసావాసాలవల్ల చెడిపోతున్నాడు!" అన్నాడు.

"ఏమిచేశాడేమిరా"? అని అక్క అడిగింది.

"ఏమని చెప్పమన్నావు! చెప్పుకుంటే సిగ్గు కూడానూ!" అని అన్న ధుమధుమలాడుతూ వెళ్లిపోయినాడు.

అక్కగారు ఆమాటలకు నివ్వెరపోయింది.

ఇప్పటివరకూ సోమసుందరము ఇంట్లో వాళ్లెవరిచేతనూ ఒక్కమాటకూడా పడి ఎరగడు. అతని సత్ప్రవర్తనమూ శాంత స్వభావమూ కోమలబుద్ధి ఇంట్లో అందరికి ఆశ్చర్యం కలిగించేవి. అతను అభిమానవంతుడని తెలిసి ఇంట్లో అంతా బహుఆదరించే వాళ్లు. అందులో పసివాడు!

ఈవిధంగా అన్నగారు అని ఫ్రంసదానికి కారణము అతని నిష్కళంక హృదయానికి ఏమీ కనబడలేదు. తనను ఎప్పుడూ ప్రేమాతిశయంతో చూచే అకళంకుడైన తన అన్నగారు నిష్కారణంగా పాపమూ ఎరుగని తన్ను దూషించిన మాట లతనిహృదయమును శూలములవలె భేదించినవి. అదికూడా అక్కగారిముందు తనకు పరాభవము జరగడము మరింత కష్టకారణమైనది.

అతనికి పిచ్చెత్తినట్లయింది. దానికి తోడుగా ఇంట్లోవాళ్లంతా అతనివైపుల ఏదో వింతగా ప్రవర్తించ సాగినారు. అవమానము కలిగినతర్వాత ప్రథమోద్రేకము కొంత శాంతించిన పిమ్మట అతను అన్నగారి కటువంటి దురభిప్రాయము తనపై కలగడానికి కారణమేమని ఆలోచింప నారంభించినాడు. మనస్సు పరిపరివిధాల పోయింది. తానా మధ్యను చేసినపనులు పలికిన మాటలు మెరుపులు మెరిసినట్లు వెంట వెంట అతని మనోవీథిలో పొడకట్టినవి. కాని అతను ఎంత శోధించుకున్నా సోదరుడు ఆవిధంగా కోపిం[illegible]డానికి తగిన హేతువు కనుపించలేదు. ఎవరైనా గిట్టనివాళ్లైనా కల్పించి[illegible]

చెప్పినారా అంటే అతని కటువంటివాళ్లు ఎవరు లేరే! అతన్ని చూచిన ప్రతివానికీ అతని మీద ఒకవిధమైన ప్రేమ కలిగేది. ఆలోచించిన కొద్దీ అతనిమనస్సునందు కల్లోలము ఎక్కువ కాసాగినది. సుబ్రహ్మణ్యము ఆవెనకటి రోజున వీథిలో పట్టపగలు కమలచేయి పట్టుకొన్నప్పుడు తాను దురదృష్టవశాత్తుగా అతనివెంట నున్నసంగతి జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అప్పుడెవరో ఒకరిద్దరు చూచి ఉన్నది కూడా పొడగట్టింది. "కాని ఆవిషయములో నే నేపాప మెరగనే! సుబ్రహ్మణ్యమును మొదటనే నివారించవలెనని ప్రయత్నము చేసినాను గదా! తర్వాత చీవాట్లుకూడా పెట్టినానే! ఇక నెన్నటికి ఆ దుర్మార్గునిముఖమువంక చూడనని ఒట్టుపెట్టుకున్నానుగా!" అని ఏమేమో వితర్కించుకున్నాడు. లోకానికి మనస్సు ప్రధానముకాదని పాప మాకుఱ్ఱవాని కెట్లా తెలుస్తుంది!

౫

ఆరోజు మధ్యాహ్నము కమల కానరానికి మిక్కిలి చింతిల్లుతూ సుబ్రహ్మణ్యము కాలుగాలినపిల్లివలె ఆమెఇంటిచుట్టూ పడయాడుతున్నాడు. ఇంతలో చేయి కడుక్కుంటూ కమల అతన్నిచూచి లోపలికిపోయింది. వాడు కిటికీవద్దకు వెళ్లి చూడడానికి నిలుచున్నాడు. వెళ్లినాడో లేదో అని కమల తొంగిచూచింది. అది సుబ్రహ్మణ్యము కనిపెట్టి గచ్చకాయంత తెల్లని కాగితపుచుట్ట నొకదాన్ని కిటికీగుండా లోపల పడవేసి అక్కడనిలవక గృహాభిముఖుడై గబగబనడిచి పోతున్నాడు.

ఆసాయంకాలము సోమసుందరుడు లక్ష్మీకాంతం ఇంటికి వచ్చినాడు. దానిమ్మగింజల వంటి పలువరస కనబడేట్లు కిలకిలనవ్వుతూ రోజూవాకిట్లో కూచునే కమల నేడు కానరాకున్నది. మూర్ఖుడైన సుబ్రహ్మణ్యం ఏదో చేసిఉంటాడని ఊహించి అతను ఉగ్రుడైనాడు. లక్ష్మీకాంతంవాళ్లు తమదోవన తాము పేకాడుకుంటూ ఉంటే అతను వెళ్లి అరుగుమీద విచారమగ్నుడై కూచున్నాడు. సాయంత్రము ఆరుగంటలయినా కమలజాడ కనబడలేదు. ఇహ చేసేది ఏమీ లేక హృదయభారంతో ఇంటికి వెళ్లి పోయినాడు.

ఒకనెలరోజు లిట్లా గడిచినవి. మాధవరావు ఇంటివద్దసుబ్రహ్మణ్యము కనపడటము లేదు. కాని ప్రతిసాయంత్రమూ సోమసుందరు డొక్కడుమాత్రము ఆవీథిన లక్ష్మీకాంత మింటికి పోతూ ప్రతిఇంటిమీదనూ తన కమలనేత్రములు సారించి అలంకరిస్తున్నాడు. కాని కమలమళ్లీ ఒక్కసారికూడా అతని కళ్లబడలేదు. ఆమె బయటికి రానందువల్ల అబటారుకంతకూ కళ తగ్గిపోయింది. కారణము తెలుసుకోవలెనని సోమసుందరానికి ఆదుర్దా ఎక్కువగుతున్నది. కాని అతనికేమి తెలియరాలేదు. రోజూ కమలాదర్శనవ్యగ్రుడై ఆశతో అత డావీథిన వెళ్లుతాడు. కాని రోజూ కొండంతనిరాశతో తిరిగివస్తాడు.

దసరాసెలవులు వచ్చాయి. బడి లేదు గనుక అతడిప్పుడు ఇంటిపట్టున ఉండక

బజార్ల వెంబడి తిరుగుతున్నాడు. ఒక నాడు ప్లీడరు గుమాస్తా లంతా కూడే కమలపాకుబీడీల దుకాణమువద్ద పదిమంది పోగయి బిగ్గరగా మాట్లాడుతూ ఉండ డము చూచి సుందరము అక్కడికి వెళ్లి నాడు. అతన్నిచూచి ఒకడు "మీ బావగారి గుమాస్తా ఎవరిప్పుడూ! సూరయ్యేనా?" అని ప్రశ్నించినాడు. సోమసుందరము దగ్గరకు పోయి "అప్పను" అని కమలపాకుబీడీ కొం టానికి జేబులు చూచుకుంటూ నిలబడ్డాడు.

గుమాస్తాలంతా కోర్టుసంగతులు మా ట్లాడుకుంటున్నారు. "ఏరోయి, మన స్వామి నాథయ్యరుగారిని సంజాము బదలాయించి నారట. నాలుగురోజుల్లో అయనపోయి చార్జి పుచ్చుకోవాలట. బందరునుంచి, అయన ఎవరూ! సుబ్బారావుగారు కాబోలు నీకోర్టుకు వస్తారట" అని ఒక గుమాస్తా ఇంకొకనితో అంటున్నాడు.

కమలపాకుబీడి కొని నోట్లోపెట్టుకోబో తున్న సోమసుందరం మాపమాటలు విన్నాడు. ఏమది! అతని ముఖమంతా మారిపోయిందే! అతనికన్నులు అశ్రుపూరితములయినవి. కన్నీటిబొట్టు కారుతున్నదానిని తుడుచుకున్నాడు. పెదవులు విచిత్రముగా వణుకుతున్నవి. నిర్విణ్ణుడై అతడు బయలుదేరిపోయినాడు.

ఆరాత్రి అతనికి అన్నము సయించలేదు. వానితల్లి 'భోజనము సరిగా చేయు లేదేమిరా?' అని అడిగింది. వంట్లో బాగాలేదన్నా డతను. తల్లి వళ్లుపట్టుకునిచూచింది. వళ్లు కాల్తున్నది. తీవ్రమయిన జ్వరంతో నిద్రపోయినాడు.

పొద్దున త్రిఫలకషాయంతో శీతాంశు రసము తల్లి ఇచ్చినది పుచ్చుకున్నాడు. కాని జ్వరము రెండు రోజులు పట్టినపట్టు విడవ లేదు. చలి పుట్టుతున్నప్పటికీ బయటికి రావా లని ప్రయత్నించినాడు. కాని ఇంట్లోవాళ్లు పోనియలేదు. అయ్యరుగారు ఇవాళో రేపో వెళ్లుతారు. సోమసుందరానికి ఆందోళన మరింత ఎక్కువయింది.

మూడవనాటికి సోమసుందరానికి జ్వ రము కాస్త జారింది. ఆ సాయంత్రము వా కిట్లో అరుగుమీద వచ్చి కాసేపు కూర్చు న్నాడు. అప్పుడు రామమోహన గ్రంథా లయమునుంచి తిరిగి వస్తూ లక్ష్మీకాంతము సోమసుందరుని చూచి 'వంట్లో బాగాలేదూ!' అని అడిగి పక్కనువచ్చి కూర్చున్నాడు. సోమసుందరము ఆరోజంతా లంకణప్రాయంగా ఉన్నందున బాగా మాట్లాడేశక్తి లేక నీరసించి హీనస్వరంతో మాట్లాడుతున్నాడు.

మాటలసందర్భాన లక్ష్మీకాంతము "మీ బావగారు ఈమధ్య ఇళ్లకోసము వెదుకు తున్నట్లున్నారు. నేనున్నగదికి ఎదురింట్లో ఉన్న అయ్యరుగారు ఖాళీచేసి వెళ్లిపోతు న్నారు. ఆ ఇల్లు బాగానే ఉంటుం దనుకుం టాను!" అన్నాడు.

అయ్యరుగారిమాట రాగానే సోమ సుందరానికి ప్రాణాలు లేచివచ్చినవి. ఇప్పటికే వెళ్లి పోయినాడేమో! కమలను ఒక్కసారి చూచేందుకు కూడా వీలులేక పోయిందే అని ఇన్నాళ్లూ దిగులుపడుతున్నాడు.

'అయ్యరుగారు వెళ్లుతున్నారా? ఎప్పుడు వెళ్లుతారేం?'

'రేపు ప్రొద్దున వాల్తేరు ప్యాసెంజరులో'

'సర్కారికయినా బదలాయింపు చేసినారా ఏమిటి?' అని ఎరగనివానివలె సుందరం అడిగినాడు.

'ఎరగవా ఏమిటి? గంజాము బదలాయించినారుగా!' అన్నాడు లక్ష్మీకాంతం. తర్వాత కొంతసేపు లోకాభిరామాయణము మాట్లాడి అతను వెళ్లిపోయినాడు.

౬

ఆరాత్రి సుందరానికి మళ్లీ జ్వరము వచ్చినది. భళ్లున తెల్లవారేవరికే, జ్వరమింకా పూర్తిగా జారకపోయినా, ఓపిక చేసుకొని లేచి ముఖప్రక్షాళనము చేసుకున్నాడు. జ్వరమింకా విడవనందున కూరగాయవైద్యాలతో ఇహ లాభము లేదని అపూట డాక్టరు కోసము కబురంపించినారు. డాక్టరు వచ్చి థర్మామీటరుతో చూచి 102 డిగ్రీల జ్వరమున్నదని ప్రక్కను నిలుచుని ఉన్న సోమసుందరుని శాంతితో చెప్పి 'సీసా పంపించండి' మందిస్తాను. పిల్లవాణ్ణి గాలిలో తిరగనీయక కప్పుకొని పడుకోపెట్ట వలెను.' అని మరీ మరీ చెప్పి వెళ్లి పోయినాడు.

గడియారము ఎనిమిది కొట్టింది. లక్ష్మీకాంతం చెప్పిన మాటలు సుందరం మరచిపోలేదు. వాల్తేరుప్యాసెంజరు తొమ్మిదింటికి బయలుదేరుతుంది. ఒక్కొక్క క్షణము గడచిపోయిన కొద్దీ అతని ఆవేగము ఎక్కువవుతున్నది. మతిపోయిన వానివలె పక్కమీద కాసేపు పడుకొని కాసేపు లేస్తున్నాడు. "నేను తప్పక స్టేషనుకు వెళ్లి నాకమల నొక్కసారి చూచి తీరాలి" అని నిశ్చయించుకొన్నాడు. కాని తల్లి ఎదటనే కూచుని ఉన్నది. అతని ఆందోళన కనిపెట్టినఆమె ఎంతసేపటికీ అక్కడనుంచి కదలలేదు. ఇక చివరకు సోమసుందరము ఓర్చలేక లేచి నిలవబడ్డాడు. 'ఎక్కడికి వెళ్లుతున్నావురా!' అని తల్లి అంటూనే ఉన్నది.

'ఇప్పుడే బయటికి పోయి వస్తా'నని మెల్లగా వీథిలోకి జారినాడు. వెంటనే అతను ఆరండల్ సత్రమువద్దకు పోయి బండి ఎక్కి చురుకుగా తోలమని బండివానిని తొందర చేస్తూ స్టేషనుకు బయలుదేరినాడు. రయిలు దాటిపోతుందేమో అని అతను తహతహ పడుతున్నాడు. బండి స్టేషనువద్ద ఆగింది. సోమసుందరము చురుకుగా దిగి ఆతురతతో వంతెన దాటి ప్లాటుఫారంటిక్కెట్టు తీసుకొని వాల్తేరు ప్యాసెంజరు ఆగే ప్లాటుఫారంమీదికి వెళ్లినాడు. రైలు ఇంకా ఉన్నందుకు అతనికి కాస్త మనస్సు కుదుట పడ్డది. కాని అప్పటికే రయిలు వచ్చి పది హేను నిమిషా లయింది.

సోమసుందరము సరాసరి ఆడవాళ్ల పెట్టె వద్దకు పరిగెత్తినాడు. అక్కడ కమల కనపడలేదు. వెర్రి ఎత్తినవానివలె ప్లాటుఫారముమీద ఈ చివరనుంచి ఆ చివరకు పరిగెత్తినాడు. సెకండుక్లాసుబండిలో స్వామినాథయ్యరుగారు కూచున్నాడు. ప్లాటుఫారము మీద గుమస్తాలు చేతులు కట్టుకొని నిలుచుని వినయంగా మాట్లాడు తున్నారు. కాని ఆ పెట్టెలోకూడా కమల లేదు. ఆమె కూచున్న

పెట్టె అతనికి అడావడిలో కనపడలేదు. అతని గుండెలు తటతటకొట్టుకుంటున్నవి. "వెళ్లేముందు కమలను ఒక్కసారి చూచే భాగ్యము కూడా నాకు లేదా!" అని విచారపడ్డాడు.

రైలు కూత వేసింది. గార్డు సిగ్నలు ఇచ్చాడు. దూరదేశము వెళ్లుతున్న మిత్రుల వద్ద వారి ప్రేమాస్పదులు సెలవు తీసుకుంటున్నారు. బండి సాగింది. సోమసుందరము దేహము కొయ్యబారుతున్నది. సాగిపోతున్న రైలు ఇంతలో ఆగింది. కమల ఉన్న పెట్టె సుందరానికి కనపడ్డది. అతని ప్రాణాలు లేచి వచ్చినవి. వేరేమీ ఆలోచించక అక్కడికి పరుగెత్తి పోయినాడు. 'కమలతో మాట్లాడడము ఎట్లా! పోనీ నావైపు చూడడమైనా లేదే!' అని దిగులుతో ఏమీ తోచక నిశ్చేష్టుడై నిలవబడ్డాడు. మళ్లీ రైలు కదలబోతున్నది. గార్డు జండానుపట్టుకుని నెట్టుకుంటున్న జనాన్ని ఎట్లాగో బండిలోకి ఎక్కించి తలుపు వేసి బుర్రున ఈలెలు ఊదినాడు. సోమసుందరుని ఆశలన్నీ అడుగంటినవి. కమల ముఖము కూడా చిన్న పుచ్చుకొనే ఉన్నది. ఆమె హృదయములో ఇప్పుడేమి భావములు నాట్యమాడుతున్నవో ప్రేమ తెలిసిన వాళ్లకే గాని తెలియవు. సోమసుందరాన్ని ఆమె ఇంకా చూడలేదు. చివరకు సుందరము ధైర్యము చేసి ఒరగా నిలుచుని ఎలుగు బడుతున్న స్వరముతో 'కమలా'! అని పిలిచినాడు. ఆ స్వరము బాధ పడుతున్న వాని మూల్గు వలె ఉన్నది. కాని పిలుపుగా లేదు.

కమల అతని వైపు తిరిగి చూచింది. ఆమె ముఖము వెలవెల బారింది. వక్షస్స్థలము కంపిస్తున్నది. వేడి నిట్టూర్పు విడుస్తూ అమృతము ఒలుకుతున్న దృష్టులతో సోమసుందరాన్ని ముంచి వేసింది.

గార్డు జండా చూపించినాడు. రైలు కూత వేసి కదిలింది. ఇక కంటికి కనబడకుండా కమల ఎగిరిపోతున్నది. కమలా సోమసుందరులు ముగ్ధులై ఒకరివంక ఒకరు చూచుకుంటున్నారు. సోమసుందరుని హృదయము కొట్టుకో నారంభించినది. హృదయమును వేయి ముక్క

"సుందరము... 'కమలా'! అని పిలిచినాడు... కమల అతనివైపు తిరిగి చూచింది. ఆమె ముఖము వెలవెలబారింది."

ఱుపెట్టి చిటుకకొట్టు తున్నట్లు భావించి పరితపించినాడు. కమల కన్నులలో నీరు గిరుక్కున తిరిగింది. నిస్సారముగా నున్న తన బాహులత నామె బయటికి చాచి సోమసుందరునివంకకు ఊపింది! 'మరచిపోవద్దు' అని కోకిలస్వరము మృదుమధురంగా సోమసుందరుని చెవులలో ప్రతిధ్వనించి పులకరింప చేసింది.

రైలు ప్లాటుఫారం దాటింది. తన కంబు కంఠము సారించి అతని వైపు చూస్తున్న కమలముఖబింబము కనబడు తున్నంతసేపూ సోమసుందరుడు తన్మయుడై ప్లాటుఫారము మీాద నిలుచున్నాడు. గంటకు ముప్పదిమైళ్ల వేగముతో రైలు అతనివద్దనుంచి కమలమ్మను క్రూరముగా ఎత్తుకుని పోతున్నది. మళ్ల వాళ్లు జీవితములో ఎల్లా కలుస్తారు!

సోమసుందరము నిశ్చేష్టు డైనాడు. చెమటలు దేహమునిండా కారుతున్నవి. హృదయభారంతో ఎట్లాగో నెమ్మదిగా వంతెన దాటి బండిలో వచ్చి కద్దాడు. ఇంతవరకూ తాను జ్వరముతో బాధ పడుతున్న సంగతి మరచిపోయినాడు. బండిలో ఎక్కగానే అతని బలహీనత తెలియవచ్చి సొమ్మసిల్లినట్లు పడుకున్నాడు.

బండి అరగంటకు సత్రమువద్దకు వచ్చి నిలిచింది. సత్రములో బొప్పాయికాయలను కోసుకొని వచ్చిన అతని తమ్ముడు ఎదురై 'నాన్నగారు నీకోసము వెతుక్కుంటున్నారు' అని చెప్పినాడు. ఆమాటలు విని సోమసుందరము ఇంటికి పరుగెత్తినాడు. ఎదురుగా తండ్రి వచ్చి 'వెళ్లవద్దని ఎంత చెప్పినా వినక గాలిలో సికార్లు చేసివచ్చినావా!' అని కోపపడినాడు.

సోమసుందర మామాటలు వినిపించుకోకుండా ఇంట్లోకి వెళ్లి పచ్చడము కప్పుకుని కన్నీరు కాల్వలై పారేటట్లు విలపిస్తున్నాడు. కొద్ది సేపటిలో కప్పుకున్న పచ్చడమంతా కన్నీటితో తడిసిపోయింది.

యెఱ్ఱి నా యెంకి

నండూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు బి.ఏ.

"యేడేడు జల్మములోన
యెవరమో" అంటె
సిగ్గొచ్చి నవ్వింది
సిలక-నా యెంకి

'ముందుమన కేజల్మ
ముందోలె" యంటె
తెల్ల తెల బోయింది
పిల్ల-నా యెంకి

"యెన్నాళ్లు మనకోలె
యీసుకము" లంటె;
కంట నీరెట్టింది
జంట-నా యెంకి.

అస్పృశ్యత

గాదె నరసింగరావుగారు బి. ఎ., ఎల్. టి.

ప్రస్తుతకాలమున మనదేశమందు కొన్ని జాతులవా రంటరానివారని వ్యవహారమున్నది. తన్మూలకమగు నాచారము గూడ దేశమంతటను వ్యాపించినది. ఇట్టి యాచార వ్యవహారములకు యోగ్యులైన వారిని కడజాతివా రని చెప్పుచున్నాము. ఈ జాతులలో వచ్చువారు మాలలు మాదిగలు మొదలగువారు. వీరందరిని చండాలురని కూడ మనము వాడుచున్నాము. ఇట్టివారితో మాట మొదలగు వ్యవహారములందు ధర్మముపేరిట జరుగుచున్న వ్యవహారము కడుంగడు శోచనీయముగ నున్నది. మనవారిని ప్రశ్నించినపుడు తమయాచారము ధర్మశాస్త్రసమ్మతమనియే వారు చెప్పుచున్నారు. అందువలన దేశమందంతటను ప్రమాణములుగ మనవారు గ్రహించిన మను యాజ్ఞవల్క్య పరాశర స్మృతులను పరిశీలించి మనవారియాచారమెంతవరకు స్మృతుల ననుసరించి యున్నదో చూచుట మనవిధియై యున్నది. "కలౌ పారాశరాః" అను నార్యోక్తి ననుసరించి పరాశరస్మృతినే ప్రధానముగ గ్రహించి యీవ్యాసమును వ్రాసితిని. కాని మనుస్మృతినుండియు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతినుండియు యథోచితముగా ప్రమాణము చూపించెదను.

ఇందు మొట్టమొదటను ధర్మమూలముగ మనుస్మృతియం దున్నయంశ మొకటి గ్రహింపవలసియున్నది. మనుస్మృతి ౧౨ అ. ౧౧౮ వ శ్లోకమున శ్రద్ధావంతుడై చరాచరాత్మకమగు జగత్తంతయు నాత్మస్వరూపముగ గ్రహింపవలయు ననియు, నట్టిబుద్ధిమంతు డెన్నడును నధర్మముగ ప్రవర్తింప డనియును చెప్పబడియున్నది. ధర్మప్రవర్తనకు సర్వసమత్వబుద్ధియే ముఖ్యమని గ్రహింపదగియుండుటచే ద్వేషమూలకములగు నాచారములన్నియు నధర్మములే యని తోచుచున్నది. కాబట్టి ధర్మశాస్త్రములందు దర్శనస్పర్శనసంభాషణము లెట్టివాని విషయమునైన నిషిద్ధములై యుండవోపు. మనవారి వ్యవహారములో కడజాతివారును చండాలురు నొకటేయని భావించుచున్నారు కాని యీ విషయమును గురించి ధర్మశాస్త్రములు చూచిన కడజాతివారలు చండాలురు కారని స్పష్టమగుచున్నది. పరాశరస్మృతి ౧౦ అధ్యాయము ౯౧ వ శ్లోకము వ్యాఖ్యానమున మాధవాచార్యులవా రిట్లు,

> "బ్రాహ్మణ్యాం శూద్రాజ్జాతా చండాలీ
> అహోఘపతితా జ్జాతా వా
> సగోత్రా జ్జాతా వా
> ఇతేత త్రివిధం చండాలత్వమ్."

అని చెప్పి యమస్మృతినుండి ప్రమాణము చూపించిరి. దీనివలన చండాలత్వము మూడువిధములు ౧. బ్రాహ్మణస్త్రీయందు శూద్రునివలన జనించుటచే కలిగినది. 2. సన్యాసియై తిరిగి గృహస్థుడైనవానికి జనించుటచే కలిగినది. 3. సగోత్రులైన స్త్రీపురుషులకు జనించుటచే కలిగినది. పరాశరస్మృతి 4 అధ్యాయము 19 శ్లోకము వ్యాఖ్యానమున "ధర్మపరాఙ్ముఖః కర్మచండాలః" అని మాధవాచార్యులవారు వ్రాసిరి. ఇందువలన చండాలురు కర్మచండాలు రనియు జన్మచండాలురనియు రెండువిధములుగ గన్పట్టుచున్నది. అందు జన్మచండాలత్వము పైని జెప్పిన మూడువిధములుగ నుండుటచే చండాలత్వము నాల్గువిధములైనది. పరాశరస్మృతి 6 అ. 19-28 శ్లోకములలోను చండాలసంభాషణము, సహవాసము, సహయానము మొదలగు నకార్యముల కన్నిటికిని ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పి, 32, 33, 34 శ్లోకములలో చండాలాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమును గూడ జెప్పియున్నారు. ఇందొక విశేషము విమర్శింపవలెను. పై శ్లోకములయందు చెప్పబడిన కార్యములు ప్రాయశ్చిత్తార్హము లని యుండుటచే నెట్టివి ప్రాయశ్చిత్తయోగ్యము లని ధర్మశాస్త్రములు చెప్పినవో కొంత విచారింపవలెను. చేయవలసిన కార్యములు చేయకుండుటయు, చేయగూడనిపనులు చేయుటయు కారణముగ మనుష్యుడు ప్రాయశ్చిత్తయోగ్యు డగుచున్నాడని మనుయాజ్ఞవల్క్యపరాశరులు చెప్పిరి. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందుగాని మనుస్మృతియందుగాని పరాశరస్మృతియందు చెప్పినట్లు చండాలవిషయమున ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పలేదుగాని యీ రెండు స్మృతులలో యాజ్ఞవల్క్యస్మృతియందు తాను ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పనట్టి యకార్యములకన్నిటికి నొక ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పెను. స్మృతిప్రారంభమున ధర్మనిర్ణయము చేయుట కధికారము పరిషత్తునం దుంచెను. మనుస్మృతిలో చండాలాన్నభోజన చండాలస్త్రీగమనములకు ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పి యనుక్తములకు ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పు నధికారము పరిషత్తునం దుంచెను. మనుస్మృతిలోను యాజ్ఞవల్క్యస్మృతిలోను చండాలుడు బ్రాహ్మణస్త్రీకి శూద్రునివలన జన్మించినవాడనియు, నట్టివాడు బహిష్కృతుడనియు చెప్పబడెను. వాడు బహిష్కృతిగతి ననుసరించి సంఘమున వ్యవహారబాహ్యుడై యుండవలెను. పరాశరప్రాయశ్చిత్తకాండమున ప్రాయశ్చిత్తములు చెప్పబడినను, ఆచారకాండలో నీ కార్యములు నింద్యముల క్రింద వారు చెప్పినందున మాధవాచార్యులవా రన్యము లగువాని నాశ్రయించి వ్యాఖ్యానము చేసిరి. మనుయాజ్ఞవల్క్యస్మృతులలో చండాలదర్శనస్పర్శనసంభాషణములు నిషేధింపబడలేదు; కాని, చండాలాన్నభోజన చండాలస్త్రీగమనములు మాత్రము నిషేధింపబడెను. మొదట చెప్పబడిన చతుర్విధచండాలురలో కర్మచండాలురు ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొని సంఘమున సర్వవ్యవహారయోగ్యులగుదురని చెప్పుటకు ప్రాయశ్చిత్తకాండ మంతయును ప్రబలనిదర్శనము.

అయ్యది విపులముగ చర్చించుటయు ప్రస్తుతమున ననావశ్యకము. జన్మచండాలురని చెప్పబడినవా రేమయినా రో నిశ్చయించి చెప్పుటగూడ నంతయావశ్యకము గాదు. అయినను వారుమట్టుకు సంఘమున కలసిపోయియుండిరని పైయంశములబట్టి నిర్ణయింపవచ్చును. వారుమట్టుకు ప్రస్తుతమున లోకమందు ప్రత్యేకముగ నున్నట్లు గనబడదు. వారే యంత్యజాతులవారని చెప్పు మనవారియూహాలు నిరాధారములు. యాజ్ఞవల్క్యస్మృతికి వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన విజ్ఞానేశ్వరయోగియు పరాశరస్మృతికి వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన మాధవాచార్యులవారును గూడ చండాలు రంత్యజాతులవారిలోనివారని యభిప్రాయపడినట్లు గనుపట్టునుగాని మనుస్మృతి 11 అ. 176 శ్లోకమున చండాలురును అంత్యజాలును వేఱని స్పష్టమగుచున్నది. ఇదిగాక పరాశరస్మృతి 6 అ. శ్లో.31, 32 లను జూచినను చండాలురును అంత్యజాలును వేఱనియే నిశ్చయమగుచున్నది. ఈశ్లోకముల వ్యాఖ్యానమున మాధవాచార్యులవారుగూడ నంత్యజాతులవారు వేఱు విధములుగ నున్నారని చెప్పినారు. వారెవ్వరనిన "రజక శ్చర్మకారశ్చ నటో జరుడ ఏవచ, కైవర్త మేధ భిల్లాశ్చ సప్తైతే చాంత్యజాః స్మృతాః" అని ప్రమాణము నిచ్చినారు. నిఘంటువులందు గూడ నీవిధముగనే కన్పట్టుటచే నంత్యజాతులు వే అని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ అంత్యజాతులవారైన, 1.రజకుడు,2.చర్మకారుడు,3.నటుడు అనగా యాటవాళ్లు, 4. జరుడులు అనగా మేదరివాళ్లు, 5. కైవర్తులు అనగా జాలరివాళ్లు, 6. మేధులు, 7. భిల్లులు అనగా కొండజాతులలోనివారు. ఈ ఏడుగురిలో రజక, నట, జరుడ, కైవర్త, భిల్లులను గూర్చి యెట్టివివాదమును లేదు. కాని చర్మకారులైన వారినిన్ని, చర్మకారులుగాని మరికొందరినిన్ని మన మస్పృశ్యులనుగ జూచుచున్నాము. అంత్యజాతులను గురించి పరాశరస్మృతియందు అస్పృశ్యత చెప్పబడలేదు. కాని వారికుండలలోని నీరును త్రావినచో ప్రాయశ్చిత్తమువిధింపబడినది. ఇట్టిది గూడ నితరస్మృతులయందు గానరాదు. ఇందుచే మనయాచార మెంతయంగపరంపరగ నున్నదో యెంతస్మృతివిరుద్ధముగ నున్నదో యెంతధర్మవిరుద్ధముగ నున్నదో చెప్పనక్కఱలేదు. అందులో నంత్యజాలను చాలమందిని విడిచి యొక్క చర్మకార మేధులనుమట్టు కిట్టి యాచారము పాటించి మనము చేయుచున్న ధర్మద్రోహమును దేశద్రోహమును వర్ణింపవలసిగాదు. ఈ విషయముననే గాక యింకను ననేకవిషయములలో మనయాచారము లోకదారి మనధర్మశాస్త్రములు మఱియొకదారి. ఇట్టి యవస్థ కేవల మజ్ఞానముచేతను తన్మూలకమగు నభినివేశముచేతను గలిగినది గాని యన్యముగాదు. కాబట్టి వివేకము నవలంబించి ధర్మశాస్త్రములను పరిశీలించి యధర్మములగు నాచారములను దేశమునుండి పాఱదోలి పంకనిమగ్నమై యధోగతికి బోవుచున్న భారతమాత నుద్ధరింప ప్రార్థితులు.

అఱవభాషయొక్క యుత్పత్తి

తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు, ఎం. ఏ. ఎల్. టి. Ph. D. F, M. U. M. R. A. S. (Lond.)

నా మొదటివ్యాసమునందు అఱవవారిప్రమాణ గ్రంథములనుండి వారి దేశపుసరిహద్దులను వివరించియున్నాను. మొట్టమొదట అఱవము మధుర జిల్లాప్రాంతములందు మాటలాడఁబడెడిదనియు, ఆ దేశము నకు ఉత్తరమున మరుదయారును, తూర్పున సముద్రము ను, దక్షిణమున వైఘానదియు, పడమట కరువూరును, నుండెడివనియు, ప్రామాణికగ్రంథకర్త లగు సేనావరి యరును, నచ్చినార్కినియరును పరిశుద్ధమైన తమిళకము నకు ఇవియే సరిహద్దులని తెలిపిరనియు నే వ్యాసము నందు వ్రాసియుంటిని.

శెంతమిళకము

కాంచీపురము ప్రధానపట్టణముగాఁగల చోళ మండలముగాని, ప్రసిద్ధములైన చేర, తొండ మండల ములుగాని శెంతమిళభూములు కావు. పాండ్యమండ లమే పురాతనపుతమిళభూమి. అందుండియే తమిళ నాడు నానాఁట విస్తీర్ణత నంది యొకకాలమున ఉత్త రమున తిరుపతివఱకు వ్యాపించెనని అఱవవారు చెప్పు టకుఁ గలకారణములను నేను మొదటివ్యాసమునందే ప్రమాణములతోఁగూడ వివరించియున్నాను. ఇది అఱవ వారిపురాతనసిద్ధాంతము. తమిళసంగములు మూఁడును ప్రాచీనకాలపు ప్రసిద్ధద్రవిడభూమియగు పాండ్యమండ లమునందే ఆమధురానగరమునందే పదివేలయేండ్లు భాషా సేవ యొనర్చెనని వారిపురాతనసిద్ధాంతము. ఈ శెంత మిళభూమికి సరిహద్దులలో మాటలాడఁబడు భాషలు అన్యభాషలు. అందుండి వచ్చినమాటలు వీనికి అన్య దేశము లైనవి. కాఁబట్టి అఱవసిద్ధాంతముల ప్రకార ముగా మరుదయారు వైఘానదుల మధ్యభాగములో మాత్రమే ప్రాచీనద్రవిడ ముండెను. దీని చుట్టుప్రక్క లనుండునవి అన్యభాష లగుటచేతనే అందలిమాటలు అన్య దేశ్యము లయ్యెను.

శోధనకు నే నవలంబించినమార్గము.

నా మొదటివ్యాసమునందు నిరూపించిన సత్యములు నాధారము చేసికొని అఱవభాషయొక్క పూర్వచరిత్రను నేను అన్వేషణముచేయ మొదలుపెట్టి తిని. చెంగల్పట్టు, దక్షిణపు ఆర్కాడు, తంజావూరు, తిరుచినాపల్లి మున్నగుజిల్లాలలో ఇప్పుడు ద్రవిడమే మాటలాడఁబడుచున్నను, ఇవి శెంతమిళభూములు కావన్న ప్రాచీనమహావాక్యముల ననుసరించి, మధుర మండలములోని శెంతమిళభూమినే తొలుదొలుత అఱ వము మాటలాడఁబడుచుండెనను సిద్ధాంతముపై నేను నమ్మిక నిడితిని. ఈ శెంతమిళభూమికి చుట్టుప్రక్కల నుండు నాడులలోనిమాటలు వీనికి అన్యదేశము లగుటచే శెంతమిళభూమిలోనే ఆకాలమున పరిశుద్ధమైన యఱ వము ఉండెననియు, తక్కినచోట్ల వేఱుభాషలు మాట లాడఁబడుచుండె ననియు నే నూహించితిని. పరి శుద్ధమైన ప్రాచీనపుటఱవము ఎచ్చట నుండునో నిశ్చ యముగా తెలిసినందున, అందుండి తిసైచ్చొల్ అనఁ బడు అన్యదేశ్యములను తొలఁగించినయెడల మిగులునది ప్రాచీనకాలపు శుద్ధద్రావిడ మగునని నిర్ణయించితిని. ఇట్టి ప్రాచీనకాలపు భాషయొక్కస్థితియు, అందలి పదములును తెలిసికొనుటకు అవకాశ మేర్పడెను.

శెంతమిళమే ప్రాచీనపుటఱవమా? కాని కింకను పూర్వస్థితి యొక్కటి కలదా? యని నాకుసందేహము కలి గెను. పెక్కండ్రు అఱవవారిని నే నడిగితిని. కాని నేను చూచినంతవఱకును, ప్రసంగించినంతవఱకును, ఆ అఱవభాష విషయమున నాకొకచిత్రము కానవచ్చెను. తమభాష అతిప్రాచీనమని చెప్పువారు లక్షలకొలఁదిగా నున్నారు. వారిలో నిజముగను అతిప్రాచీనమైనదని వ్యాసములు వ్రాయువారు ఎందఱెందఱో కలరు. కాని ప్రాచీన మనుటకు ఒక్కయాధారమైనను నిదర్శనమైనయుక్తులను

లోను ఒక్కనాఁడైన నేను చూచి యెఱుఁగను. ఎంత తెంకలు చదివినవారును ప్రాచీనమని ముందు సంకల్పించుకొని ప్రస్తావన కారంభింతురు. ఎట్లు ప్రాచీనమన్న సంగతులు నంగీకరించినవిషయమే యుండును. ఆధారములను జాగ్రత్తమని గట్టిగా వడిసిన కోపగింతురు. కొందఱు ఆంధ్రులు సహితము తెలుఁగుయొక్క అఱవవారితోనే చేరి దాని ప్రాచీనతకు కారణములు తెలుపకయే అంగీకరింతురు. నే నిట్లు వ్రాయుట అసూయచేత కాదు. అఱవమునకు ప్రాచీనతాఖ్యాతి యున్నయెడల మన కేమియు నష్టము లేదు. వేదములు ప్రపంచములోని గ్రంథములలో మొట్టమొదటివైనయెడల ఆంధ్రమునకు లోపము వచ్చెనా? కాని పరిశోధనలు చేయునప్పుడు తగిన ఋజువులనుగూడ పాటించుట మనకర్తవ్యము. క్రీస్తుపుట్టుటకు మునుపు వేయేండ్లక్రిందట వ్రాయఁబడిన గ్రంథములు గూడ అఱవములో నిప్పటికిని నున్నవని చెప్పి వానిని నమ్మి వానిమీఁదనే భాషాసంబంధమైన పరిశోధనలకు నన్నాధారపడియుండు మన్నప్పుడు, అట్టి సిద్ధాంతములను నే నంగీకరింపఁజాలను. ఇట్టి సందిగ్ధములైన సంవత్సరములవలన కొడుంతమిళముయొక్క పూర్వస్థితి నెఱుఁగుటకు నాకుఁ జాల కాలవ్యవధి పట్టెను. తుట్టతుదకు ద్రవిడవ్యాకరణములే నా కాధారము లయ్యెను. పండితులకును వ్యాకరణవిషయమని చెప్పినప్పుడు నాకు తోడుపడిరి.

కొడుంతమిళము రెండు తెఱఁగులు కలది. అందొకటి అప్పటికాలప్రజలు పల్లెకల అర్థముగలది. లోకవ్యవహారములం దప్పుడు వాడుకలో నుండు పదసముదాయము నే కలది. రెండవది పండితభాష. ఈ పండితభాష ప్రజలకర్థముకాదు. అందు ఒక్కపదమునకు పెక్కుఅర్థము లుండును. ఒక్కయభిప్రాయమును వెల్లడించుటకు పెక్కుపదములు పనికివచ్చును. ఇందు పండితభాష గ్రాంథికము. అనఁగా ప్రయోగశరణ్యమై ఆ కాలపుపుస్తకములలో వ్రాయఁ నమునైనది. ఇందు లోకుల పల్లెకుఁ దోయు కొడుంతమిళమునకు ఇయల్ చొల్ అని పేరు. ఇతరులకు అర్థము కానంతమున్న పండితులు తమలో తాము మాటలాడుకొనుభాషకు తిరుచ్చొల్ (=పవిత్రమైన మాటలు) అని పేరు.

ఈ విభాగములకుఁ దోఁచు నర్థమేమి యని నేను యోచించితిని. కొన్నిమాటలు పండితులకే కాని, అర్థము కావఁట. కాని యవి శుద్ధద్రవిడపదములే యఁట. వానికి గ్రంథములయందుఁ బ్రయోగములు కలవఁట! ఇప్పటికివి గ్రంథములందు వాడఁబడుచుండునఁట! కాని జనసామాన్యమునం దవి వాడుకలో లేవఁట! ఇందువలన ఇయల్ చొల్, అను విభాగము నవీనమనియు అందుమూలమున ద్రవిడము ఉండదనియు, ఇయల్ చొల్ కంటెను ప్రాచీనమైన కొడుంతమిళవిభాగము పవిత్రమైన తిరుచ్చొల్ కావలె ననియు నే నెంచితిని.

ఇయల్ చొల్ లోనిపదములు జనసామాన్యమునకుఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటచే నవి యాకాలపువ్యావహారికభాషకుఁ జెందినట్లు మనము తెలిసికొనఁగలిగితిమి కదా. ఇవే కొన్ని యుదాహరణములు: మణ్-మన్ను; పొన్-పొన్ను (బంగారము); మరమ్-(మ్ + ర్ + అ + అ) మ్రాను, నడన్దాన్-(వాఁడు) నడచెను; వందాన్-(వాఁడు) వచ్చెను; అళగు-అలవు (అందము); అదనాల్-దానివలన (వల్ల);

"సెన్ తమిళాహి తిరితాది యార్క్కుం
తంబొరుళ్ విళక్కుం తన్మైయ ఇయల్ చొల్."

ఇది ఇయల్ చొల్ కు సూత్రము.

ఇక తిరుచ్చొల్లో! ఒక్కమాట చెప్పిన పెక్కుఅర్థములిచ్చును. అనేకములైన పదములు ఒక్కటేయర్థమును గలిగియుండును.

"ఒరుపొరుల్ కుఱిత్త పలచొల్ ఆకియుం
పలపొరుల్ కుఱిత్త ఒరుచొల్ ఆకియుం
అరి దుణార్ పొరుల్ అన తిరిచొల్ ఆకుం"

అనునది దీనికిసూత్రము. ఉదా. "కిళ్లై" యను నొక్కమాటకు గిన్నె, చిలుక యని నానార్థములు. కొనుటకు తప్పు, బంగారము, గంట యని నా. పకినాన్ అన్న చెల్లినాఁ డనియు, స్థలమును విడిచినాఁ డనియు నా. సొల్ అనుమాటకు కోరుట లేక అడుగుట, సందేహించుట యని నా. అట్లే సమృద్ధి యనునొక్కయర్థమిచ్చుటకు సాల, ఉఱు (ము) తావ, నాని, కళ్లి, కూర్ అని యనేకపదములు. ఇయల్ చొల్ లోని పదములలో తిరుచ్చొల్ లోనిపదము లుండఁజాలవనియు ఈ రెండును వేఱనియు దీనివలన విశదమగుచున్నది.

ఈ విభాగములకు అర్థము.

ఇయల్ చోల్ ను వ్యాకరణదత్తముగాని వ్యావహారికభాషనుగా మనము గణింపవచ్చును. ఇదియే ప్రతిదినపు యోగకరణాలమాటను. ఒక్క పదమే పెక్కు అర్థములను, ఒక్క యభిప్రాయమునకే అనేకపదములను గల తిరుచోల్ అను పండితభాష. శబ్దజాలము విషయమునగూడ వ్యావహారికభాషకంటె భిన్నమైనది. లోకవ్యవహారములందు ఒక్కొక్క యభిప్రాయమున కొక్కొక్క ప్రదేశమున కొక్కొక్క పదము రూఢమై యుండును. భిన్నకాలములను గాని, వేర్వేఱుదేశములను గాని తీసికొన్నప్పుడు ఒక్కపదమునకే అనేకార్థములును, ఒక్క యర్థమునకే అనేకపదములు వచ్చుట సహజము. కావున ఇయల్ చోల్ అనునది ఒక్కకాలమున ఒక్కదేశమున వ్యవహరింపఁబడుచుండిన శబ్దజాలమని మనము సులభముగాఁ దెలియఁగలము. "తిరుచ్చోల్" అనునది అప్పటి వ్యావహారికభాషకంటె ప్రాచీనమై, కారణాంతరములచేత వాడుకలో లేనట్టిపదములను దెలుపును. మన తెలుఁగుభాషనుండియే రెండు యుదాహరణములు తీసికొందము.

ఆ॥ వె. చిన్న జన్నిగట్టఁ గ్రొన్నెల చెన్నుని
చెన్ను మీఱ నవ్వు దెన్ను మున్న
చిన్న కతన నెప్పుడుం గన్నులం గట్టిన
ట్లున్న దెదము లేక యున్నవార.

క. ముద్దుల పట్టిని నీకీ
గద్దెకి చందనుల వెలుఁగఁ గారాదు సుమీ
పెద్దయుఁ బెద్దలఁ దలఁపక
ముద్దియ నీ కెంత దెంపమున వెత యున్నదె.

సూచింపఁబడిన తిమ్మకవిసార్వభౌముని నీలాసుందరీపరిణయములోని పైరెండుపద్యములలో గీఁత గీయఁబడినమాటలు అన్నియు నవ్యతెలుఁగు లయ్యె; ఇయల్ చోల్ వలె వ్యావహారికభాషయందుండినట్లు ఇప్పటికాలమున కేవలము గ్రంథస్థములై తిరుచోల్ అనుకొను భాషావిభాగమునందుఁ జేర్పఁబడవలసి యున్నవిగదా.

పరిశీలించి చూచినయెడల తిరుచోల్ అనునది ఇయల్ చోల్ కంటెను ప్రాచీనమైనభాష యనియెల్లరును అంగీకరింపకతప్పదు. అట్లే అంగీకరింపఁబడియున్నది. మధురమండలములో వాకాలమున మాటలాడఁబడుచుండిన ఇయల్ చోల్ ను మనము పరిశీలింతము. అప్పుడు ఇయల్ చోల్ కంటెను ప్రాచీనమైన తిరు చోల్ మనకు తెలియును. ఈ తిరుచోల్ల సెంతమిళ్ యొక్క ఆదికాలప్రవర్తనము మనకుఁ దెలుపవలసి యున్నది. ఆభాషయొక్క యుత్పత్తిని దెలుపు మూలసూత్రము కంటె ఇమిడి యున్నది. ఈసందర్భమున నీయర్థముతోఁ గూడిన సాయుంగ్రీవు వ్యాసములోని యాంగ్లవాక్యములను వ్రాసి వానిభావమును విస్తరింపుచున్నాము.

"The Vocabulary of IYAR CHOL therefore differs from that of TIRU CHOL of the ancient classical Tamil works and of the Scholars. TIRU CHOL is thus no doubt SEN TAMIL, but it is not the language of the masses. It is a difficult literary language, with its characteristic vocabulary and meanings, representing an earlier type, the ISAI CHOL being the language actually used by the people......................the divisions mark the growth of language......................... We thus see that the original element in the Tamil language gradually grew by regular additions, and it is this that has grown considerably by various admixtures that became the standard SEN TAMIL. Sen Tamil therefore consists of the original element as well as further additions into it until a stage was reached centuries afterwards when in its standardised form Grammarians began to impose their restrictions on it to keep it from further admixture."

ఇంతవఱకు తేలినవిషయములు

మధురకు సమీపమున పూర్వకాలమునందు ఒక చిన్న దేశ ముండెను. వానియందు ఒకజాతిజనులు నివసింపుచుండిరి. వా రేదేశమునుండి యెప్పుడు వచ్చిరో వారికి తెలియదు. ఒకకాలమునందు వారు ఒక భాషను మాటలాడుచుండిరి. ఏకారణముచేతనో వారిభాష దినదినాభివృద్ధి నంది మెరుఁగులీనెను. క్రమ క్రమముగా నూతనపదము లందుఁ బ్రవేశింపఁ జొచ్చె

నవి. క్రొత్తవియు వచ్చి పాతవియైన గొప్పవైయినవి. మఱియు వచ్చినచెవులకంటె వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాఁడియైనవి. క్రొత్తమాటలు వాడుకలో హెచ్చినకొలఁదిని ప్రాఁతి మాటలు వెనుకఁబట్టినవి. ఈవిధముగా కొన్ని పదములు వాడుకనుండి తొలఁగినవి. కాని విద్వాంసులకు మాత్రము అవి తెలిసియే యుండెను. ఇట్లు మఱల కొంతకాలము కడచెను. నూతనపదములు మఱల హెచ్చెను. వాడుకలో నున్న పదములు మఱల వెనుకఁబట్టెను. ఈవిధముగా పెక్కుతరములు కడచెను. భాష పెరుఁగుచుండెను. మార్పు లధికమయ్యెను. ఇట్టిభాష పెరుఁగుటచేత రెండుచోట్లు ఏర్పడవలసివచ్చెను. గ్రాంథికభాష ప్రజలకు బోధపడ దయ్యెను. ఒక్కమాటకు పెక్కులర్థము లయ్యెను. ఒక్క యర్థమునకు మాటలు పెక్కు లయ్యెను. అప్పటికి తిరుచొల్, ఇయఱ్‌చొల్ అను సంప్రదాయము లేర్పడెను. భాష యింకను పెరుఁగుచుండెను. అన్యదేశ్యములను జొరనీకుండ ఆపి అప్పటికి భాషను స్వచ్ఛముగా నుంపవలసిన యావశ్యకము వైయాకరణులకుఁ గలిగెను. అప్పుడు వారు అన్యదేశములనుండి అన్యదేశ్యములను వేఱుపఱిచిరి.

ఇక్కడ ఒక చిన్నవిషయమును మనవిచేయు నిందు. ఒక్క యర్థమున పెక్కుపదము లుండుటయు, పెక్కులకు నభిప్రాయముల నొక్కమాటయే తెల్పింపఁ గలుగుటయు భాషయొక్క వికాసాభివృద్ధిని సూచించు నని భాషాశాస్త్రజ్ఞులమతము. నానాప్రజలమధ్య నివసించుటచేతను, ఇతరభాషలతో నత్యంతసంబంధ ముండుటచేతను, జనుల యభిప్రాయములందును జీవనమునందును మార్పులు కలుగుటచేతను క్రొత్తశబ్దము క్రొత్త యర్థములును భాషకు లభించును. సమస్తభాషలందును, అట్లే తెలుఁగునందును, ఒక్క యభిప్రాయమునకు పెక్కుపదములును, ఒకమాటకు పెక్కులర్థములును నుండుట కిదియే కారణము. కాఁబట్టి మొట్టమొదట [illegible] భూమిని చేరిన యఱవవారికి కట్టిచరిత్ర గలదో వివాదమయినఁ గాని అఱవభాషయొక్క యుత్పత్తియు, ఆంధ్రాదిభాషల పూర్వచరిత్రమును మనకు వివాదము కాదు.

అఱవము అను పదముయొక్క నిజమైన యర్థము

అఱవమను పదమునకు అనేకులు అనేకవిధములుగా అర్థము చెప్పిరని నా మొదటివ్యాసమునందే వ్రాసియున్నాను. అఱవవారు మాత్రము అఱవమనుపదమును తమ భాషకు పర్యాయపదముగా నెన్నఁడును ఉపయోగించి యెఱుఁగరు. కాని తెలుఁగును కర్ణాటకమును అఱవమునకు సంబంధించినభాషలు. కొందఱు ద్రవిడాంధ్ర కేరళకర్ణాటదేశములభాషలన్నియు [illegible]నని తలఁచుచున్నారు. కొందఱు అఱవము ఆదిభాష యనియు, తెలుఁగును ఇతరభాషలును నందుండి పుట్టెననియుం దలఁచుచున్నారు. ఏది యెట్లున్నను, ఈభాషలలోని శబ్దజాలము అనేకవిషయములలో నొక్కటియై యున్నది. తెలుఁగు-తల- అఱవము- తలై; మలయాళము తల; కన్నడము- తలె. తెలుఁగు-కన్ను; అఱవము-కణ్; మలయాళము-కణ్; కన్నడము-కణ్ణు. తెలుఁగు-కై (చేయి); అఱవము-కై; మలయాళము- కై; కన్నడము-కై. ఇట్టి సామాన్యపదముల నెన్నింటినైన మనము చూపవచ్చును. ఒకకాలమునందు ఈ నాలుగుభాషలును ఒక్కటే భాషగా నుండెడివి. ఏకభాషనే మాటలాడు వీరందఱు అను కాలక్రమమున చీలిపోయి, వేఱువేఱుగాపో దేశములలో బహుకాలము వసించి, నేటికి భిన్నభాషల వారయినట్లున్నను, ఒకప్పుడు వీరందఱును ఏకజాతి వారే. భాషాసంప్రదాయ మొక్కటి యయినను, దానితోలి నాఁటిగాథలు నాలుగుభాషలకును సమముగా వర్తింపవలెను గాని విపరీతపరిస్థితుల కాస్పదము కారాదు. అఱవవారిదగ్గఱిచుట్టము లగు తెలుఁగువారు అఱవమును అఱవ మందురు. కర్ణాటకులును ద్రవిడభాషను అఱవమనియే పిలుతురు. దూరమున నున్న మహారాష్ట్రులుగూడ అఱవమును అఱవమనియే యందురు. కాని యఱవవారు మాత్రము దీనిని అఱవమనరు. తోడివారందఱును తమ్ము అఱవలనియు, తమభాషను అఱవ మనియు ఏల పిలిచిరో వారికిఁ దెలియదు. కాని అనేకశతాబ్దములనుండి వారికి సార్థకముగా నుపయోగింపఁబడుచున్న యీపదమును తప్పుపదమని మనము మాటలకు త్రోసివేయరాదు. ఈ యఱవమను పదమే ఈనాలుగుజాతుల పూర్వచరిత్రమునకు ఆధారభూతమై యున్నది.

దీనియర్థమును దెలిసికొనుటకు పూర్వము అఱవ వారు పాండ్యమండలమునఁ బ్రవేశింపని ప్రాచీన కాలమునకు మనము పోవుదము. దక్షిణదేశములో నివసించు అఱవవారు ఇంకను బ్రవేశింపని యాదిమ దినములకు మన మేగుదము. అప్పటిస్థితిని అఱవ గ్రంథములే మనకుఁ దెలుపుచున్నవి.

అగస్త్యుఁడు అఱవభాషకుఁ బితామహుఁడను సంప్రదాయము నీవఱకే నేను వివరించియుంటిని. అఱవ పుస్తకములలో మిక్కిలి పురాతనమైనదగు తొల్కాప్పి యములోని మొదటిసూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు నచ్చినార్కినియర్ అను ప్రామాణికుఁడైన ప్రాచీనవ్యాఖ్యాత అగస్త్యుఁడు ముందు ద్వారసముద్రమునకుఁ బోయెననియు, అక్కడనుండి శ్రీకృష్ణునిసంతతివారైన పదునెనిమిదిమందిరాజులను పదునెనిమిది వెళిర్ జాతివారి కుటుంబములను అఱువలారిజాతిజన సంఘమును వెంటఁబెట్టుకొని దక్షిణదేశమునకు వచ్చెననియు తెలుపుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి ఏ సిద్ధాంతము అగస్త్యునకును అఱవమునకును సంబంధము కూర్చుచున్నదో ఆ సిద్ధాంతమే అఱువలారు తెగ ఉత్తరమునుండి అగస్త్యునితోఁ గూడ దక్షిణదేశమునకు వచ్చినట్లు ఘోషించుచున్నది. ఈ తెగకాక అగస్త్యునితో దక్షిణదేశమునకు వచ్చినవారు 18 మంది యాదవవంశపు రాజపురుషులును, 18 కుటుంబముల వెళిరులును. అఱవముయొక్క పురాణగాథ యీరీతినున్నది. తొల్కాప్పియములోని మొదటి సూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయుచు ప్రామాణికుఁడైన ప్రాచీనవ్యాఖ్యాత, నచ్చినార్కినియర్ అనునతఁడు అగస్త్యమహర్షి ద్వారకకుఁ బోయెననియు, అందుండి అఱువలారి తెగలను, పైనచెప్పిన పదునెనిమిది వెళిర్ కుటుంబములను, పదునెనమండ్రు రాజపుత్రులను దీసికొనివచ్చెననియు తెలుపుచున్నాఁడు. దక్షిణహిందూదేశమును బ్రవేశించిన తరువాత ఈవెళిరులు మైసూరురాజ్యమున నివాస మేర్పఱచుకొని అందు 49 తరములు రాజ్యపాలన మొనరించినట్లు పురనానూరువలన మనకుఁ దెలియుచున్నది. ఇదియే పురనానూరు వచనము.

ఉవరాకికైత్తువరై యాణ్డు
నాల్పత్తొంబదు వళిముఱైవన్ద
వేళిరుళ్ వేళై

ఈవెళిరులకథను వ్రాసిన పురనానూరు అను గ్రంథపుకవి క్రీ. శ. 500 ప్రాంతమువాఁడట. అప్పటికి 49 తరములు వెళ్లినయెడల తరమునకు 20 ఏండ్లు లెక్క వేసినను 780 ఏండ్లగును. కాఁబట్టి ఇట్టి జనశ్రుతి సత్యమేని అఱవలారులు క్రీ. ము. 280 ప్రాంతములందు మైసూరుప్రాంతములకు వచ్చియుందురు. కాని దృఢముగా కాలము నిర్ణయించుటకు నాధారము చాలదు.

ఏది యెట్లున్నను అగస్త్యునితో వచ్చినవారు అఱవలారని ఎల్లరు నెఱుఁగుదురు.

పాప మీయఱవవారు దక్షిణదేశమును చేరుటకు ముందే ఆప్రదేశము జనాకీర్ణమైయుండెను. ఈ యఱవలారు తెగలు వచ్చి దేశముపైఁ బడినప్పుడందున్న జనులు వీరిని మిత్రభావముతోఁ జూడలేదు. అది మనుష్యులకు సహజగుణమే. గుంపులుగుంపులుగా జనసమూహము వచ్చి మీయడవులలోని పదార్థముల నన్నిటిని మిగుల లేకుండ తినిపోవుచు మీస్థలముల నాక్రమించి నివాసము చేసికొని కూరుచుండినప్పుడు సమాన మెట్లు కలుగును? అంతే ముందందున్నవారు వీరఱవలారిని చండాలురతో సమానముగఁ జూచిరి. వారు సహించినచో మైలపడుట తలంచెను. ఇట్టిస్థితి అఱవలారులకు మాత్రమే పట్టలేదు. ఈయఱవలారుల పెద్దలకును పిక్కదేవతలకును గూడ నిట్టిదుర్దశయే వచ్చెను. ప్రాచీనభాషలగు అఱవము, తెలుఁగు, కర్ణాటకము- ఈ మూఁటికినిగూడ నీశాపము తగిలెను. పవిత్రము ప్రాచీనము నని యేగ్రంథమును అఱవవారు మెచ్చుకొందురో ఆతొల్కాప్పియమే తనభాష అఱవలారులభాషయొక్క నూతనపరిణామమని తెలియక ప్రాచీనకాలపు జనశ్రుతిని ఇట్లునుడువుచున్నది.

"వడుకర్ అరువాళర్, వాళ్ కరునాటర్ సుడిగాడు పేయేయమై తొల్ జీవై యాఱుం పులుంకారత్తీవుడైయర్."

ఇందు వడుగరనఁగా తెలుఁగువారు. ఇప్పటికిని తెలుఁగు వారిని వడుగ రనియే వారు చెప్పుదురు. వడుగనఁగా నుత్తరదిశవారికి ఉత్తరదిక్కునందుండువారని దీనియర్థము. తెలుఁగువారు, అఱవయారు, కరునాటరు (కర్ణాటకులు) శ్మశానము, దయ్యము, ఏనుఁబోతు, వీరిని సహించినవారు మైలఁబడుదురని దీనిభావము.

రాఁబోవు వ్యాసమునందు తరువాతి చరిత్రమును వివరించుచున్నాను.

మహాత్ముని నిర్బంధవిమోచనము

దామరాజు పుండరీకాక్షుఁడుగారు

“బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనకృపామూర్తి మోహనగాంధిమూర్తి”
కాలవశుఁడైన రామభూపాలుపగిది,
విధివశుండౌ హరిశ్చంద్రవిభునిభంగి,
ధర్మమునఁ గట్టువడియున్న ధర్మరాజు
మొదలుగాఁగల పాండవపుత్రులట్లు,
సత్యమె జయించునను ధర్మసరణి నెఱిఁగి
సాత్త్వికుండైన క్రీస్తు సచ్చరితుమాడ్కి,
కానికాలంబునకుఁ జిక్కి ఘనయశుండు
ధీరుఁడై నీకనులముందె దివికిఁ జనిన
బాలగంగాధరునిసాటివాఁడ వగుచు,
కర్మవశమునఁ జెఱసాలఁ గాంచి మరల
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి
ఘనకృపాసాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!
అడవిలో రాక్షసుల రాముఁ డణఁచినట్లు
జైలులో మృత్యుదేవత సాగనంపి
ధరణి శ్రీరామరాజ్య మేర్పఱచుకొఱకు
సత్య మెద నమ్మి స్వేచ్ఛాప్రసాది వగుచు
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనకృపాసాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!
బంధములఁ జిక్కి సీతపోఁబలముచేత
దాస్యరణమును లోనుండి తఱిమివేసి
స్వచ్ఛమగు దేహమున నేఁడు స్వేచ్ఛ గాంచి
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనయశస్సాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!
లంకలోపలఁ జొచ్చి శ్రీరాముప్రతిభ
గొంతవడిఁ జెల్పి కార్యానుకూలుఁడైన
అంజనేయుం డనఁగఁ జిత్తరంగనుండు
రాజ్యవర్గంబుఁ జొచ్చి నీ ప్రతిభఁ జూపి
పలువిధంబుల నీకుఁ దోడ్పడుచునుండ
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనకృపాసాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!
భర్త నెడఁ బాసి ధైర్యంబుఁ బాయకుండ
నెమ్మదిఁ దపం బొనర్చు సీతమ్మపోలె
భారతీయస్వరాజ్యసౌభాగ్యలక్ష్మి
నిన్నుఁ బాసి తపించుచు నున్నకతన
జయజయధ్యానముల పునర్జన్మ మెత్తి
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనకృపాసాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!
రామరాజ్యసౌభాగ్య మేర్పడనికతన
అంధకారంబునం దయోధ్యాపురంబు
మునిఁగి కళ కాంతు లుడిగినపోల్కి నేఁడు
నాయకుని నిన్నుఁ బాసి హైందవధరిత్రి
అంధకారమయమయి యల్లాడుచున్న
తరుణమున నీ ప్రపూర్ణవత్సలతఁ జూపి
బయట పడినావె భారతభాగ్యమూర్తి!
ఘనయశస్సాంద్ర మోహనగాంధిచంద్ర!
రాక్షసాధములైన ఘోరమగుతపముఁ
జేసి వాంఛాఫలంబు నాసించి యుండఁ
బరమయోగీంద్రుఁడవు భద్రపదుఁడవు నీవు.
కల్మష మనంగ నెఱుఁగని ఘనుఁడవు నీవు.
కల నయిన మనోవాక్కాయకర్మలందు
హింసయు, నధర్మ మెందు సహింపనట్టి
శాంతమూర్తివి, రెండేండ్లు సాత్త్వికమునఁ
జేసినతపంబు పుష్పవికాస మగుచు
పంట పండదె భారతభాగ్యమునకు
జయము చేకూరదె స్వరాజ్యసాధనమున
ఘనయశస్సాంద్ర! మోహనగాంధిచంద్ర!

ఆంధ్రులు - తెలుగులు

కెవలీరు డాక్టరు బుర్రా శేషగిరిరావుగారు ఎం. ఏ; పి. హెచ్. డీ.

తైలివాహానది పరిసరములలో ఉన్న ఆంధ్రులవలస లతిప్రాచీనములనియు వాటి జాడలు పురాణములలో గల ఆంధ్రులగాథలతో సమన్వయము పొందుచున్నవనియు ఆయాస్థలములలో పరిశోధనలు చేసినగాని ఆంధ్రులచరిత్ర సరియైనది తెలదనియు "కళింగమండలి ఆంధ్రుల"ను గూర్చిన ప్రసంగమువల్ల తెలును. ఇట్లు కళింగములోనికి వలసవచ్చిన ఆంధ్రులున్ను క్రీ. శ. ౧౧ శతాబ్దమునుండియు స్థిరముగా ఆంధ్రశబ్దము తమకే చెల్లుననుకొను చున్న తెలుగులున్ను ఒక్కటెగవారేనా లేక భిన్నజాతులవారా అని యొక ప్రశ్న యిది వరకే కలిగియున్నది. కొంతకాలము క్రిందట విజయనగరములో ఆంధ్రులనుగూర్చి ప్రసంగించిన చారిత్రకాచార్యులగు శ్రీమాన్ డాక్టరు. ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగార్లు చారిత్రకప్రసిద్ధిగాంచిన ఆంధ్రులకును తెలుగువారికిని సంబంధము లేదని వక్కాణించిరి. అంతకుపూర్వమే విశాఖపట్టణమున కళాశాలాధ్యక్షులుగ నుండిన శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసఅయ్యంగార్లున్ను "ఇండియన్ ఆంటిక్వారి" పత్రికలో నిట్లే వ్రాసియుండిరి. ఈ ప్రశ్న ఆంధ్రుల చరిత్రకు ముఖ్యమైనది. క్రీ.శ.౧౦౨౨ ప్రాంతమున తెలుగు దేశములో రాజమహేంద్రవరమున రాజ్యముచేసిన రాజరాజ నరేంద్రునికాలమున తెలుగునకు నియమ మేర్పరచిన "ఆంధ్రశబ్దచింతామణి"లో తెలుగు భాషకు "ఆంధ్ర" మనుపదము పర్యాయముగా వాడబడినది. రాజరాజనరేంద్రుని యాస్థానములో కవిభవబ్రాంకుశు డని పేరుపడ్డనారాయణభట్టు "ఆంధ్రమున" అనగా "తెలుగు"న కూడా కవిత్వముచెప్పసామర్థ్యము గలవాడని ఆతనినిగూర్చి నన్నయ (ఆంధ్రమహాభారత కర్త) రచించిన శాసనములో కలదు. తరువాత "తిక్కనసోమయాజి" విరాటపర్వము చెప్పుచు "ఆంధ్రావళి మోదముం బొరయునట్లుగ" అని వచించియుండుటనుబట్టి తిక్కననాటికి ఆంధ్రపదము తెలుగుమాతృభాషగా వాడబడు తెలుగుజిల్లాలపట్లను తెలుగుభాషపట్లను రూఢి పడినట్లు నిశ్చయము. వీరందరికీ పూర్వము వేంగిమండలమున కర్ణాటభాషను వ్యాసభారతమును జైనకావ్యముగా చెప్పినపంపాకవి (క్రీ. శ. ౧౦ శతాబ్దము) ఆంధ్రపదమును తెలుగుదేశముపట్ల రూఢిగా ఆదిపురాణమున వాడినాడు. అనగా నేటికి ౧౦ శతాబ్దములనుండి ఆంధ్ర, తెలుగుపదములు పర్యాయములై దేశవాచకములుగాను జాతివాచకములుగాను భాషానిర్దేశములుగాను ప్రసిద్ధిగాంచినవి. ఇట్టివానికి "లా" ప్రకారముగూడా అనాదిసిద్ధమనియు నంగీకరింపకే తప్పదు. అయితే

క్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దమునకు పూర్వము, అనగా ఆంధ్రశబ్దమును శాసన-చరిత్రా-ప్రసిద్ధముచేసిన శాతవాహనుల కాలమున, క్రీస్తుశకప్రారంభమున నీ ఆంధ్ర, తెలుగుపదముల వ్యవహార మెట్లుండెనని ఆవిషయమునను కళింగమండలమున తెలివాహా ప్రాంతభూములలో విమర్శనీయములగుజాడలు కనబడుచున్నవి.

ఈ ప్రాంతములందు ఆంధ్రులవలసలు చూపెడు ఆంధ్రశబ్దపూర్వకములగు గ్రామనామములకు తోడుగా "తెలుగు" శబ్దము పూర్వముగాగల గ్రామనామములును కనబడుచున్నవి. ఇది చిత్రమైనసంగతి. ఆంధ్రులును తెలుగులును మొదటనొక్కజాతివారే. అయితే ఇట్లు గ్రామనామము లేర్పడవు. కావున నీ "తెలుగు" శబ్దము పూర్వముగా గల గ్రామనామములు ఆంధ్రశబ్దపూర్వకము లగువాటికన్న నవీనముగానో, ఆంధ్రశబ్దార్థము మరుగుపడినతరువాతనో పుట్టియుండవలెను. ఈగ్రామనామములు "కళింగ", "సవర" "గదబ", "తక్షర", "ఒడ్డె", "ముండారి" పదములతో కలసినగ్రామనామములమధ్యకూడా కనబడుచున్నవి. ఈయంశమును బట్టి ఈ "ఆంధ్ర" "తెలుగు" తెగలు "కళింగ" త్యాదితెగలవలె పరస్పరభిన్నము లగు తెగ లేమో అనుసంశయము కలుగుట సహజము.

దృష్టాంతములు విమర్శనీయములు.

1. రామగిరి మాళియా:—కొళింగిబాడి కొళింగి; తెలింగిపల్లి, తెలిగాం; ఖోంద్రపల్లి, ఒరస్త్రాయుకొంగి, ఒంఛళిసుడా.

2. బిస్సంకటకంమాళియా:—తెలంగపాదరో, ఒంధరుబిమ్మ

3. గుణుపురం మాళియా:—తెలిగోయి, తెలిగుడ, తెలుగొగొర్జంగి; ఒంద్రుగుడసాల.

4. జయపురం మాళియా:—తెన్నగుడ, ఒంద్రాముండ.

5. నవరంగపురం మాళియా:—తెలుగాం, ఆంధ్రగుడ.

ఇట్టిగ్రామములు కళింగమండలిమాళియా (ఏజన్సీ)లో కనబడుచున్నవి. దీనినిబట్టియే ఇవి ప్రాచీనములుగాని నవీనములుగావనియు చెప్పవచ్చును. ప్రజలు కొండప్రాంతములనుండి పల్లపుభూములకు వలసవత్తురుగాని పల్లపుప్రదేశములనుండి కొండలలోనికి సాధారణముగా వలసపోరు. ఏదేశపుచరిత్ర చూచినా ఒకప్పుడు ఘనవంతములై ప్రభావంతములైనాగరకములగు దేశములు పాడుపడి అడవి బలసిపోవుటయు, అప్పటి కడవులుగా నుండినభూములు పల్లపునేలలై వాసయోగ్యములై పట్టణము లగుటయు విశదమగును. నేడు కుగ్రామములై పాడుపడిన తెలివాహా ప్రాంతభూములు తొలుదొల్త నీఆంధ్ర, తెలుగు, కళింగవలస లేర్పడిననాడు వాసయోగ్యములై సర్వవిధములగునాగరకవైభవములతో విరాజిల్లుచుండెననుటయు నీప్రాంతపు గ్రామ నామములవల్లనే ఋజువగుచున్నది. అట్టిప్రాంతములను నాగరకములుగా చేయుటలో ఆంధ్ర, తెలుగు, కళింగతెగలు పాల్గొనియుండుటయు వీటివల్లనే స్పష్టము.

ఈ గ్రామనామములలో తుదిభాగము "గుడ" అని ఈమూరుతెగలవారి గ్రామముల పట్లను ప్రసిద్ధము. "గుడ" అన్నది తెలుగు మాట. దీనికి రూపాంతరము "గూడెము". "కూటము", "కూడిక" అనుపదములు దీని వంటివే. ఇది సమూహార్థమున చెల్లుచున్నది. ఆంధ్ర అనుపదముతో "గుడ" అను తెలుగు మాట కూడి గ్రామనామముగా ఏర్పడుట చూడగా, దీని కీపేరు తెలుగు పెట్టియుండవలెను; లేదా ఆంధ్రమును తెలుగును అప్పటికే ఒక్క-భాషగా కలిసిపోయియుండవలెను. ఇట్లే-"పాదరు";-"వాడ (-అడ)"; "-పాడు" అనుపదములును ఈప్రాంతమున గ్రామద్యోతకములుగా వాడబడినవి. ఉ. "కళింగపాదరు"; తక్షరాడ; ఒడ్డెపాడు; ఈపదములును తెలుగు మాటలే. కాగా ఆంధ్రులవలెనే, కళింగులు; తక్షులు (తక్షకవంశీయులు); ఓఢ్రులును తెలుగులమధ్య కీప్రాంతములకు వలసవచ్చియుండురనవలసి యున్నది. ఎట్లైనను గ్రామనామములలో ఆంధ్ర, తెలుగుపదములు కలిసిపోయినట్లే, ఆంధ్ర, తెలుగుభాష లీప్రాంతమున మొదట మిళితములై పోయియుండును. ఇది ఆంధ్రులును తెలుగులును కలిసి యేకజాతియై పోవుటనుగూడ సూచించును.

గుణుపురం మాళియాలో "ఒంధ్రగుడ" తోపాటు "సాత" అను గ్రామము కానవచ్చుచున్నది. కళింగమండలి "శాలిహుండం"లో శాలివాహనరాజుల జాడలు కనబడ్డట్లే ఈ "సాత" గ్రామమును త్రవ్వించిచూస్తే శాతవాహనులజాడలు కనబడవలెను. గుణుపురంమాళియాలలో శాతవాహనులు రాజ్యముచేసినసంగతి స్థిరపడితే అది అతి ప్రాచీనకాలమందు అనగా శాతవాహనులు ధాన్యకటకము రాజధానిగా చేసికొనుటకు ముందు శాతవాహనులస్థితి చెప్పును. ఆంధ్రులచరిత్రను సమగ్రముగా సప్రమాణముగా సమన్వయించదలచినవారీజాడలు పట్టి కొంతవిమర్శించుట యుక్తము. ఈశాతవాహనులనాటికి కొన్నిశతాబ్దములక్రిందటనే బౌద్ధజాతకముల ప్రకారము ఈప్రాంతములలో ప్రఖ్యాతములగు బౌద్ధక్షత్రియులరాజ్యాంగము ఏర్పడియుండెను.

ఇట్లు పరస్పరము సన్నికటముగా వలస లేర్పరచుకొని ఏకమతానుసారులుగా నైకట్య మన్యోన్యసహాయముతోనూ మరియొకప్పుడు ప్రతిస్పర్థులుగాను పల్లెలలోనే గాక పట్టణములలోను, మతస్థానములలోను, రణరంగములలోను సాహచర్యము గలిగి ఆంధ్రులును, తెలుగులును, కళింగులును, తక్షులును కాలక్రమమున కలిసిపోయి సంబంధబాంధవ్యములుగలిగి ఏకమతానుసారులై ఏకభాషాపరులై నేటి తెలుగులుగా పరిణమించియుందురనుట సమర్థనీయమగుచున్నది.

శాతవాహనులనాటి కాంధ్రమండలమున బౌద్ధజైనదర్శనములు ప్రబలియుండెను. బౌద్ధమునకు "పాలీ"భాష మూలాధారము. గ్రామపద మీభాషలో "గాం" అని మారును. రామగిరిమాళియాలో "తెలిగాం" గ్రామమున్ను నవరంగపురంమాళియాలో "తెలుగాం" గ్రామమున్ను ఇట్టిబౌద్ధగ్రామములై యుండనోపును.

అప్పటికే ఆంధ్రులున్న బౌద్ధులుగా నుండినట్లు "ఒంభిరిగాం" అనుగ్రామనిర్దేశమువల్ల తేలుచున్నది. ఇట్లు శాతవాహనులనాటికే ఆంధ్రులు తెలుగులై యుందురు. ఈ గ్రామము లిఖితసాక్ష్య మిచ్చునా? ఇవి వంశనిర్దేశములా? అన్న ప్రశ్నకు సాజాత్య ప్రామాణ్యమున బదులు చెప్పవచ్చును. ఈ భూములలోనికి క్రీ. శ. ౬ వ శతాబ్దమందు గాంగులు వలసవచ్చిరి. వీరు దక్షిణమునుండి వచ్చినవారు. తత్పూర్వము గంగాతీరమునుండి కళింగమునకు వలసవచ్చినగాంగులును కలరు. ఈ ఆరవశతాబ్దపు గాంగులు శాసన ప్రసిద్ధి చెందినవారు. వీ రీప్రాంతములలో తమ వంశముపేరను, తమలో ప్రసిద్ధులగురాజుల పేరను, తమయారాధ్య దేవతలపేరను గ్రామములు కట్టిరి. గంగవరం, గంగవలస, గంగాపురం, గంగాపురి అనుగ్రామములున్ను, చుడంగ (చోడగంగ)పల్లి, చోరంగపల్లి అనుగ్రామములున్ను, గంజాంవిశాఖపట్నంజిల్లాలలో పల్లపు జిల్లాలలోను మాళికూలలోను కనబడుచున్నవి.

ఇట్లే అస్కాతాలూకాలో "గోకర్ణమేరి", బరంపురంతాలూకాలో "గోకర్ణపుర", పర్లాకిమిడి, సోంపేటతాలూకాలలో "గోకర్ణపురం", పాలకొండతాలూకాలో "గోకర్ణపల్లి" అనుగ్రామములును సుప్రసిద్ధములు. గోకర్ణేశ్వరుడు మహేంద్రగిరివాసుడగు గాంగుల ఆరాధ్యదేవత.

చోడగంగ (చుడంగ) వంశపురాజులపేర చోడంగిపల్లి, చుడంగుపురం అని గ్రామము లేర్పడినట్లే సాలంకాయన వంశముపేరిట నీప్రాంతములందు "సాలంకోయి" గ్రామమును "శాతవాహనులపేరిట "సాత" గ్రామమును ఏర్పడినవి.

శాసన ప్రసిద్ధులగుగాంగులు తమవంశము పేరిటను, తమవంశమందలి ప్రసిద్ధులపేరిటను, తమయారాధ్య దేవతలపేరిటను గ్రామము లేర్పరచియుంకుట నిశ్చయము కాగా ఆంధ్రులును, కళింగులును, ఓఢ్రులును తమ తమ వంశముల పేరిట గ్రామనామము లేర్పరచియుందు రనుట సత్యదూరము కాజాలదు కదా!

ఇక ఆంధ్రము తెలుగెట్లాయెనో నిరూపింపవలసియున్నది. ఇది మరియొక ప్రసంగమున విమర్శించెదమను

మధుకలశము

(ఉమర్ ఖాయ్యమున కనువాదము)

రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు

జముషీదు శీధు వానుచు యశస్సఖ నేలిన నేలలందు సిం
హములును దుష్టవృకమ్ము లలుపొందురు రాచనికమ్ము నేఁడు; 'బై
రము' మృగయావతంసుని శిరం బెట వ్రాలెను యమ్మొఱక్ యదే
చ్ఛముగను ద్రాక్షగార్దభము, చూడ! చలింపఁడు నిద్ర నారఁడున్. ౧౮

చ. కడు నరుణమ్ముగా నెచట కన్నెగులాబి జ్వలించు నచ్చటన్
బడఁదగు మున్ను సీజరున్నృపాలునిరక్త మటంచు నెంతు, నే
కడఁ బువుఁబోఁటతో యఖ్యాలి సుగంధసుమమ్ములు రాసిపోవు, నా
కడ నొకయప్సరస్సఖనిగారపుపీఁడెము రాలియుండెడిన్. ౧౯

చ. కలకలఁబోవు తేటసాన కమ్మనివాతెఱ నంటి, పల్లవాం
గులి బ్రతిమాలుచున్న యనుగుంబుప్రతీపియ రొమ్ము, చూచితే
కలికి! సఖిత్వతిన్ మధువు గ్రక్కని యేచెలిచాయ మోవి యీ
చెలియలితీవెకున్ మనసుచెల్లని కోర్కుల నప్పగించెనో. ౨౦

చ. గతదివసప్రతీపసయు గాఢభవిష్యదపోహభీతియున్
హతమొనరింపఁ జాలుమధు వందపుగిన్నియ నింక నింపు, వి
ధితమున 'రేపు రే'పని తపించెద వెందుల? కెన్ని 'రేపు' లీ
క్షితిఁబయి 'నిన్న'లందు గలిసెన్ సఖి! యిప్పటి కేది ప్రాప్తమో! ౨౧

చ. నయమతు, లాప్తు, లున్నతమనస్కులు నా మనమిత్రు లెంత తీ
ప్రియమగుతోఁటలోఁ దమయదృష్టవశమ్మగు ద్రాక్షసంశ్లిష్ట పిం
డి యొకటి రెండుగిన్నియలు నిండుగఁ ద్రావి, విరామలాలసా
శ్రయు లయిరో సఖీ! యొకరు జాఱఁగ నొక్కరు తోడు తోడుగన్. ౨౨

చ. పలుచనికావికోఁకలసొబం గొలసెన్ మధుమాసలక్ష్మి, రేపు
ష్పలపాదరింటిలోన తనివోము రతిన్ మన మిందు, ముందు రా
గిలిన ప్రియుల్ తొలంగిరి సఖీ! యిఁకఁ గ్రిందకుఁ బోదు మేము భూ
తలిఁ బవళింప, నమ్మలకుఁ దల్పము లౌదుము మేము ధూవలన్. ౨3

చ. వయసమరు, లాభ్యు, లున్న రేఁచువస్తు—వు నా మన మిత్రు లెంద ఱో
ప్రియమునతోఁ టులాఁ దమ యపృష్టపశే ష్యుగు ద్రాక్షపండ్లు పిం
డి యొకటి రెండుగిన్నియలు నిండుగఁ ద్రావి, విరామలాలనా
శ్రయము లయిరో సఖీ! యొకరు జాఱగ నొక్కరు తోడుతోడుగన్.

(ఎడ్మండ్ డూలక్ గారి చిత్రపటమునుండి పునర్ముద్రితము.)

చ. మనమును మంటిక్రిందఁ బడి మాఁదుకపూర్వము లబ్ధ మైనదా
ని ననుభవింపఁబోలుఁ దరుణీ! యటఁపిమ్మట ధూళి ధూళితోఁ
బెనసి యణంగిపోవు పృథివిన్, మధు వెండును, గాన మాఁగు, గా
యనులును బన్వళింత్రు, చెవి కందదు పైస్త్రీయున్ సమాప్తమై. ౨౪

ఉ. వేసవి నేఁటిభుక్తికి లభించిన దెల్ల వ్రయించుపుణ్యులున్,
పీడితు లయ్యు రే పనుభవింపఁగ డాఁచునికృష్టులున్, వినన్
బాడెడుచిత్రగుప్తుఁడు తమాలనికుంజమునుండి, "యేల యీ
యేడుపు మూర్ఖులార! సుఖ మేర్పడ దిందును నందు మీ కికన్." ౨౫

చ. ఇహపరలోకతర్కముల నెంతో చలంపడి శాస్త్రులున్ గురూ
ద్వాహులును పెక్కు సేగిడి, పదంపడి వారిభవిష్యదర్శనం
గ్రహమును త్రుప్పవట్టె, సుడిగాలికిఁ బోయెఁ దదీయబోధనా
మహిమయు, దుమ్ముగొట్టికొని మానెను వారిసమాధులున్ సఖీ! ౨౬

శా. ఆ వేదాంతుల శుష్కతర్కముల వ్యాఖ్యానింపఁగా నిమ్ము, నీ
వీవ్యర్థున్ సుఖపెట్ట రమ్ము సకియా! యేకాంతపున్ సేవ; నే
పూర్వల్ విచ్చు సుఖప్రభాతముల నాపూలన్నియున్ రాలు సం
ధ్యావేళన్, నిజ మిద్ది; తక్కినది మిథ్యావాద మింకేటికిన్? ౨౭

ఉ. నేను బాల్యమందు నతినిష్ఠ వెలయున్ గురుపాదసన్నిధిన్
మూఁడుగ నాలకించితిఁ బ్రమాణములైన పరోంగితార్థముల్,
గాని; నిజాన కేవ్వడను గన్నులు విప్పక బైట వచ్చితిన్
పూనిక వీడి, లోపలికిఁ బోయిన వాకిటనే సఖీమణీ! ౨౮

ఉ. వారలతోన నేనును నవంధ్యములై తగు జ్ఞానబీజముల్
కారునఁ జల్లి సాంతముగఁ గష్టముఁ జేసితిఁ బండినట్టియం
భార మిదేసుమీ! సకియ! వచ్చితి వచ్చుపుసీరువట్టు లా
కారము లేనిగాలివలెఁ గన్పడ కేగుదు గుర్తు లాఱఁగన్. ౨౯

ఉ. ఏమిటనో యెఱుంగక మహిన్ బడితిన్, బ్రవహించుచుంటి నే
భూముల నింకనో జలముపోల్కి, ననిష్టమొ యిష్టమో సఖీ!
ఈమరువాటికన్ విడిచి యేదెసకో సుడివోదు, చాటిరా
సీమల వంగుగాడ్పులనసేన్ మది నచ్చిన నచ్చకుండినన్. 30

చ. ఇచటికి నన్నుఁ ద్రోయఁ నప్పు డించుక కోరఁడు నాయభీష్ట, మిం
కెచటికొ యింటనుండి యెసఁయించెడువ ద్దుగఁ గొంగఁబోవఁ డే
ల చపలతర్క మిట్లు వగలంబడ జ్ఞప్తిఁ దెచ్చుకొందువో
రుచిగలశీధుపాత్రికను రోయక వాతెఱఁ దార్చుమీ సఖీ! ౩౧

(పాఠాంతరము)

ఉ. ఆది సృజించునప్డు గఁడాయెను నన్నిటఁ ద్రోతునంచు, నీ
మీఁదట నెందు నే నధిగమింతునొ నిశ్చిత మౌట తెల్లమై
పైదలి! యీ ప్రసన్నమధుపాత్రను బల్మఱు నింపియిమ్ము వి
చ్ఛేద మొనర్తు నీవెకిలిచింతలఁ జిత్తముఁ జీల్చకుండఁగన్. ౩౨

చ. ఇల నడిబొడ్డునుండి వడి నేశనివాకిట బైట వచ్చితిన్
వెలఁగి శనైశ్చరుం డధివసించెడుగద్దియ నెక్కితిన్, జగ
మ్ములఁ గికురించినట్టి పెనుముళ్లు నడల్చితి నెన్నొ; కాని చి
క్కడల దొకింత మృత్యువను సీముడి మెల్కుల నెన్ని విప్పినన్. ౩౩

చ. ఒకతలుపుండె దానిగడె లూడ్చెడుబీగము చిక్కలేదు, వే
ఱొకతెఱ యుండె దానికవలున్నది చూడఁగ లేకపోతి, నిం
చుక వినినట్టులయ్యె నట నుంత నన్నున్ నినుఁ గూర్చి ముచ్చటల్
సఖి! యటుమీఁదటన్ మన ప్రశంస రవంతయుఁ జెప్ప రెవ్వరున్. ౩౪

ఉ. అంతఁ దెగించి గోడివడునాకస మేఁ గని యంటి, "ధ్వాంతమం
దెంతయు దారి గానక భ్రమించు ప్రజాళికి బాటఁ జూప నే
కాంతులకాగడా గలదు కాలపుహా స్తమునం" దటంచు, "వి
భ్రాంతుఁడ! అంధతుల్యమగు భక్తియొసు"మ్మని మాఱు వాఁగొనెన్. ౩౫

చ. ప్రణయిని! నే వసంతరము భౌతికభాండము దాసి "ఆత్మకే
వసనరసీరహస్యములు పాడెదవా" యని వేఁడికొన్న నే
మనిమెకొ వింటివా! "బ్రతికినన్ని దినంబులు త్రాగవోయి తీ
యని మధుపర్క గళించియును నావల వచ్చుట మిథ్య సుమ్మిలన్." ౩౬

చ. కలఁగి మొలుంగు తోట్రుపడఁగా బడులాడినయాఘుట మ్మొక
ప్పుడు సుఖముండి వేడుకలఁ బొంపిరివోవఁగ నోపు నంచు నేఁ
దలఁచెద నెచ్చెలీ! కలలు తగ్గిన యీయధరమ్ము సైత మిం
పొలముఁగ నిచ్చి పుచ్చికొనెనో మును పెన్ని మిటారిముద్దులన్. ౩౭

చున్నది. రక్తాక్షిసంవత్సరము తీక్ష్ణకరమైనను గాంధిమహాత్ముని నాయకత్వము క్రింద ప్రశాంతముగ బరిణమించుటకు భగవంతు డనుగ్రహించుగాత?

* * * *

భారత రాజ్యాంగ సంరంభమునం దొక రంగము ముగిసినది. రెండవరంగ మెట్లు ప్రారంభము గావలయునో తెలియకున్నది. అన్నిపక్షములవారును భావికర్తవ్యమును దెలియకను ముందు వెనుకాడుచున్నారు. ఎన్నికలయందు గలిగిన విజయమును స్వరాజ్య పక్షము బాగుగ వినియోగించినది. స్వరాజ్య పక్షనాయకుల రాజ్యతంత్రము ప్రభుత్వపక్ష తంత్రమును మించినది. నెహ్రూ పటేలు జిన్నా గారులు మొదలగువారి చాకచక్యము ముందరను హెయిలీగారియాటలు సాగలేదు. వారి భేదనోపాయములు నిరర్థకమైనవి. దేశబాంధవుడు పండిత మదనమోహనమాళవ్యగారు నిరంకుశప్రభుత్వనటనమును నిర్భయముగను విశదము చేసిరి. చిత్తశుద్ధిగల భారతీయులు నిరంకుశ విధానమును సంరక్షింపజాలరని పరిస్ఫుటము చేసిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ ఆర్థిక శాసనసభను నిరాకరించి ప్రజాభిప్రాయమును విశదము చేసినది. ఈవిజయము స్వతంత్రపక్ష సహాయమునను గలిగిదనునాక్షేపణ కవకాశము లేదు. నిర్బంధశాసనముల నుపసంహరింపవలయునని సామ్రాజ్యశాసనసభ తీర్మానించినది. రాజ్యాంగ సమస్యను నిర్ణయించుటకు భిన్నపక్షములవారి సభాసమావేశమును జేయువలయునని శాసనసభ తీర్మానించినది ఈ తీర్మానములను ప్రభుత్వము ప్రకటించినది. ప్రభుత్వపక్షమున కిట్టి పరాజయము లెన్నియో గలిగినవి. ధర్మనిరీక్షణవిరహితమైన ప్రభుత్వమున కీ పరాభవము జ్ఞానోదయమును గలుగజేయలేదు. రీడింగు ప్రభువు ధ్రువకరణాధికారమును వినియోగించుచు శాసనసభ్యుల నాక్షేపించుట విచిత్రముగనున్నది. ప్రజాప్రతినిధుల యభిప్రాయములకు వ్యతిరేకముగను బ్రవర్తించుచు న్యాయము తనపక్షమున గలదని సమర్థించుటమాత్ర మనాదరణీయము. నిరంకుశ ప్రభుత్వమున కన్నియుగములందును రాజ్యములందును నిది సహజలక్షణము. సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునందు గలిగిన పరాజయము మధ్యరాష్ట్రములందును వంగరాష్ట్రములందును గలిగినది. చెన్నరాష్ట్రమునందుసయితము పరాజయము గలిగినది. ప్రజాప్రతినిధులైన మంత్రులు నిరంకుశాధికారపక్షపు సహాయమువలన బ్రతుకుచున్నారు. సంస్కరణముల మిథ్యాస్వభావమును గవర్నరుల ధ్రువకరణాధికారము విశదముచేసినది. ఎంతకాలము ధ్రువకరణాధికారము నిలువగలదో చూడవలసియున్నది. ధర్మసందేహములేని ప్రభుత్వ మెంతకాలమైనను నీయధికారమును వినియోగించుచు కాలయాపనమును జేయవచ్చును.

* * * *

స్వరాజ్యపక్షము కొంతవిజయమును గడించినను ప్రభుత్వమును ప్రతిష్టంభనము జేయజాలదని విశదమైనది. జెయిలో ప నిరంకుశాధికారహృదయము వ

మును విశదము చేసినది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వస్థితికి పశుబలమే శరణ్యమని విశదమైనది. ప్రజాప్రతినిధులకే పశుబలమును ప్రతిఘటించుటకు శక్తిలేదని ప్రభుత్వవిధానము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షపు ప్రయోజన మింతటితో ముగిసినదని విశదమగుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షపు రాజ్యనీతి ప్రతిష్టంభనమును జేయగడగినను జేయ లేకపోయినను స్వరాజ్యసంపాదనమునకు వినియోగపడ జాలదని విశదమైనది. ఇకముం దీపక్షమేమి చేయవలసియున్నదియును తెలియకున్నది. పార్లమెంటును ఆంగ్లపత్రికలును నిరంకుశాధికారమును సమర్థించుచున్నవి. దేశమునకు మోక్షము శాసనసభలవలనను గలుగదని విశదమైనది. మహాత్మునితో నాయకు లిపుడు సంప్రతించుచున్నారు. మహాత్ముడు దేశదృష్టిని నిర్మాణకార్యవిధానమునందు లగ్నముచేసి ప్రజాశక్తిని విజృంభింపజేయవలయునని నిర్ణయించుట సహజము. స్వరాజ్యమును బడయుటకిదియే సాధనమని దేశపరిస్థితులు స్పష్టము చేయుచున్నవి. ప్రజాశక్తిని నిర్మాణ విధానమునందులగ్నముచేసి వికసింప జేయుటయే కాంగ్రెసు ధర్మముగ నున్నది. ఈమహాకార్యమును సఫలముచేయుటకు గాంధిపూజానిధిని సమకూర్చుటయందు గలయవసరము విశదమగుచున్నది. మహాజనులు యథాశక్తిని పూజానిధికి ద్రవ్యమును సమకూర్చి గాంధిమహాత్మునిసంకల్పమును సఫలము చేయుటకు దోడ్పడుదురుగాత!

* * * *

రెండవయాంధ్ర చిత్రకళా ప్రదర్శనము కాకినాడయందు గతమాసాంతమునందు జయప్రదముగ జరిగినది. కార్యదర్శి శ్రీయుత దామెర్ల వెంకటరావుగారును వారిసోదరుడు రామారావుగారును ఆంధ్ర చిత్రకళాభివృద్ధికి జేయుచున్న పరిశ్రమ ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అధికారాదరణము లేకపోయినను చిత్రకళా ప్రదర్శనము జయప్రదముగ జరిగినది. ప్రదర్శింపబడిన చిత్రపటములు చిత్రకళయం దాంధ్రులకుగల యభినివేశమును వ్యక్తిత్వమును విశదముచేసినవి. చిత్రపటముల స్వరూప స్వభావములు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును విశదముచేసినవి. ఆంధ్రకళావైఖరి ప్రాచ్యకళావైఖరి నవలంబించుచున్నను ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిత్వమును గలిగియున్న విధమును రామారావుగారు మొదలగువారు చిత్రించినచిత్రములు విస్పష్టము చేయుచున్నవి. ఈచిత్రపటములు రంగులందును రూపరేఖవిలాసనిర్మాణము నందును వంగదేశకళావైఖరినిగాని పాశ్చాత్యకళావైఖరినిగాని కేవలమనుకరణమును జేయక వ్యక్తిత్వమును గలిగి యాంధ్రప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రత్వవికాసమునకు చిత్రకళావికాసావసరమును ప్రదర్శనము విశదముచేసినది. కాకినాడ ప్రదర్శనమునందలి చిత్రపటములవివరము రాగలసంచికయందు వివరింపబడును. ఆంధ్రదేశమునందు చిత్రకళాభిజ్ఞానమును వికసింప జేయుటకు శ్రీయుత దామెర్ల వేంకటరావుగారు చేయు ప్రయత్నములకు శ్రీమంతులును కళాభిజ్ఞులును దోడ్పడి స్వధర్మ నిర్వహణమును జేయుదురుగాక.

Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7. Thumbu Chetty Street, G.T.Madras

"యశోధర - సిద్ధార్థుఁడు"

చిత్రముయొక్క వివరణము

అడుగువైపు మొదలు, తటాకసోపానములు, తటాకభిత్తి, పశ్చాద్భాగము.

సోపానములు క్రిందినుండి పైకి క్రమముగ స్రోతాపన్న, సకృదాగామి, అనాగామి, అర్హత యను నాలుగవస్థలు; తటాకభిత్తి, ప్రత్యేకబుద్ధావస్థ; పశ్చాద్భాగము; బుద్ధావస్థ.

క్రింద కుడివైపున నొకతామరాకుపై నున్న పదిపూవులును దశకుశలములు; అహింస, అచౌర్యము. అకామమిథ్యాచారము, సత్యవాక్కు, అపైశున్యము, అపారుష్యము, అసంభిన్నప్రలాపము, అనభిధ్య, అవ్యాపాదము, అమిథ్యాదృష్టి యనునవి.

యశోధరసమీపముననుండు తట్టలోని యెనిమిదికమలములు ఆర్యాష్టాంగమార్గములు; సమ్యగ్దృష్టి, సమ్యక్సంకల్పము, సమ్యగ్వాక్కు, సమ్యక్కర్మము, సమ్యగాజీవము, సమ్యగ్వ్యాయామము, సమ్యక్స్మృతి, సమ్యక్సమాధి అనునవి.

వెలుపలికి వ్రాలియున్న యైదుతొడిమలు పంచస్కంధములు; రూపము, వేదన, విజ్ఞానము, సంజ్ఞ, సంస్కారము అనునవి.

యశోధర బుద్ధునిచేతనుంచెడి మూఁడు కమలములు శరణత్రయము; బుద్ధధర్మసంఘము లనునవి. యశోధర 'బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి, ధర్మం శరణం గచ్ఛామి, సంఘం శరణం గచ్ఛామి' అని చెప్పినట్టులున్నది. యశోధర శిరము నకుఁ జుట్టియున్న పూలదండ యామె పవిత్రతను దెలుపుచున్నది. రెండుకంబములలో సిద్ధార్థున కాశ్రయమయినది ధర్మము, వేఱొకటి యధర్మము.

సిద్ధార్థుని కంఠహారములు చతురార్యసత్యములు: దుఃఖము, దుఃఖసముదయము, దుఃఖనిరోధము, దుఃఖనిరోధగామినీప్రతిపత్తు అనునవి. అతనిముందల నున్న పుష్పము విజ్ఞానము. శిరస్సు నావరించియున్న నీలపీతలోహితావదాతమాంజిష్ఠవిశిష్టప్రభాపుంజము నిర్వాణసూచకము. అతని కట్టకడియమును, ముంజేతికంకణమును, శిష్యులగు శారిపుత్ర మౌద్గల్యులు. సమీపమున నుండు వృక్షము బోధిద్రుమము.

శంకరజయంతి

(వైశాఖ శుద్ధ పంచమి 9-5-24)

శ్రీ. బ్రై. కోటీశ్వరశర్మ శాస్త్రి గారు వ్రాసినది

శ్లో. శాస్త్రం శారీరమీమాంసా దేవస్తు పరమేశ్వరః,
ఆచార్య శ్శంకరాచార్య స్సంతు మే జన్మజన్మని.

సృష్ట్యాదినుండి నేటికాలమువఱకు అవిచ్ఛిన్నముగ ప్రకాశించుచున్న సనాతన ధర్మముయొక్క ప్రాచీనత్వము సుప్రసిద్ధముగదా. ప్రపంచమునందు నేటి వఱకు అనేకమతములు పుట్టి గిట్టుచున్నవి. యుక్తివజ్రాఘాతములకు కొంచె మైనను చలింపక ప్రకాశించుసనాతనమతపర్వతముతో పోల్చదగిన మత మింకొకటి మనకు గనంబడుటలేదు. ఈ మతధర్మములు వేదశాస్త్రములందు వివరింపబడియుండును. జీవహింసయే జీవికగా గలిగి జీవించు కటికవాడు మొదలు కొని 'అహం బ్రహ్మాస్మి' యను దృఢభావనముగల బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠునివఱకు నున్న బహువిధసంఖ్యాకభేదములవారలలో వారివారి యధికారతారతమ్యాను సారము లెక్కలేని యుపాయములు భిన్నభిన్నములగు ఆచరణములు శాస్త్ర ములందు నిరూపింపబడినవి. శాస్త్రనియమములకు లోబడిన ఆయుపాయములు ఆచరణము లన్నియు సనాతనధర్మమునకు చేరినవియే. ప్రాయశః ఇతరమత ములం దిట్టి తరగతులు లేక అందఱకు ఒకేవిధమయిన యాచరణమేయుండును. మన యాచార్యులవారు దాదాపు ౨ వేల సంవత్సరముల క్రిందట భరతవర్ష మున కేరళదేశమున జన్మించి బాల్యముననే సకలవిద్యల నభ్యసించి బ్రహ్మ చర్యమునుండియే సన్న్యసించి అధికారతారతమ్యానుసారము ప్రస్థానత్రయ భాష్యాద్యనేకగ్రంథముల రచించి శిష్యులకు బోధించి ఆసేతుహిమాచలము పాదచారముచేత పవిత్రమొనర్చి దుర్మతముల ఖండించి దిగ్విజయమొనర్చి అధి కారతారతమ్యానుసారము షణ్మతముల స్థాపించిరి. కావున భారతీయులందఱు (9-5-24) నాడు శంకరజయంత్యుత్సవమును జరుపుట యుక్తము.

ఇట్టి జగద్గురు సార్వభౌము లగు ఆచార్యులవారి సంపూర్ణచరిత్రము ప్రతిమాసహితముగ అవకాశము ననుసరించి ఇందు ప్రకటింపబడగలదు.

శ్లో. వేదే బ్రహ్మసమ స్తదంగనిచయే గర్గోపమ స్తర్కథా
తాత్పర్యార్థ వివేచనే గురుసమ స్తత్కర్మసంకీర్తనే;
ఆసీ జ్జైమిని రేవ సూత్రనిచయ వ్యాఖ్యోపసంపన్నతే
వ్యాసే నైవ సమ స్స శంకరగురు శ్చేతీయతాం మానసే.